Ladislav Ballek (n. 1941) a publicat mai multe nuvele şi romane, dar importante pentru înţelegerea concepţiei şi stilului operei sale sunt: nuvela de debut *Útek na zelenú lúku* (*Refugiu în loc de verdeaţă* – 1967), romanul de o factură aparte *Južná pošta* (*Poşta din Sud* – 1974), *Pomocník* (*Argatul* – roman, tradus în româneşte sub titlul *Vieţi irosite* – 1977), *Agáty* (*Salcâmii* – 1981)...

Vieţi irosite are o structură epică fermă, realizată prin centrarea elementelor de fabulaţie în jurul destinelor familiei măcelarului Riečan, un ţăran din nordul Slovaciei, venit într-un oraş din câmpia sudică după recuperarea unor teritorii ocupate de Ungaria în cursul celui de-al doilea război mondial. Argatul său, Volent Lančarič, un tip vulgar şi obraznic, întreţine relaţii vinovate atât cu soţia măcelarului, cât şi cu fiica acestuia. Scârbit de mizeria morală care domnea în oraş şi care contribuise la decăderea familiei sale, fuge de acasă, întorcându-se în locurile natale. De fapt, romanul *Vieţi irosite* este povestea unui suflet delicat rănit de o lume vulgară şi coruptă, o lume care nu este a lui...

Ladislav Ballek este înzestrat din plin cu una dintre calităţile indispensabile scriitorului epic: capacitatea de a multiplica până la saturaţie detaliul şi de a-i insufla viaţă. Detaliile nu reprezintă pură aglomerare de obiecte sau fapte, ci, înainte de orice, semnificaţii revelatoare, dovedind un remarcabil spirit de observaţie şi finеţe analitică.

CORNELIU BARBORICĂ
Istoria literaturii slovace, 1999

ISBN 973-21-0631-X
ISBN 973-21-0630-1

EDITURA MINERVA

1510

EDITURA MINERVA

fondată în 1895 bpt serie nouă

LADISLAV BALLEK

LADISLAV BALLEK

Vieţi irosite

fondată în 1895 bpt serie nouă

*

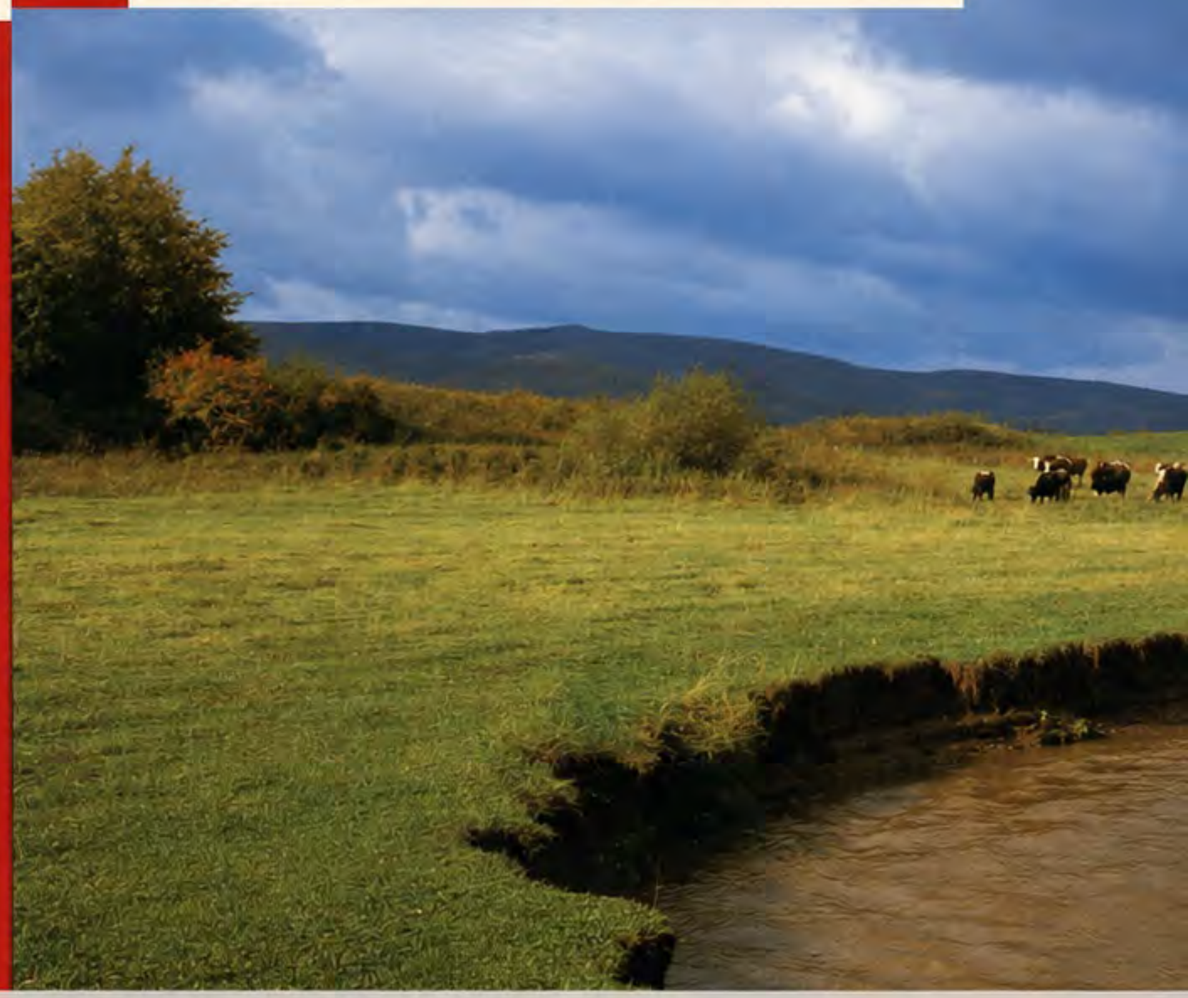

BIBLIOTECA ALEPH
CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

Coperta colecției: DONE STAN

Redactor artistic: VASILE SOCOLIUC

Ladislav Ballek
Pomocník (Kniha o Palánku)
Smena, Bratislava, 1977
© Ladislav Ballek

LADISLAV BALLEK

Vieți irosite

roman

*

Traducere din limba slovacă de
HELLIANA IANCULESCU și CORNELIU BARBORICĂ

Tabel cronologic de
ŠTEFAN PAVEL UNATÍNSKÝ și PETER KOPECKÝ

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 2000
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Apariția acestei cărți a fost subvenționată de Centrul pentru Literatură Slovacă din Bratislava — SLOLIA

This book has received a subsidy from the Centre for Slovak Literature in Bratislava — SLOLIA

ISBN 973-21-0629-8
973-21-0630-1

TABEL CRONOLOGIC

1938 *6 septembrie*. Se semnează Acordul de la München privind dezmembrarea Cehoslovaciei, căreia i se impune cedarea către Germania a regiunilor sudete și reglementarea problemei minorităților naționale polone și maghiare.
1 octombrie. Președintele Edvard Beneš demisionează și pleacă în Anglia.
2 noiembrie. Primul arbitraj de la Viena — Ungariei i se atribuie 12 000 km pătrați din regiunile Slovaciei de sud și răsărit.
Din *6 noiembrie 1938* până la *14 martie 1939* istoria Slovaciei consemnează perioada autonomiei slovace, prin care aparent se rezolvă problema națională ceho–slovacă.
30 noiembrie. Dr. Emil Hácha devine președinte. După instalare, președintele Hácha dizolvă guvernul slovac, prin care accelerează dezmembrarea statului și separarea lui în două republici.

1939 În localitatea Liesok na Orave se naște fratele scriitorului, Jozef.
Večer nadrealistickej poézie — Seratele poeziei suprarealiste, o manifestare a scriitorilor și artiștilor slovaci împotriva fascismului.
14 martie. Jozef Tiso sub presiunea lui Hitler proclamă, după votarea în parlamentul de la Bratislava, Statul slovac.
15 martie. Germania ocupă restul Cehiei și Wehrmachtul intră în Praga.
Apare volumul *Pred ohnivým drakom — Înaintea balaurului care pârjolește*.

În *iulie*, parlamentul slovac votează denumirea țării, Republica Slovacă.
Prin manifestul *Áno a nie — Da și nu* se face auzită poziția suprarealiștilor slovaci care se ridică împotriva fascismului.
Apare a doua versiune a volumului suprarealist sub titlul *Cine se aprinde pentru dreptate — Kto za pravdu horí*. Mișcarea începe să poarte numele de *suprarealism*.
1 septembrie. Germania atacă Polonia.

1940 *21 iulie*. La Londra se constituie guvernul cehoslovac în emigrație condus de Ján Šrámek.
27–28 iulie. Reprezentanții guvernului slovac se întâlnesc la Salzburg cu Hitler.
Guvernul pro-german elaborează Programul de direcționare a culturii, literaturii și artei slovace pentru reeducarea poporului.
Scriitori de frunte ai prozei slovace publică unele din cele mai reprezentative volume ale lor. Apar *Tri gaštanové kone — Trei roibi* de Margita Figuli și *Pisár Gráč — Grefierul Gráč* de Jozef Cíger Hronský.

1941 *2 aprilie*. La Terany se naște Ladislav Ballek, fiul lui Jozef Ballek, cenzor principal al Gărzii Financiare, ulterior inspector superior al Administrației vămilor și al Jolanei, născută Bednárová.
22 iunie. Germania atacă Uniunea Sovietică.

1942 Familia locuiește la Dudince, de unde se va muta la Šahy.
František Švantner — *Malka*, una din cele mai reprezentative lucrări ale prozei lirice slovace
Cu volumul de nuvele *V úzkosti hľadania — În neliniștea căutărilor* debutează Dominik Tatarka, unul din cei mai controversați și incomozi scriitori slovaci pentru regimul comunist.

1943 Dobroslav Chrobák — romanul *Drak sa vracia — Întoarcerea lui Drak*, un nestemat al prozei lirice slovace.
La Ružomberok se editează în traducerea lui Karol Strmeň o culegere de poezii din lirica lui Mihai Eminescu sub titlul *Verše*.

1944 *29 august*. Izbucnește prematur Insurecția națională slovacă împotriva ocupanților germani și regimului clero–fascist slovac, eveniment cu consecințe multiple, care ulterior va fi foarte des exploatat de către scriitorii slovaci. La unele acțiuni ale insurgenților participă și soldați români.

1945 *Ianuarie–februarie*. Luptele pentru eliberarea Slovaciei; *23 ianuarie*. Armata 4 română și armata sovietică eliberează Rožňava; *31 ianuarie*. Orașul Brezno; *februarie*. Luptele din munții Tatra; *14 martie*. Sunt eliberate de către armata română și sovietică orașele Zvolen, Banská Bystrica; luptele pentru cucerirea masivelor Tatra Mică și Tatra Mare; *4 aprilie*. Armatele sovieto–române eliberează Bratislava. *4 aprilie*. La Košice se constituie primul guvern al Frontului Național al cehilor și slovacilor prezidat de Zdeněk Fierlinger și se aprobă programul de guvernare — *Programul de la Košice* care, deși a declarat drepturi pentru viitoarea Slovacie, n-a adus autonomia dorită. Emigrează Rudolf Dilong, călugăr franciscan, unul dintre cei mai reprezentativi membri ai Modernei catolice, fiind urmărit ca simpatizant al conducerii statului slovac.
Karol Strmeň, cel de-al doilea traducător al poeziei lui Eminescu în limba slovacă, emigrează și el din aceleași motive.

1946 Margita Figuli publică romanul *Babilon*.
František Švantner publică romanul *Nevesta hôľ* — *Mireasa munților*.

1947 Ladislav Ballek frecventează școala primară la Šahy, pe care o termină în anul 1955.

1948 În ziua de *11 aprilie* cotidianul „Pravda" publică *Manifest socialistického humanizmu* — *Manifestul umanismului socialist*, manifest inițiat de comuniștii slovaci cu scopul atragerii scriitorilor și artiștilor. Manifestul este refuzat de marea majoritate a scriitorilor slovaci.
Dominik Tatarka publică romanul *Farská republika* — *Republica clericală*.
Apare romanul *Červené víno* — *Vinul roșu* de František Hečko, saga familiei Habdža. Romanul a fost ecranizat și a putut fi văzut și de publicul român.

1949 În atmosfera celui de-al V-lea congres al Partidului Comunist din Cehoslovacia la Praga se desfășoară congresul de înființare a Uniunii scriitorilor. Prin hotărârile congresului se lichidează bazele structurii democratice ale literaturii: se naționalizează editurile, se organizează o rețea națională de distribuire, se interzice apariția revistelor de orientare liberală și creștină („Elán", „Verbum", „Tvorba", „Čas").

1950 Apare la E.S.P.L.A., în București, în traducerea lui Petru Buga, romanul *Kronika — Cronica*, de Peter Jelemnicky, și romanul *Včera a zajtra — Ieri și mâine* de Vladimír Mináč, în traducerea lui Pandele Olteanu.

1953 Cu volumul de poezii *Človĕk záhrada šírá — Omul — grădina larg deschisă* debutează Milan Kundera, scriitor ceh.

1955 Ladislav Ballek se înscrie la liceul din Šahy.

1956 Apare primul număr al revistei „Mladá tvorba".

1958 Cu proza *Zbabĕlci — Lașii* debutează Josef Škvorecký, scriitor ceh.

1959 Ladislav Ballek susține examenul de bacalaureat la liceul din Šahy, după care se înscrie la Facultatea Pedagogică din Banská Bystrica, secția Limba și Literatura Slovacă, Istorie și istoria artei.

Ladislav Mňačko publică romanul *Smrt' sa volá Engelchen — Moartea se numește Engelchen.*

La ESPLA, în traducerea lui Corneliu Barborică, apare romanul lui František Hečko *Drevená dedina — Satul de lemn* și volumul de povestiri *Biely slon Jumbo — Jumbo, elefantul alb* de Peter Karvaš, în traducerea lui Jean Grosu.

Pentru uzul intern al teatrelor apare în traducerea lui Jean Grosu piesa *Diplomati — Diplomații* de Peter Karvaš.

1960 Pentru uzul intern al teatrelor apare în traducerea lui Jean Grosu piesa *Polnočná omša — Liturghia de la miezul nopții* de Peter Karvaš.

1961 Debutează Anton Hykiš cu volumul *Sen vchádza do stanice — Visul pătrunde în gară*.

1962 Cu volumul *Vojenský zbeh — Dezertorul militar* debutează Ladislav Ťažký.
În traducerea lui Corneliu Barborică, la E.L.U. vede lumina tiparului romanul lui Vladimír Mináč *Živí a mŕtvi — Cu vântul în față* și *Moartea se numește Engelchen* de Ladislav Mňačko, în traducerea lui Jean Grosu.

1963 Ladislav Ballek termină facultatea și este înrolat în armată ca grănicer în zona Šumava. Experiența de atunci face obiectul romanului de mai târziu *Teatrul din pădure*.

1964 Ladislav Ballek urmează cursurile de ofițeri în rezervă în orașul Bruntál, Moravia de Nord. După absolvire revine la Šumava în funcția de comandant de pluton al unității de control pașapoarte.
Debutează Vincent Šikula cu volumul *Na koncertoch sa netlieska — La concerte nu se aplaudă* și *Možno si postavím bungalow — Poate că îmi voi construi un bungalow*.
Ladislav Ťažký publică romanul *Amenmária*, tradus ulterior și în limba română. O parte a acțiunii romanului se petrece și pe teritoriul României în timpul celui de-al doilea război mondial.

1965 Ladislav Ballek se eliberează și se stabilește ca profesor de limba slovacă la Habovka, în Orava.
Apare primul număr al revistei „Revue svetovej literatúry" — „Revista literaturii universale".
Rudolf Sloboda debutează cu romanul *Narcis*.
La Editura Tineretului, în traducerea lui N. Teică și Traian Ionescu Nișcov, apare *Ostrov kapitána Hašašara — Insula căpitanului Hašašar* de Jaroslava Blažková.

În traducerea lui Dumitru Corbea și Virgil Petrescu, la Editura Tineretului apare cartea lui Miloš Krno, *Vrátim sa živý — Mă voi întoarce*.

1966 Ladislav Ballek devine redactor la Radio Cehoslovacia — studioul din Banská Bystrica, unde pregătește emisiunea Radio — ascultătorului tânăr.
Ladislav Ballek se căsătorește. Soția, Anna, lucrează ca judecător la Tribunalul raional Banská Bystrica.
Cu romanul *Cesta na morské dno — Călătoria către fundul mării* debutează Ján Lenčo.
Apare primul număr al revistei de literatură „Romboid".
Pentru uzul intern al teatrelor apare în traducerea lui Jean Grosu piesa *Vel'ká parochňa — Peruca cea mare* de Peter Karvaš.

1967 Cu cartea *Útek na zelenú lúku — Refugiu în loc de verdeață* la editura Slovenský spisovatel' debutează Ladislav Ballek. Primește premiul Ivan Krasko pentru cel mai bun debut al anului. Cartea tratează problemele adaptării omului tânăr care nu-și poate găsi locul în lumea care-l înconjoară, caută și nu găsește modul de comunicare cu semenii marcați de realitatea din țară. Cartea este imediat tradusă în limba maghiară și apare concomitent la editura Madách la Bratislava și Konyvkiadó Európa la Budapesta.
Pentru reportajul despre copii din zona Orava, Ladislav Ballek primește premiul Radiodifuziunii cehoslovace pentru cel mai bun reportaj.
Ladislav Mňačko publică romanul-eseu *Ako chutí moc — Gustul puterii*.
Rudolf Sloboda publică romanul *Britva — Briciul*.
La editura Albatros din București apare romanul *Trei roibi —Tri gaštanové kone* de Margita Figuli tradus de Ghizela Csáky și Dimitrie Manu.
Cotidianul „SME" devine tribuna nemulțumirilor tinerilor scriitori și ziariști din Slovacia.

La şedinţa din decembrie a Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, Antonín Novotný, secretarul general al partidului, figură de tristă amintire, este debarcat de comuniştii reformişti în frunte cu Alexander Dubček, secretarul general al Partidului Comunist Slovac, promotorul „comunismului cu faţa umană". Prin aceasta începe, pornită din Slovacia, Primăvara de la Praga.

1968 Pentru cartea *Refugiu în loc de verdeaţă*, Ladislav Ballek primeşte premiul editurii Scriitorul slovac.

Ján Lenčo publică *Didaktická kronika rodu Hohenzollernovcov — Cronica didactică a familiei de Hohenzollern*, meditaţii asupra setei după putere, asupra repercusiunilor la persoane care sunt stăpânite de această dorinţă şi consecinţele manifestărilor acestora pentru omenire.

La Editura Tineretului apare Peter Karvaš — *Pre naše pekné oči — Pentru ochii noştri frumoşi* în traducerea lui Jean Grosu.

Ladislav Mňačko emigrează.

August. Armatele Tratatului de la Varşovia, cu excepţia Armatei Române, ocupă Cehoslovacia.

1969 Ladislav Ballek publică nuvela *Pút' červená ako l'alia — Călătorie roşie precum crinul*. De data aceasta, omul este perceput într-o nouă dimensiune. El apare ca o sumă a amintirilor, ca un subiect care trăieşte fiecare clipă prin prisma propriilor amintiri, dar şi a amintirilor tuturor, care intră în contact cu el.

Ladislav Ťažký publică continuarea romanului *Amenmária Evanjelium čatára Matúša — Evanghelia sergentului Matúš*.

La Univers apare romanul *Živý bič — Biciul viu* de Milo Urban în traducerea lui Corneliu Barboricâ.

Noua conducere a partidului elaborează „programul de normalizare" în toate domeniile vieţii. Împotriva programului de normalizare se ridică scriitori precum Dominik Tatarka, Hana Ponická şi alţii, care pentru această atitudine au fost excluşi din Uniunea Scriitorilor Slovaci, opera lor fiind interzisă, Josef Škvorecký, scriitor ceh, emigrează.

1970 La editura Slovensky spisovatel' Ballek publică nuvela *Biely vrabec — Vrabia albă*, o nuvelă tematic legată de precedenta, dar mult mai lirică.

În traducerea lui Jean Grosu, la editura Univers apare romanul *Amenmária* de Ladislav Ťažký.

1971 La editura Univers în traducerea lui Ion Cârmaciu (Corneliu Barborică) este editat romanul *Studňa lásky — Fântâna dragostei* de Jozef Nižňanský.
Josef Škvorecký publică în exil romanul *Tankový prapor — Divizia de tancuri*.

1972 Ladislav Ballek este redactor la editura Slovenský spisovateľ (Scriitorul slovac), unde se ocupă de proza contemporană slovacă.
În traducerea lui Gheorghe Călin și Dan Teodorescu, la editura Univers apare romanul lui František Švantner, *L'udská hra — Joc omenesc* și culegerea de povestiri ale lui Vincent Šikula *Povetrie — Acalmie*, în traducerea lui Corneliu Barborică.

1973 În traducerea lui Corneliu Barborică, la editura Univers apare volumul de poezii *Nox et solitudo* de Ivan Krasko.

1974 Vede lumina tiparului romanul *Južná pošta — Poșta din sud* de Ladislav Ballek.
Guvernul francez acordă poetului și traducătorului slovac Karol Strmeň titlul de onoare pentru meritele deosebite în promovarea literaturii franceze.
La editura Univers apare culegerea de povestiri de Leopold Lahola sub titlul *Pohreb Davida Krakovera — Înmormântarea lui David Krakover*. Traducere, Anca Dragomir.

1975 Ladislav Ballek împreună cu familia se mută de la Banská Bystrica la Bratislava.
La TUB Corneliu Barborică publică *Literatura slovacă după 1918*.

1976 La editura Univers apare *Istoria literaturii slovace* de Corneliu Barborică.

1977 Ballek ocupă funcția de director adjunct la Ministerul Culturii din Slovacia, Departamentul cultură și șeful secției literatură — dramaturgie.
La editura Smena apare romanul *Pomocník — Calfa* (*Vieți irosite*), pentru care primește premiul Uniunii Scriitorilor din Slovacia.
La editura Univers, în colecția Globus, se publică culegerea de povestiri ale lui Vincent Šikula *Povetrie — Acalmie* în traducerea lui Corneliu Barborică.
Scriitorii Miroslav Kusý, Dana Ponická, Dominik Tatarka și Milan Šimečka împreună cu colegii lor din Cehia semnează Carta celor 77.

1978 Ballek scrie scenariul pentru filmul *Poșta din sud* după romanul cu același titlu. Filmul este regizat de Stanislav Párnický.
I se decernează premiul Uniunii Scriitorilor din Slovacia.
Apare *Rozpamätávanie — Aduceri aminte* de Ján Lenčo.
La editura Univers, în traducerea Alexandrei Toader apare *Tânărul și balena albă* de Vladimír Páral.

1979 Se reeditează romanul *Južná pošta — Poșta din sud*.
Ladislav Ballek devine membru al Partidului Comunist din Cehoslovacia.
La editura Madách din Bratislava și Európa din Budapesta apare traducerea în limba maghiară a romanului *Poșta din sud*.
La Novi Sad — Iugoslavia apare în limba română romanul *Zbojnícka mladosť — Copilăria haiducului* de L'udo Ondrejov în traducerea lui G. Bulic și Pavel Rozkoš.
La editura Kriterion din București apare prima carte de autor a unui scriitor slovac din România, *Viáčť kráľ — Regele păsărilor* de Pavol Bujtár.

1980 Ladislav Ballek părăsește Ministerul Culturii pentru a deveni director adjunct la Fondul literar slovac.

Apare ediția a doua a romanului *Pomocník — Vieți irosite* la aceeași editură. Autorului i se decernează Premiul național.

În traducere în limba rusă, la editura Progres din Moscova apare romanul *Vieți irosite*. În același an apare și în limba maghiară, la editura Madách din Bratislava și Európa din Budapesta.

La Junimea din Iași, în traducerea lui Gabriel Istrati, apare *Tajomstvo rĺše chetitov — Din tainele imperiului Hitit* de Vojtech Zamarovsky.

1981 La editura Smena, Ballek publică romanul *Agáty — Salcâmii*.

După romanul *Vieți irosite* se face filmul cu același nume, precum și o adaptare pentru televiziune. Din acest an, în forma sa dramatizată, piesa *Vieți irosite* se joacă la cinci teatre din Slovacia, la trei teatre din Cehia, unul din Iugoslavia și unul din Vietnam.

La editura Albatros, în traducerea Hellianei Ianculescu apare volumul *La început a fost Sumerul* de Vojtech Zamarovský.

1982 Apare la Praga, la editura Československý spisovatel', traducerea în limba cehă a romanului *Vieți irosite*.

1983 Lui Ladislav Ballek i se decernează Premiul de Stat. Editurile Smena + Mladá fronta + Naše vojsko reeditează romanul *Salcâmii*.

Apare *Rozum — Mintea* de Rudolf Sloboda.

La Timișoara, în traducerea lui Ondrej Štefanko și Florin Bănescu, apare romanul *Majstri — Maistorii* de Vincent Šikula.

1984 La congresul Uniunii Scriitorilor din Slovacia Ladislav Ballek este ales în funcția de secretar executiv al Uniunii și membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor Slovaci. În același an este ales și membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor din Cehoslovacia.

La editura Eesti Raamat din Tallin romanul *Vieți irosite* apare în limba estonă.

În traducerea lui Ondrej Štefanko și Florin Bănescu apare în limba română la Timișoara romanul *Milujte kráľovnú — Adorați regina* de Anton Hikyš, la editura Albatros din București în traducerea Ancăi Irina Ionescu *Dobrý deň pán Ampér — Bună ziua domnule Ampér*, la editura Ion Creangă în traducerea Sandei Apostolescu romanul *De unde știi că eu sunt eu* de Nataša Tanská, iar la Libertatea din Pančevo, Iugoslavia, în traducerea lui Ondrej Štefanko, volumul de poezii ale lui Pal'o Bohuš, *Trași prin inelul vieții*.

1985 Romanul *Vieți irosite* este tradus în limba germană și apare la editura Aufbau–Verlag din Berlin.

La editura Mladá fronta apare romanul *Salcâmii* în limba cehă.

La editura Facla din Timișoara, în traducerea lui Pavel Rozkoš, apare volumul *Traista fermecată* de Pavol Bujtár, scriitor slovac din România.

1986 Slovenský spisovatel' editează a treia ediție a romanului *Vieți irosite*.

La Editura Pedagogică din Prešov apare traducerea romanului *Vieți irosite* în limba ucraineană.

La editura Aufbau–Verlag din Berlin apare traducerea în limba germană a romanului *Salcâmii*, iar la Madách din Bratislava și Európa din Budapesta, versiunea în limba maghiară.

1987 Ladislav Ballek primește premiul Uniunii Scriitorilor pentru romanul *Salcâmii* și premiul Rudolf Jašík.

La Sofia, la editura Narodna kultura apare versiunea în limba bulgară a romanului *Salcâmii*; traducerea în limba rusă, după editare a fost retrasă din librării la indicația Comitetului Central al PCUS pentru atitudinea lui Ladislav Ballek față de ocupația Cehoslovaciei de

către armatele Tratatului de la Varșovia din 1968, precum și pentru așa-zisa atitudine naționalistă exprimată de scriitor în roman.

La editura Slovensky spisovatel' apare romanul *Lesné divadlo — Teatrul din pădure*.

Editura Minerva din București publică în colecția Biblioteca pentru toți volumul *Lirica slovacă* — o antologie a poeziei slovace de la începuturi până în prezent. Traducerea și selecția Corneliu Barborică. La editura Facla din Timișoara apare volumul de poezii ale poetului slovac din România, Ondrej Štefanko, *Rostul întrebărilor*. Traduceri semnate de Dagmar Maria Anoca, Ivan Miloslav Ambruš și Ondrej Štefanko.

1988 Ladislav Ballek primește premiul Vít Nejedlý.

La Alma–Ata romanul *Vieți irosite* este tradus și editat în limba cazahă, iar în Vietnam apare sub forma dramatizată.

La teatrul din Abhazia se joacă piesa după dramatizarea romanului *Salcâmii*.

Pavel Vilikovský publică romanul *Večne je zelený — Mereu verde*, un roman grotesc, scris într-un stil debordant și amuzant, prin care demască situația omului în captivitatea totalitarismului. O parte a acțiunii se petrece la curtea regală din București.

La editura Sport–Turism din București apare *Renașterea Olimpiei* de Vojtech Zamarovský. Traducerea în limba română este semnată de Anca Irina Ionescu.

13 noiembrie. Universitatea din Bologna decernează lui Alexander Dubček titlul de Doctor Honoris Causa.

1989 Ballek primește premiul Uniunii scriitorilor din Cehoslovacia pentru întreaga activitate literară.

În urma participării la întâlnirea neoficială a scriitorilor slovaci și cehi de la mănăstirea Franken din Germania Federală, cât și pentru participarea la o emisiune la Radio Europa Liberă, este aspru criticat de Comitetul

Central al PCC. În urma criticilor aduse, Ladislav Ballek demisionează din funcţiile deţinute în cadrul celor două uniuni. De asemenea demisionează şi din partidul comunist, depunând carnetul.

La editura Univers, în traducerea lui Jean Grosu, apare romanul *Scrisori cu postscriptum* de Nataša Tanská iar la editura Ion Creangă, în traducerea Teodorei Alexandru, romanul *Brat osamelého vlka — Fratele lupului singuratic* de Klára Jarínková.

August. Este întemniţat Ján Čarnogurský, unul din cei mai reprezentativi disidenţi catolici din Slovacia.

Octombrie. Praga, Budapesta şi Bratislava devin principalele oraşe unde se refugiază cetăţenii din Germania „democrată".

9 noiembrie. Căderea zidului Berlinului.

16 noiembrie. Demonstraţia studenţilor de la Bratislava; *17 noiembrie*. Intervenţia brutală a forţelor de ordine împotriva studenţilor de la Praga.

22 noiembrie. Demonstraţia slovacilor organizată de Opinia publică împotriva violenţei.

12 decembrie. Nou guvern cehoslovac condus de Marián Čalfa.

28 decembrie. Alexander Dubček devine preşedintele Parlamentului Federal.

29 decembrie. Václav Havel devine preşedintele Cehoslovaciei.

1990 La editura Slovenský spisovatel' Ballek publică romanul *Čudný spáč — Ciudatul adormit*.

La editura Naše vojsko apare în limba cehă romanul *Teatrul din pădure*, pentru care primeşte premiul Vít Nejedlý şi premiul Uniunii Scriitorilor din Cehoslovacia.

Apare *Súdruh Münchausen — Tovarăşul Münchausen* de Ladislav Mnačko.

1991 Ladislav Ballek devine profesor de literatură la Catedra de limba şi literatura slovacă la Universitatea Pedagogică din Nitra cu obligaţia de a preda şi la Catedra de limba slovacă a Universităţii din Szeged, Ungaria, unde a activat până în anul 1993.

La Timișoara, în traducerea lui Ondrej Štefanko și Florin Bănescu, apare romanul *Milujte král'ovnú — Adorați regina* de Anton Hikysch. Parlamentul Republicii Cehe și Slovace adoptă hotărârea privind retragerea Republicii Cehe și Slovace din Tratatul de la Varșovia. *27 mai*. Ultimul soldat rus părăsește Republica Cehă și Slovacă.

1992 Ladislav Ballek devine deputat în Parlamentul slovac pe listele Partidului Stângii Democrate din Slovacia.
1 septembrie. Este adoptată Constituția Republicii Slovace, prin care se declară destrămarea Cehoslovaciei și apariția celor două state noi, Republica Cehă și Republica Slovacă.
7 noiembrie. Moare Alexander Dubček.
25 noiembrie. Parlamentul federal adoptă legea privind dezmembrarea Republicii Federative Cehe și Slovace și proclamarea la 1 ianuarie a statelor suverane Republica Cehă și Republica Slovacă.

1993 Ladislav Ballek este ales președintele Fundației și al Societății Ladislav Novomeský.
Devine membrul Clubului scriitorilor independenți.
La *1 ianuarie* este proclamată Republica Slovacă ca stat independent și suveran.
19 ianuarie. Republica Slovacă este primită în ONU.
15 februarie. Michal Kováč este ales primul președinte al Republicii Slovace.

1994 După expirarea mandatului, Ladislav Ballek continuă activitatea pedagogică la Facultatea J.A. Komenský din Bratislava, la Catedra de Limba și Literatura Slovacă.
La editura Kriterion din București, cu sprijinul Ministerului Culturii din România, apare volumul bilingv *Verše — Versuri* de Mihai Eminescu în traducerea lui Karol Strmeň. Volumul este ilustrat de Vincent Hložník și pregătit pentru editare de Ondrej Štefanko.

1995 Ladislav Ballek publică romanul *Trinásty mesiac — A treisprezecea lună* la editura Slovenský spisovatel'.
La TUB, Gheorghe Călin publică studiul *Literatura slovacă*.

1996 La editura KVSIK din Nădlac apare volumul *Rozhl'ady, pohl'ady a solikvilá* de Corneliu Barborică.
Parlamentul slovac adoptă legea despre imoralitatea și ilegalitatea regimului comunist.

1997 Ladislav Ballek este numit profesor la Academia de Muzică din Bratislava și devine membru al Partidului Stângii Democrate din Slovacia. Demisionează din Uniunea Scriitorilor Slovaci, organizație orientată politic mai mult către Mișcarea pentru o Slovacie Democrată condusă de Vladimír Mečiar, un partid de stânga, internaționalist și de factură comunistă și devine membru al Societății Scriitorilor Slovaci.
La editura KVSIK din Nădlac apare antologia de poezie *Călătorind în țara făgăduinței*, selecție și traducere Ondrej Štefanko și volumul de studii *Aspekty slovenskej barokovej a osvieteneckej literatúry* de Gheorghe Călin, iar la București, de același autor, volumul de studii *Literatura medievală slovacă și Renașterea*.
La editura Minerva, în colecția Biblioteca pentru toți apare romanul *Ako chutí moc — Gustul puterii* de Ladislav Mňačko. Traducerea în limba română este semnată de Helliana Ianculescu.
Tot în traducerea Hellianei Ianculescu, la editura Scripta apare volumul *Soarta comorilor de aur* de Milan Vároš.
La editura KVSIK din Nădlac, în traducerea lui Ondrej Štefanko apar volumele de versuri *Devin mută precum ceilalți* de Dagmar Maria Anoca și *În liniște ninge cu cuvânt* de Ivan Miloslav Ambruš.

1998 La editura Kalligram din Bratislava, Ladislav Ballek publică volumul de eseuri *Letiace roky — Anii care zboară*. Ladislav Ballek este ales din nou deputat în Parlamentul Slovac pe listele Partidului Stângii Democrate.
La editura Universității din București Gheorghe Călin publică volumul *Poezia slovacă a secolului al XIX-lea*.

1999 Ladislav Ballek este ales vicepreședintele Comisiei parlamentare pentru cultură și mass-media.

La editura Universal DALSI din București apare ediția a II-a completată și revizuită a *Istoriei literaturii slovace* de Corneliu Barborică, iar la KVSIK din Nădlac, antologia de proză scurtă slovacă contemporană *Taina lui Pavel Hron*. Selecția Ondrej Štefanko, traducerea Dagmar Maria Anoca, Ondrei Štefanko, Corneliu Barborică.

2(XX) La editura Universal DALSI apare în limba română romanul lui Ján Lenčo, *Rozpamätávanie — Aduceri aminte*, în traducerea lui Štefan Pavel Unatínský și Gherasim Rusu Togan.

ŠTEFAN PAVEL UNATÍNSKÝ
PETER KOPECKÝ

1

În compartimentul de modă veche, capitonat în interior cu lemn roșu, lăcuit al trenului care circula pe acest traseu poate că de pe vremea războaielor balcanice, se aflau măcelarul Štefan Riečan și încă doi bărbați. Cel mai înalt dintre ei, îmbrăcat în uniformă verde de grănicer se urcase în tren cu o stație înainte dintr-un orășel balnear, iar celălalt era jandarm. După cum i se părea lui Riečan cei doi mergeau la slujbă, iar după un timp cînd au început să vorbească între ei află că grănicerul se numește Jurkovič, iar vagmistrul Pôbiš.

Jandarmul îmbrăcat încă în uniforma de culoarea oțelului a jandarmilor dinaintea războiului, se urcase în tren împreună cu măcelarul, în gara reședinței de județ și controla actele călătorilor. Nu se crăpase de ziuă, iar trenul era luminat numai de lămpile de noapte albăstrui. Vagmistrul controla actele la lumina unei lanterne militare nemțești. După ce apăsa pe o pîrghie, dinamul începea să bîzîie, provocînd oamenilor o stare de spirit nu prea veselă. Beculețul se aprindea instantaneu, dar imediat lumina lui începea să pălească așa că jandarmul trebuia să acționeze mecanismul apăsînd tot timpul pe pîrghie. Bîzîitul lanternei trecea dintr-un vagon în altul, dintr-un compartiment în celălalt, însoțit de zgomotul ușilor

trîntite și de crîmpeie de discuții pînă cînd ajunse aici, în ultimul compartiment unde se stinse, înecîndu-se parcă subit în lumina albăstrui-închisă reflectată în luciul lemnului gălbui. După cîtva timp trenul se puse din nou în mișcare, îndreptîndu-se spre frontiera de sud.

Cei doi bărbați erau bine făcuți și așa îmbrăcați cum erau în mantale groase și cu cizme în picioare, făceau impresia că nu știu ce este mila. Vorbeau cu voce scăzută într-o slovacă îngrijită, dar pe un ton aspru și ciudat de impersonal în care greu puteai să deslușești înțelegere și compasiune.

La cîteva minute după pornirea trenului și-au scos tabacherele și au ieșit pe culoar ca să fumeze în liniște.

Riečan simțea fumul tutunului „Virginia" de bună calitate, un tutun cu flori roșii de culoarea pielii jupuite. De doi ani nu mai fumase un tutun atît de bun. Ar fi avut chef să-și răsucească și el o țigară ca să tragă cu poftă din ea, dar nu îndrăznea să intre în vorbă cu cei doi.

După ce au revenit în compartiment, ocupîndu-și locurile de lîngă ușă, aceștia au început să vorbească despre noua situație din Palánk, devenit oraș de frontieră. Măcelarul care stătea la fereastră călătorea prima dată la Palánk. Nu îndrăznea să-i întrebe nimic pe jandarm și pe grănicer fiindcă uniforma lor îi inspira teamă. De aceea prefera să privească tăcut pe fereastră, dorindu-și din tot sufletul să fie lăsat în pace. Alergătura de ieri din orașul centru de județ și moțăiala din gară îi consumaseră aproape întreaga energie; înghețase și devenise apatic datorită frigului din tren, iar prezența jandarmului și a grănicerului îl oboseau și mai mult; mai ales a celui din urmă fiindcă îi amintea că se apropie de fîșia de pămînt periculoasă de la hotarul țării.

Își șterse ceafa cu mîna și se trase de o ureche; se simțea descumpănit și emoționat. Își băgă mîna stîngă sub fund, iar cu dreapta își pipăi pantalonii de călărie militari din camgarn după care se agăță cu putere de cureaua care ridica oblonul de la fereastra îngustă.

Locomotiva veche cu coș înalt își încetinea adesea mersul pe șinele nesigure care fuseseră reparate în grabă, fluiera, făcea zgomot, gîfîia, iar norii de abur și fum pe care-i lăsa în urmă dovedeau cît este de veche; pe de altă parte era emoționant de frumoasă pentru vîrsta ei așa cum era ea, numai din cupru, șuruburi, nituri, pistoane, cilindri, țevi, fluiere, rotițe; se născuse în epoca trăsurilor, avea cazanul încălzit cu lemne și trăgea după ea vagoane de lemn vopsite în culoare verzuie, fiind una din primele garnituri de tren care după mulți ani au început să circule pe teritoriul redat țării[1].

Toate gîndurile lui Riečan erau concentrate asupra orașului străin către care se îndrepta, unde viața lui de pînă atunci urma să se schimbe aproape complet și încerca să ghicească ce-l așteaptă în ținuturile ce se pierdeau în spatele ferestrei.

Se crăpase de ziuă; cîmpul era învăluit în ceață, iar de-a lungul potecilor zăcea tehnica militară distrusă: mașini, tancuri, căruțe. Apa de ploaie de culoarea cerului gri închis se oglindea în craterele adînci săpate de obuze și mine, năpădite acum de iarbă.

Ținutul Dolniaky[2] era acoperit de iarbă verde și presărat cu flori albe, dar cu toate acestea lăsa impresia că este gol, pustiu și părăsit. Era suficient să privești lanul de porumb

---

[1] Este vorba de ținutul din partea sudică a Slovaciei care în cursul celui de-al doilea război mondial a fost anexat de Ungaria.

[2] Țara de Jos, denumire dată zonelor din sudul Slovaciei.

netăiat, al cărui stăpîn fusese luat de vîrtejul războiului, căzuse ori se mutase de partea cealaltă a graniței, ca întreaga splendoare a acestor ținuturi sudice să-ți inspire sentimentul unei disperări continue și al unei vîntoase permanente. Bogăția legendară a meleagurilor sudice la care visează cîte puțin fiecare locuitor al nordului putea fi bănuită numai la vederea cîmpurilor întinse, a livezilor cu flori roz, a merilor, hambarelor, clăilor de fîn și a caselor de cărămidă cu curți gospodărești spațioase.

Deodată îi veni în minte un cîntec: „Departe se află muntele de-ntinsa cîmpie".

Nici pomeneală de cirezi de cai, catîri, măgari, porci, vite, căruțe încărcate cu produse, nici urmă de tutun, dovleac, porumb, sfeclă de zahăr, saci cu făină, mac, semințe de floarea-soarelui.

Își dorea să vadă toate acestea și nu cîmpii acoperite de ceață și iarbă, al căror verde strălucitor i se părea superb, ireal și străin, clăi de fîn udate de ploaie, sate liniștite în apropierea cărora oprea trenul, drumuri pustii, de-a lungul cărora se înșirau stîlpi de telegraf aplecați așa cum întîlnești numai lîngă potecile care duc la casa pădurarilor și aici în sud unde nu crește un singur conifer drept. Prin urmare acesta era ținutul bogat din cartea de citire dinaintea primului război mondial, ținut după care tînjea fără contenire soacră-sa...?

Era istovit și de trei zile nu se descălțase, nu pusese nimic cald în gură și nu dormise ca lumea. Plecase de-acasă cu două zile înainte, imediat după întoarcerea cumnatului său care era președintele Comitetului popular revoluționar din comuna insurgentă. Cumnatul venise însoțit de doi băieți de la filiala Comisariatului de interne. Se dusese acolo să rezolve o problemă urgentă care nu suporta amînare, dar plecase la oraș

și ca să se fălească cu motocicleta „Zundapp" cîștigată drept trofeu, luînd cu el și petiția cumnatului.

Măcelarul Riečan, partizan și sinistrat, cum se prezenta în petiție, pierduse în timpul insurecției[1] casa, prăvălia și întreaga avere, iar acum locuia cu nevasta și fata într-o căsuță de lemn laolaltă cu numeroasa familie a cumnatului său. Nu vroia să revină în satul natal de lîngă Tajov unde în casa părintească mai trăia mama, o mătușă, rudele evacuate din Bystrica, un frate însurat și o soră; în plus, nevasta lui nu se împăca deloc cu soacra din cauza bîrfelor pe care aceasta le iscase la nunta lor. Nici cumnatul nu-l sfătuia să se întoarcă, deoarece răposatul său tată fusese partizan al regimului lui Tiso[2].

Cînd a plecat de acasă s-a pornit o ploaie torențială care nu l-a abătut din drum fiindcă nu avea ceva mai bun de ales. A trecut dealul și a înnoptat într-o căpiță de fîn lîngă casa unde ar fi trebuit să locuiască pădurarul Ursini, o cunoștință de-a cumnatului din Turecká; a găsit însă casa goală, cîinele mort în cușcă, iar în bucătărie resturi de carne de porc. Nimic nu rămăsese întreg în casă, poate cu excepția pendulei al cărei ticăit l-a auzit prin geamul spart toată noaptea; ar fi putut să jure că pendula vroia să se răzbune în numele stăpînilor ei pentru ca toți cei rămași în viață să se teamă.

Cum s-a crăpat de ziuă, a ieșit din fîn și tremurînd tot de frig a plecat mai departe. Jos, pe drumul care ducea prin preajma orașului a avut mai mult noroc fiindcă l-a luat o mașină militară condusă de un rus bătrîn care plecase să facă rost de motorină și să macine făină; apoi și-a continuat drumul cu o căruță și cu o mașină condusă de un speculant cu tutun

---

[1] Este vorba de insurecția slovacă izbucnită la 29 august 1944.

[2] Tiso a fost președintele statului slovac (1939-1945), aliat al Germaniei naziste.

și băuturi spirtoase care duhnea îngrozitor a băutură și rîdea încontinuu pentru ca Riečan să nu-l întrebe nimic. În felul acesta a ajuns la calea ferată care ducea spre sud. Păşind încet de-a lungul şinei ca să nu rătăcească drumul, a traversat în fugă cîteva tuneluri de teamă să nu-l ajungă din urmă vreun tren şi a trecut două poduri de cale ferată, dintre care unul nu fusese distrus de război, ci de inundaţii, se odihnea şi mînca în gările înşirate de-a lungul căii ferate şi de multe ori se întîlnea cu grupuri mari de oameni care-şi găsiseră aici un adăpost vremelnic.

În capitala de judeţ ale cărui oficiliatăţi administrau acum şi partea de teritoriu redată Slovaciei unde se afla Palánk a ajuns cu un tren de după-amiază; întreaga garnitură era formată dintr-un singur vagon ce transporta muncitori feroviari.

În tren îşi aducea aminte de drumul său şi avea impresia că a trecut de oraş în timp ce dormea. Mergea, mergea şi nu pricepea nimic din cauza sentimentului de frică care-l paraliza; în gînd îi reveneau mereu cuvintele unui cîntec: „Munte, munte, două văi, fete frumoase mai dulci ca zmeura" sau „Vale, vale pe unde merg" şi se ruga cu înfocare. Se mira în sinea lui de unde prinsese curaj să meargă atîta drum. Desigur era conştient că-l mînă de la spate grija pentru ai săi la care se adăuga şi dorinţa de a pleca de acasă. Era convins că în alt loc el împreună cu nevasta şi fiica se vor putea restabili de pe urma evenimentelor prin care trecuseră. Cel mai mult dorea să-şi revină fiica lui, Eva, care era profund marcată de cele întîmplate. De grija ei îi pierise somnul şi considera că este cel mai vinovat de ce pierduse fata.

La autorităţile din reşedinţa de judeţ, unde spre mirarea lui se lucra pînă tîrziu, doi funcţionari i-au studiat cu atenţie documentele şi certificatele, i-au dat altele şi l-au trimis la Palánk.

Riečan era convins că acolo va reuși să facă ceva. Acest sentiment pusese stăpînire pe el în parcul din fața clădirii primăriei și nu-l părăsise nici noaptea în gară, nici acum în tren. Nu se bizuia deloc pe certificatele și recomandările pe care le ținea ascunse sub cămașă, nici pe el însuși, ci spera într-o anumită rînduială a destinului. „După un mare necaz, se amăgea el, urmează în mod legitim și irevocabil o mare bucurie. Așa este orînduită lumea asta pentru ca oamenii să nu piară și viața să meargă înainte." În imaginația sa binele și răul se succedau ca ziua și noaptea, iarna și primăvara, nașterea și moartea. Pentru nimic în lume n-ar fi renunțat la această credință și nimeni n-ar fi putut să i-o scoată din cap fiindcă era un adevăr în fața căruia oamenii erau neputincioși. „Ajung la Palánk, prezint certificatele și actele, spun de ce am venit și ce mi se cuvine, fiindcă acest drept l-am cîștigat prin suferință și am să capăt..."

La sfatul cumnatului său, Betka, a scris cererea pentru a primi o casă și o prăvălie. A fost suficientă o singură aluzie că Riečan nu a mai putut scăpa de gura soacră-si. Se ținea scai de el și-l sîcîia să scrie cererea și să plece la Dolniaky, Țara de Jos unde era raiul pe pămînt. Nici alaltăieri seară nu i-a mai tăcut gura în timp ce-i băga în rucsacul de piele pîine, marmeladă, o bucată de unt și o sticlă cu ceai, iar el se îmbrăca în pantaloni soldățești, pulovăr, o bundă și-și punea șapca de piele. După ce a ieșit din casă, soacră-sa care de zăpăceală dăduse ceasul înainte, l-a însoțit afară, uitîndu-se cu neîncredere la geamurile caselor din jur ca să vadă dacă cineva nu-l urmărește. Chiar și-n pragul ușii i-a mai turuit ceva în legătură cu cirezile de catîri și cu raiul la care o învățase să viseze cartea de citire dinaintea primului război plină de eroi puternici și veseli pe care-i adaptase cu timpul limbii slovace: Toldi, Janko Kukurica, Janko Paprika.

Trenul și-a încetinit mersul pe un pod lung de cale ferată. Grănicerul și vagmistrul au blocat cu trupurile lor ferăstruica de la ușă așa încît măcelarul a zărit numai printre ei orașul matinal și imensa oglindă a apei ce-l înconjura. Rîul ieșit din matcă inundase luncile, transformîndu-le în lacuri întinse. Palánk arăta ca o cetate pe apă, plină de grădini, parcuri și alei.

În gara sinistrată vopsită în culorile binecunoscute ale căilor ferate, negru și albastru, staționa un tren sanitar lung, tras de două locomotive sub presiune care transporta răniți de la spitalul militar. Erau ruși care nu se mai întorceau la unitățile lor, ci reveneau în Rusia, pe meleagurile lor natale. În fața trenului cu ferestre închise și cu semnele mari ale Crucii Roșii care te obligă să te oprești fără voie, infirmierele îmbrăcate în halate lungi discutau cu răniții care se puteau ține pe picioare. Așteptau ceva, poate chiar să treacă acest tren local ca să elibereze linia. Dar nu, de pe strada din spatele gării și dinspre hambarul golit se apropie încet o mașină sanitară acoperită cu prelată, apoi a doua și a treia.

Riečan simțea că-i ard obrajii de parcă cineva l-ar fi lovit ușor cu o nuielușă, apoi roși puțin și se îndreptă spre clădirea gării, dînd din cap cu un aer nefericit. În fața gării tovarășii lui de călătorie au încălecat pe bicicletele aduse din magazia gării, trei s-au urcat într-o trăsură, alții au luat-o de-a dreptul prin lanul de porumb, îndreptîndu-se spre moară, iar ceilalți care erau muncitori feroviari au intrat în baraca de lemn de lîngă pompa cu apă unde dispăruse și locomotiva cea veche.

Primul locuitor al orașului pe care l-a întîlnit a fost un orb cu un cîine. Mergea spre gară cu pași mărunți pe aleea distrusă, la fel de dezolantă ca și ei doi. Orbul avea pe mîneca trenciului semnul de invalid al armatei austro-ungare. Aflase, probabil, despre acest tren sanitar și simțea nevoia să stea lîngă el. Era un bărbat înalt și slab, bine îmbrăcat, nervos, dar comportarea cîinelui dovedea că-și iubește stăpînul. Ținea

animalul de o curea scurtă de piele; cîinele-lup avea blana cenușie cu fire de păr albite de bătrînețe. Pe lîngă ei tocmai trecea un Ford acoperit, cu pneuri neobișnuit de late, iar la fereastra mașinii se zăreau fețele chinuite, palide, îmbătrînite înainte de vreme ale unor tineri invalizi de război; pierduseră sînge și mai ales orice speranță de fericire în timpul luptelor grele care se dăduseră iarna pentru Palánk și împrejurimile sale.

În spatele aleii începea prima stradă a periferiei relativ bine păstrată, iar imediat după copaci se afla o casă cu parter îmbrăcată în viță de vie. La fereastra deschisă stăteau un tînăr care fuma și un băiețel cu o jucărie de lemn; lumina pătrundea în cameră prin ușa de sticlă a verandei cu coloane și Riečan văzu o parte din mobilă: fotolii mari de piele cum nu întîlnești nici măcar pe puntea vapoarelor vechi, o măsuță rotundă cu o vază albastră de porțelan, o bibliotecă maro-gălbuie, o masă mare și șase scaune cu spetează înaltă și curbată.

La gestul de salut al lui Riečan, în semn de răspuns, bărbatul ridică degetele între care ținea țigara, cu un aer elegant și nepăsător și nu-i răspunse copilului de lîngă el, privind trist și îngîndurat înaintea sa.

Riečan se plimbă pe lîngă casele cu ferestre întunecate sau țintuite în scînduri și se opri pentru o clipă în fața uneia pe care bombele o transformaseră într-un morman de ruine. Printr-o minune, în mijlocul zidurilor și a țiglei sparte mai rămăsese un abac, o tăbliță cu burete și un aparat de fotografiat îmbrăcat în toc de piele. Mai privi încă o dată spațiul viran dintre case unde se zărea depozitul distrus al fabricii de jucării și dădu colțul de unde se vedeau podurile ce duceau spre oraș.

La marginea orașului Palánk era liniște și pustiu, străzile din apropierea rîului fuseseră inundate, iar cele laterale așezate la o oarecare înălțime semănau cu un maidan de gunoi. Peste tot erau risipite cioburi de sticlă, mobilă împrăștiată din

cascle distruse și părăsite, hîrtii, vase de bucătărie, perne desfăcute, perdele arse, tablouri, cărți. În spațiile alăturate stătea tehnica militară distrusă, rețeaua de canalizare stricată de raidurile aeriene, resturile conductelor de alimentare cu apă, ruine de pivnițe. Totul mirosea a fum înecăcios și a var.

Orașul arăta ca după un atac sălbatic. Măcelarului i se făcu rău din cauza mirosului, a prafului, a apei murdare, a dezordinii, a sentimentului de înstrăinare și a miesmei asemănătoare cu cea emanată de un cadavru.

În piața spre care l-a îndreptat o patrulă de jandarmi, aglomerația era mai mică. Pe clădirea fostei primării a districtului și pe cornișele celorlalte case rămase întregi ca și în balcoane fluturau drapele tricolore și roșii; în vitrine erau expuse portretele șefilor trupelor aliate și fotografii de mareșali și generali, decupate din ziare; orașul era străbătut de autovehicule militare, într-un colț al pieței stătea un pluton de geniști, de sus se apropia mașina unei firme de transport și cîteva căruțe trase de cai ce duceau mobila primilor oameni ce se întorceau din refugiu, dinspre gară veneau mașini sanitare închise, iar un jeep încărcat cu ostași ai Armatei Roșii înarmați, gonea afară din oraș.

Se auzi un bîzîit de motor de avion. La o mică înălțime deasupra orașului zbura un avion militar biplan, cu cele trei culori ale steagului militar cehoslovac desenate pe aripa inferioară. Riečan, ca aproape orice om concentrat de trei ori în armată, era pur și simplu îndrăgostit de arme și tehnica de luptă așa încît nu-i fu greu să recunoască avionul de vînătoare AVIA B-534 construit înainte de război, cel mai bun avion din lemn de acest tip la timpul său de care-și amintea că făcuse senzație la o paradă militară organizată la Zürich înainte de război.

Avionul de vînătoare zbură de cîteva ori deasupra orașului Palánk și a liniei de frontieră. Oamenii se obișnuiseră

cu el și după fiecare zbor îi făceau semn pilotului cu cască de piele. Erau impresionați că avionul se ridică în aer, îi uimea rezistența cablurilor flexibile și subțiri împletite între cele două aripi largi ale lui, dar cel mai mult iubeau avionul copiii orașului care pe vremea aceea erau impresionați și atrași în mod irezistibil de acești vulturi ca și de cele trei culori naționale ce fluturau la înălțime, pe stîlpi și în tăriile cerului. Dacă pe atunci se întîmpla să moară un aviator, oamenii sufereau ca la pierderea unei ființe dragi de parcă piloții ce brăzdau înălțimile aveau de îndeplinit pe lîngă munca lor zilnică o mare misiune umanitară.

Avionul decolase de pe un aeroport intern și zburînd cu o viteză de patru sute de kilometri pe oră ajunse într-o jumătate de oră deasupra orașului Palánk; ateriză în spatele cazărmii și în acel moment jumătate de oraș se puse în mișcare, dar, spre marea tristețe a copiilor, soldații nu le dădeau voie nici măcar să-l atingă. Era un avion de culoare verde, dar în timpul zborului oricine ar fi putut jura că e albastru și curat ca o pasăre.

Intră în vechea primărie unde se instalase Consiliul național orășenesc[1], iar acum se pregătea o mare expoziție; după ce trecu de poarta cu boltă înaltă se îndreptă spre primul culoar așa cum îl îndrumase jandarmul de la intrare, un ins înalt de doi metri. Urmări numerele descrescătoare de pe ușile înalte și albe cu clanțe din aluminiu și ajunse la o bancă pe care se trînti ca să-și tragă sufletul. Banca scîrțîi deși se așezase cu multă prudență și teamă și de aceea sări în picioare de parcă cineva l-ar fi interpelat în mod brutal și dușmănos. Rămase o clipă nemișcat, așteptînd să-l ia cineva la rost

[1] Denumire dată organelor administrației locale.

pentru că banca scîrțîise, dar nu se întîmplă nimic de acest fel; mai rămase o clipă în picioare cu un aer încurcat, după care se așeză. Stătea ca un elev pe jumătate de bancă și scruta cu o față încrezătoare și atentă semiîntunericul din capătul culoarului lung unde se afla probabil emblema emailată a primăriei. Pe emblemă îi atrase atenția semiluna așezată lîngă o cruce și lîngă simbolul pedepsei capitale. După ce privirea îi obosi, ochii începură să-i rătăcească pe culoarul căptușit cu plăci de molid roșu și marmură; trist și emoționat refuza să se gîndească la ce va urma în clipele următoare și nu îndrăznea să viseze că ar putea duce o viață liniștită acasă printre semenii lui.

Nu se simțea în stare de nimic; minute în șir s-a autoconvins că nu trebuie să se grăbească: va bate la ușă mai tîrziu după ce se va mai liniști și se va concentra ca să intre demn, grav, nu zăpăcit și speriat. Așa cum se întîmplă în asemenea ocazii ceva îl îndemna să-și aducă aminte și să mediteze la trecutul său, dar își reprimă hotărît gîndurile ce nu-i dădeau pace. Brusc, ușa la care se pregătea să bată, se deschise. Sări repede în picioare și se îndreptă puțin de spate ca să-și dea curaj.

Prin ușa întredeschisă văzu un bărbat îndesat, îmbrăcat într-un costum bleumarin. Era întors cu spatele și ținea mîna pe clanță, continuînd să discute cu cineva dinăuntru fără să-l observe pe Riečan. Între trupul lui îndesat și ușa întredeschisă măcelarul zări pardoseala cu dale spălate, o sobă din fier cu un burlan care se întindea prin toată camera, un mic seif, un birou cu o lampă electrică cu abajur verde și cu o greutate de porțelan în formă de ou; în spatele biroului stătea un bărbat slab cu față pistruiată și energică, îmbrăcat într-o cămașă brodată în stil slovac, încheiat pînă-n gît cu nasturi mici și rotunzi de culoare albastră.

Bărbatul de la intrare dădea din cap. La un moment dat deveni atent și se aplecă să vadă mai bine; omul din pragul

ușii tresări instinctiv și se trase un pas înapoi. Funcționarul îmbrăcat în cămașă slovacă se ridică brusc de pe scaun și se repezi spre ușă, traversînd grăbit încăperea cea lungă.

După ce Riečan se prezentă și bîigui scopul venirii sale, răsuflă ușurat și-l invită înăuntru, spunîndu-i că știe despre ce este vorba fiindcă a primit ieri un telefon de la județ. În clipele următoare măcelarul a trebuit să recunoască că primele acțiuni ale oficialităților Republicii renăscute dovedeau o promptitudine nemaiîntîlnită, un mare entuziasm și bunăvoință. Nu se aștepta la așa ceva! Nemaipomenit! Funcționarul îi pregătise nu numai toate formularele și timbrele fiscale necesare, dar îi oferea o casă aspectuoasă și o prăvălie pe Strada Negustorilor, măcelăria unui refugiat despre care se afirma că e cea mai bine păstrată din oraș, fapt confirmat și de bărbatul îmbrăcat în albastru care s-a dovedit a fi notarul de stat.

Strada Negustorilor se afla aproape de parc în cel mai frumos cartier al orașului Palánk și în ciuda urmelor războiului își păstrase un farmec irezistibil. Strada era lungă și se întindea din piață pînă spre cheiul rîului, fiind de cînd lumea o stradă comercială.

Din cauza surescitării Riečan mergea șchiopătînd grăbit în urma funcționarului pe care-l urmărea pas cu pas pentru a nu scăpa cel mai mic prilej de a zîmbi ochilor lui înțelegători de culoare cafenie ca și pistruii mari ce-i pătau fața și părul des ca o perie.

Riečan era profund impresionat. Mereu îi reveneau în minte cuvinte de laudă la adresa funcționarului de la Consiliul Național, dar în același timp era neliniștit și înfrigurat. Emoția care-l făcea să șchiopăteze nu se datora numai valului de fericire ce-l cuprinsese la gîndul că i s-a împlinit în mod miraculos visul de a avea o casă și o măcelărie, ci și unei

anumite îngrijorări. Da, va primi o casă și o prăvălie, dar mai era ceva la mijloc.

Același lucru îi spusese în fața casei și funcționarul, schițând un gest de parcă brusc și-ar fi amintit de ceva. Uitase să-i povestească despre un anumit individ, calfa fostului proprietar al măcelăriei care nu se știe de ce nu plecase cu el. Nu se urnise deloc din curte, iar la început refuzase să predea cheia noilor oficialități. Ce-i drept, prezența lui în casă salvase măcelăria propriu-zisă și dotarea ei de la orice tentativă de furt; de fapt, continua și acum să o păzească, motiv pentru care nu fusese alungat, dar Riečan, noul ei proprietar trebuia să o ia în primire fără tăgadă, cu cît mai repede, cu atît mai bine. Acest individ nu făcuse nici o greșeală iar ca măcelar se bucura de o faimă bună, dar ca om era rău, agitat și deosebit de violent, care după cum își amintea funcționarul, avusese mereu încurcături cu jandarmii din toate regimurile.

Funcționarul care la vremea lui fusese învățător nu se împăcase bine deloc cu fostul proprietar și se pare că avusese un diferend personal cu el. Vorbea despre incident repede, volubil, dar pe un ton oarecum supărat și iritat ce contrasta cu aspectul lui de om serios și cu simț al răspunderii. Riečan nu avea nici un motiv să pună la îndoială sinceritatea avertismentelor lui fiindcă nici lui nu-i plăcea ceva în toată afacerea asta. Dobrík, cum se numea funcționarul, insista să scape de acest om ceea ce într-un fel sau altul părea o cerere de contraserviciu. Nu i-a spus-o direct, ci a deschis vorba pe stradă ca și cum brusc și-ar fi adus aminte de ea. Încurcat, Riečan nu știa ce să facă.

Ar fi sărit și în foc de dragul acestui om, dar nu-i putea îndeplini rugămintea. De aceea, sentimentul de fericire, entuziasm și recunoștință se împleteau cu decepția și amărăciunea. „Doamne, de ce tocmai eu trebuie să iau o asemenea hotărîre? De ce funcționarul nu-l poate da afară pe acest om cu ajutorul

jandarmilor? De ce vrea ca eu să fac asta? Nu-şi dă seama cît sunt de neputincios?" Deşi îi era sincer recunoscător funcţionarului, Riečan nu putea să-i facă acest servici. Nu putea fiindcă n-ar fi fost în stare niciodată să alunge un om din casă; la aceste considerente de ordin uman se mai adăuga şi un alt motiv. Oricît ar fi de mirare, fără să vrea, Riečan s-a bucurat aflînd că în noua lui prăvălie s-a instalat calfa fostului măcelar. Mulţumit îşi dădea seama că soarta i l-a scos în cale şi nu va începe singur! Aflase că este un tip bezmetic, dar după părerea lui nu exista om pe lumea asta cu care el să nu se înţeleagă. Nu vroia să şi-l facă duşman, ci dimpotrivă avea nevoie de el, iar în rest prefera să nu se gîndească.

Stăteau în faţa casei cu faţadă albă puţin deteriorată. În curte se intra printr-o poartă de lemn cu două aripi, uriaşă şi frumos ornamentată, dar funcţionarul se îndreptă mai întîi spre cele două obloane ale prăvăliei şi smulse firma. Cele două obloane erau întregi, trase şi încuiate. Ambele (unul îngust la uşa de la intrare şi unul în formă de semicerc la vitrină) fuseseră fabricate la prima fabrică moravană de jaluzele Ant. Bílek Brno Stará.

De data asta, măcelarul îşi pierdu complet cumpătul şi luă din mîna funcţionarului legătura de chei, studie lacătul, căută cheia potrivită şi descuie. Se încordă şi trase cu forţă de oblon care se ridică atît de uşor şi de repede încît era cît pe aici să-l lovească peste nas. Roşi de jenă că s-a purtat ca un ţăran prost în faţa acestui om înţelept cum părea a fi învăţătorul şi pe moment entuziasmul îi scăzu.

Se aştepta să intre într-o casă ruinată cu vitrina spartă, uşi scoase din ţîţîni, gunoi, praf, mobilă stricată, găinaţuri de pasăre, păienjeni, resturi de carne şi piele, dar trecînd de uşa interioară cu plăci albastre de sticlă brobonată intră într-o

prăvălie curată ca-n palmă. Era suficient să șteargă praful cu o cîrpă umedă și putea începe vînzarea.

Pe pardoseala cu plăci de gresie nu se vedea nici urmă de murdărie, pe tejgheaua din imitație de marmură albă se aflau cîntarul și casa masivă argintată cum sunt cele din farmacii, iar lîngă tejghea — un trunchi de stejar pe trei picioare pe care erau așezate o toporișcă cu lama groasă și un vas emailat pentru untură sau jumări.

Peretele din spate era acoperit cu plăci de teracotă, iar în el se aflau montate cîrlige îndoite în sus.

Riečan privea nedumerit în jurul său și la omul de lîngă el, iar acestuia îi creștea inima de mulțumire.

— Ei, ce părere aveți Riečan?

— Pentru numele lui Dumnezeu!

— V-am păcălit?

— În nici un caz! Ați avut dreptate!

Funcționarul zîmbi cu un aer strengăresc, ceea ce-l miră puțin pe măcelar, dar i-l făcu mai simpatic, după care deschise brusc o ușă metalică. Pînă atunci Riečan nu observase ușa aceea, deoarece privirea lui uimită fusese atrasă de ventilatorul rotund montat în tavan. Ventilatorul nu funcționa, foliile lui metalice se acopereau una pe alta așa încît nu putea să numere cîte elice are, ceea ce-l necăji puțin.

În spatele ușii, într-un coridor îngust văzu un motor electric fixat cu niște șuruburi mari de un postament din beton. O curea lega arborele de ventilator, iar o altă curea, mult mai lată făcea legătura cu carcasa metalică a agregatului de răcire. Ușa camerei de răcire era consolidată cu grinzi înguste din lemn. Înăuntru, de sus pînă jos se aflau tot felul de țevi și de cîrlige, iar o parte din latura ei stîngă era ocupată de niște rasteluri albe. Și aici domnea o mare curățenie și ordine la fel ca în atelier, care era o încăpere lungă cu două lămpi electrice mobile montate deasupra unei mese lungi.

Arborele-motor fixat sub tavan și cele două curele late serveau la acționarea unui fierăstrău circular, a malaxorului de carne și a morii. Utilajele din atelier, de fabricație germană, erau în stare bună, întreținute cu grijă și acoperite cu un strat de lac alb.

Surescitarea lui Riečan atinse apogeul și apoi imediat scăzu: nu mai era în stare să se bucure de nimic și se simțea foarte obosit. Se rezemă de masa din stejar ca să-și revină puțin după care începu să zîmbească fericit și oarecum încurcat, privind în camera de alături unde intrau numai însoțitorul său. Acolo se vedeau un cazan sub presiune, un cuptor de cărămidă, un cazan de cupru și un mic cuptor din fier deasupra căruia atîrnau strecurători din cupru, făcălețe și linguri mari curățate cu grijă și aranjate într-o ordine exemplară.

Cu coada ochiului zări și afumătoarea. Capul îi vîjîia și simțea nevoia să mănînce ceva și să doarmă ca lumea. Undeva în străfundurile ființei sale începuse să încolțească o frică mută. Făcea parte din acea categorie de oameni simpli și neînsemnați care sunt conștienți de tot ce se întîmplă în jurul lor. Norocul care dăduse peste el îl sperie în mod instinctiv și avea impresia că averea și confortul dobîndite atît de ușor constituie o amenințare directă.

Funcționarul nu-și pierduse deloc buna dispoziție; de fiecare dată cînd deschidea ușa unei încăperi, arăta cu un gest larg utilajele aflate în dotare și zîmbea, urmărind curios reacția măcelarului. Deși nu mai avea chef se străduia din răsputeri să pară uimit și să zîmbească cu toate că din ce în ce mai puțin, temîndu-se ca funcționarul să nu-i interpreteze oboseala ca un semn de nerecunoștință și dezamăgire.

În timp ce Dobrík ieși în curte, Riečan rămase în urmă de parcă și-ar fi adus aminte de ceva. Stătea pe culoar în fața ceasului electric, respira greu, admira greutățile de mărimi diferite și se gîndea: „Eu nu sunt un negustor prea bun. Asta

e o măcelărie bine dotată care aduce venituri mari. Ținutul este bogat. Toți cei care au trecut pe aici au fost de aceeași părere. Dar eu nu cunosc pe nimeni. Nu cunosc nici orașul, nici împrejurimile lui. Cum mă voi înțelege cu oamenii? Măcar la început aș avea nevoie de un ajutor. Mai tîrziu vom vedea ce se va întîmpla. Nu am făcut niciodată comerț pe picior mare, ci dintotdeauna am fost un măcelar de provincie. Cum să încep? Prăvălia este mare și cu timpul aș putea cîștiga bine".

Din nou îl chinuie gîndul că nu poate face pe plac binefăcătorului său, dar cel mai mult îl îngrijorau propria sa nesiguranță și orice început nou.

Era o casă lungă formată din trei părți. Lîngă măcelărie se afla un apartament confortabil cu trei camere, baie și o cămăruță de servici. Ferestrele dădeau spre curtea interioară neargătoasă și întunecată unde nu le mergea bine nici celor trei pruni plantați lîngă zidul casei vecine; locuința îi plăcea foarte mult.

Curtea se termina lîngă țarcul abatorului. De sub scîndurile groase de stejar ieșea cîte un țăruș de care erau legate vitele; se vedeau și ferăstruica zăbrelită a grajdului, magazia de lemne și ferestrele halei unde erau transportate și tranșate vitele care fuseseră omorîte cu un sistem de scripeți. Deși bănuia că tocmai aici în spatele țarcului îl va întîlni pe omul de a cărui prezență fusese avertizat cu multă insistență, tresări și rămase uimit cînd dădu ochii cu el imediat după ce însoțitorul său deschise portița țarcului. Un om vînjos, îmbrăcat într-un pulovăr albastru stătea pe un șorț de piele întins pe o bancă lată cu spătar înalt care se afla exact în fața primei ferestre a atelierului. Era Volent Lančarič, calfa fostului proprietar al măcelăriei. Pe cap purta neglijent o pălărie cu un smoc din păr de mistreț, iar între picioarele încălțate în cizme de ofițer de paradă ținea un satîr de măcelărie cu mîner curbat. Cu dreapta strîngea gîtul unei damigene, iar în mîna stîngă avea o țigară aprinsă.

Vlăjganul își întoarse încet către ei fața rotundă, proaspăt bărbierită, cu o expresie puțin vulgară, isteață și totodată îndrăzneață. Îl măsură atent cu niște ochi mici și albaștri, dădu din cap cu un aer liniștit ceea ce putea fi interpretat ca un salut, trase un fum din țigară, își întinse picioarele și așteptă.

Riečan avea impresia că stă în fața unui dulău mare și demn care trebuie ocolit și în adîncul sufletului spera să nu se lege de el. Îi venea aproape să rîdă că tocmai el, care era un om atît de slab și neputincios din punct de vedere fizic, trebuia să încheie cu acest om niște socoteli necunoscute.

— El e, domnule Riečan! Îl aveți aici! Îi puteți comunica că sunteți noul proprietar și că vă dispensați de serviciile lui.

— Da, dădu din cap Riečan care nu părea deloc convins.

Funcționarul privi o clipă un țăruș, după care îl fixă cu privirea pe Riečan. Acesta dădea din cap încurcat, se prinse cu mîna de țarc, dar imediat și-o retrase cu scîrbă, simțind pielea de vacă jupuită. Nu știa ce trebuie să facă.

Bărbatul care stătea pe bancă îl privi lung. Apoi se ridică brusc în picioare, puse de-o parte satîrul și arătînd spre el, spuse cu voce aspră:

— Modja meg meki, hogy en itt notten fel, ugyhogy innet nem mozdulok. Modjy meg meki, hogy hentes vogyok, es chez megvannak a megfelelo popirjaim. Itt akarok maradni!

Funcționarul păli, i se făcu negru în fața ochilor, simți că-l podidesc lacrimile, dar reuși să se stăpînească.

— Ce tot spune acolo? întrebă Riečan.

După o mică șovăială, Dobrík începu să vorbească încet de parcă s-ar fi gîndit la altceva.

— Domnule Riečan, zice că a crescut aici și n-are de gînd să plece nicăieri. E măcelar și are toate actele în regulă. În plus, vrea să rămînă aici.

Riečan rămase uimit. În sinea sa se gîndea rușinat: „ăsta pare om serios. Crezi că vrea să te convingă ca să-i meargă lui bine?"

Dar cu toate acestea spuse:

— Știți, dacă eu, mă rog, nu știu, dacă nu cunosc pe nimeni... Poate.

Se opri, privind încurcat în jurul său și continuă cu o voce mai slabă:

— Poate... Îmi aduc aminte ce mi-ați spus... Dar cred că ar fi mai bine să rămînă aici de pază pînă mă mut cu întreaga familie... Și apoi vom mai vedea. De fapt, încă nu știu, dacă o să... cum o fi, cînd o să trebuiască să încep, dar se descurcă bine aici, nu-i așa?... (funcționarul îl ascultă o clipă atent și puțin încurcat, după care începu să zîmbească amar)... Nu știu... Dar, știți, dacă e aici de atîția ani... Mai tîrziu o să vedem? Ce părere aveți?

— Domnule Riečan, în primul rînd, începînd de azi, aceasta este măcelăria dumneavoastră; în al doilea rînd, aici sunteți acasă, în țara dumneavoastră, și de aceea puteți face ce vrea. Vă garantez că cel care va încerca să vă submineze noua poziție, o să aibă de furcă cu noi, oficialitățile. Contați pe acest lucru și de aceea hotărîți-vă singur. V-am sugerat ce-aș face eu în locul dumneavoastră, dar procedați cum credeți. Mi-am făcut datoria. Poate l-aș opri și eu aici, dar trebuie să vă hotărîți singur; sunteți stăpîn și nu pot decît să vă doresc să nu ajungeți să plătiți vreodată pentru scrupulele nejustificate pe care vi le-ați făcut. Vă mai repet odată că este un tîlhar notoriu, chiar dacă e un măcelar bun.

Riečan se uită să vadă ce mutră face omul care stătea pe bancă.

— Nu vă fie teamă, spuse Dobrík. Înțelege, se face numai că nu înțelege. Intenționat vorbesc în fața lui și cu voce tare. Poftiți înăuntru! adăugă apoi politicos.

Riečan părea că se gîndește concentrat la ceva, dar simțindu-se observat, oftă adînc:

— Să nu vă răzgîndiți, spuse funcționarul. Alungați-l de aici, așa cum v-am sfătuit eu. Știu că este neplăcut, dar după ce o să-l cunoașteți mai bine, o să-mi mulțumiți. Vă pot spune asta și în fața lui... Da, insist și vreau să vă conving deoarece mă simt răspunzător de soarta dumneavoastră, avînd în vedere că nu cunoașteți pe nimeni aici. Dacă se împotrivește, îl dăm afară cu poliția. Dumneavoastră sunteți noul proprietar și aveți acest drept. Noi l-am suportat, dar pe dumneavoastră are să vă incomodeze.

Măcelarul își ridică capul. „Ce vrea acest om? Îl surprinseră ochii lui în care se putea citi o emoție greu ascunsă și încercarea de a arăta că e dispus să accepte cu mîndrie și indiferență orice hotărîre.

— Știți, începu Riečan, privind în altă parte, eu personal nu știu ce trebuie să fac. Sau poate ar trebui...

— Ar trebui să știți fiindcă altfel o să regretați, spuse funcționarul puțin mai liniștit fiindcă îi venise o idee. Își trecu degetul arătător prin barbă, își ațintă privirea pentru o clipă în pămînt de parcă ar fi fost singur și spuse grav:

— Domnule Riečan, probabil aveți impresia că omul ăsta e un amărît și un nenorocit pe care Dobrík vrea cu orice preț să-l dea afară. Vă asigur că n-am nimic cu el; vă rog să mă credeți că dacă în locul dumneavoastră ar fi fost altcineva, nu mi-aș fi bătut capul deloc, ci i-aș fi spus să preia această măcelărie împreună cu tot inventarul viu fără să mă intereseze ce se va întîmpla mai tîrziu. Dar dumneavoastră, domnule Riečan, sunteți un om deosebit. Vă rog să mă credeți că vreau să o duceți bine și nu mă feresc să spun asta chiar în fața lui. Altfel nu avem să-i reproșăm nimic, dar vă rog să mă credeți că nu e un om potrivit pentru dumneavoastră.

— Credeți că nu procedez bine? începu Riečan, făcînd un pas înainte ca să intre o dată cu funcționarul.

— Da, așa cred, dar am spus că vă privește, răspunse Dobrík pe un ton impersonal care-l surprinse pe măcelar într-un mod neplăcut.

Omul care stătea pe bancă se ridică în picioare și făcînd un semn către noul proprietar, spuse într-o slovacă îngrijită:

— Dacă așa stă treaba, știu să vorbesc și-n slovacă. De ce nu? Își ridică pălăria și se așează la loc.

— Funcționarul tresări, se opri în loc, se învîrti pe călcîie și țipă cu o voce ascuțită:

— Cum să nu te supere asemenea glume! Cum îți permiți? Unde ne aflăm? Lančarič, ce-ți închipui! Se pare că uiți că ai putea să plătești scump! Atenție! Lančarič, te sfătuiesc să te comporți conform legilor noastre fiindcă altfel o să am grijă să zbori după Koháry! Îți spun asta pentru că sunt aici! Oameni ca tine nu mai trebuie să rămînă în orașul ăsta!

— Domnule învățător, spuse vlăjganul pe un ton împăciuitor „n-am vrut să vă supăr, ci am vrut să-i arăt noului stăpîn că știu să vorbesc și-n slovacă. Domnule învățător, Koháry e Koháry, iar pe mine, după cum știți mă cheamă Lančarič...

— Învățătorul își puse pălăria supărat și se apropie în grabă de scările de lemn care duceau în grădina din spatele abatorului.

Zidurile caselor vecine adăposteau între ele o grădiniță destul de mare cu răzoare de flori, tufe ornamentale, o băncuță și un măr bolnav. Lipsită de peretele din spate al magaziei de lemne și de grajd fusese adăugată o cămăruță. O masă, un scaun, patul acoperit, o poliță cu vase și o sobă de fier alcătuiau tot mobilierul.

Funcționarul plecă și Riečan rămase în fața porții de cărămidă lîngă un cărucior cu patru roți și platformă largă care

era probabil folosită pentru transportul cărnii din abator în atelier. Se rezemă de el, gîndindu-se că trebuie să cugete serios. Se simțea nenorocit, își frîngea fața în palme, își rotea capul și nu știa dacă trebuie să-și plîngă de milă sau să se autoconsoleze fiindcă nu avea de ales, deși era conștient că funcționarul nu-l avertizase de pomană.

Simțea nevoia să umble. Se gîndea că e un prost deoarece nu știe singur ce vrea. De ce nu s-a lăsat sfătuit? De ce... Dar cum să-l alunge pe omul ăsta din casa unde a crescut de mic copil? De ce s-a înhămat la așa ceva? De ce a cedat? Ce i-a trecut prin minte? A cedat ideii sale că nu există om cu care să nu se poată împăca.

Evenimentele din dimineața aceea i se păreau că sunt un vis trăit de altcineva pe care nu-l putea influența. Umbla ca un somnambul, vorbea ca în transă, nu reușea să se trezească pentru o clipă pentru a se gîndi serios la ceva, nu izbutea să spună o vorbă înțeleaptă. Prin cîte i-a fost dat să treacă în aceste trei zile. Of! Of! Și de fapt nu a făcut nimic de capul lui. Într-adevăr nimic după capul lui. Într-adevăr nimic.

Măcelarului Štefan Riečan îi plăceau lucrurile clare. De cînd se știa fusese un tip puțin ciudat, poate prea sensibil pentru un măcelar, un om pe care-l deranja orice fleac; acum după ce trecuse prin atîtea evenimente devenise și mai ciudat. Se schimbase și își dădea seama că aceasta era o schimbare rapidă și de un anume fel, dar nu-și dădea seama cînd și cum se produsese. Se ferea de oameni, se închisese în el și prefera să-și petreacă timpul în pivniță printre calendare vechi, reviste și anuare pe care le răsfoia în căutarea articolelor cu soldați și armată, mucenici și sfinți. Fotografiile cu tancuri, vehicule blindate, avioane și nave militare îl atrăgeau la fel de mult ca și fotografiile sfinților, soarta misionarilor și toate vorbele impresionante despre milostenia inimii creștine. Interesul

pentru lucruri atît de diferite îl derutau, ba chiar îi provoca o senzație de durere, ceea ce nu-l neliniștea deloc.

Hotărîse ca la noul său loc de muncă să trăiască în armonie cu toată lumea. Era lucrul pe care și-l dorea cel mai mult. Întotdeauna se temuse de străini, nu se amestecase în certurile altora de parcă ar fi știut că cel care nu are voință și energie suficientă poate să piardă oricînd. Ce-i drept, în spatele acestei măști se ascunsese cîndva o fărîmă din viclenia sa de negustor. Se gîndea că nu e suficient de perseverent, încăpățînat și de ambițios ca să se împace bine cu toți. Dacă la început fusese tolerant, mai tîrziu se purtase așa din instinct de autoconservare și simț negustoresc; de data aceasta, își dorea să sufere puțin fiindcă suferința dădea un sens concret vieții lui. Toată problema era că acum trăia o viață neobișnuită.

O luă încet spre curte cu privirea ațintită în pămînt de parcă aștepta să-i vină o idee. Văzînd că Lančarič fumează liniștit, se gîndi că acesta e un om stăpîn pe sine care nu știe ce înseamnă îndoiala, nu e irascibil și caraghios. Poate a procedat bine, oprindu-l fiindcă o să încerce să se apropie de el. Ceea ce i-ar putea fi de folos în acest oraș. Se pare că nu este un tip slugarnic, de fapt nici nu i-ar sta bine.

Se așeză alături de el pe bancă, aprinzîndu-și o țigară. Încerca să pară liniștit, chiar dacă mațele îi chiorăiau de foame și enervare.

Curtea abatorului era presărată cu nisip de rîu, pietriș și rumeguș; în zidurile înconjurătoare își striveau coarnele animalele aduse la tăiere, iar de sub tencuială ieșeau la iveală cărămizi înegrite. Undeva ciripeau turturelele, iar Riečan avea impresia că se află într-o țară străină. De căldură își descheie pulovărul și-și scoase scurta de blană, așezînd-o lîngă el. Apoi își puse un șorț mare și colorat, o șapcă de piele, frecîndu-și cu grijă ceafa timpuriu golașă. Observă cît este de mic față

de statura masivă a lui Lančarič și se cuibări încercînd parcă să ocupe mai mult loc.

După ce termină de fumat, Lančarič își puse pălăria și scoase de sub bancă patru pahare mari de vin așezate unul peste altul; puse două înapoi sub bancă și se întoarse către Riečan, spunînd cu o voce groasă și aspră pe care o capeți din băutură sau consum excesiv de tutun tare:

— Nu-mi plac oamenii care știu numai să comande.

Riečan dădu din cap politicos în semn de aprobare și privi cum omul de lîngă el toarnă din damigeană un vin gălbui, cu miros pătrunzător. Își dădu seama că fuseseră așteptați și acum se frămînta de unde aflase Lančarič despre sosirea lui. Dacă nu aflase de nicăieri însemna că aștepta aici de zile întregi.

— Pe mine mă cheamă Riečan, Štefan Riečan.

— Eu sunt Valent Lančarič, dar pe aici mi se spune Volent. Bunicul a rămas în locul ăsta unde l-au adus afacerile. S-a încurcat cu una care i l-a făcut pe taică-meu și a fost fericit fiindcă acasă avea numai fete. Pentru treaba asta, zise, arătînd în jurul lui, am toate actele în regulă, am învățat mult, am dat examene, nu vă temeți, mă descurc în orașul ăsta, nimeni nu mă poate trage pe sfoară. După cum vedeți știu și limba slovacă fiindcă în timpul primei republici am fost recrutat în armată. Mă descurc puțin și în sîrbă, dar cel mai bine știu ungurește... și nemțește știu.

Riečan se uita dintr-o parte la fața lui rotofeie, oacheșă, balcanică și la părul lui aspru, tuns scurt, care începuse să se rărească din cauza aburilor de sînge și a contactului des cu carnea. Și să încărunțească probabil din cauza băuturii.

— Pe mine m-au recrutat abia a treia oară fiindcă ziceau că am inima mai slabă. De data asta am luptat în timpul Insurecției. Observînd că Volent îl ascultă atent, continuă să vorbească mai degajat:

— Ei bine și cu m-am prezentat; după ce s-a primit ordinul de chemare au plecat și cei ce nu trebuiau să plece. Am mers la Bystrica pe jos și cu căruța, cum s-a nimerit. Da. După ce ne-au bătut, nemții au năvălit și-n satul nostru și i-au dat foc; nevasta și fata au fugit desculțe, am pierdut totul și am rămas goi-goluți; de aceea am venit aici, altfel m-aș fi dus în străinătate unde n-aș fi murit de foame. Nu pot spune că aveam tot ce e aici, adăugă el arătînd în jurul său și continuă cu privirea ațintită în jos; dar aveam tot ce ne trebuia ca să trăim. Fata era cît pe ce să mi se mărite cu un trădător și oricînd se putea trezi la realitate; dacă e să mă gîndesc bine și nevastă-mea și cu am avut cîte o pățanie. Știți, zise el, rezemîndu-se ca să poată respira mai bine, fiindcă nu știam ce o să se întîmple, eu, prostul de mine am coborît din munți. M-am prezentat singur, am luat cu mine un manifest ca cel pe care-l aruncau din aeroplane, mi-am bandajat o mînă... (își atinse brațul stîng)... zicîndu-mi că dacă or să mă prindă o să le spun că merg să mă predau de bună voie, așa cum dorește președintele nostru. M-au prins. Oftă și amuți o clipă mirîndu-se că a luat-o pe calea mărturisirilor. Nu-mi face plăcere să mă gîndesc la lucrurile astea și le povestesc numai ca să-ți dai seama că n-am ajuns ușor la averea asta. Apoi le-am zis că vreau să cobor ca să mă predau singur și cu toate astea la școala din Bystrica m-au bătut cu furtunul de cauciuc trei zile la rînd. Credeam că totul s-a sfîrșit și nu o să apuc să-mi văd familia. Așa de furioși erau! Mai tîrziu călugărița care ne aducea de mîncare mi-a șoptit că n-am de ce mă teme... Nu disperați, domnule Riečan, tata o să vă salveze. Așa s-a și întîmplat. Tata avea cunoscuți pe la toate abatoarele din America și Germania, discuta cu fiecare în parte, știa să aranjeze orice cu ajutorul comerțului și acasă avea un cuvînt. Eu eram copilul cel mai mare. M-a obligat, fie-i țărîna ușoară, fiindcă imediat după aceea sărmanul a murit. L-au convins

că n-am știut în ce mă bag deoarece de mic am fost un prost. M-au plătit bine zicîndu-mi că acasă o să mă bage într-o organizație de apărare a statului. Vin acasă și ferească Dumnezeu! N-am găsit decît temelia. Eiei... Apoi am început să fac rost de mîncare partizanilor și ei mi-au aranjat treaba asta.

Volent îl asculta atent, dar nu era prea emoționat, fiindcă nu știa la ce evenimente se referă.

— Nu trebuie să-ți bagi capul în laț.

— Nu trebuie, nu trebuie! Fu de acord Riečan, dînd din cap aprobator.

— Puteau să vă taie capul, zise Volent, ridicîndu-și privirea și făcînd un gest cu mîna peste gîtul lui scurt.

— Munceam pe rupte. Ne treceau năduşelile la gîndul ce-am fi putut păți. Nu mai știam de ce am venit. Unii au fost internați în lagăre de muncă, alții, după cum am aflat, au fost aruncați de nemți în gropi de var, în cuptoare încinse, în foc...

— Nu se poate! Exclamă Volent uimit. Cum au putut face una ca asta? Pfui! Nu mi-aș fi închipuit niciodată. Aici s-a povestit că ați luptat cu nemții, dar nimeni n-ar fi crezut că se va întîmpla ce s-a întîmplat, fiindcă de fapt erați prieteni. Spuneți că a fost un război în toată legea?

— Da.

— Drace! Deci n-am știut bine. A participat și armata? continuă să-l întrebe pe Riečan cu un aer neîncrezător și mirat mijindu-și puțin ochii.

Noul proprietar dădu din cap cu modestie.

— Hm, făcu calfa. Uitase complet de paharele pline pe care le ținea în mînă de o oră, ceea ce îl enerva, dar în același timp nu-i trecea prin cap să le așeze pe bancă.

După ce termină de fumat, Riečan își linse buza de jos ca să nu scuipe. Se feri să facă acest gest de dragul paharelor umplute. Își frecă mîinile, aplecîndu-se și mai tare. Avea impresia că mațele vor începe să chiorăie și-l va durea stomacul

în care simțea un gol. Îi era rușine să recunoască că de ieri seară nu pusese nimic în gură deoarece își uitase pe masa din atelier sacul de piele cu pîine și marmeladă.

După o clipă de tăcere Volant se învioră, îi dispăru orice urmă de crispare și, destins, așează paharele pe bancă; se uită dacă nu le-a pus strîmb, făcu ochii mari, se încruntă de parcă nu se putea hotărî, după care începu să vorbească foarte binevoitor:

— Și aici a fost rău. Cîte nu s-au întîmplat în toți acești ani. Nu vă vine a crede; după ce s-a aflat că jandarmii cehi și armata se întorc înapoi, jumătate din oraș și-a luat tălpășița, de-a stîrnit tot praful. Aici s-a zvonit că oamenii au fugit de le scăpărau călcîile. Au plecat la sate, adică la țară, dar cei mai mulți au trecut vechea graniță care este acum din nou a noastră. Au plecat și unii care nu trebuiau să plece, dar în schimb au rămas alții care se puteau gîndi la ce va urma. Știți, multora li s-a făcut frică din cauză că au fost alungați iarna.

— Eu n-am fost aici, am auzit numai, răspunse repede Riečan.

— Eu, dimpotrivă. Am fost aici și am văzut tot ce s-a întîmplat. Îmi venea să rîd fiindcă după mine n-au venit, m-au lăsat în pace, dar cînd a început, nimeni n-a mai avut tihnă. Și pe cel care a fost împreună cu dumneavoastră îl cunosc întrucît a fost învățător aici, apoi a fugit și el, pe atunci era președintele Ligii cehoslovace, a fost primul care a primit un picior în fund de la mucoșii ăia de stînga. Îmi aduc aminte pentru că am fost martor la toate astea, de aceea e pornit împotriva mea, dar să știți că nu e om rău, deoarece altul să fi fost în locul lui, m-ar fi dat să mă tundă la zero ca pe o oaie așa cum se poartă acum. Mie mi-era totuna, dar mai tîrziu am văzut că nu am avut dreptate și toți cei care au plecat, mi-au lipsit. Da, mi-am zis eu, băieții buni s-au dus. Și acum o să vedeți cîți o să lipsească, fac pariu că mulți or să mai plece,

or să-i ducă undeva în munți sau vor trece ei singuri granița. Ăsta de fapt e un oraș. Eu cred că nu e bine să te bagi în politică, peste tot acolo unde e un hotar sau o graniță e treabă periculoasă. Dar după cum ziceam, cînd au început să-i omoare și pe oamenii din locurile de unde provenim noi, cei din neamul Lančarič, m-am gîndit imediat:

— Volent, ăștia care se bucură că nemții or să vină de hac Iugoslaviei nu vor primi de la tine carne ca lumea. Și așa a fost, domnule Riečan, așa s-a întîmplat, pe cuvîntul meu, în loc de carne au primit un căcat, iar eu am preferat să o car celor al căror părinți erau pe front, asta e! Dar, domnule Riečan, dacă ați venit acum, trebuie să bem. Am un vin bun, contați pe mine, știu eu o pivniță mare, rămasă fără stăpîn.

Riečan luă paharul cu un gest politicos, se aplecă puțin și gustă vinul, dînd din cap cu un aer de cunoscător, după care spuse puțin rușinat:

— N-am stomacul bun, știți, eu nu obișnuiesc să beau vin, la noi se bea numai șliboviță, vinul e prea acru pentru mine.

— Facem pariu că vinul ăsta o să vă dreagă stomacul. Noi avem un vin bun, trebuie să vă obișnuiți cu el, e sănătos, ieftin... în timpul primei republici, aici în pivnița din Barasktar cumpărai un litru cu zece coroane și în plus primeai gratis pîine albă și carne de gîscă cît cuprinde. Ei, domnule Riečan, aici era un oraș zgomotos, cel mai vesel din toată Republica, toți ofițerii cehi v-ar spune același lucru! A fost, a fost... Ei, acum nu știu ce o să se mai întîmple, dar poate cu timpul totul o să se aranjeze, de ce nu? Dar vreau să zic că aici găsești peste tot numai vin... chiar și atunci cînd faci comerț. O să începeți prin a vă face un șpriț, îl amestecați cu sifon, toți străinii au învățat să-l prepare și apoi beți cît puteți. Dar să nu faceți cum a făcut un sergent ceh din fosta Republică. S-a enervat că vinul nu are gust bun și e prea ieftin și-a băgat în el zahăr. Oricine l-ar fi sfătuit să renunțe fiindcă vinul cu

zahăr distruge stomacul, dar el n-a spus nimic. Băutura i-a găurit mațele și în cîteva ore a dat ortul popii, ca să vă fie totul foarte clar.

— O să vedem, zîmbi Riečan, rușinîndu-se fără să știe de ce pentru acel jandarm ceh.

Pe neașteptate răsări soarele și se făcu cald. Surprinși tăcură cîteva clipe, apoi își frecară obrajii dînd din cap în semn de încuviințare, de parcă și-ar fi spus unul altuia: „Da, da, din clipa asta a venit adevărata primăvară, acel anotimp superb care n-are asemănare pe lume."

Deasupra lor se arcuia bolta cerului de un albastru nemaivăzut, un cer meridional, înalt, curat, mare și mereu încîntător, iar păsărelele zburau de parcă ar fi fost aduse aici de o forță străină, de o mînă necunoscută.

Era clipa în care cei doi s-au legat unul de celălalt.

— Și fostul meu stăpîn a plecat, spuse Volent fără a-și desprinde privirea din înaltul cerului. Apoi își aplecă brusc capul, închise ochii orbiți de lumină și rîse, scoțînd la iveală dinții mici și sănătoși. S-a băgat în politică ca să-i meargă mai bine afacerilor, s-a certat cu ovreii, iar băiatul Péter, măgarul de el, a plecat peste graniță. De aceea și-a luat și el tălpășița. Da. M-a sfătuit să fugim împreună pentru că vor veni rușii, apoi cehii și o să fie vai și-amar de noi, dar eu i-am răspuns că indiferent de ce o să se întîmple, rămîn aici fiindcă n-am izgonit pe nimeni, nu m-am legat de nimeni, n-am luat averea nimănui și n-are rost să fug tocmai eu. Am rămas aici, locuiesc în spate și o să pot rămîne în continuare, nu-i așa?

Riečan dădu din cap că e de acord, apoi îi aruncă o privire lui Volent să vadă dacă a auzit bine și dădu din nou din cap.

— Acolo se pot crește numai găini, continuă arătînd spre grajd în timp ce-și mai turna vin, dar dacă aveți nevoie de locul ăsta, o să mă mut, loc e berechet, ohoho, cîte case bune și frumoase mai sunt pe aici ! Dar eu sunt de părere că

măcelăria trebuie păzită, calfa trebuie să stea prin apropiere, n-am dreptate? Iar... de găini nu aveți nevoie, se spune că nu e bine să crești păsări pe lîngă casă, nu e o treabă cușer cum spun ovreii.

— La fel zic și eu, n-am nevoie de ele și nu o să le mai creștem aici. Găinile scurmă, scurmă și apoi degeaba pui sămînță. Găina își bagă ciocul în toate, vrea să vadă totul și ți se încurcă printre picioare, spune Riečan.

— Da, răspunse încet Volent, cine mănîncă ouăle de la o găină care umblă prin abator? Și eu sunt de aceeași părere.

Lančarič tăcu brusc de parcă i-ar fi venit în minte ceva mai important; o clipă se jucă cu paharul, se uită dacă nu mai trebuie să-i toarne lui Riečan și văzu că nu e nevoie; scoase din buzunar o cutie cu țigări de foi, îi oferi una lui Riečan, aprinse și el una, își puse pălăria pe cap și spuse, întorcîndu-se spre noul proprietar.

— Și uite așa sunteți stăpîn aici. Iar eu, dacă nu vă pare rău, o să fiu calfa dumneavoastră. O să-mi fiți stăpîn, iar eu o să fiu Volent. O să-mi ziceți: „Volent, vino aici... și eu o să răspund: „Acum viu, stăpîne. Dumneavoastră o să-mi ziceți tu, iar eu — dumneavoastră. Ce părere aveți? Va fi bine așa?

— Bine, răspunse măcelarul.

— În regulă, dădu din cap mulțumit calfa. Tăcu o clipă, zîmbind de parcă ar fi simțit o ușurare și se așeză mai comod trăgîndu-și pălăria pe ochi, de parcă ar fi ațipit. Ținea paharul strîns cu amîndouă mîinile și Riečan le privi mai atent. Erau mari, puternice, zbîrcite și acoperite de cicatrice de la cuțit. Avea umeri largi și în general făcea impresia unei puteri animalice.

Deodată începu să vorbească: „Stăpînul îmi zicea (rîse liniștit și cu poftă): Mișcă, Volent, vin cehii și o să fie o întreagă tevatură. Așa îmi spunea și eu îi răspundeam: „Și ce dacă vin?...' Să vină dacă vor și ei să mănînce carne. N-am

văzut pînă acum un cch care să nu vrea carne bună și unul din ăsta o să aibă nevoie de Volent, fiindcă toată lumea din Palánk știe că eu fac rost de carne bună, chiar dacă nu se găsește nicăieri. Nu l-am mințit. Odată mi-a spus: Au ei carne destulă și cu siguranță o să-și aducă aminte ce s-a întîmplat aici după Komarno... Eu i-am răspuns: Ei, domnule, m-aș mira să nu-și aducă aminte, sunt convins că n-au uitat, m-aș mira dacă tocmai ei ar avea minte de găină și n-ar avea carne suficientă; eu cunosc orașul Palánk și împrejurimile lui ca pe propriul meu buzunar; ajunge să spun că mă cheamă Volent Lančarič și toți știu că sunt un om care în orașul ăsta nu s-a băgat niciodată în politică și a făcut numai comerț. Așa a fost să fie. Ce i-am zis lui Koháry, vă zic și Dumneavoastră. Mulți mi-au lipsit și-mi vor lipsi, fiindcă printre ei erau și unii cu care se puteau face afaceri bune.

— În timp ce veneam de la gară aproape m-am speriat cît de mort e orașul. Mă gîndeam: De ce te duci acolo? Cine are nevoie de tine? Unde sunt oamenii?... În jur nici țipenie de om, totul e distrus, orașul seamănă cu un animal tăiat...

— Ei, meștere, o să se îndrepte situația! Nu vă fie teamă! Or să vină alții noi... dintre cei vechi sunt destui, n-au plecat toți, de ce să fi plecat? Probabil muncesc în curte, nu circulă prea mult pe afară, așteaptă să vadă ce o să se mai întîmple, ce partide politice noi vor apărea... mulți își deschid magazine... repară... cunosc doi care au mers să facă negoț și peste graniță, la ruși. Nu vă fie teamă, meștere, fără să vă dați seama o să se facă ordine, eu știu că de cînd sunt aici s-au schimbat trei regimuri, dar nici unul după cum îmi amintesc nu a interzis comerțul, căci după organizațiile politice, jandarmerie și armată, în orice regim comerțul are cea mai mare trecere, deoarece regimul trebuie să plătească jandarmii în timp ce de la negustori primește impozite taine. Eu vă spun că o să vă mirați de cum o să vă meargă treburile. Cu oamenii, continuă

el trăgînd aer în piept, e ca și cu păianjenii. Dacă pleci pentru cîteva ore de acasă, una-două apar păianjenii care-și întind plasele, iar cînd te întorci, una-două dispar, dar ăștia sunt mai puțini și ei se fac că dorm fără să vă facă nici un rău. Cînd vine războiul, oamenii se ascund în pivnițe și așteaptă. Războiul a trecut, dar ei încă nu ies din casă fiindcă nu știu ce se va întîmpla și ce va dori noul partid politic. Dar acesta nu dorește mult. În iarna aceea, după Komárno, aici a fost un alt circ.

— E curat, zise măcelarul, arătînd în jurul său, arată de parcă aici n-ar fi nici un abator, grajd sau coteț. Și înăuntru e curat de parcă n-ar fi trecut războiul.

— Am făcut o curățenie mare. Nu aveam altceva mai bun de făcut... și după ce a venit războiul, am scos jaluzelele și am deschis ușa abatorului ca să nu-și închipuie nimeni că am ceva de ascuns. Soldații alergau, căutau nemți... M-am rugat tot timpul, pe cuvîntul meu, ca de data asta să vină un proprietar bun. Koháry, fostul meu stăpîn, s-a aranjat bine în timpul războiului, a luat de la un evreu sculele astea faine, nemțești, s-a dus cu mașina după chestia asta undeva, nu știu unde, n-am vorbit prea mult despre asta... Ca negustor era de altfel tip-top, aveam clienți unu și unu, veneau la noi... ei, ei cei mai buni clienți. Totul era al nostru.

— O să-l regreți, spuse Riečan.

— Nu, căzu pe gînduri Volent, dînd din cap sau poate o să-l regret fiindcă am fost lîngă el de mic copil, el m-a crescut, cînd tata lupta în Galiția în primul război mondial. Mama a murit... ohoho, nici nu mi-o mai amintesc. Îmi pare rău, da, îmi pare rău, ... de! că nu ne-am despărțit în termeni prea buni. El vroia să distrugă tot ca să nu lase nimic rușilor și cehilor... Aici și slovacilor li se spune cehi... A scos o ladă cu dinamită în curte, dar eu nu l-am lăsat să-i dea foc și cînd s-a jurat că aruncă totul în aer, am făcut rost de un topor. N-a mai avut timp să mă pîrască, de fapt nici n-avea cui, mi-a spus

numai, așteaptă tu, măgarule, să vezi ce o să regreți, o să ajungi în iad pentru că ai îndrăznit să ridici mîna împotriva lui nea Feri, care ți-a fost al doilea tată. Adevărul e că am ridicat mîna împotriva lui și acum îmi pare rău. Fui ! E adevărat că a avut grijă de mine ca un părinte, dar eu nu suportam să văd cum se bucură de lada aceea de dinamită care putea să arunce în aer totul. Nu spun că ar fi fost un om rău, nu pot să afirm acest lucru, nu se supăra pe nimeni, de fapt nici nu se pricepea la politică și cu cît îmbătrînea, cu atît se ocupa mai mult de mașinării și scule faine. Se ocupa foarte mult de familie, nu a regretat niciodată ce mi-a dat, dar cînd era băut nu te mai înțelegeai cu el, ferească Sfîntu' să fi ajuns pe mîna lui. Odată a bătut-o pe servitoarea Ilona că nu i-a făcut pe voie, atît de tare încît au dus-o la spital să-i coasă rănile făcute cu cuțitul. E adevărat că și Ilona le avea pe ale ei. Pe vremea cînd eram niște mucoși, Petér, băiatul lui și cu mine aveam voie să facem ce vrem, chiar să ne jucăm sub fusta ei, dar în fața bătrînilor o făcea pe servitoarea de lux. Stăpîne, rîse el strengărește, ați auzit de țăranul ăla bătrîn care s-a dus la bordel... nu? Dacă tot suntem la un pahar de vin... pot să vă povestesc. Odată un țăran s-a dus la oraș unde era o casă cu un felinar roșu și a vrut să vadă ce se întîmplă acolo, fiindcă auzise că treaba aia se face mai bine decît în satul lor. Ca și cum, prostul de el, n-ar fi știut că peste tot se face la fel ! A intrat, a cerut un album cu fotografii, și-a ales una, eh... Știți la ce mă gîndesc, i-a dat bani înainte proprietăresei bordelului, a urcat sus, a găsit ușa, a deschis-o... și vede că fata... pe care și-o alesese, îl aștepta așa cum a făcut-o Dumnezeu, goală-goluță. S-a speriat atît de tare încît a făcut pe el, după care și-a aruncat ciomagul într-un colț și a început să strige: „Nu e-xistă! Îmbracă-te și nu mai fă pe nebuna!"

Riečan se scărpina după ureche, dînd din cap de parcă s-ar fi amuzat, dar Volent nu-l lua în seamă fiindcă murea de

rîs. După ce s-a liniștit, i-a mai turnat puțin vin deoarece Riečan abia atinsese paharul și a continuat:

— Cînd eram mic, trebuia să fiu foarte atent întrucît meșterul îmi trîntea două palme peste gură de mă întindeam pe jos. Din cauza lui am mîna și degetele puternice, fiindcă de mic copil trebuia să-i dau mîna și el mi-o strîngea, mi-o strîngea tare de tot, iar eu trebuia să rezist ca să mă laude, dar odată am leșinat, pur și simplu m-am întins pe jos, de-au trebuit să mă stropească cu apă. Mai tîrziu, cînd am început să rezist și să nu mai leșin, m-a învățat ce-i aia să fi măcelar; cînd i-a venit lui rîndul să-și retragă mîna pentru că acum eu strîngeam, iar el scotea diverse țipete, a lăsat pe seama mea toate treburile din abator, iar el stătea numai în măcelărie și făcea gheșefturi, umbla după afaceri și discuta politică cu Rozinena. Oh, tată, ce cap avea femeia aia?

Au luat un prînz copios pregătit de Lančarič în bucătărioara lui, după care Riečan începu să se pregătească de drum.

— Ei bine, Domnul a dat să fim împreună; pînă vin eu cu familia, te rog să ai grijă de tot.

Volent bine dispus exclamă:

— Așa am și făcut ! Meștere, credeți-mă, aici nu ducem lipsă de nimic. Au trecut unii pe aici care au crezut că o să se lase cu ceva dacă Kohárý și-a luat tălpășița, dar cînd le-am arătat toporul, au spus... (rîse) că preferă să renunțe decît să aibă de-a face cu el.

— Și n-au mai venit, adăugă Riečan pe un ton mai vesel.

— Și ce a fost cu ăia, cărora nu le-ai dat cheile...

— Vă gîndiți la ăia de aici? Da? Meștere, omul sărac trebuie să aibă o fire rezistentă fiindcă altfel oricine îl poate lua drept fraier. Într-o zi, au venit de la primărie ca să vadă ce a mai rămas. Mi-au cerut pur și simplu cheile fără să mă întrebe ce și cum s-a întîmplat. De parcă n-aș fi stat în fața

lor... ci aș fi fost un servitor care ține cheile pînă vine stăpînul. Da, m-am ofticat și cînd mă oftic greșesc întotdeauna. Le-am răspuns că nu știu cine sunt și de unde au venit, la care unul a scos niște hîrtii și mi-a zis că trebuie să cedez în fața reprezentanților noii puteri, întrucît altfel o să mă dea să mă tundă chilug. Așa că meștere ce era să fac! M-am gîndit să-i trîntesc una peste mutră ca să nu mai nimerească casa a doua oară, după aia mi-am zis că aș face o tîmpenie, dar oricum nu trebuie să dau cheile unuia care-mi vorbește în felul ăsta, mie care aș fi avut un cuvînt de spus. Mă gîndeam că o să ne certăm un pic, că o să le spun cîte am făcut aici și cum am păstrat totul, dar ei s-au uitat unul la altul și au plecat. Știam că nu-i a bună, dar of! Am un fel păcătos de a fi, întotdeauna îmi pare rău după ce faptul e consumat, dar... Prin urmare știam că nu procedez bine, că va face tărăboi mare, dar nu i-am chemat înapoi, căci am suferit destul aici. Nu s-au dus prea departe, vă spun eu asta, doi jandarmi stăteau afară, iar un biciclist se oprise în fața magazinului. Și cînd colo intră un jandarm înalt... am aflat că îl cheamă Blaščák și fără să scoată o vorbă îmi trîntește o palmă de mă răsucește în loc, fir-ar el să fie! Eu mi-am adus aminte de el! Tocmai mă pregăteam să-i spun că nu trebuie să o ia așa fiindcă n-am păstrat nimic pentru mine, că vreau să rămîn aici numai pentru că sunt măcelar și am învățat aici... dar n-am avut timp să scot o vorbă pentru că de cum a intrat, jandarmul m-a pocnit peste gură.

— Cu jandarmii ăștia nu e bine să te pui rău, îl sfătui Riečan, văzînd că ajutorul său încearcă să-și ascundă emoția. La noi unul a ocărît un jandarm și apoi a putrezit de viu la pușcărie. Asta a fost de mult, pe vremea cînd jandarmii umblau cu căști pe cap.

Lančarič rîse:

— Da, da, ăstora n-ai voie să le spui nimic, eu îi știu foarte bine, și aici au fost unii ca ei. După Komárno au intrat

în Palánk și au început să facă atîta ordine încît unii regretau fosta republică n-ați auzit că... E adevărat că nu toți regretau, dar mulți nu mai vroiau să scrie pe garduri despre Masaryk una și alta.

— Pe jandarmi trebuie să-i lași în pace, repetă Riečan.

— Așa e, fu de acord Volent, numai eu știu cîte am avut de tras în timpul primei Republici cu șeful meu Hudeček. Meștere, nu vă fie frică. Vă asigur că ați făcut o treabă bună, lăsîndu-l aici pe Volent Lančarič. O să vedeți.

— Dar nu știu dacă la început o să avem amîndoi de lucru, îndrăzni să spună Riečan.

— Pe mine nu o să mă țineți aici de pomană, rîse Volent cu subînțeles.

În timp ce călătorea cu trenul, Riečan se gîndea că a avut mare noroc, un noroc care vine numai după un păcat cînd ești chinuit de remușcări, iar norocul care a dat peste tine nu te bucură atît de mult ca să înnebunești de fericire.

E adevărat, primise un dar. Omul primește asemenea daruri deoarece forțele misterioase ale vieții omenești iubesc echilibrul și cîntăresc totul într-o balanță. „Dar ce va urma?" se întrebă el cu îngrijorare.

Familia Riečan a sosit la Palánk într-o dimineață. Amploiatul feroviar Kanta, un burlac șleampăt, încălțat în galoși și cu o pipă urît mirositoare în gură pe care-l trimisese împiegatul Marton a cărat într-un cărucior cele trei geamantane jerpelite și două rucsacuri. Această încărcătură la care se adăugau sacoșele de mînă, sacii de voiaj din pînză tare, constituiau întreaga lor avere. În plus aveau cîteva coroane pe care nevasta lui Riečan le ascunsese la brîu.

În timp ce pășeau pe străzile de la periferia orașului, nevasta măcelarului care pînă atunci urzise planuri mari de viitor deveni subit nervoasă. Starea jalnică a străzilor marcate de

luptele aprige și de inundații, o lecuiseră definitiv de speranța că intră în rai. De la bun început a nemulțumit-o foarte tare ideea că vor avea o calfă în condițiile în care după cum aprecia ea, ei înșiși vor trage mîța de coadă nu se știe cît timp.

Mergea încet în urma căruciorului ca să nu pară că bagajele sărăcăcioase sunt ale lor. Subit o cuprinse un sentiment de zădărnicie. Pe lîngă dezamăgirea pe care i-o inspirau străzile liniștite și desfundate o mai scotea din fire un lucru. De fiecare dată cînd întîlneau un om care mergea la piață cu coșul, simțea că de emoție o trec toate nădușelile, fiindcă nu putea înțelege de ce hainele ei și ale fetei, costumul de sărbătoare din Horniaky trezesc atîta interes. Nu-și dădea încă seama dacă plac locuitorilor orașului Palánk sau dacă aceștia rîd de ele și, fiind neîncrezătoare din fire, înclină repede spre cea de-a doua variantă. Acest lucru o frămînta, dar pur și simplu nu suporta gîndul că cineva ar putea rîde de Eva, fata ei blondă de 17 ani.

Cele două femei erau neobișnuit de frumoase. Nevasta lui Riečan greu putea fi luată drept țărancă, chiar așa cum era îmbrăcată în costum național. Se apropia de 40 de ani, dar părea mai tînără. Avea o față de-a dreptul frumoasă, hotărîtă, oacheșă și netedă, de parcă s-ar fi îngrijit cu multă atenție, ochi albaștri, neobișnuiți de mari, dar oarecum aspri, irascibili, reci, care slăbesc dorința bărbaților de a-i face curte. Impresionau sprîncenele dese și negre ca tăciunele, părul negru, lucios și dantura perfectă. Așa cum era îmbrăcată arăta șocant, aproape ca o străină; în satul ei și în împrejurimi trecea drept o mare frumusețe, dar totodată era considerată drept o femeie mîndră, rece și distantă pe care nici un bărbat nu o putea duce cu zăhărelul. Nici pe timpul cînd nu era măritată băieții nu prea roiseră în jurul ei. Nimeni nu se încumeta să umble după ea și nici nu-i venea. Toți aveau impresia că e o fată cu mult simț practic, serioasă și cumpătată, iar în plus provenea

dintr-o familie foarte săracă, ce nu se bucura de nici o stimă în satul lor. Cînd s-a măritat cu Štefan Riečan în urmă cu optsprezece ani, oamenii au considerat că a avut un mare noroc și că a procedat așa din rațiune. Nu avea nici un fel de avere și dacă nu s-ar fi măritat cu Riečan, băiatul măcelarului, al cîrciumarului și mai tîrziu al morarului dintr-o vale mai îndepărtată, ea împreună cu cei șapte frați ai săi, la fel de frumoși și de bine crescuți ar fi fost nevoiți să intre în slujba țăranilor înstăriți. Sau să se angajeze la oraș unde bărbații s-ar fi purtat mai îndrăzneț cu ea.

Mîndra nevastă a lui Riečan a fost deranjată de comentariile iscate de viitoarea ei nuntă și profitînd de influența pe care o avea asupra curtezanului i-a smuls într-un moment prielnic promisiunea că se vor căsători la o biserică evanghelică, că o va lua de acasă și se vor stabili în satul ei. Riečan era catolic și principalul moștenitor al averii părintești în calitatea lui de prim-născut, dar această concesie făcută alesei inimii a provocat o ruptură în familia lui. În satul soției unde și-a deschis o prăvălioară se afla o singură biserică evanghelică și cu toate că nu s-a convertit direct la noua credință, mergea la biserică cu soția și fata adaptîndu-se ușor noii situații. De la bun început a fost dispus să facă orice de dragul soției, iar după ce li s-a născut fata, a depins complet de ea.

Și Eva, fata măcelarului, era frumoasă; nu semăna cu maică-sa, ci mai degrabă cu taică-său, dar nici această asemănare nu era foarte bine definită. Pășea tăcută alături de mama ei, cu capul plecat, făcînd impresia că așteaptă cu nerăbdare să ajungă la capătul drumului. Se simțea epuizată. Ar fi vrut să meargă singură pe stradă, mai ales fără rucsac în spinare și sacoșă în mîna dreaptă, fără să-i pese de nimeni și de nimic. Se maturizase, devenind neobișnuit de sensibilă la orice amănunt care viza persoana ei. Vroise să rămînă acasă cu bătrîna, dar mama nu i-a dat voie, spunîndu-i că e la vîrsta cînd trebuie

să o aibă mereu în fața ochilor. Tot timpul fata a plîns. Tatăl ei era atît de nefericit încît nici măcar nu o putea privi. Imediat după ce s-au urcat în tren, s-a așezat lîngă fereastră și a început să fumeze în disperare. Îi era milă nu numai de fată, ci chiar de el însuși, fiindcă această plecare definitivă îi provoca tot felul de gînduri. Tatăl și fiica erau cuprinși de tristețe, numai mama părea că-și păstrează calmul și sîngele rece, privind încordată înainte.

Cu o seară înainte să plece, Eva trecuse pe la toate prietenele ei, rugîndu-le să-i scrie ce mai e nou și li s-a plîns de părinți. Una din ele, Irma Slivka, i-a condus o bucată de drum după ce au ieșit din sat, încercînd să-și consoleze prietena care plîngea. După ce Irma a coborît din căruță, Eva a izbucnit în plîns.

— Irmiška, draga mea, te rog să-mi scrii. Dacă o să se întîmple ceva nou, să-mi scrii, draga mea, să-mi scrii tot, să nu-mi ascunzi nimic.

Măcelarul se simțea ca un cîine bătut. Tot drumul și-a repetat în gînd că va face tot ce-i va sta în putință pentru ca fata lui să nu mai fie tristă.

Încerca din cînd în cînd să o consoleze, dar ea nu-i acorda nici o atenție, spunîndu-i cu jumătate de gură s-o lase în pace și să-și vadă de treaba lui. Deși era supărat că Eva îl tratează ca pe un străin, în tren îi șopti: „Evka, nu-ți fie teamă, totul o să fie ca înainte".

Au ajuns în Palánk dimineața; era o dimineață meridională, plăcută, proaspătă și superbă. Riečan privi o clipă cerul curat și nu se sătura să admire înălțimea albastră infinită.

De-a lungul caselor și a grădinilor pe lîngă care treceau, curgea un rîu. Se simțea că e un rîu din sud: pe străzi adia un miros de pămînt roditor, de iarbă și de tînut sudic. Cel mai puternic mirosea pămîntul întunecat și grădinile de legume și fructe care se înșirau de-a lungul albiei rîului. Mirosea încă a nămol și a vechituri care fuseseră acoperite de apă. Mirosul

acesta atît de specific ținuturilor din jurul rîurilor sudice îl punea în încurcătură pe Riečan. Înseamnă că o dată cu venirea primăverii totul intră în putrefacție? Dacă primăvara apele rîului se murdăresc, înseamnă că mirosul acesta persistă pînă iarna... E ca și cum totul s-ar descompune. Să nu fie așa? Și nu va fi și el un om mai rău decît a fost pînă acum? E obișnuit cu alte arome. Cuvintele cîntecului „Au tăiat un mesteacăn și îl lasă acum..." îi reveneau mereu în minte.

Nu știa cum o să înceapă, dar se baza pe propria sa modestie și hărnicie. Se mai bizuia și pe calfa lui la care se gîndea cu o afecțiune crescîndă. Începuturile carierei sale de negustor îi apăreau ca o stare de vegetare lentă, dar nu infinită fiindcă totul urma să se schimbe în urma conjuncturii creată după război cînd în mod obișnuit orice negustor mai harnic se punc pe picioare.

Feroviarul împingea căruciorul pe o străduță îngustă care urca spre biserică. Se opri puțin în colțul străzii, aranjă bagajele, trase de cîteva ori din pipă, scoțînd nori verzi de fum care-i trecură pe lîngă ureche, scuturâ pipa, respiră adînc și fără a scoate o vorbă, continuă să împingă căruciorul în sus. Pe această stradă oamenii își construiseră căsuțe tencuite în culori vii care urcau spre vîrful dealului asemenea unor terase mai mari sau mai mici. Toate, fără deosebire, erau îmbrăcate în iederă care semăna acum cu o pînză de păianjen distrusă. În curte duceau niște scări și de obicei se intra înăuntru printr-o mică verandă sau printr-un gang deschis unde din primăvară pînă-n toamnă se lua masa.

Riečan remarcă o casă cu etaj îngustă și destul de înaltă care semăna cu o cărămidă așezată vertical. În ferestruica de sub streașină zări o lampă cu petrol cu un abajur în formă de ciupercă. Gîndindu-se la rîul ce curgea în apropiere (de aici se vedea ca-n palmă), își închipuia că în timpul inundațiilor lampa aprinsă poate servi ca un mic far, lumea fiind obișnuită

cu ea. Nu greșea deoarece în timpul inundațiilor cînd pe străzi se întrerupea lumina, oamenii aprindeau lămpile din superstiție că focul și lumina le păzesc casa de apă, dar și pescarii nocturni le aprindeau. În mod sigur acest obicei nu se născuse aici, ci mai degrabă fusese adus în timpul vechii monarhii din ținuturile maritime balcanice.

Jos pe trotuarul pavat pășea cu grijă un bătrîn mic și îndesat cu o pălărie neagră cu boruri largi puțin neobișnuit. Apariția lui i se păru atît de stranie nevestei lui Riečan încît se cutremură. Întoarse capul după el de cîteva ori, observînd de fiecare dată că merge atent, dar drept și ușor, de parcă ar fi simulat bătrînețea.

Se gîndi în sinea ei: „Are mers de pisică! Trebuie să fim atenți!"

Imediat de cum au intrat în curte i-a așteptat o surpriză. Afară, sub acoperișul prelungit al bucătăriei, se afla o masă pe care erau așezate o carafă cu vin, sticle cu șliboviță, pahare, farfurioare, pîine proaspăt coaptă, carne, marmeladă și prăjituri. La masă stătea nemișcat Volent, bine îmbrăcat, proaspăt bărbierit și pieptănat care-și mijea ochii din cauza soarelui și le zîmbea ca dintr-o ilustrată veche. S-au oprit în loc, privindu-l tăcuți. Brusc, Volent sări în picioare, își scoase pălăria elegantă și surprins de apariția soției măcelarului, o salută cu o plecăciune adîncă ca pe o stăpînă. Apoi îl salută pe meșter și pe fiica lui, făcîndu-i strengărește cu ochiul ceea ce-i displăcu lui Riečan.

Poate că Lančarič ar mai fi avut chef să facă cîteva plecăciuni și să rostească niște vorbe înaripate cum le stătea bine flăcăilor de prin partea locului, dar nu mai avu timp. Kanta incitat de bunătățile și de sticla cu șliboviță de pe masă nu se mai putu abține și se apropie de masă întrerupîndu-l pe Volent care se temea ca feroviarul șchiop și transpirat să nu

înceapă să mănînce înaintea celor pentru care fusese pregătită masa.

O altă surpriză îi aștepta înăuntru. Toate camerele miroseau a var proaspăt și erau mobilate cu mult bun gust. În coteţul din ţarc guiţau doi purceluși bine hrăniți, iar în paie era legată o gîscă.

Riečan se muta de pe un picior pe altul ţinîndu-se de reverul hainei. Soţia lui uimită de ceea ce vedea nu reușea să-și păstreze un aer grav și demn așa cum își propusese pe drum și dădea din mîini caraghios cînd îi venea să zică ceva.

Volent Lančarič era un tip viclean și un hoţoman ingenios care știa să-și disimuleze cu mare abilitate lenevia și sărăcia. S-a dovedit că fostul lui stăpîn, Koháry nu luase prea multe lucruri cu el peste graniță, iar Volent salvase toată mobila. Unele lucruri le băgase în pivniţa uriașă de sub casă, unde iarna punea în rumeguș gheaţă de la rîu, iar o parte din mobilă o cărase în pod, adăpostind-o sub un strat de praf, vechituri și găinaţuri. Imediat după ce Riečan a plecat să-și aducă familia, s-a apucat să zugrăvească casa de plăcere, dar și de nerăbdare. După ce a terminat, a cărat toată mobila și lucrurile în curte, le-a uscat, le-a curăţat, le-a spălat, le-a șters și le-a așezat la locul lor. Se bucura foarte tare de parcă s-ar fi întors vechile timpuri ale acestei case unde crescuse de mic copil. Noaptea, colinda casele părăsite din împrejurimi și căra din ele lucrurile care-i plăceau și nu cele de care avea nevoie.

Imediat după ce slujbașul plecă, iar pe strada care ducea spre oraș nu se mai auzi huruitul căruciorului însoţit de cîntecele lui de beţiv, Volent, care parcă aștepta clipa asta, încuie poarta spunîndu-i lui Riečan să-l urmeze.

S-au îndreptat spre grădină, trecînd prin curte și abator și au intrat în cămăruţa lui Volent din casa anexă. Fără prea multă vorbă, Lančarič trase patul și făcu sul covorul ţesut ca pe o hîrtie. Riečan bănuia ceva, dar cu toate astea rămase

uimit cînd ajutorul său îi arătă o ascunzătoare. Într-o groa
acoperită cu paie, susținută de bîrne de lemn, erau așez
suluri de stofe diferite, încălțăminte militară și civilă, piei, b
nuri, capete de mașini de cusut Lada, Singer și Pfaff, apar
de radio, gramofoane, băuturi alcoolice, cutii cu tutun,
jucărie cu un cilindru mare, cuțite, rîșnițe, lăzi mai mari și n
mici umplute cu sticlă de bună calitate, medicamente, ceasu
aparate, porțelan, dar și brichete, creioane, hîrtii, mon
vechi, chiar și două tablouri și o armonică cromatică ma

— Ești un om bogat, șopti măcelarul cu o strîngere
inimă. I se făcu frică de parcă ar fi descoperit o crimă gra
Într-o clipă palmele îi asudară și un timp nu putu respira
lumea. Capul îi vîjîia și instinctiv se îndepărtă puțin de groa
fără să-și dea seama dacă se ferește sau îi e teamă să nu ca
cu capu-n jos și să spargă porțelanul și sticla. M-aș tăia, îi v
în minte, m-aș tăia pur și simplu, dar... poate aș fi mai ușur

— Toate astea sunt ale noastre, îi spuse Volent mîndr
deschizînd fiecare ladă. Am săpat groapa împreună cu Kohá
încă în timpul războiului, gîndindu-ne că o dată o să ne prin
bine. Și vedeți, a meritat. Cînd a zis el că merită, n-a zis
numai așa la întîmplare, ci desigur s-a gîndit la asta toa
noaptea, întrucît veștile de la radio nu-l lăsau să doarmă. A
priceput imediat că trebuie s-o facem, fiindcă eu am fler.

Șocat, Riečan nu scotea o vorbă.

— Ce părere aveți? Putem face comerț cu astea?

— Sper, răspunse măcelarul simțind privirea calfei ați
tită asupra lui. Avea o expresie nedefinită, iar Volent înce
să se mai amuze de averea lui. Ieși din groapă pe o scăr
de fier, o acoperi, întinzînd hîrtia și covorul deasupra ei, fă
semn meșterului să împingă patul la loc și se așeză pe el
gîndurat. Observase bine încurcătura meșterului. Se ridi
greu și obosit, deschise o fereastră, întoarse deșteptăto

vechi de pe etajeră, deschise o cutie nouă cu ţigări de foi şi-i oferi una lui Riečan, făcîndu-i semn să se aşeze şi el un pic.

Începu să vorbească încet gesticulînd că nu trebuie să-şi închipuie, Ferească Dumnezeu, că toate lucrurile astea au fost furate, nu, multe le-a primit de la soldaţi pe rachiu, ceva a mai lăsat şi Koháry, iar alte lucruri au fost cărate din casele părăsite. Dar ce-i cu asta? Nu i se poate reproşa nimic? Dacă nu le căra el, le cărau alţii, cum au şi făcut de altfel, pînă cînd şi-a dat seama şi s-a hotărît să procedeze la fel. E o practică curentă şi nimeni nu se miră. Multe lucruri, spunea el, au rămas fără stăpîn şi zac acum în casele părăsite ca să le distrugă vîntul, ploaia, copiii, cîinii, pisicile, şobolanii şi şoarecii. Cine poate să-i reproşeze ceva? De unde putea şti ce se va întîmpla după război? Oricum trebuia să se îngrijească puţin şi de el. De unde avea să ştie că aici o să vină un om de ispravă care nu o să-l gonească de acasă? Unde s-ar fi dus? Cum şi din ce ar fi trăit? Ei? El n-are pe nimeni aici, Koháry a plecat... Să nu-şi închipuie că inventează, spune numai adevărul şi dacă n-ar avea conştiinţa curată, nu i-ar fi arătat toate astea! Şi totuşi, după cum a mai spus nu le-a ascuns numai pentru el, chiar dacă ar fi putut s-o facă. A făcut asta, gîndindu-se la un schimb de mărfuri, de fapt pentru Riečan şi familia lui. Meşterul ştia care e acum situaţia? Pe bani nu mai capeţi mare lucru, mai degrabă nu capeţi nimic. Care prost mai oferă ceva pe banii de după război?

De cînd se ştia, Riečan era impresionat de discursurile lungi rostite cu aplomb. Îi plăceau şi el însuşi ar fi dorit să poată să-şi exprime atît de sugestiv şi fidel dorinţele, dar niciodată nu reuşise, poate doar în gînd. Cuvintele lui Volent nerseseră drept la ţintă, dar cu toate astea Riečan continua să se frămînte. Nu-i venea să creadă că toate îi aparţin. Le obţinuse foarte uşor şi simplu. Ce să facă ca să nu se obişnuiască cu gîndul că toate sunt şi ale lui? Cum să aprecieze acest gest?

Le-a primit fără să miște un deget! Dar oricum trebuia să facă ceva; Volent îl privea și aștepta, șocat de răceala lui, fiindcă crezuse că o să se bucure. Căută o soluție și o găsi. De fapt, ca să fie sincer, ideea îi venise din primul moment. Se gîndi repede la fata lui, de dragul căreia putea să accepte. „În forma asta ea va primi înapoi tot ce a pierdut".

Ridică din umeri evaziv deoarece făcuse un compromis. În cele din urmă dădu din cap tăcut că asta e, se ridică și cu pași greoi se duse să vadă ce fac nevasta și fata pentru ca eventual să se sfătuiască cu ele.

Amîndouă se apucaseră de curățenie cu mult zel. Se opri în pragul bucătăriei, observîndu-le. Nu-și revenise încă de pe urma surprizelor lui Volent, dar văzînd că femeia lui robotește liniștită își dădu seama că ea a înțeles mai bine decît el această problemă existențială, acomodîndu-se foarte ușor noii situații. Spălase deja vesela, o ștersese de praf și o așezase după gustul ei.

După puțin timp intră Volent. Se uită o clipă la ea mirat și entuziasmat peste umărul lui Riečan, apoi îi spuse să meargă să taie prima bucată.

Măcelarul reveni la realitate fiindcă în sfîrșit putea să se apuce de treabă. Muncea cu sîrg, nelăsîndu-l nici pe Lančarič să-l ajute.

În timp ce muncea, o dată cu sentimentul de sărăcie și nesiguranță pe care-l avea în noua lui situație, se simțea liniștit la gîndul că nu este singur în această gospodărie. Aproape că îi ieșise din minte groapa de sub patul lui Volent și simțea cum îl iau căldurile, iar în gură avea un gust amar. Lančarič, se gîndea Riečan, mai supărat ca de obicei, investise în această prăvălie mai mult decît i se cuvenea unei calfe.

După-amiază au mers împreună pe la diferite birouri, inclusiv la centrala electrică pentru a fi racordați la rețea.

Seara, după ce femeile au terminat curățenia făcînd și paturile, toți patru s-au așezat la masă și au mîncat friptură de gîscă. Erau ca în familie. Lančarič se simțea foarte bine și se purta deosebit de cordial și de respectuos. Îi merseseră la inimă și cuvintele rostite în treacăt de nevasta lui Riečan despre cît de harnic și bun negustor e.

— Nu-i așa? l-a întrebat ea pe bărbat.

Riečan încuviință din cap, cu toate că avea impresia că discuția pe această temă era prematură și oarecum nepotrivită. O fixă cu privirea fără să scoată o vorbă, dar ea se făcu că nu observă.

După ce a mîncat și băut, Volent și-a luat coșul cu carne pentru a o distribui la cunoștințe și la foștii clienți care mai rămăseseră în oraș. A terminat-o de împărțit la miezul nopții și înainte ca familia Riečan să se culce prima dată în noua locuință, au găsit pe masă primul cîștig: cîteva obiecte din argint și mai multe bucăți de aur.

— Bărbate, Volent ăsta, e cum zice mama, călăuza noastră, spuse femeia cu jumătate de gură, întinzîndu-se obosită. Stăteau întinși în patul larg cu măciulii grele sculptate din lemn și priveau pe geamurile neacoperite în spatele cărora se așternea bezna albastră a nopții sudice. Erau acoperiți cu pături, dar nu le era frig, deoarece cu o seară înainte dăduseră foc la sobă. Fata dormea în camera de alături și prin deschizătura ușii se vedea jocul flăcărilor din sobă.

— Văd că ne ajutăm cu el, continuă femeia, văzînd că omul de lîngă ea tace.

— Dar să nu ajungem din cauza lui la tribunal, cum zice mama ta, răspunse în cele din urmă Riečan pe un ton puțin iritat și nefiresc.

— Fii atent, eu țin minte. Dar un om ca el nu găsești nici cale de trei verste, cum zicea maică-mea, dacă-ți mai aduci aminte de ea, adăugă puțin ofensată, întrucît bărbatul ei repeta

mereu în bătaie de joc sentințele soacră-si, dacă nu uita să simuleze că ține la ea.

— Și eu ce am spus?

— Dacă o să pun acolo (arătă spre fereastră) un busuioc, n-o să-mi mai lipsească nimic. Bine am făcut că am venit, zise ea, căscînd.

— Da, fu el de acord, cu o voce adormită.

Făcu ochii mari, parcă mirîndu-se că i s-a făcut deja somn; se trase la marginea patului ca să se poată întinde de-a curmezișul în partea ei, lovindu-l cu piciorul în genunchi.

Nu reacționă în nici un fel.

— Nu prea ești în apele tale de cînd am venit aici, spuse ea insinuant și se învioră.

— Nu sunt în apele mele? Mormăi el obosit.

— Multe se întîmplă pe lumea asta.

— Dar așa nu va mai fi niciodată, îi spuse el grav.

— Nu pune la inimă, îl avertiză ea, adăugînd apoi mai liniștită: cu timpul se uită totul.

— Ar fi mai bine ca omul să nu aibă deloc memorie... Am uitat, nu pot să-mi aduc aminte deloc cum îl chema pe funcționarul care m-a adus aici, avea un nume atît de frumos.

— Ai colindat toată lumea, dar n-ai memorie.

— Memoria numelor, sublinie el, în rest am.

În camera de alături focul trosnea.

— Ne vin musafirii, spuse ea.

2

Percepea cu acuitate toate zgomotele străzii: larma, vînzoleala, discuțiile înfierbîntate. Pe trotuar, în fața măcelăriei stătea o masă compactă de oameni înfrigurați, mai ales femei. În Palánk venise primăvara, o primăvară secetoasă cu dimineți răcoroase și lumea se strîngea în fața prăvăliei de la primele raze ale soarelui. Era sîmbătă, puțin înainte de ora șase, iar nerăbdarea oamenilor atinsese culmea.

Riečan stătea la tejghea și aștepta ca Volent să iasă pe poartă, să-și croiască drum prin mulțime către ușă și să ridice obloanele pentru ca soarele să încălzească puțin prăvălia. Ca în fiecare sîmbătă înainte de ora deschiderii era emoționat, agitat și nu se urnea din loc ca să se poată liniști și concentra mai bine. Cu dreapta se sprijinea în casa de bani, mare și argintată, iar în stînga ținea o foarfecă de tăiat cartele. Peste pulovărul gros din lînă avea legat un șorț alb, călcat și scrobit, iar pe frunte o șapcă cu cozoroc. Stătea nemișcat ca o statuie de parcă se ascundea. Simțea o mare nevoie să fumeze, dar își înăbuși dorința fiindcă nu fuma niciodată în prăvălie și acum nu mai avea timp să iasă afară. Cu toate acestea în minte îi reveneau cuvintele cîntecului: „Să mergem acasă oameni buni, iar cei care nu vor, pot să rămînă pe cîmp" și ca de fiecare dată simțea o mare tristețe, dar și o mare ușurare.

Deși locuia aici de mai bine de o jumătate de an, nu se obișnuise cu orașul și cu locuitorii lui; avea impresia că n-o să se obișnuiască cu ei niciodată și aproape era gelos pe nevastă-sa și pe fată că s-au adaptat atît de bine. Prima era liniștită mai ales datorită celor două geamantane burdușite cu bani și a importanței sociale pe care o implica această înavuțire rapidă, iar Eva aștepta cu mai puțină nerăbdare scrisorile de acasă; Riečan se bucura, deși fata se purta cu el rece și distant, evitîndu-l pe cît putea. Suferea în tăcere, dar nu se plîngea nimănui fiindcă o iubea prea mult ca să-i reproșeze ceva. Ar fi preferat să nu discute niciodată despre acest subiect și îi părea bine că fata nu deschide vorba.

• În decurs de o jumătate de an a făcut avere. Măcelăriile făceau parte dintre prăvăliile cele mai căutate în oraș, iar măcelarii erau considerați cei mai bogați negustori din Palánk. Orașul îi stima la fel ca pe giuvaergii, fiindcă după război oamenii își doreau cel mai mult să aibă aur, carne și să audă melodii vechi, mai ales tangouri sentimentale, drept care și muzicienii erau neobișnuit de populari. Din cauza lipsurilor pălăncenii nu puteau uita foamea sau amenințarea ei permanentă și alergau înfrigurați după avere și hrană bună, mai ales după carne. Oamenii erau nesătui și procurarea unei cantități suficiente de alimente, îndeosebi de carne devenise cu timpul o problemă de prestigiu. Se năștеau copii de dragul cărora părinții renunțau la tot, inclusiv la propria lor sănătate. În general, exista convingerea că în carne se afla cel mai mare aport de vitamine, acestea fiind unul din motivele pentru care era atît de căutată; părinții erau îngroziți de paralizia infantilă, scarlatină, vărsat de vînt, tuberculoză, difterie și de orice fel de răceală. Cantitatea existentă de medicamente era insuficientă și nu oricine își putea procura medicamente străine sau de contrabandă, iar împotriva celor mai perfide boli infantile nu exista nici un fel de medicament. Singurul mod de

prevenire a lor era consumul exagerat de vitamine, părinții fiind capabili de orice sacrificiu în grija și dragostea lor excesivă pentru copii.

Lui Riccan nu-i făcea deloc plăcere să-și amintească de primele săptămîni petrecute în acest oraș și în prăvălie. Dacă n-ar fi fost Volent pe de o parte și soția cu fiica pe de altă parte, de mult ar fi dat bir cu fugiții. Nici bogăția care îl marcase într-atît încît se trezea la miezul nopții ca să controleze dacă poarta și ușile de la casă și măcelărie sunt bine închise, n-ar fi dobîndit-o într-un răstimp atît de scurt fără ajutorul înțelept al soției sale și a lui Volent.

Fără Volent nu se putea descurca prin iarmarocurile, tîrgurile și satele pe care le colinda, fiindcă nu se putea înțelege cu țăranii. Ca să nu mai vorbim de talentul de negustor al lui Lancărič. După cum s-a dovedit mai tîrziu, acesta nu era numai un măcelar remarcabil, ci și un negustor a cărui faimă se răspîndise în lung și-n lat. Cînd trata cu cineva, jumătate din piață sau iarmaroc se strîngea roată în jurul lui, fiindcă ceea ce li se oferea nu era o tîrguială obișnuită, ci un adevărat spectacol. Negustorii și țăranii îl cunoșteau și-i strigau de departe deoarece interesul lui pentru mărfuri le făcea o bună reclamă. Înainte de a încheia o afacere, Volent obișnuia să bea un pic ca să se bine-dispună ceea ce era de asemenea un lucru foarte apreciat. Se certa, blestema, plîngea în hohote, își trîntea pălăria de pămînt, pleca țipînd, se întorcea imediat, lăuda și ponegrea mărfurile, amenința, promitea marea cu sarea, înșela, glumea, insista și nu pleca pînă nu obținea ce voia. Era de-a dreptul irezistibil și toate afacerile lui se încheiau într-o atmosferă de mare veselie. Nu a pierdut niciodată o competiție cu un negustor sau un țăran, știa cui trebuie să se adreseze și instinctul lui negustoresc foarte bine dezvoltat îi șoptea ce stratageme nu vor da greș. Făcea parte inseparabilă din tot ce se numește piață și iarmaroc, cunoștea pe toată lumea și

obținea de fiecare dată tot ce vroia poate și datorită impresiei pe care o crea de om cu care nu trebuie să te pui rău. Inspira puțină teamă și tot ce spunea el despre un negustor sau un țăran avea greutate. Desigur, pe vremea aceea, țăranii vindeau foarte ușor și carnea cea mai proastă la prețuri mari, chiar exagerate, dar vechile principii negustorești erau respectate cu atît mai mult cu cît se aștepta că viața va intra pe făgașul ei normal.

În tot acest răstimp Riečan stătea de-o parte, strîngea în mînă sacoșa cu bani și nu se amesteca în afacerile ajutorului său. Întreaga lui activitate consta în a lua o mină gravă și importantă deoarece înțelegea că Volent are nevoie de prezența lui serioasă, demnă și reținută care-l stimula, dîndu-i siguranță și echilibru.

Lančarič l-a ținut pe Riečan lîngă el în toate zilele și săptămînile grele de după război, mai ales în zilele de joi și sîmbătă, cînd în fața măcelăriilor și în magazine aveau loc scene sălbatice. Lipsa de alimente și de carne în general, grijile legate de aprovizionare provocau o mare afluență de populație către oraș; soseau oameni de la munte și de la șes, mai ales cei care-și pierduseră în timpul războiului averea, inclusiv acoperișul de deasupra capului, se întorceau oamenii care locuiseră în Palánk înainte de război și slovacii din străinătate.

În primăvara, vara și chiar în toamna acelui an, viața din Palánk a fost aspră, dură, goală, lipsită de orice nuanță pe care nici un supraviețuitor al războiului nu o putea întrezări în semenii lui și în lucrurile înconjurătoare. Oamenii aveau impresia că toți seamănă între ei și sesizau numai deosebirile esențiale, respectiv, că se împart după un criteriu sau altul și nu se ascamănă într-o privință sau alta; după ce și-au pierdut forța interioară, gustul și capacitatea de a face distincție între nuanțe, ei au început să se învinuiască reciproc de cea mai banală mediocritate.

Multă vreme pălăncenii au uitat să fie sensibili și atenți; resortul calităților lor umane deformat atîta amar de vreme nu mai putea reveni în poziția inițială. Oamenii se respectau numai pe sine și viața lor, vindecîndu-și greu rănile căpătate în timpul războiului cînd prețul vieții străine și al vieții omenești scăzuse considerabil; acum începuse să crească din nou, dar încetul cu încetul fiindcă în multe locuri se comiteau jafuri.

Cu trei-patru ore înainte de ora deschiderii, mult înainte de a miji zorile, oamenii se strîngeau în fața măcelăriei. Imediat după ce se deschidea ușa prăvăliei, enervați ei dădeau buzna înăuntru; se călcau în picioare, se trăgeau de haine, nu le păsa de reputație, de bătrînii subnutriți, de femeile gravide și de copiii din jurul lor, lucrul cel mai important pentru ei fiind acela de a-și procura rația de 100 grame. Oamenii obișnuiți să trăiască numai din alimentele primite pe cartelă, adică lipsiți complet de posibilitatea de a și le procura pe alte căi, aveau încredere numai în propria lor persoană, respectiv în capacitatea lor de a se trezi la ore matinale pentru a fi primii la coadă. În caz contrar, viziunea unui prînz bun devenea iluzorie. Pentru oamenii din păturile inferioare și mijlocii, supa de vacă din oase, cartofii prăjiți în untură și o bucată de friptură de porc bine rumenită, erau culmea prosperității. Dacă duminica aveau pe masă aceste bucate, își permiteau să viseze, să discute prietenos și chiar să țipe unul la altul; după-amiezile ieșeau la plimbare afară din oraș sau se duceau la cîte un meci de fotbal; (pălăncenii mergeau cu multă plăcere pe stadion, mai ales cînd juca echipa orașului lideră în campionatul local). Se juca un fotbal dur și bărbătesc care le aducea aminte de luptele crîncene din timpul războiului. Pe vremea aceea echipa din orașul vecin nu mai juca deoarece într-o duminică membrii ei s-au luat la bătaie cu cei din Palánk, și au fost eliminați definitiv din campionat.

Riečan se temea de lovituri, se simțea neputincios în fața mulțimii pe care nici măcar Volent nu reușea să o potolească. Imediat după ce carnea se termina, se încingea o bătaie comică și în același timp dramatică. Pînă și oamenii serioși la prima vedere știau să provoace o panică atît de mare încît nimeni nu reușea să scape de ea multă vreme. De regulă, izbucnea undeva la mijlocul cozii, fiindcă oamenii din față aveau șanse să cumpere carne, cei din spate nu mai credeau într-o minune, iar la mijloc se striga cel mai bine; întotdeauna omul simte nevoia să țipe într-un spațiu îngust unde-ți vine greu să respiri.

De cum viziunea cărnii începea să se împrăștie, oamenii aveau senzația că pămîntul le fuge de sub picioare, nu se mai stăpîneau și începeau să urle. Înjurau lumea, regimul, orașul, măcelăria, pe Riečan, pe Volent și într-o clipă se luau la harță între ei. Se ocărau, se certau pentru probleme morale, de avere, religioase, politice și chiar naționale avînd în vedere că Palánk era un oraș de frontieră. Cel mai des erau invocate problemele naționale. Apoi se stîrnea o încăierare fără nici o regulă. Dar într-o jumătate de an în măcelăria lui Riečan s-au iscat numai trei bătăi și aceasta datorită lui Volent, care pe lîngă faptul că știa să se impună, reușea să procure mai multă carne decît ceilalți măcelari în ale căror prăvălii oamenii se luau la bătaie mai des. De multe ori încăierările se încingeau în două-trei locuri simultan, ceea ce complica nu numai situația măcelarilor care erau obligați să se ajute între ei, dar și a jandarmilor care nu erau destui ca să intervină concomitent în mai multe părți.

Și în alte orașe aveau loc scene asemănătoare, dar în Palánk erau mai frecvente, fiindcă oamenii nu se cunoșteau prea bine și resimțeau mai pregnant moștenirea regimurilor trecute și influența evenimentelor dinainte și de după război

Încăierările dintre femei erau ciudate, dar și destul de nevinovate poate și fiindcă bărbații rîdeau de ele. În timpul unei asemenea încăierări țipau, se trăgeau de păr, se călcau în picioare, își dădeau fustele peste cap, se loveau cu umbrelele, își rupeau hainele, se zgîriau, se tăvăleau pe jos, gemeau, invocau dreptatea lui Dumnezeu, dar în realitate acestea erau niște încăierări fără consecințe serioase, pentru că femeile ajungeau acasă doar cu hainele rupte, fără tocuri, ciufulite și uneori zgîriate pe față sau pe gît.

Jandarmii nu cercetau cine și de unde a început cearta, așa cum făceau la încăierările bărbaților. Le împrăștiau și atîta tot. De obicei, le împrăștiau doi jandarmi împreună cu Volent în timp ce Riečan stătea pe butucul de stejar și se lamenta.

O întîmplare mai serioasă s-a petrecut în măcelăria lui Nandor Frenk. Măcelarul a subapreciat puterea femeilor care s-au luat la harță cu el, au tăbărît asupra lui, l-au doborît la pămînt și au început să-l amenințe cu cuțitul de măcelărie. A scăpat nu fiindcă s-ar fi împotrivit, ci pentru că a leșinat.

Volent a ieșit în stradă îmbrăcat într-o cămașă bine călcată, albastră și cu mîneci scurte, ca să-și etaleze în fața femeilor pieptul larg și brațele bărbătești. Femeile înfrigurate și nervoase, îmbrăcate primăvăratic simțeau o foarte mare plăcere deoarece erau convinse că Volent se poartă așa de dragul lor, dar în același timp prin minte le treceau lucruri mai mult sau mai puțin plăcute. Volent își făcea apariția ca un atlet în ring, conștient de forța sa, sigur că va culege laurii succesului și ovațiile publicului.

Dădea binețe femeilor, mai ales celor frumoase și tinere, glumea și le făcea semn cu ochiul, zîmbitor, apoi își croia drum încet prin mulțime, statura lui masivă făcînd o impresie puternică în rîndul lor.

Știa ce trebuie să facă ca să devină popular întrucît știa ce așteaptă oamenii de la el.

După război locuitorii orașului Palánk își făuriseră o anumită imagine asupra tipului de măcelar model și cel care reușea să o reproducă cu fidelitate avea toate șansele de a intra în legendă. Măcelarul acelor vremuri inspira încredere prin însuși faptul că era un ins clocotitor de sănătate și cu maniere alese. Un bun măcelar pălăncean trebuia să încerce să-și dovedească mai des forța și energia fiindcă mînca și avea de-a face direct cu carnea, un aliment căruia pe atunci i se atribuia o putere salvatoare. Pălăncenilor le plăcea să audă că măcelarul lor e hrăpăreț ca un tigru și senzual ca un motan deoarece era o emanație a efectelor cărnii. Nu trebuia să fie prea inteligent, calitate folositoare studenților, funcționarilor de la poștă, bancă și altora; de fapt, în general, nu era bine ca omul să fie prea deștept întrucît devenea șmecher și ciudat. Măcelarul nici nu trebuia să fie o întruchipare a frumuseții care într-un fel nu cadra cu ideea de carne: un măcelar chipeș era o noțiune incompatibilă cu cea de abator și lucrătorii lui. Un măcelar arătos, rumen în obraji ar fi fost de-a dreptul respingător. Și, la urma urmelor, la ce folosește un bărbat frumos? Bărbații frumoși sunt inaccesibili multor femei și de cele mai multe ori sunt proști, îngîmfați și lipsiți de voință.

Un adevărat măcelar trebuia să aibă faima că la prînz soarbe două farfurii pline cu ciorbă bine piperată și ardeiată, înfulecă cîteva bucăți de carne prăjită, înghite chiftele mari cît pumnul și o grămadă de cartofi în grăsime. În plus, mai trebuia să-și toarne vreo trei linguri de sos și să dea pe gît un ulcior de vin. Stomacul unui pălăncean în formă bună trebuia să înghită orice deoarece pălăncenii de cînd lumea au mîncat în neștire așa cum în alte locuri s-au rugat în neștire.

Conform mentalității din sud, măcelarul trebuia să fie un individ care nu poate și nu știe să se abțină de la un consum

exagerat de carne, vin, mîncăruri grele și condimentate (Doamne, Dumnezeule cum ar fi putut să se abțină), una-două scoate cuțitul de la brîu și un maldăr de bancnote din portmoneul ascuns sub cămașă ca să le arunce pe țigări bune, băutură și femei ușoare.

Această imagine preconceputâ a măcelarului nu a jucat în Palánk un rol atît de lipsit de importanță pe cît s-ar crede.

După război a venit o altă vreme, vremea unei tăceri neașteptate, a stomacului, a relaxării mădularelor, a vindecării rănilor grele, a nesiguranței, a deznădejdii dar și a trezirii treptate din morți.

Jaluzelele de la fereastra în formă de semicerc a vitrinei s-au ridicat ușor și cu zgomot. Rama metalică a geamurilor a zornăit, iar vitrina a devenit albăstruie, lăsînd să intre în prăvălie razele timpurii ale zorilor. Lumina soarelui îl orbi pe Riečan care stătea îngîndurat în spatele tejghelei, dar în același timp îl și liniști alungînd întunericul.

În fața vitrinei apăru Volent, îmbrăcat îngrijit, proaspăt spălat și pieptănat care începu să rîdă și să gesticuleze în timp ce le spunea femeilor care așteptau la coadă:

— Cuconițelor, mi-era deja frică că nu mai veniți pe frigul ăsta. Mă gîndeam că degeaba am tranșat cu meșterul o carne atît de frumoasă! Îmi ziceam în sinea mea: Volent, ce crezi, or să vină sau n-or să vină? Și tot eu îmi răspundeam: știi că acum doamnele se simt cel mai bine în pat... (se auzi un rîs sonor care venea de pe treptele frizeriei vecine, așa încît Riečan aprecie că la coadă aștepta multă lume ca de altfel în fiecare sîmbătă; de data asta însă avea carne destulă și putea să vîndă cîte un sfert de kilogram de persoană). N-am dreptate? Dacă e bine, bine să fie! Și e bine, chiar dacă aseară a fost bine! Credeți că vă mint? E așa cum zic eu... atunci dimineața nu mai auzi ceasul, degeaba sună ca să te trezească... Dar azi-dimineață mi-am spus: Volent, te rog, scoală-te! M-am

gătit frumușel, mi-am pus cămașa asta de mire și cînd a venit meșterul să-mi zică că așteptați deja afară și trebuie să deschid prăvălia n-am mai regretat că m-am trezit... Am început să-mi caut izmenele așa cum ungurul aleargă prin porumb...

Riečan începu să zîmbească la auzul acestei sporovăieli, dînd din cap în mod admirativ. Între timp, Volent care ridicase jaluzelele se întoarse din nou spre mulțime:

— Oameni buni, meșterul și cu mine am fi tare supărați dacă n-ați veni ! Noi încercăm să-i mulțumim pe toți cei care ne sunt prieteni, dar dacă e vorba de o afacere bună, atunci ascultați-ne... suntem în stare să ne neglijăm sănătatea... și să ajungem chiar la Kecskomet, dacă e nevoie... Nu vă fie teamă, azi avem o carne pe care dacă o faceți friptură o să mute din loc nasul și celor din Budapesta... (Din nou se auziră chicote de rîs.)... De n-ar fi domnii de la administrația financiară... ridică vocea Volet ca să nu izbucnească și el în rîs... jumate din Pesta ar fi mîine aici la prînz... Ha-ha-ha, la început ar veni jumătate și apoi toată Pesta. Pe cît facem pariu? Și-n Alpii tirolezii or să înceapă să cînte! Dacă eu și meșterul ne punem acum pe treabă, una-două sunteți acasă și-o să vă dați seama că ați luat carne de la cea mai bună măcelărie din Palánk! Cine vrea carne bună, vine la Riečan, cine nu... ăla se duce... (tăcu pentru o clipă plin de înțeles).

Rîsetele dovedeau o stare de agitație crescîndă, iar femeile chicoteau pe tonuri diferite, unele chiar cu voce tare.

Razele soarelui luminau acum și cealaltă jumătate a prăvăliei întrucît și cea de-a doua jaluzea zburase repede în sus, făcîndu-se sul.

„Razele astea sunt mereu aici!" se gîndi Riečan în timp ce se îndrepta spre ușă. Singur nu știa de ce lumina soarelui îl face să ofteze. Era cuprins de aceeași stare de febrilitate ca în fiecare sîmbătă înainte de ora deschiderii. Da, razele soarelui erau mereu prezente întrucît prăvălia se găsea pe partea

însorită a străzii, dar niciodată nu o luminau în întregime fiindcă pătrundeau prin geamul îngust al vitrinei și prin ușa îngustă. Știm foarte bine că oamenii se simt mai bine într-o încăpere luminată. Ce-i adevărat, acum veneau aici de nevoie, dar vremurile se vor schimba, așa cum obișnuia să spună Volent și oamenii își vor putea alege măcelarul și prăvălia de unde să cumpere carne. „Volent este magistral", reflecta el, „pentru că are un simț negustoresc pe care eu, Riečan, nu l-am mai întîlnit niciodată". După părerea lui, Volent era o adevărată minune și de multe ori se întreba cît o să mai vrea să rămînă lîngă el. Un om de ispravă ca Volent va dori probabil să devină independent, ceea ce Riečan nu vroia, fiindcă se simțea în siguranță sub aripa ocrotitoare a ajutorului său. De aceea, avea grijă să-i facă întotdeauna pe plac.

În fiecare dimineață Riečan se ducea în mica magazie cu lemne din spatele prăvăliei unde dușumeaua frumos mirositoare era acoperită mereu cu rumeguș și își găsea de treabă în spatele mesei din stejar, printre cîrligele de lemn, cîntarele cu greutăți din bronz și o lavița lungă cu spătar unde veneau la taifas cunoscuți de-ai lui, țărani simpli.

Deși era foarte mîndru de noua lui prăvălie, Riečan avea impresia că este puțin cam prea rece. Cîrligele, plăcile de faianță care acopereau pereții și pardoseala (din „ciment" cum spunea măcelarul) dădeau impresia de răceală, dar și de o curățenie exemplară; aceeași impresie o crea și cîntarul alb cu o mulțime de cadrane roșii, negre și verzi pe care se mișca disciplinat acul indicator.

Mai aruncă o privire în jurul său ca să vadă dacă totul e în ordine: de cîrlige atîrnau hălci proaspete de carne, de pe care se topiseră cristalele mici de sare și sînge înghețat.

Volent stătea în pragul ușii, întors cu spatele către interiorul prăvăliei și asculta atent ce-i spunea un cunoscut care tocmai trecea pe lîngă el. Riečan trase zăvorul de fier și

descuie ușa, privind cu atenție mulțimea de oameni, din care cel mai mult te impresionau ochii nerăbdători ai femeilor îmbrăcate în paltoane și cu basmale pe cap, dar nu suportă prea mult timp aceste priviri care cereau insistent carne.

Prin ușa deschisă în prăvălie intră zgomotul de afară asemenea unui proiectil care ricoșă pe pereți și pe pardoseală, lovind cu putere timpanele măcelarului. În timp ce se îndrepta spre tejghea simți un fior rece care-i îngheță spatele. Auzea în urma lui cum lumea se înghesuie, vorbește cu glas tare și foșnetul hainelor și al sacoșelor. Avea impresia că dintr-o clipă în alta femeile îl vor zdrobi cu trupurile lor și-l vor asfixia cu ura lor refulată.

În prăvălie se făcu brusc întuneric din cauza corpurilor oamenilor care stăteau în capul scărilor, baricadînd ușa de la intrare.

Azi-dimineață, după ce se trezi, se îmbrăcă și se duse în bucătărie, simți totodată nevoia să privească afară prin crăpătura din ușă ca să se convingă că lumea așteaptă. Așeză pe spirtieră o oală cu apă ca să se bărbierească și să-și facă ceaiul, atîrnă de clanța de la fereastră o curea pe care-și ascuți briciul cu mișcări prelungi sus-jos, sus-jos... Își turnă apă călduță într-un vas mic de bărbierit, lăsînd restul de apă să clocotească în timp ce el se săpunea. Își făcu ceaiul și observă că micul rezervor cu spirt este gol. Nu putea să-l umple fiindcă spirtiera era încă încinsă și nu-i plăcea să se joace cu asemenea lucruri. Mai întîi se bărbieri, apoi umplu rezervorul lustruit, strălucitor ca aurul, puse sticla cu spirt denaturat sub lavoar, aprinse un chibrit și din nou se bucură la vederea flăcării albastre care avea o putere calorică atît de mare încît putea să fiarbă și ouăle de care i se făcuse deodată poftă. Apoi își luă din cămară o bucată de slănină, cîrnați și pîine,

să mănînce după vechiul obicei al țăranilor slovaci un „frühstück" consistent.

În sfîrșit, putea să-și aprindă o țigară. Dimineața, mai bine zis încă pe întuneric, simțea o foarte mare nevoie să fumeze, chiar dacă fumase cu o seară înainte atît de mult încît nu-și mai simțea limba. Obișnuia să fumeze lîngă fereastră fără să se miște din loc, scrutînd bezna din jurul lui brăzdată de o fîșie îngustă de lumină ce pătrundea prin fereastră. În bucătărie era frig. Se gîndi o clipă să vadă ce-i lipsește. Era ceasul pe care-l uitase în bucătărie.

Trase un pulover pe el, își luă șapca din cuierul de la ușă și ieși încet afară, strecurîndu-se spre poartă.

Nu fu deloc surprins cînd văzu prin crăpătura din poartă vreo zece femei care așteptau în fața prăvăliei. Unele stăteau rezemate de zid, altele ședeau pe scaune pliante sau pe pături întinse în fața scării. Era o scenă obișnuită care nu-l mai surprindea deloc și mai curînd s-ar fi simțit deranjat dacă n-ar fi văzut pe nimeni. Într-o zi a tras cu urechea să audă dacă oamenii nu vorbesc și despre el, dar nu și-a auzit niciodată pronunțat numele... În schimb, a auzit comentarii la adresa ajutorului său cum că ar fi curat, pedant și politicos. Persoana lui nu prezenta nici o importanță și poate chiar făcea impresia că și-a greșit meseria. Probabil mulți oameni credeau că mai degrabă s-ar pricepe să repare lacăte, puțuri, să taie cu ferăstrăul și că în general mînuia mai bine orice sculă, inclusiv briciul de frizer.

Nu înțelegea firea pălăncenilor și nici ei pe a lui. Erau străini unii față de alții; el era obișnuit cu un anumit gen de oameni, iar ei — cu un tip diferit de măcelar. Nu găseau un mijloc de comunicare comun nici pe stradă, nici în măcelărie. Riečan îi saluta politicos pe cei mai importanți clienți, aceștia îi răspundeau cu respect, dar niciodată n-au intrat în vorbă și nici măcar n-au lăsat să se înțeleagă că doresc s-o facă.

Bănuia că oamenii îl consideră un intrus, ceea ce nu-l deranja deloc fiindcă ajutorul lui, Volent compensa această lipsă.

Tot ce-l înconjura era neobișnuit și străin, împiedicîndu-l să aibă o comportare firească și să dea dovadă de iscusință în vorbe și fapte. Devenise oarecum apatic. Noutățile, schimbările rapide, necunoașterea mediului l-au făcut să rămînă retras, paralizîndu-i orice inițiativă așa cum sperase la început să aibă.

Nici acest lucru nu-l deranja întrucît afacerile lui de negustor erau mai mult decît prospere.

Cu toate acestea, era curios să afle dacă din întîmplare oamenii nu vorbesc și despre el; dar în primul rînd îi plăcea să tragă cu urechea în spatele porții ca să audă despre ce se vorbește, în general la cozile acelea matinale, să vadă cine e acolo și cum trăiește orașul.

La primele ore ale dimineții oamenii vorbeau pe un ton scăzut, și amar, dezorientați, epuizați și niciodată nu li se auzea vocea fiindcă tot ținutul era cufundat în tăcere. De fapt, vorbeau mereu despre aceleași lucruri: copii, grozăviile războiului, situația actuală, sărăcia și bogăția, politică, bărbați și femei, problemele religioase și naționale.

După cum vorbeau femeile, copiii nu aveau deloc o situație privilegiată... Pe de o parte părinții le dădeau voie să le zică pe nume, să-i salute cu un simplu „servus" și se preocupau de viața lor spirituală, dar pe de altă parte grija lor excesivă îi apăsa ca un jug. Copiii mici trebuiau să poarte încălțăminte grea și șepci cu cozoroc ca să aibă picioare și cap sănătos, pieptul și șalele le erau înfășurate în bucăți de blană, umblau îmbrăcați în paltoane grele, erau obligați să mănînce în fiecare seară untură de pește sau în cel mai bun caz un cub de zahăr stropit cu lapte. Nu aveau voie să zburde, să bea apă dintr-un puț străin, și în general, apă rece, tot timpul trebuiau să stea în preajma părinților, care erau speriați de automobile,

biciclete, cuțite, foarfeci, fierăstraie, sticlă, apă, foc, mașini, cai, șerpi, cîini, mînia Domnului și de electricitate.

În ceea ce privește politica, oamenii erau preocupați de soarta lui Tisa, dar și de sabotarea puterii populare, de confiscarea și împărțirea pămînturilor; comentau ce a spus vicepreședintele guvernului, Gottwald la Žilina și președintele Beneš la Banská Bystrica, îi bîrfeau pe bogătași, dar și pe comuniști că nu cred în Dumnezeu. În funcție de curentul majoritar îi înjurau cînd pe nemți, cînd pe ruși, pe slovaci, unguri, cehi, evrei și pe țigani. Îi înjurau cum le venea la gură, dar de fiecare dată ocărau cu vorbe grele deoarece simțeau nevoia să facă pe cineva vinovat de situația grea în care se aflau.

Un sentiment de deznădejde domina toate aceste discuții matinale. În Palánk crescuse numărul sinuciderilor și al actelor de violență, oamenii tînjeau după vremurile dinaintea războiului, iar viitorul se contura în cele mai sumbre culori. În acest oraș de graniță se vehicula mai mult decît în alte părți ideea că după două săptămîni de la terminarea războiului va izbucni un alt reilea război mondial. Se aprecia că în curînd învingătorii se vor lua la bătaie pentru a împlini proorocirea Sibilei (autoritatea cea mai des pomenită în acea vreme) că nu va rămîne piatră peste piatră. Proorocirea ei se adeverise; tăriile cerului erau brăzdate de monștri înaripați, femeile începuseră să se tundă ca bărbații și chiar să poarte pantaloni, monstrul care trebuia să apară și să înghită multe ținuturi își făcuse deja apariția, fratele își ucidea fratele, fiul tatăl... Colac peste pupăză veni și vestea că deasupra orașelor japoneze au fost aruncate bombe îngrozitoare. Proorocirea Sibilei, tălmăcită și adaptată în mod corespunzător afirma că sfîrșitul lumii va sosi după un masacru cumplit din care va scăpa numai o mînă de oameni, atît cît să încapă sub prelata unui autocamion. Exista deja o armă car ar fi putut să nimicească sămînța omenească.

Isteria nu a durat multă vreme și a cuprins de fapt numai anumite pături ale populației, producînd cîteva evenimente tragice, după care a dispărut încetul cu încetul. Dar ceva se mai păstrase încă în comportamentul oamenilor care ieșea la iveală mai ales la cozile matinale din fața prăvăliei.

În acea dimineață femeile care așteptau în fața măcelăriei comentau îngrozite cu jumătate de voce evenimentele din răsăritul Slovaciei unde se refugiaseră benderovienii din Polonia care îi ucideau fără milă nu numai pe reprezentanții noii puteri, dar și pe pădurari, silvicultori, tăietori de lemne și chiar pe femeile care munceau cîmpul. Le impresionase mai ales moartea unui tînăr paznic care fusese spînzurat ostentativ de un stîlp într-un sat de munte.

Apoi o femeie scundă îmbrăcată în negru a abătut discuția asupra miracolelor Fecioarei Maria, care a început să plîngă, prevestind astfel o nenorocire. Imediat o altă femeie și-a adus aminte de sfînta Tereza Neuman care a proorocit încă de pe vremea lui Hitler apropierea sfîrșitului; se zice că această sfîntă iubea poporul slovac fiindcă credea în Fecioara Maria. După ce au povestit despre rănile deschise care supurau pe mîinile, picioarele și în inima sfintei și despre viața ei de martiră, femeile au ajuns la concluzia că toți necredincioșii vor avea un sfîrșit tragic.

Desigur, oamenii discutau și despre probleme mai obișnuite. Măcelarul își aduse aminte că într-o dimineață se afla la poartă exact cînd lîngă femeile care așteptau la coadă s-a oprit farmacistul Eugen Filadelfi, un tuberculos și un alcoolic notoriu, o figură cunoscută a orașului, care frecventa zilnic „Central"-ul, cel mai mare hotel din Palánk. Obișnuia să petreacă pînă-n zori de teamă să meargă acasă unde îl așteptau nevasta și soacra, dar mai ales de teamă să se culce din cauză că era obsedat de frica de moarte, preferînd să hoinărească pe străzile orașului pînă la ora deschiderii farmaciei. Se

povestea despre el că este singurul om din Palánk care iubește cozile matinale din fața magazinelor făcîndu-l să nu se mai simtă atît de singur în orașul pustiu la orele acelea. În dimineața aceea venea dintr-un parc deoarece în restul zilelor, băut cum era, obișnuia să se învîrte în jurul casei tinerei spălătorese Nela Kauková. O iubea cu o dragoste arzătoare așa cum numai un om bolnav aflat pe moarte poate să iubească, în timp ce tînăra și frumoasa fată nu-l putea suferi.

Filadelfi se opri în preajma femeilor și începu să intre în vorbă cu ele. Nu le jignea, ci mai degrabă filozofa pe un ton amar, iar Riečan își aducea acum aminte de vorbele acelui biet om speriat și pierit. „Cele două războaie mondiale au fost cîștigate de femei", spunea el, continuînd apoi în hohotul general al celor prezenți: „Și cu bărbatul ce s-a ales? A rămas un neisprăvit, un caraghios lipsit de voință și energie, o ființă care nu mai e în stare să acționeze pe cont propriu".

Acestea erau deja niște vorbe grave pentru acele femei simple, înclinate să admire bogăția, cultura, funcțiile sociale înalte, drept care treptat amuțiră. Interesul lor îl înflăcără pe farmacist: „Cele două războaie mondiale, crizele economice, politice și industriale l-au distrus pe bărbat în asemenea măsură încît dintr-un mare constructor, vînător, descoperitor și stăpîn a devenit un mare fricos căruia nu numai că îi e lene să facă ceva, dar și femeile vor trebui să se fardeze ca paparudele ca să-l mai poată atragă!"

Băga frica în femei că de acum înainte le va lipsi dragostea adevărată și cuvîntul bărbatului pe care înainte puteau fi clădite state, instituții, ca, dealtfel, orice familie adevărată.

Aceste vorbe exercitau influența unui puternic narcotic, dar farmacistul nu se lăsă pînă nu le răni și mai adînc. Declară că generațiile de copii născuți în timpul războiului și după război își vor pierde de mici părinții, drept care mulți tineri nu vor apuca să îmbătrînească în mod demn. Despre a treia

generație aprecia că nu va avea suficienți bunici și bunicuțe, cîini și pisici, iar bătrînii rămași în viață vor fi neputincioși fiindcă războiul a îngustat orizontul oamenilor. Abia după ce va apare pe lume cea de-a patra generație, oamenii vor putea afirma că în sfîrșit s-a terminat cel de-al doilea război mondial!

Acestea erau grijile celor mai sărace pături ale populației orașului în timp ce așa-zisa buna societate avea preocupări mai nobile. Strîngea avere fără nici un scrupul, dar mai ales mînca și bea pe săturate. Oamenii de condiție bună se ghiftuiau în asemenea măsură încît își pierdeau pentru cîteva ore siguranța de sine, sentimentul propriei lor valori, respectul față de sine însuși, și orice urmă de sinceritate. Dar imediat după ce li se făcea foame, găseau noi căi de îmbunătățire a vieții oamenilor din categoria lor. Iar seara? Se stăpîneau cît puteau și jucau un teatru fantastic. Și noaptea? Noaptea și întunericul aveau un efect neobișnuit asupra acestor oameni. După ce se îmbătau, bogătașii și parveniții își dădeau arama pe față. Atunci ieșea la iveală cea de-a doua față a lor ascunsă în vremea războiului, întunecată, crudă și ahtiată după plăceri. Se distrau cu frenezie, se destrăbălau, îi atrăgeau păcatele, scandalurile, plimbările sălbatice cu trăsura, automobilul și chiar pe cal, adorau vînătoarea de fete și animale sălbatice, încăierările, focurile de arme, țipetele de bucurie, orgiile cu țigănci... Apoi veneau zorii zilei, lumina, strălucirea culorilor și o dată cu ele trezirea la realitate, împăcarea, plimbările la aer curat, discuțiile savante și spirituale, confesiunile, pocăința, promisiunile, viața ordonată împărțită între biserică, prăvălie, servici, copii și soție, oamenii redeveneau politicoși... și după un timp dorințele lor refulate explodau din nou într-un mod ciudat. Chefurile bărbaților deveniseră celebre, dar și femeile focoase de pe aici aveau un anumit mod de a-și ucide plictiseala. Palánk era un oraș vesel; dacă ne referim la cei înstăriți, noaptea exercita asupra lor o mare influență,

ajutîndu-i pe mulți și nu neapărat pe cei mai bogați să uite povara vieții lor: încorsetată și serioasă.

Palánk avea asupra tuturor locuitorilor săi un efect puternic, permanent, rapid și nimicitor; nu peste multă vreme locuitorii lui tineri și bătrîni au început să semene între ei. Orașul înghițea pe fiecare și orice încercare de împotrivire devenea zadarnică. Era suficient să te oprești în acest oraș, să cobori din tren, să traversezi un cartier sau mai multe străzi, să iei masa la restaurant sau să intri într-o cafenea, că imediat te simțeai îndemnat să vorbești ales, să te comporți serios și să devii puțin tăcut — Imediat îți compuneai o mină atotștiutoare, de parcă ai fi trecut prin tot ce se putea trece, dar mai ales de parcă te-ai fi înarmat cu răbdarea de a aștepta sosirea unor timpuri mai bune. Aceasta era metamorfoza prin care treceau noii veniți în oraș. Dar ce se întîmpla cu locuitorii orașului?

În Palánk, această veche capitală de județ din sudul Slovaciei, oraș cu precădere militar, agrar, comercial, meșteșugăresc și funcționăresc, în care toate aceste „pături" se bucurau de mare stimă și influență, datorită poziției orașului și a lor înșile, calitățile reprezentanților acestor „pături" erau imprimate în caldarîmul pieții, al străzilor, în zidurile vechi, în tufișurile frumos aliniate, în straturile cu flori, statui, tăblițe, denumirea cartierelor, a parcurilor, caselor și străzilor.

Era suficient să traversezi orașul ca să devii un om inteligent și nobil.

Orașul Palánk se caracteriza printr-o mare diversitate întrucît locuiau în el toate etniile fostei monarhii precum și urmașii celor care primiseră aici o slujbă. Locuitorul tipic al acestui oraș era cumpătat, domol, aparent leneș, dar în realitate încăpățînat și serios, știa să folosească cu îndemînare tacîmurile, să facă curte doamnelor, să se comporte bine la serviciu, la cafenea, sau pe plaja din stațiunea apropiată; se pricepea la oameni, intuind imediat în cine poate să aibă

încredere și în cine nu, iar datorită așezării orașului în apropierea granitei care se schimba adesea, era nevoit să se pricepă un pic și la politică, să aibă o concepție proprie despre viață, să știe să aștepte să-și încovoaie spinarea, să se teamă, dar și să lovească fără cruțare atunci cînd era nevoie; avea un instinct bine dezvoltat pentru orice fel de comerț, visa să se îmbogățească rapid, știa să învingă obstacolele, să înghită o nedreptate, pe care însă nu o uita toată viața și nu-și băga nasul acolo unde nu trebuia; se gîndea numai la propria lui persoană, îi plăcea să mănînce și să bea, cunoștea cîte ceva despre vină și păcat, mîndrie și conștiință de sine, poate chiar prea multe despre mîndrie, era senzual ca un motan, dar știa să se stăpînească, ținea mult la onoare, familie și copii, dar avea și amante... Într-un cuvînt, omul din Palánk știa multe, dar devenise un maestru al vieții, mai ales datorită capacității sale de a găsi mereu calea de mijloc; avea tot și nu pierdea nimic, nu era supraaglomerat, dar nici marginalizat, oamenii îl cunoșteau fără să știe totul despre el, nu se afla prea mult deasupra semenilor săi, dar nici nu cădea în mediocritate. Acesta era adevăratul locuitor al Palánk-ului care se purta la fel chiar dacă era departe de casă și oriunde ar fi fost simțea nevoia să se întoarcă acasă, așa cum făcuseră toți semenii săi care părăsiseră orașul înainte de război. Pălănceanul se gîndea repede și bine la tot ce era posibil și de aceea nu-i rămînea niciodată timp să mediteze profund asupra unui singur lucru, de unde și lipsa lui de preocupare pentru ceva anume.

Toți acești oameni erau ageri, descurcăreți, inteligenți și talentați, cel puțin așa se credeau ei, dar în realitate nici unul nu depășea limitele celei mai banale mediocrități, fiind obsedați de frică și de scurgerea timpului. Cel mai mult le plăcea să mănînce și să viseze la o viață lipsită de griji. Tînjeau și visau, făureau planuri mari, luau hotărîri și mai mari, dar toate acestea se nășteau deja moarte; să nu fi fost ele, nu ar mai fi

existat prilej de întîlnire la un pahar de vin, unde oamenii plîngeau, se întristau, urlau și își smulgeau părul din cap.

Prin urmare acesta era omul din Palánk, locuitorul unui străvechi oraș, capitală de județ și oraș de frontieră, pierdut printre cîmpiile din sud, uitat de Dumnezeu undeva în mijlocul lanurilor de porumb, tutun, dovleac, floarea soarelui, cereale, sfeclă, roșii, ardei, înconjurat de pajiști, păduri de salcîmi și arome, arșiță, cer înalt și nori de praf alb, fructe zemoase și o mare tristețe provocată de aerul insuportabil al gospodăriilor, drumurilor colbuite, fabricilor de spirt și gaz, de rîul cu apă molcomă, călduță și enigmatică.

Aceeași atmosferă grea și înăbușitoare învăluia orașul și după război.

Volent tăia carnea cu iuțeală și îndemînare, o cîntărea, o împacheta într-o hîrtie unsuroasă, mîzgălea prețul cu creionul pe care-l ținea după ureche, îi dădea pachetul lui Riečan și imediat trecea la cumpărătorul următor.

În tot acest răstimp, gura nu-i tăcea deloc, distrăgînd atenția cumpărătorilor, sau mai bine zis, înveselindu-i. Oamenii nu se uitau prea atent la acul cîntarului, care oscila, marcînd nu numai greutatea produsului, ci și șocul unei lovituri bruște. Volent nu așeza carnea pe cîntar, ci o trîntea, agitîndu-se ca să lase impresia că dorește să servească cît mai repede clienții. Oamenii au băgat de seamă că sunt înșelați, dar văzîndu-l cît de zelos e, n-au vrut să fie meschini. Într-adevăr azi un gram, mîine un gram și într-o lună de zile s-au adunat atîtea kilograme de carne încît suma cîștigată echivala cu salariul unui mic funcționar. Dar oamenii nu erau conștienți de acest lucru.

Riečan lua pachetele, făcea socoteala în spatele casei, primea de la cumpărători cartelele pe care apoi soția și fiica le lipeau acasă pe coli mari de hîrtie, număra banii, dădea înapoi restul, îi mulțumea respectuos cumpărătorului pentru că i-a

vizitat prăvălia și-i ajuta să-și pună pachetul în sacoșă. Se purta liniștit, reținut și nu trebuia să anunțe costul cumpărăturii. Era suficient să învîrtească o manivelă, că imediat se auzea un clinchet, iar pe ecranul casei de bani apăreau cifre mari și albe, puțin colțuroase. De obicei, cumpărătorul avea cartelele gata pregătite și numai arareori Riečan trebuia să le taie cu foarfeca, eventual să mai și restituie cîteva din ele.

Lančarič tocmai o servea pe domnișoara Kochová, funcționară la Banca de Stat, o domnișoară bătrînă corpolentă, puțin neglijentă care strîmba puțin din nas fiindcă nu primise cea mai frumoasă bucată de carne de vită. Nu avea nevoie de nimic de la această fată bătrînă blondă al cărei chip palid, încă frumos nu-i stîrnea nici un interes. Kochová lucra de multă vreme la bancă și dădea impresia că i-au trecut prin mîini banii tuturor regimurilor de unde se putea trage concluzia că era o ființă apolitică, cumpănită și pedantă. Se punea întrebarea dacă în general îi curge sînge în vine din moment ce avea un cap atît de bun. Locuia împreună cu un tată bătrîn, fost paznic de școală și firește nu ducea o viață prea ușoară. Lumea vorbea că la timpul ei fusese frumoasă, dar pretențioasă și-și amintea de povestea ei sentimentală cu domnul Geönzeöl, proprietarul cafenelei „Matra" care în cele din urmă și-a părăsit soția, plecînd cu tînăra lui servitoare la Paris.

De obicei, domnișoara Kochová cumpăra carne și pentru două vecine bătrîne dintre care una de ani de zile nu se mai da jos din pat, iar oamenii de fiecare dată bombăneau, deși nu se îndoiau de bunele intenții ale domnișoarei. Volent cunoștea și el acest amănunt, dar sub influența șușotelilor o tachina de fiecare dată, lucru care o făcea uneori să plîngă de supărare.

De data aceasta îi veni în ajutor nemulțumirea clientei:

— Dragă domnișoară, să mor io dacă nu v-am dat cea mai frumoasă bucățică de carne din Palánk !

Oamenii care așteptau deja o remarcă la adresa domnișoarei, izbucniră în rîs; în acest oraș fetele bătrîne nu aveau deloc o viață ușoară.

Îi răspunse cumpătat:

— Dacă ziceți dumneavoastră domnule Lančarič...

— Ia uitați-vă, continuă el, făcînd viclean cu ochiul „cîți o regretă... Dragă domnișoară", zise apoi, ridicînd vocea „cu o bucată de carne ca asta puteți să vă plimbați și pe corso. O să vă dea drumu' și-n rai !"

Aceste ultime vorbe provocară o rafală de rîsete în mijlocul celor din spate. De curiozitate, oamenii care stăteau la coadă mai departe amuțiră și începură să întrebe în șoaptă ce a spus Volent după care izbucni o nouă cascadă de rîsete, deși toți știau că ultimele vorbe nu mai erau atît de caraghioase ca cele privind plimbarea pe corso.

Între timp Volent alese un os cu măduvă, de parcă totuși s-ar fi simțit răspunzător de supa domnișoarei Kochová.

Riečan privea afară prin geamul vitrinei, mijindu-și puțin ochii la lumina soarelui care pătrundea tot mai puternic în prăvălie. Volent surprinse expresia amară de pe chipul lui și dintr-odată deveni mai grav. Niciodată meșterul nu-i reproșase nimic, dar de data asta simți că ieșirea lui l-a nemulțumit. Cei care-l cunoșteau pe Lančarič s-ar fi mirat de reacția acestui bărbat aspru, uneori chiar vulgar care deși era nepăsător față de orice, avea un mare respect față de stăpînul lui și încerca să-i îndeplinească toate dorințele. Și de data asta vru să-i facă pe plac.

Ajutorul de măcelar privi afară pe fereastră, dădu din cap, își șterse mîinile în șorțul alb și făcu semn că oprește pentru o clipă vînzarea. Apăsă pe butonul ventilatorului din spatele tejghelei și într-o clipită hîrtiile de ambalaj începură să zboare care-încotro. Apoi se îndreptă spre ușă ca să tragă peste geamul vitrinei prelata în dungi care o apăra de soare.

Oamenii amuțiră și simțind ce anume a provocat această schimbare de dispoziție aruncau priviri curioase către Riečan, începînd să se gîndească astfel fără voie și la persoana lui.

Îmbujorat de o subită emoție, Riečan îi luă domnișoarei Kochová cartelele de carne, niște bucățele pătrate de hîrtie, avînd la mijloc imprimat un cîntar, le băgă într-o cutie și privi îndelung o bancnotă cu portretul primului președinte, de parcă atunci o vedea prima dată și s-ar fi îndoit de autenticitatea ei.

— Ia uitați-vă, se auzi glasul lui Volent, împăciuitor și cordial, venind din spatele ușii de unde scosese manivela de la oblonul vitrinei, „și domnișoara Tischlerová regretă bucata aia de carne, ea care nu cumpără orice pentru îngerașul ei...".

Domnișoara Kochová, roșie încă în obraji, își strînse buzele și cu mișcări intenționat lente așeză pachetele pe fundul sacoșei verzi cu toarte din os. Îi mulțumi lui Riečan pentru carne, care la rîndul său îi mulțumi și o salută. Domnișoara adună fără egal restul, băgîndu-l într-un portmoneu roșu și se întoarse încet, arborînd o mină serioasă și gravă. Imediat simți o mare ușurare fiindcă atenția oamenilor era acum concentrată spre ușă unde aștepta o femeie înaltă și slabă, îmbrăcată într-un taior maro bine cusut și cu pălărie pe cap. Gertrude Tischlerová privea fix prin rama rotundă a ochelarilor fără să clipească, de parcă vorbele lui Volent nu ar fi privit-o deloc.

Și Riečan se aplecă puțin din spatele casei de bani ca s-o privească mai atent. În mînă ținea o sacoșă împletită din sfoară groasă de cînepă. Era o femeie puțin prea înaltă, cu ovalul feței prelung, aproape bărbătesc, urîțit de negi, dar cu o expresie hotărîtă și inteligentă. Se îmbrăca îngrijit, iar fața ei cu pori deschiși dovedea că obișnuia să folosească pudră de mulți ani. Era considerată o persoană ciudată. Locuia singură, iar în oraș începuse să-și facă apariția de puțină vreme, oamenii neputînd să-și explice cine e „îngerul căzut"

pe care trebuia să-l hrănească și de care amintea într-una. Mulți considerau că această croitoreasă de damă, de altfel talentată își făcea astfel reclamă.

Din prima zi cînd a intrat în prăvălie, s-a apropiat de tejghea, spunînd direct că are nevoie de mai multă carne fiindcă întreține două persoane. Știind că a revenit după mulți ani în casa părintească goală, Riečan s-a gîndit că nu cunoaște obiceiurile din partea locului. De aceea, a început să-i explice cu multă răbdare că situația e de asemenea natură încît nu-i permite să vîndă mai mult decît cîteva zeci de grame de persoană. Domnișoara Tischlerová a dat din cap, continuînd s-o țină morțiș pe a ei în timp ce Riečan nu putea să cedeze de teamă să nu provoace nemulțumirea celorlalți oameni care așteptau la coadă. În ziua aceea Riečan vindea împreună cu nevasta lui întrucît Volent se dusese la oraș să-și pună în ordine actele. Tischlerová îl privea cu ură pe măcelar, iar după ce a intervenit și nevasta acestuia, repetînd energic refuzul bărbatului său, croitoreasa îi aruncă o privire atît de disprețuitoare încît pe fața nevestei măcelarului apărură două pete vineții, semn că se enervase, ceea ce nu i se întîmpla de prea multe ori. Dar reuși să se stăpînească, neștiind ce să facă cu mîinile.

— Spuneți-mi, vă rog, întrebă repede măcelarul „de ce aveți nevoie de mai multă carne", spuse el, arătînd în jurul lui „căci pe aici se zvonește că sunteți singură?"

Domnișoara Tischlerová răspunse scurt:

— Trebuie să hrănesc îngerul care mi-a intrat în casă.

— Și ce face acolo? întrebă cineva din spate pe un ton încurcat și în același timp uimit.

— Doarme, răspunse liniștită fără să privească înapoi. — Riečan rămase tăcut și din cauza încordării fu cît pe aci să se taie cu cuțitul la deget. Dar amintirea acelei discuții a continuat să-l obsedeze.

— Ei, dar ce mai face îngeraşul? Zboară? Se roagă, se roagă? o întrebă Volent, croindu-şi vesel drum afară.

— El, mă rog, se roagă, desigur, se căieşte... Se căieşte fiindcă a căzut, îi explica domnişoara cu un glas reţinut şi profund, iar oamenii nu mai îndrăzneau să rîdă de parcă i-ar fi ameninţat ceva.

— Ssst ! exclamă Volent neîncrezător. „Vasăzică îngerul ăla nu face nimic, niciodată nu face nimic. Ar trebui să vină aici în prăvălie, aici ar fi vai de capu' lui... Istenem, Dumnezeule, Volent de ce nu te-ai născut înger? Adu-l aici, domnişoară, în prăvălia noastră, ca să avem şi noi odată măcelar un înger, că atunci oamenii nu vor mai zice că măcelarul este frate bun cu dracul.

— Are mînuţe fine, răspunse imediat rece, cu siguranţă că şi-ar tăia degetuţele. Domnule Lančarič, ar trebui să ştii, că îngerii nu au de-a face cu cuţitul, nu taie porci. Cum ar putea un înger să omoare un porc? Nu vă daţi seama? Asta ca să vă răspund la întrebare...

— Ce...! Mi-e să nu-mi ziceţi, credeţi că nu ştiu că îngerii poartă şi sabie? Poartă arme de foc şi fac pe csendörii[1]. Să mor cu dacă ăla al dumneavoastră nu a venit de sus (arată spre cer). Sau îl ascundeţi sub pat? Continuă apoi, făcînd cu ochiul: „Dar să se roage şi să se căiască, fiindcă dacă îl vor prinde va fi vai şi amar! de el! Ferească Dumnezeu!... (arătă din nou spre cer). Dacă ofiţerii ăia o să audă că doarme aici, o să-l aresteze pentru că a evadat. N-o să aibă nici o clipă linişte deoarece nici un regim nu admite ca băieţii să fugă din armată şi să se ascundă sub pat... Nici nu încape discuţie..." Vocea lui dispăru în spatele unui perete de unde continua să se audă

---

[1] Csendör — jandarm (magh.).

cum pălăvrăgește vesel. Probabil juca și puțin teatru, deoarece se simțea ofensat că oamenii nu se amuză de vorbele lui.

Se apropie de vitrină, privi înăuntru, făcîndu-i semn cu ochiul lui Riečan, salută pe cineva, și cu ajutorul manivelei coborî încet prelata din pînză galben-roșcată. În prăvălie se făcu puțin întuneric, atmosfera deveni mai plăcută. Oamenii se uitau mai liniștiți în jurul lor, apoi amuțiră, după care începură să vorbească mai însuflețit de parcă ar fi trebuit să facă din nou cunoștință între ei.

— Trebuie să fi făcut o boacănă, spuse Volent în timp ce așeza manivela la locul ei și se îndreptă încet spre tejghea.

— Ați aflat ceva? întrebă domnișoara Tischlerová calmă.

— Trebuie să fi făcut ceva, repetă Lančarič „din moment ce și-a luat picioarele la spinare și a zburat aici, jos, la domnișoara...".

— Vă ascult, spuse repede Riečan, întorcîndu-se către o femeie blondă, de statură mică, îmbrăcată în doliu care din cauza supărării și a epuizării părea că se pierde în paltonul maro închis, vopsit prost. Femeia care pînă atunci stătuse încremenită se învioră și încercă să spună ceva, dar vocea groasă a domnișoarei Tischlerová o întrerupse. Rămase cu gura întredeschisă, avînd parcă impresia că cineva o împinge de la spate.

— Nu cred că jandarmii din ceruri îl caută. Dacă l-ar căuta, l-ar găsi. Eu cred, explică ea pe un ton grav „că face parte din îngerii ăia păzitori care nu știu să muncească. Se întîmplă ca omul să meargă în America cu vaporul și să se scufunde într-o mare adîncă. Îngerului ăsta păzitor nu-i place să muncească și de aia îi e rușine să urce în ceruri. Eu cred că omul pe care îl întruchipează a plecat în America și a căzut în apă. E o dovadă foarte bună că fiecare trebuie să-și vadă de treabă, chiar și dumneata, domnule Lančarič, nu-i așa?

Volent își sprijini vîrful cuțitului de placa de piatră care acoperea tejgheaua și se pregătea să spună ceva neplăcut, dar Riečan se întoarse din nou către femeia măruntă îmbrăcată în doliu, întrebînd-o ce dorește; ajutorul său deveni dintr-odată grav și continuă să servească mai departe. Pe domnișoara Tischlerová nu o mai băgă în seamă nici cînd îi veni rîndul și o servi cu rația de carne prevăzută pentru o singură persoană fără ca ea să mai vocifereze.

O bună bucată de vreme ajutorul lui Riečan se purtă amabil, continuînd să glumească cînd și cînd pentru a destinde puțin atmosfera. Dacă vroia, știa să fie respectuos, serviabil și chiar prietenos.

Deveni însă atent în momentul cînd în pragul ușii apăru un bărbat în vîrstă a cărui siluetă înaltă domina mulțimea. Își scoase șapca militară ungurească cu cozoroc mare, după care-și șterse cu batista fruntea și părul sîrmos, tuns perie. Avea gîtul atît de gros încît nu se putea încheia la nasturele de sus al cămășii militare, purta pantaloni de călărie și în picioare bocanci legați cu frînghie în loc de șnururi.

Era Pali Karff, fost polițist. Se știa că e tare de o ureche și are o mare colecție de timbre. Cel mai mult îi plăceau timbrele exotice, triunghiulare din colonii cu palmieri, tigrii, girafe și alte animale, de pildă din Africa Ecuatorială Franceză. Coloritul lor îi satisfăcea gustul, îi îmbăta sufletul și mintea ramolită; pe de altă parte animalele exotice se potriveau cu firea lui lăudăroasă. Nu mai era un om în toate mințile și mai tîrziu a murit în casa albă, cum era numit pe atunci balamucul. Nu se știe dacă e adevărat, dar circula zvonul că de cînd lumea cei din Palánk obișnuiau să-și interneze rudele bolnave de nervi la Nitra, într-o casă vopsită în alb. Ca de obicei, au existat și martori care însă au murit. Celor din Palánk le era rușine de bolile de nervi mai mult decît de păduchi sau rîie.

Jumătate din oraș știa ce fusese înainte Karff și că cei doi fii ai săi făcuseră carieră militară. Boala lui mai avea și un alt mod de manifestare: de fiecare dată când avea ocazia să vorbească cu cineva, ocăra și defăima timbrele ungurești și poșta austro-ungară. Dacă găsea asemenea timbre (ceea ce se întîmpla foarte des fiindcă toate gunoaiele erau pline de ele) le ardea cu mare plăcere, chemînd de fiecare dată și cîțiva martori.

Volent Lančarič nu-l suferea deloc pe Karff avînd cu el o răfuială mai veche. De aceea ochii îi sclipiră în momentul cînd zări în pragul ușii silueta lui masivă. Înghiți în sec, și-și mîji puțin ochii, încercînd să se concentreze. Observînd această mișcare, Riečan se apropie de ajutorul său să-i atragă atenția că nu mai e dispus să suporte o altă scenă, dar Volent nu-l băgă în seamă.

Începu să vorbească despre timbrele care nu-i plăceau polițistului, după care trecu la politică:

— Nea Pali, pe cuvîntul meu, n-ați vorbi așa, dacă lucrurile s-ar fi petrecut altfel! Să fi fost nea Mikloș și nea Adolf, ce-ar mai fi fost la gura dumitale! Știu eu ce spun. Și de aceea vorbești acum așa cum vorbești fiindcă cei doi au primit világos că doar te-am auzit vorbind și altfel, îmi aduc eu bine aminte.

— Eu? Volent, îți închipui că eu? întrebă Karff cu o insistență bătrînească ca să-i trezească compasiunea. De fapt scopul venirii lui aici era tocmai acela de a sta cu cineva de vorbă. Locuia în celălalt capăt al orașului pe lîngă cazărmile militare, avea în drum trei măcelării, dar prefera să vină în Strada Negustorilor fiindcă numai cu Volent putea să discute lucruri interesante. Aici era întrebat de trecutul lui pe care începea imediat să-l povestească. De aceea continuă:

— Volent, pe mine n-ai putut să mă auzi vorbind așa. Cu siguranță n-ai uitat pentru că ai memorie bună că eu am fost primul care a zis că nu va fi bine. Dar n-am putut să mă revolt, ce puteam să fac? A trebuit să tac cînd vărul Kalman,

bolșevicul, un băiat uns cu toate alifiile, a fost trimis la Tolonhaz... Ce putere aveam eu? Dacă ești funcționar de stat, trebuie să ții cu regimul, altfel primești un șut în fund și ajungi să pași oile pe cîmp. Odată am fost la cineva unde am văzut o demonstrație la care participau tineri maghiari și mi-am zis imediat: Fraților, nu e bine deloc, voi vă duceți la un măcel mai mare decît a fost cel balcanic sau primul război mondial în care am fost eu. Am știut imediat că se duc la măcel deoarece erau puternici, bine hrăniți, așa cum se întîmplă cu promoțiile care merg la război. Și noi, ăia care am fost în primul război mondial, eram la fel. Imediat mi-am dat seama că nu-i a bună fiindcă am observat că țara are nevoie de carnea tinerilor, că duce lipsă de vitamine. Și n-a fost așa? N-am avut dreptate? Și cîți au căzut ! Istenem[1], cîți au murit după aia!

— Eu, nene Pali, îmi aduc aminte, îl întrerupse Volent în timp ce-și ascuțea cuțitul „că mereu îi lăudai numai pe ăia... că amiralul e un tip deștept, mînă de fier, nu lăsa pe orice coate-goale să deschidă pliscul... Nu spuneai așa?

— Nu, băiete, eu mă gîndeam la unul ca Szallasy.

— Nu, nene Karff ! Te gîndeai la oamenii sărmani, de-aia țipai ca să se uite că după primul război mondial te-ai înhățat cu rușii, îl lăudai pe nea Bela că a agonisit pămînturi multe pentru unguri și a făcut revoluția mondială. Nea Karff, oamenii de aici știu foarte bine că ungurii au ținut cu bolșevicii, unii au fost chiar prizonieri în Rusia. Să zică ei cum a fost !

— Ha-ha-ha!... izbucni în rîs Karff. Volent, dragul meu, vorbești ca să nu adormi, totdeauna ai fost un mare șmecher. Își șterse cu batista fața mare și începu să rîdă forțat.

— Da, nu se lăsă bătut Lančarič „acum sunt dragul dumitale, dar atunci cînd m-ai lovit în fața Centralei fiindcă ți-am

[1] Dumnezeule (magh.)

spus ceva în legătură cu ăia care au fugit după chestia cu Komárno din Palánk, atunci eram puturosul de Volent din Croația !"

— Erai încă prea tînăr pe-atunci, răspunse imediat Karff.

Oamenii zîmbeau la auzul subterfugiilor pe care le găsea Volent, dar multora nu le cădea deloc bine această discuție deoarece vroiau ca păcatele vechi să fie date uitării.

— Îl lăudau pe amiral și pe ăla cu mustață, zicînd că ajung departe întrucît știu să conducă țara, răspunse Volent, posomorîndu-se.

— Nu, răspunse ceva mai potolit Karff „am vrut numai să spun că un subofițer din armata austro-ungară ajunge mai departe decît un comisar pentru că are mai mult curaj. I-am ajutat, așa-mi cerea slujba. M-am înșelat, după cum bine spui, dar nimeni n-a avut de suferit. Știi, de ce ți-am tras palma aia? Ia să te aud! Fiindcă, dragul meu Volent, nu voiam să accepți funcția aia politică, chiar dacă ajungeai mîna dreaptă a lui Kohány.

Volent își ridică puțin capul, mijindu-și ochii, iar Riečan observă că avu o mică tresărire și se înroși.

Karff continuă:

— Îți amintești ce-am spus eu atunci în cîrciuma lui Bela? Erai și tu de față. Zi, ce-am spus? Erai acolo și beai cu toți ceilalți... Am spus că nemții vor regreta dacă îi atacă pe ruși. E adevărat că eu am fost în Rusia, știu ce frig e acolo și am declarat că rușii nu se lasă bătuți, generalii ruși pot să omoare și pe alții mai buni decît nemții; vorbisem cu cîteva zile înainte cu cei rămași aici... Pe ruși, le-am zis eu, nu i-a bătut nici Napoleon. Da, da, mi-ai răspuns, dînd din cap a încuviințare, ai dreptate. Îți aduci aminte, Volent, continuă fostul polițist mai tare și mai convingător. Le-am spus că nemții or s-o sfîrșească rău. Cînd am căzut prizonier în primul război mondial, am stat un an de zile la o... la un țăran... (oamenii

izbucniră în rîs ceea ce-i merse la inimă). Dar mai întîi am fost în lagăr și dimineața cînd ne duceam să facem pipi, în urma noastră rămînea în zăpadă o urmă galbenă strîmbă (începu să rîdă în hohote)... o urmă spun. M-am gîndit imediat... (deveni serios)... că nemții vor ieși și ei dimineața la pipi, apoi va veni rusnacul și de îndată va ști cîtă armată a trecut pe aici.

— Nu-și închipuiau ei că or să mănînce bătaie, spuse Volent iritat.

— Ai dreptate, răspunse vesel Karff „dar nu credeam că rușii vor fi bătuți".

— Nu credeați? îl întrebă calfa pe un ton ironic.

— Ca să fiu sincer nu, răspunse fostul polițist, aruncîndu-i o privire neliniștită și puțin temătoare.

— Dar cînd au venit băieții dumitale Nandy și Adam, situația s-a schimbat, nu-i așa?

— Dragul meu Volent, te rog... răspunse Karff mai liniștit...

— Și de ce ai fost de acord cu băieții dumitale să intre în armată, căci nea Pali, știu că te-au dus la Pesta ca să intervii pentru a fi primiți la școala de ofițeri...

— Dar tu nu știi, îi explică blînd bătrînul „că pe atunci toți tinerii erau înnebuniți după uniformă? Fiindcă numai ăia o duceau bine. De unde să știu eu că o să-i ia tocmai acolo?

— Nea Pali, dar și băieții dumitale s-au dus. Pe atunci lumea se întreba ce fel de oștire au rușii dacă dimineața Nandy și Adam trag cu pușca, iar seara își spală picioarele în Don.

— Hai, s-o lăsăm baltă, răspunse Karff abătut. Băiatul lui mai mare căzuse prizonier, iar despre cel mic, Adam, nu știa nimic, iar în plus se vorbea că a luptat în faimoasa divizie Szent László. „După cum știi, pe atunci erau alte timpuri, pe noi nu avea cine să ne mai ajute. Hai să vorbim despre altceva; în orice caz dacă ai un băiat în armată trebuie să ai grijă să se întoarcă acasă... (privi emoționat în jurul lui)... trebuiau

să meargă, au primit ordin de sus. Ce puteau să facă? Să se așeze cu forța la zid? Iar Nandy, după cum mi-a povestit cineva s-a lăsat singur să cadă prizonier. Fiul meu, Nandy, și-a adus aminte cum am făcut eu în primul război mondial și a fost o vreme cînd îl asculta pe Kalman cu plăcere:

Volent tăcu o clipă, simulînd că nu-l mai interesează discuția cu bătrînul. Apoi îl întrebă vesel, schițînd un semn cu mîna:

— Mai aveți timbrul ăla din Etiopia care-l reprezintă pe Menelik sau cum îl cheamă?

— Sunt atent, răspunse Karff fericit, să nu-mi dispară. Dar dacă cineva mă întreabă unde-l țin, mă întorc spre el cu urechea care nu mai aude în urma bombardamentelor din timpul războiului.

— Mama ta, știi tu, bine ce trebuie să auzi! Conchise Lančarič fără nici un chef.

În Palánk era o toamnă frumoasă așa cum familia Riečan nu văzuse de multe ori la munte. Străzile orașului pe care adia vîntul miroseau a fructe, porumb copt, a cules de vie și a diverse arome condimentate, specifice începutului de toamnă care fac oamenii să fie mai sensibili. Cele mai animate străzi ale orașului amuțiseră, dar în schimb în piață domnea o agitație destul de mare care creștea în jurul orei zece cînd se adunau grupuri mari de elevi și studenți, aflați în recreație. Îi atrăgeau aici brioșile cu untură de gîscă, celebrele plăcinte, mustul, dar toți, fără deosebire, erau atrași de semințele de floarea-soarelui și dovleac precum și de castanele prăjite. Oamenii preferau să se încălzească la soare sau să se lipească pe pereții încălziți și erau mai prietenoși ca de obicei. Emanau un fel de liniște și acea veșnică nostalgie după primăvara și vara care trecuseră, lăsînd în urma lor o sumedenie de doruri neîmplinite.

Seara străzile deveneau aproape pustii, felinarele se clătinau în bătaia vîntului rece, frunzele zburau într-o lumină pîlpîitoare maronie ce amintea de culoarea ruginei și de primele fotografii, iar pe jos cădeau ultimele fructe din castanii și nucii sălbatici.

În casa de pe Strada Negustorilor era liniște. După un prînz copios pe care familia Riečan îl lua nu numai duminica, toți s-au împrăștiat. Femeile înveselite de glumele spuse de Volent la masă și mulțumite că a recunoscut că în mijlocul lor și-a găsit casa pierdută, au plecat să se plimbe pe străzile lăturalnice ale orașului unde nu ajunseseră încă pînă atunci. Riečan îmbrăcat mai gros, ieși în curte la soare să citească ziarele și calendarul, se așeză pe o bancă în grădina din spatele casei și ațipi. Volent, căruia i se terminase provizia de tutun, își îndesă sacoșa cu cîrnați și carne și plecă să caute o veche cunoștință. Avea nevoie de țigări de foi pentru el și de tutun pentru meșter deoarece acestuia îi plăceau numai țigările pe care și le răsucea singur.

Volent s-a întors acasă seara tîrziu cînd familia Riečan se pregătiea să meargă la culcare. Riečan auzi ciocănitul lui puternic la geam, exact în momentul în care-și scotea pantalonii. Stătea într-un singur picior și se sperie atît de tare încît era cît pe aici să cadă, dar se prinse cu mîna de capul patului. Alergă la fereastră, se întoarse brusc și văzînd că nevastă-sa, îmbrăcată în cămașă de noapte roz, cum se purta pe atunci, se pregătea să se bage sub plapumă, dădu la o parte pătura groasă, atîrnată de niște cuie care acopereau fereastra. Afară stătea calfa, cu un pachet la subsuoară și îi făcea semn să iasă repede în curte.

— Cine e? întrebă curioasă femeia.

— Volent, răspunde el puțin supărat.

— Bine, zise ea, mai mult pentru sine, trăgîndu-și liniștită plapuma pînă sub bărbie. Și ce vrea?

— Mă cheamă afară, mormăi bărbatul, punîndu-și pantalonii.

Rămase încremenită.

— S-a întîmplat ceva?

— Da, de unde! Ce poate să se întîmple? A adus tutun și vrea să mi-l arate. Știi doar, că-i place să fie lăudat... adăugă el, privindu-i brațele goale, puternice, cu urme mari de la vaccin ca niște cicatrice.

Începu să rîdă strengărește, ascunzîndu-și capul sub pernă pentru ca bărbatul să n-o vadă așa de veselă.

— Stinge lumina! îi spuse, înainte ca el să plece. Vreau să pun ceva pe mine, să nu mă vadă așa fiindcă voi bărbații sunteți niște tîlhari!

Riečan schiță un zîmbet și strîmbă din nas. Dibui pe întuneric clanța, aprinse lumina și ieși încet. De afară auzi cum nevasta sare sprintenă din patul care scîrțîi și începe să se agite cu pași grei. Pe chipul lui Riečan apăru o grimasă care spunea că ar fi preferat ca Volent să rămînă undeva la o cîrciumă.

— Meștere, am venit să vă zic cîteva vorbe, se auzi vocea lui Volent dinspre portița care ducea la ogradă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Riečan înfrigurat.

— Veniți la mine să discutăm. Aici nu putem vorbi pentru că e frig, răspunse el, deschizînd portița de la ogradă și nu le trezim nici pe femei. De fapt, nici nu trebuie să audă ce surpriză de Crăciun le pregătește meșterul împreună cu Volent. Nu vă fie teamă, or să sară în sus de bucurie!"

— Nu putem aștepta pînă mîine dimineață? întrebă Riečan.

— Pînă mîine? Fiți serios, e vorba de afaceri și pînă mîine dimineața e cale lungă cît pînă la Kesckemet, eu barem nici să dorm nu mai pot.

— Ce afaceri? întrebă încet măcelarul, urmîndu-l supus pe ajutorul său care nici măcar nu binevoi să se uite înapoi.

Volent aprinse repede focul în sobița din fier, acoperi fereastra, luă de pe masă scrumiera plină, un sfeșnic și o carte de rugăciuni, scuturâ fața de masă, o întinse din nou și așeză pe ea scrumiera curată, o sticlă cu vișinată și două pahare. Apoi desfăcu pachetul cu tutun, îl întinse pe pat, își spălă mîinile în chiuveta din metal, umplu paharele și în sfîrșit se așeză. Îl privi o clipă pe meșter cu un aer amuzat după care își frecă mîinile.

— Meștere, să bem, ca să nu ne mai fie frig... și să ne urăm să avem mereu zile bune cum a fost cea de azi.

Riečan privi paharul în lumină, încuviință din cap tăcut și dădu pe gît vișinata care îl încălzi imediat.

— Meștere, începu să vorbească serios Volent, mai întîi trebuie să ne gîndim ce fac acum cei mai buni lenteși[1] din Palánk.

— Strîng avere, răspunse Riečan cu sinceritate, mai mult ca să-i facă pe plac calfei care iubea discuțiile pe această temă.

— Așa e! răspunse vesel Volent. Așa e, și io zic că treaba e-n regulă fiindcă nici noi, slavă domnului, nu avem de ce ne plînge, știm cum mușcă păduchii. Nu-i așa? Dar vreau să spun că nouă ne-a venit acu' apa la moară; după cum ați auzit, mulți se mută în cartierele cele mai bune, cumpără case vechi, mașini... Nu știu dacă ați aflat, dar noi nu trebuie să rămînem în urmă, căci odată foaia se va schimba și o să fie atîta carne că oamenii vor alege... (schiță scîrbit un gest cu degetul arătător, de parcă ar fi răsfoit o carte)... atunci or să ajungă să-și aleagă pînă și măcelarul. Înțelegeți? Dumneavoastră nu cunoașteți orașul Palánk, dar io știu de ce sunt în stare locuitorii lui. Aici fiecare își alege negustorul după propriul lui chip și nu trebuie să uităm că cel mai bun client e întotdeauna cel

---

[1] Lenteș — Măcelar (magh.).

mai bogat dintre bogați. Ăla mănîncă mai mult fiindcă are mai multe cunoștințe și face afaceri pe picior mare. Aici, fiecare vrea să arate a om cu stare. Așa a fost de cînd e lumea și nu o să fie altfel, vă spun io fiindcă umblu printre oameni. Și noi ne putem permite destule lucruri, chiar dacă am început mai prost decît alții. Știu la ce vă gîndiți. Știu că o să-mi ziceți că nu trebuie să arătăm lumii că pînă acum nu am dormit, dar io vă spun că trebuie să ținem pasul. Nu trebuie să rămînem cu nimic în urmă căci noi, meștere, trebuie să ajungem în cîțiva ani primii și vă garantez că dacă mă ascultați o să ajungem. Acum, hai mai bine să mergem la culcare, fiindcă avem multe de făcut. O să vă dați seama curînd că ajutorul dumneavoastră nu-i de ici de colea.

Riečan ședea țintuit locului și reflecta ce are de gînd să facă Volent deoarece introducerea lui nu-l lăsa să întrevadă nimic bun.

Cei doi beau tăcuți. Volent zîmbea pe sub mustață, văzînd încurcătura meșterului.

— Să vă zic atunci despre ce e vorba, spuse el.

— Ascult, începu să se învîrte Riečan neliniștit.

— Cred că ați vrea să le faceți o plăcere doamnei Riečan și lui Kisasszony[1] Eva, nu-i așa? zîmbi el.

Riečan zîmbi și el. Să le fac plăcere? Zise, gîndindu-se dacă nu cumva ajutorul lui a observat încordarea care exista în relațiile lui cu fata.

— O să vă zic imediat, rîse zgomotos Volent.

— Despre ce e vorba? întrebă grav Riečan.

— Despre o afacere pe care nu o veți uita.

Riečan simulă uimirea.

---

[1] Domnișoarei (magh.).

— Cunoștința asta a mea la care am fost nu vinde numa' tutun cum își închipuie mulți, dar trăiește bine și pentru că știe de ce au nevoie oamenii. Cînd am încheiat afacerea asta, zise Volent, arătînd spre patul pe care erau înșirate cutioare de lemn cu țigări subțiri de foi și două cutii cu modele turcești, conținînd tutunul lui Riečan, m-a invitat la un pahar cu vin fiindcă e duminică. Imediat mi-am dat seama că vrea ceva deoarece pe mine nu mă duci cu una cu două. I-am răspuns că io sunt băiat deștept și trebuie să-mi zici direct ce vrea de la mine. A dat din mîini încurcat ca un om care nu știe ce să facă și a continuat. „Bine, Volent, să nu mai pierdem timpul, ai dreptate, e vorba de o afacere, dar îți propun mai întîi să bem". Prin acest tertip am devenit stăpîn pe situație fără ca el să-și dea seama că de fapt eu sunt ăla care are nevoie de ceva.

— Da! Spuse fără voie Riečan puțin amețit.

— Mi-a zis că dacă o să-i dăm mai multă carne, o să-mi destăinuie o afacere tip-top. I-am răspuns că totul depinde de ce fel de afacere e vorba. A fost de acord. I-am spus că cel mai bine e să nu umble cu fofîrlica. Atunci mi-a declarat că afacerea respectivă o poate trata numai cu dumneavoastră.

— Cu mine? De ce? Ce vrea de la mine? Se frămînta Riečan fără să înțeleagă nimic.

— Nu mi-am dat seama nici eu imediat, dar cînd a început să-mi povestească, am ghicit unde bate, deși m-am făcut că nu pricep nimic. Am înțeles de ce-mi vorbește mie și de ce afacerea e bună mai ales pentru dumneavoastră. Dar n-am comentat nimic. La urmă i-am spus că o să primească ce dorește și dacă afacerea o să iasă bine o să mai primească pe deasupra ceva pentru că dumneavoastră sunteți la fel de generos ca și mine.

— Întinzi prea mult coarda, îi spuse Riečan cu un reproș în glas și s-a făcut noapte.

— Meștere, trebuie să vă povestesc ca să știți cum s-au petrecut lucrurile întrucît dumneavoastră sunteți cel care trebuie să ia o hotărîre, după cum i-am spus și lui.

— Atunci spune odată despre ce e vorba! zîmbi măcelarul.

— Bine... El, tutungiul ăsta a aflat de la niște cunoștințe că bătrîna Szelmécziiová din Ligeti... de pe Strada Parcului vorbește că e singură ca un... în iarbă și ar vrea să plece la o fină de-a ei din Ungaria, dar nu știe ce să facă cu lucrurile pe care le are aici. N-o să le poată transporta pe toate. I-ați văzut casa? îl întrebă repede Volent? Nu? Chestia e că această casă ar putea fi a dumitale.

Riečan nu știa ce trebuie să răspundă și în timp ce Volent se ștergea pe față de transpirație, căci soba încălzea la fel de puternic ca și vișinata, privi în jurul său, lăsîndu-l să înțeleagă că are unde locui.

— Puteți locui și în altă casă. Dar trebuie să vă hotărîți repede pentru că și alții au cap și în mod sigur tutungiul nu ne-a vîndut pontul numai nouă.

— Volent, eu, noi... avem totuși unde să locuim...

— Meștere, răspunse calfa după o clipă de tăcere. Aveți ocazia să puneți mîna pe o casă pe care unii ar da nu știu cît s-o aibă.

— Și de unde o să fac rost de atîția bani? întrebă meșterul, desfăcînd larg brațele.

Calfa își șterse din nou fața mare și oacheșă, ațintì asupra lui Riečan ochii săi mici albaștri și scrutători, strînse buzele și rosti rar ca o ciocănitoare.

— Bani s-ar mai găsi.

— S-ar găsi, admise meșterul, ai dreptate și trebuie să spun că s-ar găsi în primul rînd datorită ție, dragul meu Volent, dar eu nu pot să-mi cheltui toți banii numai așa pentru că mi-a cășunat să am o altă casă cînd cea în care locuiesc acum e foarte bună.

Dădu din cap, mișcă paharul pe masă, apoi se ridică în picioare ca să-și răsucească o țigară fără să se uite la Volent care-l sfredelea cu ochii săi mici care aproape se pierdeau din cauza sprîncenelor groase și a pleoapelor grele, mereu parcă umflate. Un timp au continuat să fumeze în tăcere.

— Sunteți un stăpîn bun și asta-mi place, spuse Volent prudent „fiindcă asemenea oameni trebuie să lucreze în comerț, dar nici eu nu tîrnosesc mangalul. Meștere, ascultați-mă bine. Știți de ce tutungiul mi-a spus tocmai mie toate astea? Pentru că dumneavoastră nu aveți ce vă trebuie. Și el ca un bun negustor și vechi prieten ce-mi este, știe ce palton trebuie să poarte fiecare și cu ce plapumă să se acopere. Nici el, ferească sfîntul, nu poate admite să rămîneți în urma cuiva, în nici un caz nu trebuie să fiți mai prejos decît Polgór, Sláma, Havaš, Király, Zaiko... care sunt acum în față. Meștere, dumneavoastră sunteți un om de care nimeni nu se poate lega deoarece aveți toate actele în regulă, iar autoritățile vă dau mînă liberă.

Mi-a zis fiindcă el știe cum trebuie făcută treaba. N-ar fi negustor, dacă n-ar ști; rămîne să vedem, dacă și el s-a gîndit la ce m-am gîndit eu...

După o scurtă ezitare, Riečan dădu din cap:

— Ascultați-mă bine. Odată m-am dus la văduva Szelmécziová deoarece asta e o treabă care nu suportă amînare. Am sunat și ea m-a întrebat ce doresc. I-am spus că sunt calfă la domnul măcelar Riečan și mi-a răspuns că mă cunoaște ca pe un cal breaz. M-a întrebat de ce am rămas aici după ce a plecat Kohary și dacă asta cadrează cu un om cu scaun la cap ca mine. După ce a tăcut, am luat-o eu în primire, zicîndu-i că vă interesează casa ei. La început s-a supărat și mi-a spus că nu dă casa unui ceh, că preferă s-o mănînce moliile, dar eu am amenințat-o cu degetul că nu-i permit să-l ocărească pe cel mai bun om pe care l-am cunoscut vreodată.

Dar ea, baba dracului, nu s-a lăsat și a continuat să bombăne. În cele din urmă s-a potolit și m-a chemat la bucătărie.

— Și tu ce-ai făcut?

— Meștere, așa e în afaceri, trebuie să ceri mai mult pentru ca afacerea să devină interesantă. Am dreptate, nu? Știu că v-ar fi ajuns și atîta, dar în comerț lucrurile stau altfel; dacă ești negustor, trebuie să te gîndești mereu să-ți fie mai bine. Asta cere bani, pentru că altfel partenerul te părăsește și se duce la altul. Și banii au rostul lor, iar negustorului îi plac afacerile grase. La asta mă gîndesc. Știu că dacă ați fi avut o casă așa de frumoasă, ați fi știut să vorbiți altfel, n-ați fi zis că n-avem nevoie... știți la ce mă refer... Omul trebuie să tindă mereu la mai mare pentru ca afacerile să-l amuze, iar eu, meștere, vreau să vă cointereseze ca să mă pot desfășura și eu. Pricepeți?

— Pricep, pricep, răspunse Riečan nesigur „și tu ce i-ai răspuns?"

— I-am spus că am aflat că nu vrea să rămînă în Palánk. Mi-a răspuns că așa e pentru că unele rude au plecat, altele au murit... I-am zis că probabil vrea să se ducă la ele, dar nu poate să meargă, așa săracă lipită pămîntului. Mi-a dat dreptate. I-am mai zis că din păcate nu poate căra toată casa după ea. A început să rîdă și mi-a dat din nou dreptate. Rîdea ca o fetișcană și nu ca o sărmană femeie bătrînă, rîdea de-i zornăia tot aurul de pe ea. I-am zis că nu mai e foarte tînără și ea m-a întrebat de ce nu-i spun în față că e babă, căci se vede că bate spre 80 de ani. Am izbucnit și eu în rîs și dintr-odată ne-am simțit mai bine. I-am spus mai liniștit că aici nu are pe nimeni, dar nici dincolo n-o să-i meargă mai bine dacă se duce ca o rudă săracă întrucît oamenii de acolo o duc rău. Ea a dat din cap că am dreptate, dar mi-a repetat că nu vrea să rămînă în Palánk, dar nici nu poate să care prea multe lucruri la rudele ei. A început să se văicărească că e săracă,

că lumea s-a schimbat, că ea a fost o mare doamnă, soție de subprefect pe vremea împăratului, iar pământul și via lui Kerekes au fost ale ei. Dacă o să le vîndă, i-am zis eu, banii n-o să-i folosească la nimic fiindcă nu poate trece cu ei granița. Bine, a răspuns atunci, e mai bine să nu plec, decît să las aici toate lucrurile la voia întîmplării. A început să plîngă din nou că nu știe ce să facă. Eu i-am răspuns că sunt acolo tocmai pentru că vreau să o ajut. Nu știa ce-mi trece prin cap, dar a fugit după pahare, zicîndu-mi că fiecare sfat bun e bine venit. Și acum meștere, să vă spun ce aveți de făcut.

Riečan ciuli și mai mult urechile. Volent își umplu paharul și-i dădu peste cap.

— Meștere, dacă vă cheamă o să puteți cumpăra casa la un preț scăzut. Pe nimica toată. Nimeni n-o să vă întrebe cum de-ați cumpărat-o așa de ieftin. Dacă o cumpărați, nu o să vă pară rău niciodată că l-ați ascultat pe Volent Lančarič.

O clipă se așternu tăcerea. Apoi Volent continuă.

— Nu... Restul e treaba mea. Trebuie să vă spun despre ce e vorba, dar cu condiția să vă faceți că nu știți nimic. E clar? Mîine dimineața mă duc la țară unde am oamenii mei care la rîndul lor au oamenii lor dincolo de graniță. Dacă mai îmi sunt încă prieteni... n-au uitat să facă ceea ce făceau în timpul primei republici... dacă mai știu să gîndească din punct de vedere financiar, atunci totul e tip-top cum se spune. Am făcut destule pentru ei și încă mai pot face. Iar ei vor transfera dincolo. Dar dumneavoastră trebuie să vă faceți că nu știți nimic...

— Volent, mi-e frică, zise involuntar Riečan.

— Vă e frică? V-am zis doar că trebuie să vă prefaceți că nu știți nimic.

— Nu e bine să te pui cu autoritățile.

— Meștere, spuse Volent pe un ton foarte grav după cum v-am zis, nu știți absolut nimic. Restul e treaba mea; în ce mă

privește nu renunț și n-aș dormi dacă aș ști că n-am făcut totul ca să vă răsplătesc pentru faptul că m-ați acceptat aici și mă considerați de-al dumneavoastră. Restul e treaba mea, pe cuvîntul meu. Nu trebuie să spuneți nimănui cum ați aflat de casă. În fața autorităților bătrîna o să declare că vrea să v-o vîndă fiindcă sunteți un om bun pentru că nu a alungat din curte un orfan ca mine și nici pe ea n-ați dat-o afară. O bătrînă poate să îndruge orice deoarece toată lumea știe că nu mai e în toate mințile. Dar, vă rog, să mă credeți că nimeni nu o s-o întrebe nimic întrucît sunteți singurul negustor cu acte în regulă. Ceilalți și-au cumpărat deja case mari așa încît autoritățile au un motiv în plus să fie de acord.

— Cum o să reușesc eu? se apără Riečan cu un aer încurcat.

— Nu putem pierde o asemenea afacere. Dacă ar fi altul orașul s-ar umple de vorbe, dar de dumneavoastră nu se leagă nimeni.

Speriat, măcelarul ședea ca opărit. Era o afacere ispititoare, dar foarte periculoasă; nu vroia să aibă nimic comun cu ea, dar se temea să refuze de la bun început; trebuia să cîștige timp și de aceea îl rugă să-l lase pînă a doua zi dimineață.

— Eu cred, continuă Volent după o clipă, că e o afacere gata încheiată. Nu știți nimic. Eu plec mîine de acasă pentru cîteva ore și după ce mă întorc o să vă comunic că aveți casa. La început și bătrîna s-a speriat, zicînd că nu poate da o asemenea comoară pe mîna oricui care ar putea s-o înșele. I-am răspuns că pînă se rezolvă problema și primește biletul despre medicamente o să-i păstrez lucrurile la noi, spuse, arătînd sub pat. Îi dau lucrurile noastre drept garanție. I-a plăcut ideea, dar nu i-a trecut frica așa încît pînă la urmă a trebuit să mă jur pe cruce; va trebui să o duc și la biserică ca să se liniștească de tot. A vrut să cheme preotul, dar s-a răzgîndit.

Din nou se așternu tăcerea. Volent îl lăsă pe meșter să reflecteze în timp ce el fuma și bea liniștit, de parcă și-ar fi dus misiunea la bun sfîrșit.

Riečan se uită de cîteva ori la ceas, vrînd să arate că e deja tîrziu, se sculă, își șterse ceafa asudată, stătu o clipă în picioare și-i spuse să-l lase pînă mîine dimineață ca să cumpănească totul în liniște.

Volent își disimulă nemulțumirea, dădu tăcut din cap și se duse afară să facă o plimbare înainte de a merge la culcare.

Riečan ieși, urîndu-i noapte bună.

Volent mormăi și el ceva în chip de răspuns.

Nevasta dormea de mult ceea ce-l bucură; se dezbrăcă încet, se băgă sub plapumă și adormi imediat de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

Dimineața, după ce se spălă și mîncă ceva în fugă, se grăbi să ajungă în Strada Parcului. Se plimbă-n lung și-n lat fără să-i atragă atenția nici o casă mai acătării, dar nici prin cap nu-i trecu să întrebe unde locuiește văduva Szelmécziová. Singur nu știa ce vrea. Plecase de acasă cu speranța că pe drum îi va veni o idee. Dar nu-i trecea prin cap nimic altceva decît că îi e frică. Ce vroia de fapt? Poate ar fi vrut să întîlnească un om care cumpărase deja case, scutindu-l astfel de o belea. Sau poate spera că între timp Volent a renunțat la visul lui nebun și îndrăzneț sau că totul se va rezolva de la sine, fără el.

— Ai fost s-o vezi? îl întrebă nevasta, ridicîndu-se de la masă și zîmbindu-i fericită de parcă s-ar fi întors de la un drum lung.

— Ce? întrebă el șocat.

— Casa aia, zîmbi ea cu subînțeles, făcîndu-l să priceapă că știe despre ce e vorba.

— În primul moment simți o mare amărăciune, dîndu-și seama că Volent l-a înșelat.

— Ei, cum arată? Eva s-a îmbrăcat și ea, mergem s-o vedem. Vai, ce bucuroasă sunt, Dumnezeule! Exclamă Riečanová. Ce chestie! Ce chestie! Volent ăsta e o adevărată minune! Stevo, avem o mare baftă!

— Unde e Volent? întrebă el apatic.

— S-a dus în sat la prietenii lui.

Simți cum îl trec toate năduşelile.

O clipă rămase țintuit locului, după care începu să măsoare bucătăria cu pași mari și se răsti la ea supărat că nu înțelege cum de și-a permis să se amestece în numele lui într-o treabă atît de delicată, cu atît mai mult cu cît știa că nu e de acord cu această afacere.

Astfel în familia Riečan izbucni o mare ceartă care de fapt era prima lor mare neînțelegere, de cînd locuiau în Palánk. Riečan nu vroia să cedeze, mirîndu-se el însuși de frica și de îndîrjirea lui; era prima oară că striga la nevastă-sa atît de tare, dar nici ea nu se lăsă mai prejos.

Auzind țipete, Eva intră cu sufletul la gură în bucătărie și înțelegînd ce vrea tatăl ei, începu și ea să țipe. În clipa aceea Riečan cedă și amuți. Avea conștiința curată. Ieși în curte cu o mutră supărată și-n drum spre măcelărie își dădu seama fără mustrări de conștiință că-și dorise ca lucrurile să ia tocmai o asemenea întorsătură. De fapt, încă din timpul nopții sperase că problema se va rezolva în felul acesta și adormise liniștit.

„Eva, înțelege cu siguranță ce sacrificiu fac de dragul ei. Pe jumătate din cauza ei m-am lăsat cumpărat."

La gîndul că are acum conștiința purificată, intră aproape vesel în prăvălie.

3.

Era duminică, ora trei dimineața și deșteptătorul sună în farfurioara de porțelan de pe noptieră. Riečan tresări, apăsă repede pe butonul ceasornicului și se uită la femeia care dormea nemișcată lîngă el.

Rămase o clipă pe marginea patului, scrutînd bezna din jurul său și ascultă vîntul care vuia afară. De pe acum avea o senzație de neplăcere: trebuie să se scoale. Comandase două care de lemne pentru ziua aceea deoarece se gîndise că la iarnă va avea de încălzit zece sobe deodată: mai avea încă o casă cu patru sobe mari, un cămin și o sobă în bucătărie. În același timp trebuia încălzită și vechea locuință pe care urmau să o cedeze lui Volent după ce se mutau în Strada Parcului.

La iarnă și cămara se va umple deoarece familia urma să se mărească cu încă două persoane: Volent insista să angajeze un ucenic, iar nevastă-sa vroia o servitoare. Știa de la bun început că o să le facă pe plac: de ucenic aveau nevoie, iar nevestei nu vroia să i se împotrivească fiindcă dorea să aibă liniște în casă.

De la sfîrșitul verii începuse să-l obsedeze ideea că trebuie să se pregătească serios pentru zilele friguroase și serile lungi ce vor urma și avea impresia că tot ce face nu e de

Era obișnuit cu iernile lungi și geroase și nu uitase încă vremea cînd fusese în armată.

Apoi au venit alte griji legate de noua casă. A cumpărat-o fără nici o problemă, dar a fost nevoit să mai repare cîte ceva, să facă rost de materiale de construcție și de meseriași buni: zidari, electricieni, reparatori de sobe, geamgii, vopsitori. Cel mai mult i-au dat de furcă peretele din față ornamentat în stil secesion care fusese găurit de gloanțe, acoperișul stricat, instalația electrică defectă și ferestrele cu obloane din lemn de modă veche. Zile întregi a făcut ordine în pod și în pivniță din care a cărat mormane întregi de gunoaie. Și în grădină a avut multă treabă fiindcă a trebuit să adune și să ardă frunzele uscate. Aceste griji l-au absorbit într-o asemenea măsură încît l-a lăsat pe Volent să se ocupe singur de treburile negustorești; de fapt, acesta nici nu avea nevoie de ajutorul lui.

Trebuia să se grăbească și să dea dovadă de abilitate ca să îndeplinească dorința cea mare a nevestei și fiicei, anume aceea de a petrece Crăciunul în casa cea nouă.

A așteptat în fața porții, apoi s-a ascuns după colțul casei, dar cu toate acestea nu a reușit să se ferească de rafalele puternice și tăioase ale vîntului de noiembrie. Deși băuse înainte rachiu și era îmbrăcat în cojoc, simțea cum fiecare rafală îl pătrunde pînă la oase și tremura de frig. Era nedormit și flămînd. Mîncase la repezeală o bucată de pîine ca să poată fuma și se gîndea că o să mănînce ca lumea împreună cu căruțașii. Se culcase puțin înainte de miezul nopții și dormise numai trei ore. Toată duminica de ieri și-o petrecuse în casa cea nouă: dimineața făcuse foc în sobe, păzise coșurile de fier cu cocs fierbinte, uscase pereții văruiți, dar reușise să răcească din cauza curentului.

Mîna dreaptă și-o încălzea de la țigară, iar în stînga înmănușată ținea o lampă aprinsă cu petrol. Scruta bezna din jurul său și ciulea urechile. Huruitul căruțelor trebuia să vină

dinspre capătul de jos al Străzii Negustorilor, din partea rîului, de-a lungul căruia se întindea șoseaua principală ce duce spre cea mai bogată provincie din sud-estul Slovaciei. Nu auzea nimic, iar deasupra apei se lăsase o ceață albă și densă pe care vîntul o împrăștia, stîrnind praf și nisip. În locul luminat de becul lanternei se zăreau niște mici grămăjoare de nisip fin de rîu, adunate în colțul băncii. Îndreptă fascicolul de lumină în sus spre frunzele umede și tari asemenea cojii unei nuci care vara se acoperă cu particule mai mari de nisip și trosnesc plăcut pe caldarîmul de piatră și exclamă cu voce tare.

— Urîtă noapte... și e o beznă s-o tai cu cuțitul !

Oftă și încercă să scuipe, dar nu avu ce.

Căruțașii i-au promis că vin la ora patru dimineața. Dar ce încredere poți să ai în ei? Puteau să apară și înainte de patru, deși el nu avea nici un chef să-i primească mai devreme. Căruțașii erau oameni lipsiți de scrupule care dădeau buzna în casă ca într-un grajd. De aceea ieși afară să-i întîmpine. Stătea nemișcat, semănînd de la distanță cu o statuie luminată.

Căruțele au început să huruie puțin înainte de ora patru, brăzdînd întunericul cu lumina gălbuie a felinarelor care se clătinau în bătaia vîntului. Riečan le auzi de la depărtare: căruța din față făcea un zgomot de parcă trăgea o sanie, iar luna tîrzie și norii grei, plumburii, vesteau parcă ceva de rău augur.

Beznă adîncă, vînt șuierător, țărănci, uruitul roților legate cu lanțuri, țăcănitul potcoavelor, pîlpîitul luminilor gălbui... Riečan simțea o apăsare, avînd impresia că a văzut toate astea în altă parte cu mult timp înainte. O clipă i se perindară prin minte imagini vechi și frînturi de discuții, figuri străine, dar și apropiate: tata, mama, frații. Își reveni însă repede din cauza frigului zorilor acelei dimineți de noiembrie.

Doi țărani îmbrăcați în port popular, cu căciuli negre pe cap, de statură mică și cu mustață (primul, mai tînăr, venise

însoțit de argat, iar celălalt de fiu) au aruncat păturile de pe ei, au sărit din căruță, și-au îndreptat spinarea și s-au apropiat de măcelar, întinzîndu-i mîna. Duhneau a rachiu și nu păreau deloc înfrigurați. Apoi au sărit din căruță și ajutoarele după ce au aruncat păturile pe spatele cailor și le-au umplut sacii cu nutreț.

Riečan le-a deschis poarta, i-a ospătat cu cîrnați și rachiu și au discutat puțin despre vreme și drum. Proveneau toți din Pusté Pole, un sat pur slovac așezat puțin mai la nord de granită, renumit prin livezile sale de fructe și rachiul său. Și pălăncenii aveau o impresie foarte bună despre rachiul lor făcut din mere sau pere dulci. În același timp oamenii din Pusté Pole aduceau în Palánk butuci sănătoși de salcîm; aveau renumele că nu se lasă trași pe sfoară și că e bine să nu te legi de ei. Aveau cai buni, vite sănătoase, din comuna lor proveneau cei mai mulți vînzători de uleiuri și grăsimi, dar în Palánk locuiau și doi croitori foarte buni, originari din acest sat. Pălăncenii își băteau joc de toți țăranii, dar de cei din Pusté Pole nu aveau curaj să se lege, fiindcă erau aspri, nu suportau batjocura și una-două îi croiau cu biciul pe cei care-i sîcîiau sau îi luau peste picior. Aveau faima că sunt nu numai producători de uleiuri și grăsimi, dar și oameni foarte serioși. De-a lungul veacurilor avuseseră mult de suferit. Pînă în zilele noastre s-au păstrat ascunzătorile lor construite cu măiestrie și bine mascate din vremea turcilor. Se vorbea că aceste ascunzători erau încă de pe vremea tătarilor și puține din ele au fost descoperite. Hotarele satului Pusté Pole se întindeau în mijlocul pădurilor de salcîm, departe de celelalte sate. Riečan nu înțelegea unele cuvinte și expresii ale locuitorilor lui, iar în Palánk se spunea că oamenii de acolo nu vorbesc, ci se „lălăie".

Căruțașii au așezat, mai bine zis au aruncat lemnele lîngă poartă, fiindcă se grăbeau să mai facă două transporturi. De aceea au mîncat, au băut repede și imediat au plecat.

Riečan a încuiat poarta cu zăvorul, a sărit peste grămada din fața porții și s-a apucat imediat de treabă. A cărat lemnele de sub poartă în magazie cu căruciorul, a așezat apoi vreo zece-doisprezece butuci unul peste altul (după grosime), și-a legat o curea peste umăr și a început să tragă încărcătura prin toată curtea, luminîndu-și drumul cu un felinar pe care-l ținea în mîna stîngă.

În plus, trebuia să înfrunte și bătaia vîntului! În fața magaziei de lemne din spatele ogradei s-a dezlegat și a pus felinarul pe o lădiță răsturnată după care a început să ia butuc cu butuc și să-i așeze atît de frumos de parcă ar fi vrut să învețe să devină ordonat. Scoarța aspră a butucilor de salcîm și spinii îi răneau palmele. Muncea fără mănuși și se ferea să facă cel mai mic zgomot ca să nu le trezească pe cele două femei și pe Volent. „Este o treabă pe care trebuie s-o fac eu" se gîndea el. „Stăpînul trebuie să se ocupe de aprovizionare și nimeni altcineva".

Nu mai simțea deloc frigul căci munca și cele trei pahărele cu rachiu îl încălziseră. Pe deasupra îl încălzea și conștiința că face o treabă utilă. De fiecare dată cînd făcea ceva pentru familia lui, avea un sentiment de încredere în sine care de obicei îi lipsea. „Atunci cînd trebuie" gîndea el „știu să mă ocup de tot și nu sunt un om nehotărît așa cum îmi zice de multe ori nevastă-mea".

De fiecare dată cînd traversa curtea cu căruciorul, se uita pe furiș la fereastră să vadă dacă nu cumva se aprinde lumina, nu se dă pătura la o parte și nu e privit de doi ochi curioși. Dar ferestrele au rămas întunecate și femeile nu s-au trezit așa încît la un moment dat a început să regrete că acel cărucior nu scîrțîie. Păcat! Dacă s-ar fi sculat și ar fi ieșit din camera încălzită în frigul de afară, cu siguranță că ar fi rămas impresionate văzîndu-l cum trăgea căruțul cu lemne cu o mînă, iar

cu cealaltă își lumina drumul ca un miner. Îi părea rău că se putea întîmpla să se trezească cînd toate lemnele erau deja frumos așezate.

— Meștere, auzi o voce mirată, venind din capul scărilor care duceau în grădină. Ce faceți acolo?

Riečan tresări și rămase încremenit fără a scoate o vorbă. Dădu drumul pe jos unui trunchi de lemn și se rezemă puțin de el. Din pragul magaziei nu vedea foarte bine cine e pe scară și mai degrabă ghicea o lumină și o umbră mare proiectate pe un perete lăturalnic.

Volent coborî în fugă scările cu o lampă de feroviar în mînă (în care ardea o lumînare groasă) și începu să dea din cap.

— Meștere mi s-a părut mie că aud ceva. Mi-am lipit urechea de perete... și mi-am zis: Vai de mine în curte a intrat un străin care umblă la lemnele noastre! Ies afară să prind hoțul și cînd colo pe cine văd? De ce nu mi-ați spus? Eu ce păzesc aici?

Riečan zîmbi, făcînd semn cu mîna că se descurcă și singur după care spuse încet:

— Am cumpărat lemne din Pusté Pole, știi că o să avem nevoie de ele la iarnă. Acum mi le-au trîntit aici fiindcă am făcut comandă să vină dimineața ca să avem liniște restul zilei, căci și așa nu ducem lipsă de muncă.

— Ați făcut foarte bine, dar de ce nu mi-ați spus nimic? Eram aici și dormeam. Cînd i-ați auzit că vin, trebuia să-mi bateți în geam, căci eu dorm iepurește, una-două mă trezesc și nu mă deranjează deloc cînd trebuie să mă scol mai devreme. În doi treaba merge mai bine, unul cară, iar celălalt așează, n-am dreptate?

Volent aruncă repede butucii de lemn din cărucior, îl întoarse și se grăbi spre poartă.

În doi treaba mergea într-adevăr mai repede. Riečan se înveselise, dar în același timp era mulțumit de ce făcuse singur înainte. Volent era mai zgomotos, nu-i păsa că e devreme, vorbea și fluiera, nu așeza, ci arunca lemnele în cărucior așa încît peste puțină vreme nevasta lui Riečan ieși în curte, curioasă să vadă ce se întîmplă acolo.

— Era nevoie, răspunse bărbatul ei în timp ce așeza butucii mari în formă de stivă, observînd cu coada ochiului că de sub palton i se văd poalele cămășii de noapte atingînd pămîntul și vîrful papucilor lui vechi.

— Și eu mă gîndeam la același lucru, spuse ea pe un ton neobișnuit de mieros, dînd din cap, așa cum obișnuia să facă pe vremea cînd era foarte tînără și mai prietenoasă decît acum. În ultimul timp Riečan observase că îi revenise vechiul fel de-a fi, dar îl neliniștea faptul că se purta așa mai ales în prezența unor oameni străini și nu a lui.

— Aveam nevoie, repetă el.

— Mă duc să vă pregătesc ceva de mîncare.

— Fă-ne ceva cald și un ceai fierbinte cu vin.

O clipă rămase îngîndurat, după care își șterse fața și se duse să fumeze între cele două uși. Își răsuci o țigară, privind pe deasupra gardului către arcada porții unde în lumina felinarului lui Volent, se contura silueta soției lui. Volent gesticula, iar ea stătea cu mîinile vîrîte în buzunar.

Din nou îl supără felul cum umblă femeia lui în curte, dar imediat după ce-și aprinse țigara și trase un fum, simți o mare ușurare și liniște. Apoi, văzînd-o că traversează curtea, înclinîndu-se puțin și grăbindu-se spre bucătărie, se întoarse cu fața la lumină și începu să-și studieze mai atent palmele rănite. Se bucura deja la gîndul mîncării calde și a ceaiului fierbinte cu vin care-i vor încălzi repede și bine tot corpul.

După ce termină de pregătit micul dejun, Riečanová a intrat în prăvălie îmbrăcată îngrijit, pieptănată și bine dispusă.

Pînă la ora zece cînd venea s-o schimbe bărbatul, urma să servească singură pe cei cîțiva clienți, dispuși să cumpere toate rămășițele: jumări, untură, eventual o bucată de slănină sau cîrnați. Carne proaspătă nu aveau. O parte din carnea aflată în congelator trebuia să fie tăiată a doua zi, iar restul, adică două treimi urma să fie distribuită de Volent acelor familii care aveau bani destui să cumpere la liber. Lunea, miercurea și vinerea putea să vîndă și ea, bineînțeles dacă avea ce să vîndă. În aceste zile multe prăvălii de acest gen erau închise. De obicei, luni nu se mergea la măcelărie, iar vinerea era zi de post, la care după război s-a adăugat și miercurea. Rămăseserăprin urmare numai trei zile de carne: marți, joi și sîmbătă, dar, bineînțeles, exista o deosebire între ele. Marțea oamenii se duceau la măcelărie ca să-și încerce norocul și să afle ce șanse au joi și sîmbătă. Joi se supărau dacă nu prindeau carne, și în sfîrșit, venea faimoasa sîmbătă care-i îngrozea pînă și pe măcelari.

Luni, Riečanová îi putea înlocui fără teamă pe soțul ei și pe Volent. De fapt, îi făcea plăcere această muncă: stătea puțin în prăvălie, bîrfea și apoi se ducea să gătească. Cîntăritul mărfii și încasarea banilor îi plăceau la fel de mult. Cine nu se bucură să facă ceva care îi aduce un cîștig substanțial? Majoritatea oamenilor sunt fermecați de un asemenea gen de muncă. De mică Riečanová își dorise să fie negustoreasă fiindcă comerțul o atrăgea încă de pe atunci. Întotdeauna își închipuise că e suficient de înțeleaptă și de abilă ca să nu fie nevoită să tragă mîța de coadă. Și întotdeauna știuse să-și aranjeze treburile.

De multe ori, cînd avea clienți, visa în spatele tejghelei, fără să-i fie teamă că visele nu i se vor împlini. Vise? Mai degrabă calcule sub formă de cai verzi pe pereți! Era deja o femeie matură, dar nu lipsită de îndrăzneală. Se gîndea fugitiv la clipa prezentă fiindcă o preocupa ce trebuie să facă ca s-o

ducă mai bine. Da, era matură, curajoasă, dar în primul rînd avea sînge rece și era prea deșteaptă ca să nu-și dorească niciodată ceva. Chiar acum, de pildă, vroia să fie mai independentă. Vroia să renunțe la ceva, de pildă la treburile gospodărești ca să-i rămînă mai mult timp pentru educația fetei sau pentru viața socială. Era ferm hotărîtă să-și convingă bărbatul să-i angajeze o servitoare și nici prin cap nu-i trecea că ar putea fi refuzată. Considera că a luat această hotărîre fermă care reprezenta un pas foarte important. Celelalte hotărîri, mai bine zis cele legate de viitor îi roiau destul de confuz în minte sau mai degrabă i se insinuau pe furiș nu pentru că i-ar fi fost teamă sau din modestie, ci pur și simplu ca să nu o încurce. Știuse dintotdeauna să-și fixeze o ordine clară de priorități și respecta această ordine. Prin urmare, tindea mereu către un țel final și intuiția o făcea să aibă logică în toate speculațiile.

Văzînd că după cele două femei care cumpăraseră untură și oase pentru piftie, nu mai urma nimeni, Riečanová se rezemă cu coatele de tejghea și începu să se gîndească cu unele mustrări de conștiință la felul cum se poartă în ultima vreme.

Bărbatul ei renunțase la socoteli și la acte și încă din primele zile de căsătorie ea preluase contabilitatea și toate problemele funcționărești. Riečan nu se amestecase niciodată în aceste treburi care nu-l interesau, cu atît mai mult cu cît repede și-a dat seama că se poate baza în întregime pe soția sa. De aceea, nu știa că bugetul lor a crescut considerabil de cînd Volent făcea negoț și mergea la cumpărături singur în timp ce el se ocupa de casa cea nouă. Nu observase nimic și nici nevasta nu îi spunea nimic ca să evite să-și dea seama de un lucru jignitor de care ea devenise foarte conștientă. Volent se descurca mai bine fără el, vindea mai puțin, dar încasa mai mult. Observase acest lucru la sfîrșitul fiecărei săptămîni cînd făcea casa, dar nu-i spusese nimic nici lui Volent, deși acesta

pricepea mai multe decît ea. Începuse să se poarte mai fudul și îi preda cîștigul cu un aer enigmatic în timp ce ea se frămînta toată gîndindu-se ce urmărește acest om prin felul lui de a se purta.

Înainte cu două săptămîni, într-o sîmbătă după amiază cînd Volent se pregătea să plece ca de obicei în nord după afaceri, pentru prima dată a dat-o gata, constatînd, mai bine zis pe atunci doar intuind, că ajutorul lor continuă să întrețină relații cu contrabandiștii. Volent transporta în nord carne, untură și produse de carne, le depozita în beciul de sub casa demolată din Strada Vinica, acestea fiind produse livrate de UNRRA[1] pe ceva, apoi le vindea la negru. Schimbul de mărfuri era foarte prosper. Stofele, încălțămintea de piele, medicamentele, conservele, cacao, țigările, alcoolul, uneltele agricole, piesele de schimb pentru mașini și bicicletele... valorau mai mult decît banii. În schimbul acestor produse primea carne din abator, nu numai aici, dar și peste graniță. Odată a pomenit ceva de acest gen în fața ei, mai degrabă a sugerat că ar avea o asemenea posibilitate.

Dintr-odată Riečanová și-a dat seama că după încheierea strălucitei afaceri cu văduva Szelmecz în care fuseseră implicați și contrabandiștii, Volent nu a încetat nici o clipă să mențină legătura cu ei. Aveau un mare succes fiindcă vindeau lucruri tot mai interesante, iar cantitatea de carne creștea în mod disproporționat.

Lanțarič s-a întors acasă abia luni seara, dar a lăsat să se înțeleagă că de fapt a venit duminică, iar în ziua următoare a făcut negoț la țară. A adus două vițele mai mărișoare pe care le-a tăiat împreună cu Riečan în aceeași noapte și le-a tranșat

[1] Organizație ONU destinată să ofere ajutoare materiale țărilor celor mai greu afectate în timpul celui de-al doilea război mondial.

a doua zi. După-amiază cînd i-a prezentat decontul a pomenit în treacăt că junincile au apărut de dincolo de apă, i-a returnat toți banii, ceea ce însemna că a luat vițelele pe marfa căpătată în nord, justificînd lipsa unei anumite sume prin faptul că a dat-o unui mijlocitor ca să-i facă rost în continuare de o carne frumoasă.

Fără să ezite și fără a scoate o vorbă Riečanová i-a întins un teanc de bancnote, notîndu-și într-un caiet de matematică că această sumă reprezintă banii lui de buzunar. Volent a pipăit cu degetul marginea bancnotelor de o sută de coroane, a dat liniștit din cap, mulțumit că femeia nu i-a numărat și a ieșit afară din bucătărie. Afară s-a încruntat puțin nu pentru că i s-ar fi părut că n-a primit destul — suma era onorabilă — ci din altă cauză.

Riečanová observase foarte bine că Volent simulează o anumită stare de mulțumire. Bănuielile ei se adeveriseră; ajutorul lor făcea cornerț cu mărfuri de contrabandă. De aceea a înțeles imediat cum au venit junincile pe apă și nu a scos o vorbă.

Într-adevăr Lančarič continua să facă afaceri cu contrabandiștii. Nu exista afacere în care să nu se bage și uneori regreta că n-a fost el primul și că alții se dezmeticiseră și i-o luaseră înainte. Știa de multă vreme că există această posibilitate fiindcă de cînd lumea la graniță s-a făcut contrabandă, dar la început n-a fost sigur că o să-i meargă cu Riečan. După ce și-a dat seama ce fel de om e, a înțeles că a procedat foarte bine, nezicîndu-i nimic. Iar după ce meșterul a început să se ocupe mai mult de casă decît de comerț, dîndu-i astfel mînă liberă a cedat ispitei, fiind în stare de orice numai ca să facă comerț singur și liber.

Bineînțeles că înainte și-a luat toate măsurile de precauție. Cu contrabandiștii trata numai prin intermediar și era hotărît să continue pe această cale pînă se va orienta mai bine. Vroia

să-și lase o portiță salvatoare: în cazul că afacerea ar fi fost descoperită putea să invoce motivul că habar nu avea unde ajungeau mărfurile lui.

Nu era însă atît de naiv să facă comerț pe cont propriu. La început i-a sugerat nevestei lui Riečan intenția lui, dar acum a dat cărțile pe față, contînd pe discreția ei. Îi intuise deja firea, dar tăcerea femeii îl surprindea și în același timp îl supăra. L-a ascultat fără să scoată o vorbă, iar pe chipul ei nu a apărut nici urmă din mirarea pe care o arbora în fața agerimii și vicleniei lui. N-a schițat nici un zîmbet și nimic care să confirme acordul ei tacit. Trebuia să recunoască că s-a înșelat un pic: era mai vicleană decît și-o închipuise.

Eva Riečanová, soția măcelarului stătea rezemată cu coatele de tejghea și reflecta, dacă n-ar fi bine să-i spună sau să-i sugereze bărbatului său ce se întîmplă. Dar cu cît reflecta mai mult, cu atît devenea mai conștientă de scandalul pe care l-ar provoca, poate mai mare decît cel pe care i-l făcuse Štefan cînd au cumpărat casa cea nouă. De aceea s-a răzgîndit, iar acum se gîndea pe ce este ea stăpînă în gospodăria lor. Bărbatul ei nu știa nimic și numai ea putea să-i facă față acestui Volent, neobișnuit de abil și uns cu toate alifiile. Avea impresia că are o anumită superioritate în fața lui și chiar a propriului ei bărbat.

După un timp s-a lecuit de toate remușcările și datorită noului val de încasări care le-au umplut casa de bani fără ca în acest răstimp să se fi întîmplat ceva deosebit. Încerca să se amăgească cu ideea că suportă tot de dragul fericirii familiei, mai ales a Evei. În orice caz în această afacere era băgat numai Volent, iar bărbatul ei, Štefan, care devenise un gospodar foarte grijuliu nu știa nimic. Spre marele ei noroc ea intuise dinainte planurile lui Volent, iar atunci cînd acesta i le-a divulgat, s-a făcut că nu înțelege nimic. Într-un cuvînt se putea eschiva. Pe deasupra, se gîndea, că orice negustor

mai abil colaborează într-un fel sau altul cu contrabandiștii și atunci familia lor de ce-ar fi mai prejos?

Volent abuza însă tot mai mult de tăcerea ei. Din după amiaza aceea de marți a început să-și facă toate trucurile numai în prezența ei. În plus se bucura de fiecare dată cînd o vedea încîntată de ideile lui, în timp ce Riečan care era de fapt și el mîndru de istețimea calfei sale simula indiferența, fiindcă cîștiga destul și singur.

Riečanová se gîndea să găsească un mod de a-l despăgubi pe Volent. Își dădea seama că acest bărbat orgolios și sigur pe el nu trebuie să aibă senzația unei înfrîngeri. Nu avea voie să-l supere, ci dimpotrivă trebuia să-l lege mai mult de comerț și de familia ei deoarece îl considera un om de neînlocuit. Se gîndea de multă vreme la acest lucru și azi-dimineață în timp ce pregătea micul dejun pentru Riečan și Volent și-a dat seama că-i face plăcere să le gătească. A început să zîmbească de parcă ar fi comis un mic păcat după care începu să reflecteze cu luciditate. Își aduse aminte că Volent declarase odată că cel mai mult îi place că este considerat de-al casei și nu un om de ajutor. Da, are dreptate, așa îl considerăm noi și probabil acest lucru îl stimulează să fie atît de întreprinzător. Ce ar putea fi altceva? Mîndrie? Talent? Toate astea plus senzația pe care o are ea acum. Cum de nu i-a trecut prin cap mai devreme! Tocmai impresia că muncește pentru propria lui familie îl poate susține. A băgat de seamă cît îi e de recunoscător atunci cînd uneori îi spală și-i calcă cămașa.

Hotărîrea era luată: îi va face rost de o plapumă nouă, de un pat nou, îi va coase o lenjerie nouă, o să-i cumpere o cămașă nouă, o cravată, șosete, pălărie, o stofă de costum, o să-i tricoteze un fular, mănuși... De ce nu i-o fi spus că Riečan a cumpărat lemne tocmai pentru el? L-a înșelat? Da de unde! O să-i cumpere de fiecare dată tot ce-i cumpără bărbatului ei.

Avu o mică tresărire, surprinzîndu-se că acest gînd a tulburat-o puternic și pe neașteptate omoplații i se mișcară fără să-și dea seama.

Între timp Riečan și Volent au sacrificat și curățat doi porci negri cu păr aspru din rasa englezească Corwald.

Lipsa de carne îi obliga pe măcelari să folosească toate mijloacele pentru a o procura. Cu o jumătate de an în urmă Volent venise cu ideea să crească doi porci, fiindcă în ajunul sărbătorilor de Crăciun puteau să cîștige de pe urma lor însutit față de cît investiseră.

Cu timpul, în schimbul mărfurilor prețioase pe care le ținea ascunse sub pat, Lančarič și-a cumpărat zece porci, dintre care doi de rasă englezească care dacă sunt bine hrăniți cresc repede și pot ajunge la patru metri lungime. Cei doi porci au crescut și s-au îngrășat văzînd cu ochii și au devenit două exemplare frumoase. Pe lîngă ei, Lančarič și-a mai cumpărat încă doi porci, așa-ziși albi de rasă germană și șase porci de carne cu păr creț, cea mai răspîndită specie de prin locurile acelea.

Porcii de carne erau crescuți în curțile oamenilor de lîngă parc unde de cînd lumea au locuit cei mai săraci pălănceni. Angajase cele mai bune îngrijitoare de vite, văduve de război și bătrîne care aveau cotețuri mai bune și se ocupau de hrana lor. În schimb ele primeau o treime din purceii fătați, o mică sumă de bani și îmbrăcăminte sau încălțăminte purtată la care se adăuga și o anumită cantitate de carne. Au acceptat propunerea cu plăcere și nu au fost deloc în pagubă, deoarece Riečan și Volent nu intenționau să facă economii pe seama lor. Chiar Volent, autorul metodei credea că în felul acesta le obligă să păstreze tăcere pentru ca sistemul să nu fie preluat și de alți măcelari.

Volent procura ușor cîte un sac de uruială de porumb, tărîțe, făină, iar de la proprietarii de restaurante și hoteluri

primea în schimbul unor contraservicii sau a unei sume derizorii lături, cartofi și sfeclă furajeră pe care femeile le cărau seara în butoaie.

Toți porcii lor au suportat bine vara călduroasă, deși în unele coteți a dat iama rujetul. Au stat o mare parte din timp afară în aer liber, s-au hrănit cu nutreți naturale și abia la sfîrșitul verii au început să fie hrăniți. Porcii de carne erau obișnuiți cu un asemenea mod de creștere și s-au îngrășat chiar pe vremea cea mai secetoasă. În ciuda greutății lor, ei se purtau aproape sălbatic, zburau peste țarc ca și cum ar fi fost pe patine, cît pe-aci să-și rupă picioarele lungi și-și îndoiau spinările înguste de parcă ar fi mers pe drumuri mlăștinoase și pășuni verzi. Cînd începeau să se îngrașe, puneau pe ei în primul rînd un strat de untură care costa mult, în Horniaky[1] de pildă ajungea pînă la 800 de coroane. Deși n-avea nici un motiv, Volent nu suferea această untură galbenă de parcă s-ar fi rușinat de ea, preferînd carnea din care putea să prepare produsele sale devenite celebre.

Nu-i plăceau porcii de carne fiindcă nu corespondeau imaginii pe care o avea el despre un adevărat porc. Cînd erau închiși, guițau, iar dacă li se dădea drumul afară se îngrășau foarte puțin, mai degrabă slăbeau. Tot timpul trebuiau să aibă ceva sub rît, măcar cărbuni deoarece altfel dărîmau coteții.

Dimineața Lančarič a plecat din nou la Horniaky. S-a dus la țară după afaceri, cum obișnuia să spună el fiindcă aici domnea o lipsă de alimente atît de mare încît îi pierise și somnul.

În jurul orei 10,30 Riečan s-a dus s-o schimbe pe nevastă-sa în prăvălie ca să nu-i dea motiv să-l bodogănească că nu mai are timp să gătească. Se simțea cam obosit și se bucura

[1] Țara de Sus.

la gîndul că după-masă se va întinde puțin pe canapeaua din bucătărie, dar în același timp era bine dispus fiindcă cît timp au tăiat porcii Volent a făcut glume și au băut împreună.

Riečan a aflat de la nevastă-sa că în lipsa lui nu s-a întîmplat nimic deosebit și a rămas singur. După un timp a ieșit din prăvălia răcoroasă în pragul ușii unde bătea soarele. Era timp frumos și cald de nu-ți venea a crede că e noiembrie.

Auzi scîrțîitul porții și-l văzu pe Volent care pleca. Semăna cu un păstor așa cum era îmbrăcat într-un cojoc de oaie întors pe dos și cu o căciulă din blană de mistreț, verde ca prazul. Avea și haine bune, dar uneori îi plăcea să se prostească. Știa să inspire respect, dar în același timp știa să se poarte și ca un comediant.

— Meștere, am plecat, spuse bine dispus și se învîrti repede pe călcîie, clătinîndu-se cu mîinile în buzunare. Făcu cîțiva pași și se răzgîndi; se întoarse, își scoase căciula, se strîmbă, făcu o plecăciune adîncă și din nou se strîmbă, de data asta nu la meșter, ci la soare.

Riečan zîmbea recunoscător, dînd din cap.

— Ai grijă ce faci, spuse cu jumătate de voce în urma celui care pleca. Acesta făcu un semn că o să aibă grijă, dar nu-și întoarse capul.

Lančarič mergea la Horniaky ca să stabilească prețul definitiv pentru a doua zi. De data asta se asociase cu frații Suskovec, cămătari care achiziționau vite, porci de carne, păsări și animale sălbatice, le transportau cu mașina la Horniaky și aici le vindeau măcelarului. Volent era de părere că se vor împăca bine și n-avea de ce să le fie frică că-și fac concurență.

Frații Suskovec făceau un comerț legal, carnea cumpărată de ei avînd permis de liberă trecere, dar nimeni nu avea chef să urce în mașina lor murdară ca să controleze dacă marfa dinăuntru corespunde cu actele. Pe vremea aceea nu se

practica o asemenea pedanterie, mai ales noaptea cînd Volent băga în mașină ori carnea procurată ilegal dincolo de rîu, adică de peste graniță.

De fapt, Volent mergea cu mașina lor destul de rar. Prefera să meargă la Horniaky cu trenul și aștepta marfa pe care o primea, mai ales produsele de carne și bidonul cu untură. În măsura în care putea, se întorcea acasă tot cu trenul, eventual cu o altă mașină pentru ca asociații lui să nu bănuiască nimic, deși nici ei nu mai făceau un comerț cu mănuși.

Talentul negustoresc al lui Lančarič ieșea la iveală și cu ocazia acestor drumuri pe care și le pregătea cu grijă de cum venea primăvara. Treptat și-a clădit o rețea întreagă de magazine cu ajutorul ceferiștilor și al diverșilor revînzători care veneau aici după alimente, nutreț și alte mărfuri.

La început Riečan și-a bătut mult capul ca să afle de ce ajutorul lui procură mărfuri cu atîta ușurință și dă sfaturi unor oameni complet necunoscuți aflați în trecere pe acolo. Nu știa că în felul acesta el îi cumpăra și îi obliga. Apoi le încredința sarcini mărunte, îi punea să-i aducă informații și răspunsuri la scrisori din diverse locuri, să difuzeze anunțuri către negustorii și speculanții pe care-i cunoștea din timpul primei Republici cînd lucra împreună cu Koháry. După ce legătura cu foștii lui parteneri era stabilită, Volent se deplasa personal la Țara de Sus, mai ales pentru a reînnoi relațiile cu cei despre care știa că au acces la mărfurile cu marca LIVRAT DE UNRRA.

Riečan privi lung în urma lui pînă cînd acesta dispăru după colț.

„Așa ajutor, mai zic și eu!" se gîndea el. Era atît de încîntat încît îi trecea cu vederea toate excentricitățile. „Ca negustor, n-are egal. E adevărat că nu se omoară întotdeauna cu munca, de multe ori la băutură îl mai și ia gura pe dinainte, dar e un as al așilor ceea ce e de apreciat. Se pricepe să-și facă

treaba și de cînd mă știu nu am întîlnit un măcelar mai bun. Doamne și ce simț negustoresc are!"

Riečan nu bănuia deloc cu ce se ocupă ajutorul său, dar se baza pe el mai mult decît pe sine însuși. Îl admira la modul absolut și de multe ori recunoștea că nu se compară cu el. Conta în întregime pe sprijinul lui și avea o serie de avantaje. Nevasta lui Riečan se înșela, închipuindu-și că bărbatul ei nu a observat că cifra lor de afaceri a crescut, dar nu știa cum își explică el acest lucru. „Volent vrea să-mi dovedească că e demn de încrederea mea și că se poate descurca și singur". Riečan era complet mulțumit de această explicație și nu căuta alte cauze. Nu-l mai bănuia de indiferență față de prăvălia lor, dar mai rău era că subaprecia sau poate trecea cu vederea în mod intenționat tupeul lui.

În rest, nu știa nimic și nu bănuia de relațiile lui Volent cu contrabandiștii. I se întîmpla destul de des să măsoare oamenii după calibrul lui și putea să înțeleagă că talentul unui om îl determină să facă anumite lucruri, deși el însuși nu se putea lăuda cu niște calități deosebite. Avea însă această intuiție fiindcă de mic visase să fie un om deosebit. Dar nu putea să înțeleagă de ce unui ins bine dotat de la natură îi place să riște. Pentru numele lui Dumnezeu, de ce ar fi făcut-o?

Riečan își făurise propria sa politică. A înțeles că pe Volent nu-l poate egala în afaceri, iar pe soția lui — în problemele practice de viață și ca să rămînă stăpîn pe situație trebuia să fie puțin șmecher. Lăsase în grija soției și educația fiicei lor, fiindcă știa cel mai bine de ce are nevoie Eva ca să se mărite bine și să intre în așa numita societate bună. El n-avea de unde să știe! Eva avea bani, dar în Palánk nu era suficient. Pe lîngă bani, o fată ca Eva trebuia să aibă reputația unei tinere domnișoare de familie bună.

„Da" mormăia el, „trebuie să-mi orînduiesc viața în așa fel ca afacerile să-mi prospere, dar nu în mod ostentativ, ci mai degrabă moderat pentru ca familia mea să ajungă în rîndul lumii bune". Cel mai mare vis al lui era ca Eva să intre în această societate, iar la persoana lui și la nevastă-sa nu se gîndea deloc.

Lui Volent îi lăsase o libertate destul de mare pentru a-l împiedica să spună cu glas tare niște lucruri la care el nu vroia să se gîndească, iar pe nevastă-sa o lăsa să se îmbrace elegant, adică cum se zicea pe atunci să facă pe cucoana. Simțindu-se liber și independent, Volent se dădea mare, iar Riečanová, la scurtă vreme după sosirea lor în oraș, s-a dovedit a fi o persoană foarte înțeleaptă care nu se lăsa zăpăcită nici de acest pălăncean atît de trufaș și stăpîn pe sine.

Avea impresia că Volent i-a pus la treabă și trage toate sforile în așa fel încît toți se gîndeau direct sau indirect la un singur lucru: la fericirea fetei lui.

Veni poștașul. Îmbrăcat într-o mantie lungă și cu o șapcă rotundă pe cap semăna cu un polițist francez. Domnul Blaško fusese vaporean pe Dunăre. Avea faima unui om foarte corect, conștiincios și evlavios și era tată a șapte feciori. Ați auzit bine: avea șapte feciori, ceea ce inspira simpatie oamenilor.

După ce s-a vindecat de reumatismul și frica pe care i le-a inspirat Dunărea minată, Blaško a început din nou să viseze la ea. Mergea, împingînd alături de el bicicleta. Toți o recunoșteau după clopoțelul ce atîrna de un cordon, după lanterna cu carbid, două coșuri pentru pachete (în față și în spate) ca și după aripa cu plasă de deasupra roții din spate.

Se îndrepta spre măcelăria lui Riečan și de la distanță scoase din tolbă un plic albastru pe care era scris numele fetei măcelarului. Riečan îl pofti înăuntru.

În timp ce intra în casă cu pași iuți, Riečan își pierdu răbdarea, gîndindu-se că e cazul deja să plece. Sfertul de oră cît a stat poștașul i se păruse o veșnicie.

Imediat după ce Blaško s-a îndepărtat puțin de casă, măcelarul a închis poarta și s-a furișat înăuntru.

S-a apropiat încet de ușa de la bucătărie, trăgînd cu urechea la ce se petrecea înăuntru. De dincolo de ușă pătrundea o aromă ispititoare de slănină prăjită și găluști fierte din brînză de vaci.

— Ce e? auzi vocea nevestei.

— Nimic, răspunse fata pe un ton iritat.

— Nimic? întrebă din nou mama.

— Nimic. Ce-ai vrea să fie? repetă din nou fata, dar după cîteva clipe adăugă pe un ton indiferent, așa cum obișnuia să vorbească de obicei.

— Nimic, totul e cum a fost, numai că... Marka așteaptă un copil, lui Malija i-a crescut burta, Dobrička e bolnavă, din nou are crize de epilepsie... și toți în afară de trei s-au întors din lagăr. Vasăzică... după cum îmi scrie Marek a fost și el în transportul acela... mulți n-au scăpat vii de acolo fiindcă americanii au aruncat bombe din aeroplan... crezînd că nemții transportă în vagoane porci și muniții. Cei care au scăpat cu viață din lagăre sunt atît de prăpădiți, încît mai stau și azi în spital... Alții și-au revenit.

— Doamne! Doamne! Oftă mama, cu voce destul de prefăcută mai degrabă din inerție în timp ce mesteca cu lingura de bucătărie într-un castron metalic. „Așa e viața, nu trăiesc toți în puf".

Fata mormăi ceva.

— Norocul nu șade în loc, îi răspunse mama.

— Cum să șadă? Norocul are fund pe care să șadă? Se enervă fata.

Riečan începu să-și șteargă picioarele fiindcă avea senzația că a înțepenit lîngă ușă. Intră înăuntru cu gîndul să zică că i s-a făcut sete, dar cele două femei îl observară după felul cum a trîntit ușa.

După prînz a rămas încă multă vreme la masă în așteptarea lui Volent, dar acesta nu apărea.

A început să moțăie și s-a dus să se întindă puțin, învingîndu-și rușinea.

Cînd s-a trezit din somnul de după amiază se făcuse deja seară, iar în bucătărie era întuneric.

Deschise ochii, privind în jurul lui de parcă n-ar fi știut ce s-a întîmplat cu el. Apoi oftă liniștit, dîndu-și seama că a adormit.

Aruncă de pe el păturile soldățești aspre, dar călduroase, se așeză pe marginea patului, cu picioarele goale pe pardoseala rece și începu să-și frece fața palidă, ascetică, apoi gîtul asudat cu venele încordate de parcă pînă atunci ar fi țipat. Se întinse după cizmele soldățești din piele brută, își prinse cordonul de la pantalonii de călărie în jurul coapselor slabe, își înfășură cu grijă tălpile în obiele care între timp se uscaseră puțin și se încălță. Apoi se întinse după șapcă ca să-și acopere capul țuguiat și puțin cam prea mic pentru un bărbat care chelise înainte de vreme.

Își frecă picioarele cu un aer resemnat și se întoarse către polița din lemn de deasupra canapelei pe care erau așezate foițele de țigară și săculețul din piele cu tutun.

Fără voie începu să cînte încet: „Cîmpie largă, cîmpie pînă cînd o să fi a mea? Pînă la cărăruia..." și zîmbi. Se aplecă, scoțînd un oftat și fără să se ridice în picioare luă obiectele de pe poliță. Își înmuie puțin degetul în salivă și scoase din săculeț o foiță de țigară imprimată, își răsturnă puțin tutun în palmă și-l răsfiră pierdut pe gînduri. Aruncă

două rădăcini, își dezlipi foița de pe buze și cu degetele mîinii drepte o răsuci, făcînd o țigaretă în care vărsă tutun. Își ridică mîinile ca să vadă mai bine, sprijinindu-și coatele în genunchi, netezi tutunul cu arătătorul, răsuci țigara repede, o lipi cu scuipat și gata. Execută acest ceremonial atît de încordat încît aproape își pierduse respirația. De aceea, trase un fum, oftînd din adîncul pieptului.

Riečan se ridică în picioare, trase un pulovăr pe el fiindcă între timp în bucătărie se făcuse răcoare și se așeză din nu pe canapea. Din buzunarul sacoului aruncat pe scaun scoase bricheta, scula infernală cum o numise Volent confecționată din proiectilul unei mitraliere de avion care curgea, murdărindu-i buzunarele și batistele cu o benzină de proastă calitate.

Apăsă rotița dințată și imediat țîșni o flacără albicioasă pîlpîitoare de care te puteai apropia numai dintr-o parte ca să nu-ți înnegrești fața și să-ți arzi sprîncenele. Flacăra îi lumină o clipă fața obosită și încă somnoroasă.

Visase urît. Se făcea că rătăcea printr-o zonă mlăștinoasă, abia tîrîndu-și picioarele în căutarea locului unde dispăruse glasul nefericit al fostului său ucenic care fusese înghițit încet, dar sigur de terenul mocirlos. Vroia să-l salveze cu orice preț; a căzut în genunchi, a încercat să împrăștie cu mîinile ceața deasă, a țipat pînă i s-au umflat venele de la gît, dar totul a fost în zadar. Nu a găsit băiatul și în plus s-a trezit, pierzîndu-și astfel ultima speranță.

Deschise ochii, avînd aceeași senzație că se află într-o mlaștină friguroasă. Aruncă repede după el păturile ca și cum ar fi putut alunga această senzație neplăcută.

Neobișnuit de tulburat de acest vis straniu, încerca să-și găsească o treabă care să-i abată gîndurile și după ce trase primele fumuri se dezmetici complet și se liniști.

Fuma obosit și căzut pe gînduri, așa cum face un fumător care după ce s-a trezit vede că iubita a plecat de lîngă el. Auzea ticăitul ceasului de pe dulap și apa care picura de la robinetul lavoarului metalic rotund ca o coajă de ou. La aceste sunete se adăugau acordurile pianului din camera Evei. Știa că nu cîntă ea, ci profesorul care venea de două ori pe săptămînă.

Pardoseala de piatră și preșurile țesute din cîrpe multicolore, mai ales roșii, verzi și albastre miroseau încă puțin deși fuseseră scuturate. Mirosul de bucătărie atît de specific acelor ani se amesteca cu aromele de condimente, maghiran, foaie de dafin, ardei iute, untură și carne, dar și cu un oarecare miros de sînge, persistînd multă vreme, de parcă ar fi fost impregnat în zidurile de piatră mereu umede și mucegăite din cauza condensului.

Pe masa de bucătărie bine spălată și acoperită cu o față de masă albă brodată în stil slovac se aflau o solniță din porțelan, pîine, un șervet cu monograme SR, un castron acoperit în care se răciseră găluștele și un urcior cu lapte bătut.

La vederea acestui colț de natură moartă cu pîine și mîncare rece lui Riečan i se făcu milă de propria sa persoană. Se ridică, înfășură pîinea în șervet și strîngînd-o involuntar la piept, o așeză la locul ei obișnuit din dulap. Dădu din cap fiindcă nu pricepea cum de soția și fiica lui au uitat acest obicei care se mai păstra încă la țară. În plus obișnuiau să lase pîinea la marginea mesei cu partea tăiată îndreptată spre ușă.

După ce deschise dulapul, se gîndi că n-ar fi rău să se cinstească cu o țuică. Luă sticla verde de doi litri astupată cu închizător de sifon, își umplu un păhărel și după ce mirosi nostalgic licoarea aromată, o dădu peste cap cu un gest hotărît fără să clipească din ochi. Mult timp nu-și simți limba și cerul gurii, dar printr-o contracție a mușchilor gîtului, alcoolul ajunse în stomac încălzindu-l în mod plăcut.

Tuși puțin, își privi atent țigara de parcă abia atunci ar fi savurat-o cu plăcere, trase un fum și ca toți oamenii nu foarte siguri și stăpîni pe ei, se gîndi o clipă dacă n-ar fi bine să-și mai toarne un păhărel. Nu rezistă tentației și zîmbi strîmb de parcă încerca să-și liniștească conștiința. După ce mai bău un păhărel, așeză sticla în dulap ca să n-o aibă în fața ochilor și se îndreptă spre canapea, cu pași furișați, de parcă ar fi fost urmărit de cineva.

Îi plăcea singurătatea, dar în același timp trebuia să facă ceva ca să-și amăgească conștiința. Considera că fumatul este o treabă bună fiindcă nimeni nu-l putea opri să fumeze în voie. Își răsucea singur țigările și prin urmare atît pregătirea, cît și acțiunea propriu-zisă necesitau un anumit timp. Nici propria sa conștiință nu putea protesta împotriva unei asemenea pierderi de timp. Încă din copilărie devenise un adevărat specialist în materie de lene. De-a lungul vieții își schimbase de multe ori părerea, uneori din anumite motive lenea îl chinuia, alteori îl slăbea, apoi punea din nou stăpînire pe el, era destul de pretențioasă, dar și de sensibilă, uneori chiar crudă, dar sobrietatea lui nu ceda niciodată. Nu avea voie să stea fără să facă nimic și atunci cînd n-avea ce face, trebuia să-și găsească cel puțin un motiv să se chinuie. Trăia într-o veșnică neînțelegere cu propria sa conștiință și deși făcea tot posibilul ca să-i dea pace, nu reușea să-și găsească liniștea atît de mult dorită. Întotdeauna se întîmpla ceva care îi dădea prilej conștiinței sale să-l persecute. De multe ori se gîndea că are o conștiință neobișnuit de activă și de bine dezvoltată; dacă începea odată să-l chinuie, îl măcina zi și noapte, zile, săptămîni și ani întregi, neobosită ca apa, luîndu-i toată liniștea, siguranța și încrederea în sine.

Ascultă o clipă cu atenție acordurile pianului la care cînta profesorul Evei. Deși fata lua lecții de trei luni, nu observa că ar fi făcut mari progrese. Nevasta avea voce și cînta bine,

dar era convins că fata seamănă cu el. Riečan nu avea ureche muzicală și deși ținea minte multe cîntece, nu le putea fredona. Repeta în minte cuvintele cîntecului și cu asta se oprea. În schimb, era foarte atent cînd asculta pe altcineva care cînta.

Spre marea lui rușine, profesorul de pian nu-i plăcea și de aceea îl evita, făcîndu-se că nu are motive să-i acorde atenție. Evident că niciodată nu se exprimase rău la adresa lui, iar în fața femeilor simula că-i face plăcere să-l vadă. Nu-l suferea deloc pe acest tînăr înalt și subțire cu ochi negri și focoși în care se putea citi o anumită noblețe fiindcă îl bănuia de interese necurate, dar cu toate acestea se bucura cînd o vedea pe Eva zîmbind fericită la orele lui.

Kuki, cum se numea tînărul, zăbovea uneori în casa lor pînă noaptea tîrziu. În fața celor două femei cînta cu multă măiestrie valsuri unul după altul și orice profan își putea da seama că are un talent muzical deosebit. La sfîrșitul războiului se îmbolnăvise de plămîni fiind nevoit să-și întrerupă studiile de drept; fusese internat cîteva luni într-un spital la Hagy, iar acum stătea acasă ca să se mai întremeze puțin. Riečan a aflat de la cele două femei că băiatul se îmbolnăvise în urma unei răceli puternice, dar și a dorului după mama lui care murise subit în timpul unei operații de vezică biliară. După război, tatăl său, avocatul Predmerský, un om mai în vîrstă s-a întors de la Ružomberok la Palánk unde înainte de război făcuse o carieră strălucită. După lungi ezitări, el a fost de acord cu hotărîrea băiatului de a da lecții particulare de pian, sperînd că astfel Kuki se va simți mai bine în societatea unor băieți și fete de vîrsta lui.

Îngîndurat, Riečan medita în sinea sa: amîndouă stau lîngă el și-l ascultă emoționate. Cînd nu cîntă, îl îmbie cu tot soiul de lucruri numai ca să-i arate cît de mult țin la el. În zilele cînd trebuie să vină, sunt de-a dreptul înnebunite, se gătesc, se piaptănă, gătesc, se sfătuiesc... Iar Eva pur și simplu

arde de nerăbdare! Ce e rău în asta? Ce fel de băiat e? E fiul unui avocat cunoscut, deci provine dintr-o familie bună, cum se spune. Lasă-le să se bucure... Ce curios i se pare că în casa lui se aud acordurile unui pian, iar un tînăr frumos și nobil cîntă pentru nevasta și fiica lui. I se pare un lucru de-a dreptul curios dacă se gîndește că în urmă cu un an au venit aici îmbrăcate în costum național. Nu l-au purtat nici măcar o săptămînă, și-au tăiat cozile, acum se coafează, au grijă să vorbească îngrijit ca să nu se vadă că provin dintr-un sat de munte... Orașul, prăvălia... Cîți bani a cîștigat!

Stinse țigara și se îndreptă obosit spre fereastră.

Afară se făcuse întuneric, iar bolta cerului era spuzită de stele. Privea cerul și nu se putea uita în jos. Dintotdeauna cerul l-a fermecat, l-a vrăjit, dar în același timp l-a și speriat. Prin minte îi treceau tot felul de întrebări. „Cît de mult voi trăi eu, Riečan? Ce mă așteaptă aici? Ce se petrece în lumea asta? Doamne Dumnezeule", se gîndea el, „oamenii au început din nou să se certe deși măcelul abia s-a sfîrșit. Cît de importante sunt pentru mine evenimentele care au loc? Pentru mine care sunt un om simplu și abia reușesc să-mi fac ordine în propria-mi viață? Ce s-a întîmplat cu mine? Ce nu trebuia să se întîmple în gospodăria mea? Nu știu, niciodată nu am știut. Și chiar dacă aș ști? Niciodată în viață nu am fost în stare să iau o hotărîre importantă, am fost dirijat de altcineva, de niște oameni necunoscuți dintr-un oraș străin și mai ales de cel care zboară pe căile înstelate ale infinitului. Totul depinde de soartă și fac numai ceea ce mi-e scris să fac, iar orice împotrivire ar fi zadarnică. Sunt un nimeni, o biată furnică cu inimă slabă, o frunzuliță care rătăcește pe căile vieții, împinsă de la spate de forțe puternice și pline de energie. Orice împotrivire ar fi inutilă. În plus am inima slabă și fumez mult! Simt că am inima slabă și nu înțeleg de ce nu vrea să mă ajute? Probabil este numai un mușchi, cum mi-a spus un doctor

militar în armată, un mușchi și nimic altceva... Dar ce mușchi ciudat! Dacă îl ating de două-trei ori, începe să mă doară! Doamne, cîte răni nevindecate trebuie să aibă inima mea!"

Privea bezna din jurul său, așteptînd parcă să coboare o luminiță. „Ar putea fi îngerul meu păzitor. M-aș împrieteni imediat cu el, i-aș destăinui multe fiindcă îngerul știe totul despre mine. Ar putea zbura și la mine cum a zburat la domnișoara Tischlerová", se gîndi el, zîmbind.

Din primăvară pînă-n toamnă în Palánk se auzea un vuiet puternic provocat de vîntul care bătea încontinuu și fosnea în verdeața abundentă. Celui care venea prima oară în oraș, noaptea i se făcea pielea de găină la auzul acestui vuiet: poate de groază, dar mai degrabă din cauza unei profunde emoții fizice.

Acum vuietul încetase, iar forța și intensitatea lui s-au risipit. Foșnetul frunzelor și al pomilor, răsuflarea ciudată, înăbușitoare și aprinsă a vîntului nu-i lăsa să se odihnească ca lumea nici pe bieții locuitorii ai orașului. Adulții, dar mai ales copiii se trezeau din somn ca și cum o voce tenebroasă îi chema de afară, să se înalțe în tăriile cerului sau să coboare în străfundurile pămîntului și ale apelor.

A trecut o aversă de ploaie care a scuturat frunzele și în oraș s-a instaurat liniștea. Vocile oamenilor și ticăitul ceasurilor erau mai clare, iar din depărtare se deslușea mersul trenului, al transformatoarelor și al morilor. Noaptea se auzea zborul gîștelor la înălțimi mari, iar în beznă aveai impresia că deasupra orașului plutesc sufletele oamenilor buni.

Primii recruți de după război se îndreptau spre cazarmă, iar deasupra orașului se auzea din nou sunetul goarnelor militare. Palánk fremăta de mulțumire. Orașul avea din nou o garnizoană și locuitorii lui sperau că viața va intra pe făgașul ei normal. Volent, ajutorul lui Riečan se bucura că au noi

soldați, împreună cu alții se ducea să-i vadă pe cîmpul de exerciții și-l anunța mulțumit pe Riečan că au învățat să mărșăluiască, să cînte și să tragă. Vorbea pe un ton foarte firesc că țara are nevoie de o armată puternică din moment ce americanii și rușii au început să se întoarcă acasă. Evident nu se ducea numai ca să-i admire pe soldați, și n-ar fi fost el, dacă n-ar fi încercat să facă și puțin negoț pe lîngă cazarmă. Intenționa să ajungă și-n casele și bucătăriile ofițerilor unde îl îmbiau femeile străine și atrăgătoare care erau mult mai vorbărețe decît altele.

Pînă acum a avut succes numai la intendenți, care, potrivit tradiției, erau mari afaceriști, iar odată i-a invitat la o mică gustare cu permisiunea doamnei Riečan. În felul acesta au primit vizita unui plutonier și a doi subofițeri care s-au simțit foarte bine deoarece stăpîna casei s-a întrecut în amabilități și zîmbete, bănuind că au venit să-i vadă și fata.

O dată cu sosirea lui Riečan (se întorcea de la casa din Strada Parcului) atmosfera s-a stricat din cauza firii lui reținute și a conversației pe care a început-o despre război. Dar nevastă-sa avea impresia că în adîncul sufletului era gelos. Noaptea i-a aruncat hainele de vizitiu. Cînd o să înceapă să se poarte ca un orășean? De ce trebuie să se îmbrace ca ultimul țăran? Nu-și dă seama că trăiește la oraș?

Riečan zîmbea, gîndindu-se că nimeni nu se poate lega de îmbrăcămintea lui.

Își strînse tutunul și foițele, le bagă în buzunar, se îmbrăcă într-o haină scurtă și ieși afară. Vîntul rece și tăios îl făcu să se înfioare. Se auzea ciripitul vrăbiilor și bîzîitul țînțarilor care se loveau de un jgheab metalic. În atelier era lumină. „Volent lucrează, iar eu stau la fereastră" își făcu el reproșuri.

Se opri o clipă în dreptul ferestrei lui Eva și privi înăuntru.

Toată camera era roz așa cum aveau aproape toate fetele din Palánk. Pînă și soba era roz ceea ce-l surprindea de fiecare dată deoarece avea impresia că o sobă trebuie să fie închisă la culoare.

Nevasta și fata stăteau în fotolii joase, puțin cam prea tari și incomode, dar plăcute la vedere. Kuki interpreta la pian un vals foarte îndrăgit. Emoționate, amîndouă îi admirau degetele lungi și chipul frumos, neobișnuit de îngîndurat. Nevasta era îmbrăcată într-o fustă mare, bluză crem, iar părul îl avea făcut permanent ca o adevărată doamnă. Eva îl privea pe tînăr, strîngînd în mînă o batistă brodată. „Ce frumoasă e!" se gîndi Riečan fericit, dar și temător. Arăta ca un înger cu părul ei blond și o fustă plisată tot albastră. Fata lui înaltă și subțire devenea pe zi ce trece tot mai frumoasă. Nu exagera deloc cînd se gîndea că e frumoasă.

„Aceste două femei frumoase sunt ale mele" reflecta el în spatele ferestrei și se simțea foarte mîndru. „Și Eva, nevastă-mea, ce bine arată! Dacă n-ar fi atît de robustă și lată în șolduri și piept, nu i-ai da mai mult de treizeci de ani! Cum să nu fiu gelos pe ea, dar n-am ce face."

O clipă ascultă valsul care-l entuziasmă. Privirea îi alunecă pe măsuța pe care erau așezate pahare cu vin, lichior și gustări, apoi pe soba cu ușiță dublă încinsă, pe lustra cu trei globuri din sticlă roz și din nou pe chipul celor două femei pe care-l scrută mai atent. Rîdea, amintindu-și de reproșurile pe care i le făcuse odată nevastă-sa în legătură cu felul cum se îmbrăca, dar se pare că a rîs pentru că atunci s-a simțit foarte ofensat. Abia acum înțelegea ce-l deranjase. Nu, nu se simțea ofensat, dar acum își dădea seama că așa cum era îmbrăcat în nici un caz nu putea intra în camera aceea.

În mod involuntar se gîndi că pe fețele lor frumoase este întipărit un păcat, ceva necunoscut și nefiresc pentru chipurile lor. Încîntarea pe care o simțea cu o clipă în urmă, dispăru

pe neașteptate. Oare nu s-au înstrăinat de el? Unde au ajuns, în ce au intrat? De ce are impresia că ele trăiesc în timp ce el doarme? El face totul pentru ca lor să le fie bine, se gîndește mereu la binele lor, dar care este răsplata? Fata îl evită, nevasta îl ocărește de felul cum se îmbracă. Întotdeauna ea a avut o influență mai mare asupra lui decît el asupra ei, dar niciodată nu s-au certat. Da, probabil acum fiind într-un loc nou sunt mai susceptibile și trebuie să le suporte. Dar va sosi timpul cînd își vor da seama că are cele mai bune intenții. După ce se vor adapta se vor convinge de acest lucru. Acum și lui îi scapă o mulțime de lucruri. Ca să se liniștească puțin, în drum spre atelier încercă să-și amintească cum a început să-i facă curte neveste-si: era august, un an secetos și o vară lungă. Grîul, oamenii care munceau pe cîmp, pămîntul, umbra pădurilor, apa, prispele caselor izolate pe lîngă care trecea, toate străluceau în lumina gălbuie și clară... Deodată simți o durere violentă și fără să vrea exclamă cu jumătate de voce: „Doamne! Ce-or face munții mei! „Începu să plîngă pe înfundate, se rușină de slăbiciunea lui și se rezemă de perete. I-ar fi plăcut să rămînă aici, dar era deja tîrziu.

Gîndurile îi reveniră din nou la vremea cînd umbla deja cu viitoarea sa nevastă fiindcă pe atunci avea impresia că totul se găsește la locul lui potrivit, curat, drag, orînduit cu grijă, intim și plăcut, înseninat de lumina timpurilor apuse, alungate de război. „Lumina aceea nu o s-o mai văd niciodată", se gîndea deși pentru el nimic din anii aceia nu se banalizase. Își aducea mereu aminte cu plăcere de anul acela. Totodată regreta că nu a trăit mai intens și mai profund, dar întotdeauna se gîndea numai la perioada de pînă la război. De război nu vroia să-și amintească, chiar dacă într-un fel sau altul era obligat s-o facă. Nu, refuza să se gîndească la acele vremuri care îl răniseră foarte adînc. Considera că acea perioadă a fost o mare jignire personală și de aceea prefera să o uite. Suferise

atunci o mare înfrîngere. Fusese bătut cu bastoane de cauciuc, el, om matur, bărbat însurat, tatăl unui copil! Iar el a plîns ca o femeie și a cerut îndurare... Și după acel interogatoriu sălbatic a fost azvîrlit înapoi printre ceilalți deținuți. De mic copil se purtase foarte serios tocmai pentru a nu da prilej nimănui să-l jignească și să rîdă de el.

„Singur mi-am creat acest coșmar" recunoștea el. De frică pentru soarta familiei, din cauza panicii și a firii mele mult prea încrezătoare. Fata mea întotdeauna atît de mîndră de mine îmi întoarce acum spatele. În parte și din cauza asta. Da, numai în parte fiindcă mai există încă ceva".

Se simțea jignit, ca să ne exprimăm foarte elegant. De fapt avea dreptate să se considere jignit. Dar la fel de adevărat era că eșuase. Dăduse faliment în prima situație serioasă din viața lui, în care nu știuse să se descurce. El însuși se condamna pentru acest lucru și nici măcar nu mai încerca să se compare cu alți bărbați. A preferat din totdeauna să cedeze, dar acum ceda și din cauză că-și pierduse încrederea în sine însuși. Soția lui a fost prima care a simțit acest lucru.

— Bună seara, spuse, intrînd în atelier și adăugă imediat: am ațipit, nu știu de ce mă simt slab ca o muscă.

Volent îi răspunse zîmbitor la salut și-și văzu în continuare de treabă. Stătea în spatele unei mese lungi de stejar, pe care se aflau o veioză cu abajur emailat și greutăți din porțelan și desfăcea carnea de pe oase pe care le arunca într-o albie metalică din spatele lui.

Riečan se dezbrăcă și se pregăti să ascută cuțitele. Dădu drumul polizorului și-și ascuți cu grijă seria de cuțite „Solingen" pe care o primise în dar de la tatăl lui care fusese măcelar, dar și puțin aventurier și-i adusese aceste cuțite dintr-o călătorie în America și Germania. N-ar fi renunțat la ele, chiar

dacă n-ar mai fi fost măcelar întrucît le considera bune, utile și frumoase.

Din încăperea vecină venea o aromă îmbietoare de grăsime prăjită, foc, lemne, mirodenii, ardei, usturoi, ceapă și maghiran. Mai pătrundea și aerul cald degajat de cele trei surse de căldură: două aflate sub cazan și una în soba de fier pe care Lančarič își pregătiea masa de seară.

Riečan se încinse cu șorțul care atîrna în cuierul de la ușă și se apropie de masă, așezîndu-se în fața lui Volent; trase lîngă el o altă veioză, mai scundă și se apucă de treabă.

Se mișca repede, mînuind cu îndemînare cuțitul pentru că avea o practică îndelungată, dar de fiecare dată cînd se uita la mîinile lui Volant, dădea admirativ din cap. Calfa manipula cuțitul așa cum mînuiesc chinezii bețișoarele: într-un mod inimitabil. Pentru desprinderea cărnii de pe os prefera să folosească un cuțit mai scurt, care părea puțin tocit din cauză că fusese ascuțit de nenumărate ori. Cu mișcări energice și precise, care dovedeau o deplină siguranță și îndemînare, executa operația de desprindere a cărnii de pe os în așa fel încît carnea se desprindea singură, iar pe masă rămîneau oasele curate. I-a trebuit multă încăpățînare ca să învețe această măiestrie admirabilă și avea încheieturile mîinii acoperite cu zeci de cicatrice albe de la cusături. Ele dovedeau că a început să se ocupe de măcelărie foarte de timpuriu. „Prea de timpuriu a trebuit să mă fac măcelar", mărturisea el singur, „dar de cînd eram mic am visat la această meserie." Nu-i părea deloc rău că are mîini atît de urîte, ci dimpotrivă era mîndru că au suportat atîtea lovituri pînă cînd au devenit adevărate instrumente de lucru precise și sigure. Mîinile lui semănau cu labele unui animal de pradă. Așa arătau mîinile celui mai bun măcelar din Palánk, dovedind că stăpînul lor nu a furat, ci a muncit din greu. În plus, mîinile lui plăceau femeilor; observase acest lucru de pe vremea cînd servitoarea lui Kohary i

le lua cu gingășie și foarte emoționată i le băga sub fustă între pulpele fierbinți, de parcă ar fi vrut să i le ocrotească.

Observînd privirea admirativă a meșterului, Volent își umflă nările și strînse dinții fiindcă cu propriul său orgoliu se descurca mai greu decît în meserie.

O clipă au lucrat împreună, schimbînd doar cîteva cuvinte. Apoi Riečan se apucă să prepare singur cîrnații în timp ce în camera vecină Volent turna untură topită dintr-un cazan în patru vase emailate albastre asemenea acelor recipiente în care se păstra untura în gospodărie; apoi se apucă să pregătească cina de care meșterul se bucura dinainte deoarece Volent știa să facă oamenilor plăcere și prin felul cum gătea.

După ce a ajuns să-l cunoască mai bine pe Lančarič, Riečan a găsit explicația faptului de ce ajutorul lui nu putea admite ca fostul său stăpîn Koháry și oricine altcineva să deterioreze sau să distrugă tot ce făcea parte din dotarea măcelăriei. Era un măcelar înnăscut și nu putea trăi fără meseria lui. Cu timpul Riečan a înțeles de ce Volent nu a plecat împreună cu Koháry. Îi plăcea orașul datorită caracterului lui eterogen, cu alte cuvinte a atmosferei lui. În Palánk erau reprezentate nu numai toate națiile posibile ale fostei monarhii, dar și urmașii emigranților mai vechi și mai noi din Bulgaria, Germania, Rusia, Turcia, Italia, Anglia, Franța, cîțiva armeni și chiar un arab. Bineînțeles că acum majoritatea locuitorilor era formată din slovaci și cehi, unguri, bulgari, sîrbi și croați. Aceștia erau pălăncenii, iar bucătăria lor era și ea amestecată.

Lančarič considera că bucătăria celor din Palánk este cea mai bună din lume, iar el se considera cel mai bun cunoscător al ei. Afirma că știe toate secretele gastronomiei din Palánk, trecuse prin toate cămările orașului fiindcă de mic copil dorise să cunoască tot ce era legat de mîncare, mai ales de carne; își amintea foarte bine cum se prepara carnea în diverse case deoarece vroia să ajungă să o gătească mai bine decît toți ceilalți.

Ștefan Riečan era un bun măcelar, dar nu un măcelar de excepție ca Lančarič. Și-a dat seama de acest lucru abia cînd a început să aibă mai multă treabă și să o împartă cu calfa sa. Pe atunci, Volent îl ajuta numai la prepararea cărnii.

Riečan se înșela amarnic atunci cînd își închipuise că se pricepe la carne ca nimeni altul și că produsele lui gustoase, pline de sevă, aromate, plac tuturor. Exista cineva mai bun: Volent, ajutorul lui. Riečan trebuia să recunoască că în acest om se ascundea întreaga lume a simțurilor din Balcani și din ținutul Slovaciei de sud, un simț ascuns și inexplicabil pentru mirodenii, sînge, oase și carne. Dacă exista cineva care să se priceapă la toate gusturile posibile ale cărnii, la sărurile, substanțele minerale și vitaminele conținute de carne, dacă cineva știa care dintre aceste substanțe trebuie distruse, înăbușite, aduse la suprafață, puse pe foc, tratate cu mirodenii și alte ingrediente ca să iasă din fibră după o dușcă de vin, acest om era cu siguranță Volent. Era un lucru pe care-l putea confirma orice cunoscător.

Între produsele maestrului și ale calfei exista o deosebire esențială: Riečan se gîndea în primul rînd la oameni, iar Volent — la carne. Procedeul lui Riečan de preparare al cărnii era la fel de bun ca și relațiile lui cu clienții între care nu făcea nici o deosebire, încercînd să-i mulțumească pe toți, inclusiv pe sine însuși. Folosea sfînta cale de mijloc ceea ce se reflecta și în modul în care folosea sarea, mirodeniile și chiar materia primă.

Volent, dimpotrivă,nu respecta nici o regulă, lăsîndu-se condus de propriul său instinct. Făcea risipă de carne ori de cîte ori avea chef, dar de fiecare dată i se părea că cel mai important lucru este ca produsele lui să aibă un gust delicat. Fiind condus de un simț absolut al cărnii, reușea să-și impună produsele. Vechii locuitori ai orașului îl preferau, dar încetul

cu începutul, preparatele lui, mai ales cîrnații, au început să cîștige și clienți noi.

Meșterul nu știa dacă trebuie să se supere că a trecut pe locul doi, iar calfa lui cîștigă orice competiție. Prefera să nu se gîndească la această problemă ca la una de prestigiu, fiindcă altfel exista pericolul să devină gelos. Și chiar dacă uneori iscusința calfei sale îl deranja, își reprima amărăciunea, gîndindu-se: „De ce n-ar fi Volent un măcelar mai bun decît mine? Produsele lui fac reclamă măcelăriei mele. Asta e obligația lui! Nu trebuie să mă îndoiesc de acest lucru. De ce n-aș recunoaște că e mai bun? Dacă recunosc, Volent o să-și dea seama și o să muncească cu mai mult sîrg. Este genul de om căruia îi place să fie apreciat. Trebuie să fiu corect!"

Strădania lui Riečan de a se autoliniști cu ideea superiorității calfei sale nu a fost de lungă durată. S-a împăcat cu ea încă din prima săptămînă a venirii lui în oraș. Acum nici măcar nu se mai gîndea la asta, ci pur și simplu învățase să-l admire, ceea ce-i ușura în mare măsură viața. Nimic nu-l mai deranja și era liniștit la gîndul că tot ce e al lui se află în mîinile puternice și îndemînatice ale celui mai bun măcelar și negustor din Palánk.

Riečan privea cu plăcere cum Volent prepara, de pildă, umplutura pentru cîrnații lui deveniți celebri și dincolo de hotarele orașului.

Lančarič mirosea înainte totul ca un cîine, gusta, fornăia și gîfîia de parcă se supăra sau se certa cu cineva, își dădea ochii peste cap de i se vedea albul ochilor inundat de firicele de sînge, făcea o mutră neliniștită și agitată, mînuia totul cu îndemînare, tăia carnea și o toca, o amesteca cu mirodenii, iar dintr-un sac scotea usturoi, ceapă... Juca puțin teatru în fața meșterului, dar acesta nu i-o lua în nume de rău, ci dimpotrivă îl amuza acest mod de a înfrumuseța și particulariza o treabă atît de banală. În acest timp Volent gusta totul, iar

meșterul nu se sătura de cîrnații pe care-i făcea și din carne de mistreț.

Cîrnații, caltaboșii, șunca și salamul lui Volent erau atît de bune încît simțeai aproape dorința să te înfășori în ei. În plus îți trezeau o sete irezistibilă după vinul provenit din podgoriile orașului de parcă una fără alta nu se putea.

Niciodată nu s-a întîmplat ca Volent să fiarbă prea mult caltaboșii care, împreună cu cîrnații și șunca erau pictați pe firma măcelăriei lui Riečan, ca toba să-i plesnească, slănina bine topită nu mirosea a acru și era albă ca zăpada, dînd impresia că e făcută din lapte și smîntînă; jumările lui Volent nu erau amare, tari și uscate, ci crocante și frumos mirositoare. Dacă femeilor vroiau să facă din ele pogăcele atunci le reușeau cele mai bune pogăcele din lume care se potriveau cu vinul tare, de Palánk. De aceea nu e deloc de mirare că existau atît de mulți pălănceni care îl iubeau pe ajutorul lui Riečan.

La gîndul că Volent prepară cina, lui Riečan îi lăsă gura apă, și-și pierdu răbdarea. Ajutorul lui tăiase niște bucăți frumoase de carne de porc pentru șnițel, iar acum le prăjea în untură. În afară de aceste șnițele enorme, Volent se pricepea să facă o friptură în sînge atît de frumos mirositoare încît ți se făcea rău de poftă, prepara biftecuri, carne de porc afumată, o mîncare sîrbească de trei feluri de carne atît de condimentată încît îți tăia respirația și trebuia să o uzi cu vin mult, dar știa să gătească și o tocană minunată, bulioane și diverse umpluturi. Știa să prepare și carnea de gîscă, de curcan, vînat, iepure, mistreț sau de căprioară.

Așeza de fiecare dată bucățile mari de carne pline cu sevă pe o farfurie de porțelan puțin adîncă și le acoperea cu un morman de usturoi, ceapă, ridiche de lună, castraveți, salată. La aceasta mai adăuga mujdei de usturoi, ouă ochiuri, cartofi fierți în coajă și vin. După o asemenea cină amîndoi trebuiau să se odihnească; gîfîiau, transpirau din cauza efortului și a

mulțumirii, beau vin pe nerăsuflate, fumau țigări tari; focul care ardea sub cazan îi încălzea și se gîndeau cu recunoștință ce bine e să fi bărbat și măcelar.

În timp ce Riečan tăia carnea în bucăți mici ca să le dea prin mașina de tocat electrică, Lančarič făcea ultimele pregătiri. Acoperi măsuța din colțul camerei cu un șervet alb de in și mai aduse două scaune vechi de la bucătărie fără spătar pe care le numea șezuturi. Scoase dintr-un dulăpior două farfurii, un ulcior de sticlă pentru vin și două pahare. Apoi se duse să umple ulciorul.

— Meștere, poftim la masă, spuse Volent. Așeză pe masă ulciorul și se duse alături să aducă mîncarea.

— Imediat, răspunse Riečan, oprindu-se din lucru. Rămase o clipă în așteptare cu un aer temător după care se apropie încet de masă de parcă ar fi fost musafir.

Volent se întoarse cu o farfurie mare care răspîndea o aromă îmbietoare:

— Meștere, azi mi-a reușit o cină extra? Am fost mai bun decît Molnar al lui Wagner de la „Central". Acum hai să mîncăm așa cum se cuvine unor măcelari. Așezați-vă, vă servesc eu!

Meșterul se așeză și nerăbdător începu să tușească. Apoi își frecă distrat genunchii în timp ce calfa îi umplea farfuria.

Amîndoi au început să mănînce cu poftă.

După ce s-au săturat, Volent turnă vin în pahare și ca la comandă dădură peste cap paharele. Le venea să rîdă, dar nu rîdeau fiindcă se simțeau bine și mai ales le era foarte bine. Fumau tăcuți, privind în jurul lor de parcă se căzneau să înțeleagă ce se întîmplă. Afară rafalele vîntului se întețeau și geamurile de la ferestre zornăiau. Volent se duse în camera alăturată ca să încingă focul care încălzea cazanul cu aburi unde fierbea untura frumos mirositoare. Lui Riečan nu-i lipsea nimic altceva în afară de pendula care putea să măsoare tacticos aceste clipe plăcute.

Se gîndea în sinea lui: „Dacă suferi, știi ce clipe frumoase pot exista, dacă nu suferi, nu ajungi să le trăiești. Așa e orînduită lumea asta. Numai omul care muncește se poate delecta cu o mîncare și o băutură bună. Acestea sunt niște daruri pe care le pot savura numai cei ce muncesc din greu. Mă pot considera un om nenorocit dacă am ajuns să cunosc aceste clipe? Da, fiindcă altfel nu le-aș cunoaște".

Simți în suflet o mare ușurare, o tristețe care alină orice durere, împotriva căreia nu poți lupta și oftă liniștit.

— Meștere, eu cred, întrerupse deodată tăcerea Volent, privindu-l zîmbitor... (făcu o pauză fără ca zîmbetul să-i dispară de pe față)... că o măcelărie trebuie să aibă neapărat... o furgonetă. Și noi ar trebui să avem una. Ce părere aveți?

— O mașină? întrebă Riečan căruia de mirare i se tăie respirația și roși de emoție. A avea o mașină era un vechi vis de-al lui rămas neîmplinit.

— O mașină, o mașină... rîse Volent, aprinzîndu-și o altă țigară.

Măcelarul privi cu atenție fața mare și asudată a lui Volent; acest om nu se juca niciodată cu vorbele și de fiecare dată îl punea în fața faptului gata împlinit.

— Recunosc că și eu, răspunse Riečan încet, m-am gîndit la asta. Măcelarii de jos de la oraș aveau mașină, dar eu întotdeauna am locuit la țară. Ca să merg la o licitație sau la tîrg trebuia să trec dealul și ajungeam la Liptov, Orava... Niciodată n-am coborît în vale, deși mi s-a zis că e bine să mă duc. De fapt, nu mă pricep deloc la motoare.

— Dar la ce vă pricepeți? îl întrebă Volent.

— La nimic, răspunse Riečan involuntar pe un ton decepționat, vezi, bine, că eu nu umblu printre oameni și-mi vine greu să învăț cîte ceva. Da... Odată... (se înveseli el brusc... am ajuns pînă la granița poloneză și am cumpărat o

vacă de la unul din Liesk. Dar la întoarcere a trebuit să traversez singur un deal și o pădure... Așa... pe drum nu mai puteam merge, era la începutul lui septembrie, zăpușeală... praful se ridica în valuri. Nu puteai trece dintr-o parte în alta din cauza armatei, a cailor, tunurilor și blindatelor care se îndreptau spre Muntele Suchá. Nemții vroiau să ocupe Polonia. Cîte mașini bune n-am văzut atunci! Cine știe cîți nemți nu circulă și acum în mașinile acelea? Era mai bine dacă le împărțeau, nu-i așa? își întoarse el capul, zîmbind.

— Ar fi fost mai bine, spuse Volent, scărpinîndu-se după ureche. Meștere, priviți în jur. Unii au deja mașină... Știu la ce vă gîndiți. Vă repet mereu că unii au cutare și cutare lucru, numai ca să nu uitați că n-avem voie să rămînem în urma lor. Mă înțelegeți, nu? Vreau să spun, că dacă o să aveți o furgonetă n-o să mai trebuiască să vă rugați de nimeni să vă care ceva. Și dacă o să trebuiască, atunci mulți or să afle ce faceți și nu-i a bună. Negustorul plătește impozite și trebuie să fie mereu cu ochii în patru, inclusiv cu băieții de la poliție care-și bagă nasul peste tot. Ne spunem mereu că n-o să facem porcării ca să cîștigăm cum fac ceilalți fiindcă noi doi suntem henteși[1]. Și dumneavoastră spuneți să nu facem afaceri necurate ca să nu iasă vreo prostie... N-am dreptate? Nu putem admite așa ceva, nu ne-ar ierta nici clienții. M-ați auzit mereu zicînd că bărbatul poate fi un mare tăntălău în orice, dar în meserie trebuie să fie prima întîi, cum se spune, fiindcă altminteri nici Dumnezeu nu-l iartă. Noi doi putem merge pe această cale și vom avea carne din belșug și cu asta basta... (Volent vorbea din ce în ce mai pripit de parcă vocea lui gravă care-i plăcea atît de mult îl obliga să vorbească așa)... Iar în privința cartelelor... știm că nu se pot face șmecherii cu ele.

---

[1] Măcelar (magh.).

Avem nevoie de carne! Iar eu știu cum să o procur. Acum ne-a venit apa la moară. Dar poate să ne vină și mai multă. Trebuie, spun eu, deoarece mulți au pornit de la mai bine ca noi. Meștere... (ridică degetul, privindu-l cu înțeles pe Riečan)... și alții au început să vorbească că nu de pomană ne-am reparat ceasurile și una-două o să ajungem ca pe vremea lui Masaryk. Asta e... dar dacă n-avem mașină, atunci ce facem? Și afacerea o să coste atunci mai mult pentru că la o adică fiecare vrea să cîștige, dacă stai să-l întrebi. Avem nevoie de o mașină bună... cît mai repede, căci ieri a fost deja tîrziu. Noi trebuie să-i întrecem pe toți măcelarii din Palánk, întrucît altfel o să ne întrească ei pe noi. Sunt mulți și din nou o să apară concurența. Trebuie să ne gîndim la lucruri mai mari și nu putem face nimic fără mașină.

Riečan dădu din cap circumspect.

— Meștere, îl cunoașteți pe Feri Kereszt, nu? Dumneavoastră nu-l cunoașteți, în schimb eu îl cunosc. Este un mecanic auto care are atelierul pe Strada Cimitirului.

— Nu-l cunosc, dădu din cap Riečan, fumînd nervos de parcă dorea să se înfășoare într-un nor de fum.

— Nu-i nimic, eu îl cunosc. Am mers amîndoi la aceeași grădiniță. De fiecare dată cînd mi se făcea foame, îmi dădea pîine. Eu, știți, am fost copil orfan, mult timp am umblat din casă în casă pînă cînd m-am aciuiat pe lîngă Koháry, iar tatăl lui Feri era mecanic auto. Era un mecanic cum nu se întîlnesc prea mulți, toți erau de acord cu asta și se duceau la el să vadă cum lucrează. Era născut ca să fie cel mai bun mecanic auto din Palánk. Dar și Feri, băiatul lui și prietenul meu știa și mai știe încă o mulțime de lucruri. Cînd era mic mi-a făcut un cărucior... cu o roată în față care era tras cu ajutorul unor curele de motoretă. Cu el ne fîțîiam încolo și încoace și plimbam fetele care se lăsau duse în porumb...(izbucni în rîs)... Avea o Jawa mică de-o sută, cred. Într-o zi a început să piardă

benzină. Zburam cu ea ca pe un armăsar pînă cînd se oprea de tot pe cîmp. Am vorbit cu Feri chiar azi. Trebuie numai să-i ziceți că aveți nevoie de mașină și eu cu Feri știm ce avem de făcut.

Riečan clipea din ochi mărunt fără să spună nici un cuvînt.

— Așa e, Feri are acasă o „Praga" veche, o mașină încă bună pe care a demontat-o în timpul războiului ca să nu o atingă nimeni pe motiv că-i lipsesc piese. Dacă ați vrea, am putea s-o reparăm și nu o să avem nevoie de o altă mașină. Ascultați-mă, trebuie să fim atenți. Dacă vrem să-i întrecem pe alții trebuie să demarăm bine pentru că nu avem prieteni politicieni care să ne procure ieftin un vagon de carne bună de lîngă granița cehă sau de pe la mașiile confiscate de autorități...

— O mașină costă bani grei, zise timid Riečan.

— Nu întotdeauna. Dacă însă vă puneți mintea la contribuție, o să vedeți că nu e chiar așa.

— Nu știu, acum vrem să ne și mutăm...

Volent dădu din cap și zîmbi liniștit.

— Eu nu știu ce ai... continuă Riečan cu mult tact.

— Avem sau nu avem nevoie de mașină? îl întrebă categoric Volent.

— Volent, știi cum e acum cu benzina, mașinile consumă benzină, am auzit că nu se găsesc cauciucuri, că sunt scumpe... vorbea încet Riečan, fără să-l privească în față.

Volent începu să rîdă deoarece i se părea caraghios că Riečan încearcă să facă pe diplomatul.

— Mi-am dat seama că sunteți un bun gospodar fiindcă vă gîndiți la bani, dar și eu mă gîndesc la același lucru. Iar dacă vă referiți la benzină și pneuri, eu vi le pot procura fără probleme.

— Poate ai dreptate, admise meșterul și tăcu imediat.

Calfa se cuibări în scaun, își mai turnă vin, ridică paharul și după ce trase o duşcă, spuse, ducîndu-și mîna plin de importanță la piept:

— Meștere, chestia e că totul se poate aranja, important e numai să vreți. Vă aduceți aminte că nu de mult v-am întrebat dacă nu aveți nevoie de un ucenic? Vă amintiți, nu? Amîndoi am recunoscut că un ucenic ne-ar prinde bine. Și apoi v-am repetat de cîteva ori să nu uitați acest lucru. Am dreptate?

Riečan fu de acord.

— Bine, spuse Lančarič serios. Uitați-vă care e treaba... (căzu o clipă pe gînduri concentrat, de parcă ar fi uitat de propriul său orgoliu...). Ferinko, prietenul meu, trebuie să încheie o mare socoteală cu Cel de Sus. Și fiindcă îmbătrînește și începe să aibă multe fire cărunte, vrea să se achite de această datorie. Dumneavoastră n-o cunoașteți pe Farkas Ilona și de aceea nu știți că primul băiat l-a făcut cu Feri; nu se ascunde pentru că băiatul seamănă foarte bine cu tatăl lui și nu se vede că e făcut cu o țigancă albă, cum sunt numiți la noi țiganii mai înstăriți. Ferinko, prietenul meu, regretă foarte tare că pe vremea cînd era ucenic s-a ținut cu Ilona, îi pare rău că ea nu i-a dat papucii, cum se spune, dar și mai mult regretă că băiatul nu e al lui. Ar fi dat nu știu ce ca băiatul să-l fi făcut cu propria sa nevastă, iar ea nu face decît să-i găsească motive de harță încît de multe ori îi vine să-și ia lumea în cap. Uneori îi piere și somnul de supărare. Mi-am adus aminte de toate astea fiindcă unui comerciant îi șade bine să știe totul. Eu, de pildă, cînd închei o afacere vreau să știu totul. Uneori cazi la învoială pentru că știi că odată partenerul a dat de bucluc. După ce v-am spus atunci că ar fi bine să avem un ucenic, l-am căutat pe Feri în atelierul lui și i-am zis: „Feri, dacă bătrînul l-ar lua pe băiatul tău la măcelărie să-l învețe meserie, atunci i-ai da voie să vină pe aici să se uite la rabla ta de mașină?". Meștere nu vă vine a crede, dar s-a

uitat la „Praga" lui care stătea sub acoperiș, și-a șters mîinile de ulei, s-a oprit și privindu-mă lung, mi-a zis: „Dacă bătrînul îl ia pe băiat la măcelărie ca ucenic, spune-i că, pe cuvîntul meu, poate veni chiar și la miezul nopții. Eu nu pot să-l aduc acasă la mine pentru că nevasta mea e atît de pornită împotriva lui încît ar fi în stare să se otrăvească de ciudă. Imediat mi-am dat seama că în felul ăsta Feri și-a luat o mare greutate de pe inimă. După aia l-am lăsat în pace și nu i-am mai zis nimic ca să înceapă el primul și să ceară mai puțin. Așa s-a și întîmplat. Obișnuiam să ne întîlnim la ungurul Bela unde aveam copii la grădiniță. Într-o zi s-a așezat lîngă mine și a început să mă descoasă că de ce n-am mai venit și că probabil nu mai vreți băiatul fiindcă e făcut cu o țigancă. I-am răspuns că dumneavoastră sunteți un alt gen de om deoarece nu sunteți din Palánk și nu semănați cu cei de pe aici; prin urmare, nu trebuia să acorde atenție unor asemenea lucruri pentru că mai rar se întîlnește un om ca dumneavoastră.

Riečan avu o tresărire și Volent tăcu o clipă, după care mai trase o dușcă și continuă:

— Meștere, nu-mi place să insist, dar de data asta vorbesc serios. Dar, hai, mai bine să discutăm despre afaceri.

Riečan își șterse sudoarea de pe frunte.

— I-am spus că nu are dreptate dacă își închipuie că mai stați pe gînduri. Mi-a răspuns imediat că nu cere prea mult și că e dispus să cedeze, să aștepte, că puteți face cum vă taie capul, important e să vă ocupați de băiat. Azi ne-am întîlnit din nou și mi-a vorbit despre el. Meștere, dacă țineți într-adevăr să puneți mîna pe mașină, vă puteți duce. Îi dați cîteva hîrtii cu fotografia tînărului pianist, cum zice domnișoara Eva, îi mai ducem ceva din prăvălia noastră, iar eu o să-i mai procur cîteva piese și o prelată pentru Mercedesul pe care vrea să-l vîndă bine unui doctor.

Riečan dădu din cap cu mirare. Era o propunere foarte ispititoare. Dar ideea de-a avea un ucenic îl atrăgea mai mult decît aceea de a avea o mașină. Încă de la primele vorbe ale lui Volent, își dăduse seama că nu va precupeți nimic ca să-l angajeze pe băiat; simțea nevoia să-l aibă lîngă el, așa cum bărbații își doresc să aibă un băiat. Dacă o să-l angajeze, cu siguranță că ceva se va schimba în viața lui. Mai avusese odată un ucenic. Apoi deodată își aduse aminte de Eva și brusc se hotărî să-l angajeze.

Ca și cum ar fi bănuit la ce se gîndește meșterul, Volent îl întrebă:

— Și ce părere ați avea despre un ucenic? Un mucos ca ăsta prinde întotdeauna bine. Spală vasele, face focul...

— Da, da, că bine zici, avem nevoie de mașină... Și un băiat ne-ar prinde bine... Ce-ar fi dacă ne-am duce acum la prietenul tău?

— După ce mă întorc de la țară, răspunse Volent liniștit.

Au continuat să lucreze bine dispuși și mulțumiți, de parcă cine știe ce mare problemă ar fi rezolvat și din cînd în cînd unul cîntărea avantajele celuilalt. Riečan avea desigur un motiv în plus. După mai puțin de o oră, entuziasmul lui Volent scăzu. Înainte de a se apuca să umple toba, luă cîteva bucăți de carne fiartă și măruntaie pe care le tăie mărunt, le dădu cu sare, piper și untură și le bagă în gură cu cuțitul. Obișnuia să mănînce cu cuțitul, dar s-a întîmplat ca odată cînd era beat să-și taie limba și să nu poată vorbi o săptămînă. Suporta foarte greu durerea în ciuda staturii sale vînjoase. Acum mînca, bea vin, stătea cu picioarele desfăcute chiar sub lampă, gesticula cu cuțitul ascuțit ca o lamă și vorbea zgomotos:

— Aici e un mecanism (arată capul), aici e al doilea (se bătu cu mîna peste burtă) și aici al treilea (arătă cu cuțitul între picioare) și de toate avem nevoie. Eu am grijă numai de ele...

(izbucni în rîs continuînd să mestece ca să mai poată bea un pic). Ce viață ar fi asta... dacă un bărbat n-ar avea aceste mașinării! N-am dreptate?

— Dar inima? îl întrebă Riečan care stătea rezemat de tabla mesei, privind o clipă îngîndurat o inimă mare de porc fiartă.

Volent se opri din mestecat, uitîndu-se mirat la meșter.

— Am uitat de ea, spuse în timp ce-și curăța cu unghiile dinții de jos. Apoi îl privi lung și izbucni în rîs:

— Atunci trebuie să o considerăm și pe ea tot un mecanism. Unde o anexăm? Aici? (arătă între picioare și izbucni din nou în rîs, dar se opri imediat, dîndu-și seama că nu-i face nici o plăcere meșterului). De fapt, pe dumneavoastră nu v-am văzut niciodată mîncînd. Nu vă place să mîncați?

— Nu, răspunse Riečan încet.

— De ce?

— Din cauza inimii. De aceea nu m-au luat nici la armată.

— Hm... cîte motorașe din astea am preparat, le-am fiert și apoi le-am mîncat, fără să mă gîndesc la nici unul.

— De cînd mă știu am avut probleme cu inima.

Volent privi inimile așezate pe masă, strîmbă din nas, dădu din cap și le împinse de o parte cu cuțitul; apoi căzu pe gînduri și se opri din mestecat, zicînd cu un mic surîs pe buze:

— Văd că m-ați stricat complet. Cînd le-am dat de-o parte, am avut impresia că ceva s-a întîmplat cu mine. Eu nu pot așa... (dădu din nou din cap) nu sunt cofetar... Menirea mea e să fiu măcelar și să închei afaceri bune ca să vă fac pe plac, fiindcă unul din nou trebuie să fie așa.

Riečan zîmbi. Deși cîteva din vorbele lui Volent nu-i căzuseră bine, acum era preocupat să-i redea buna dispoziție. Se concentră puțin și izbucni într-un rîs cordial, de parcă pînă atunci n-ar fi făcut altceva decît să glumească.

Volent se liniști și mulțumi destinului că a avut fericita inspirație să-i spună meșterului pe ocolite tot ce avea de spus. Simțea o mare ușurare și îi reveni pofta de mîncare și de glume.

Pe măsură ce se apropia de familia Riečan, Volent avea impresia că a fost adoptat și că face parte din ea. Încetul cu încetul, fără să-și dea seama a început să se simtă răspunzător pentru soarta membrilor acestei familii. Nutrea asemenea sentimente încît avea impresia că trebuie să aibă grijă de ei, chiar împotriva voinței lor. La început erau atît de pierduți și de neajutorați încît nici nu putea să procedeze altfel. Spre deosebire de ei, el se simțea atît de puternic și de îndemînatic încît i-ar fi făcut plăcere să-și aroge chiar și rolul de mîntuitor. Apoi și-a dat seama care este cel mai ambițios membru al familiei. Ambițiile nevestei lui Riečan erau foarte apropiate de ale lui. Iar pe Riečan pur și simplu îl iubea, fiindcă îi dădea o siguranță pe care nu o cunoscuse pînă atunci. A înțeles că e un gen de om care nu va putea să-i facă niciodată un rău și de aceea nu vroia să profite de pe urma lui. De fapt, Volent a fost cel care l-a convins pe Riečan că face parte din familia lui. Uneori își făcea reproșuri că îl înșală și oricît s-ar fi străduit nu putea să scape de această senzație. „Tot ce fac, fac și pentru ca stăpînul meu să nu dea faliment". Este adevărat că acest lucru nu prea avea un rol esențial în afacerile și-n goana lui după avere, dar îi sfîntea eforturile și îi alimenta impulsurile sălbatice ce-i caracterizau firea ciudată.

Și conștiința lui era stranie. Pînă atunci fusese dominată de un anumit fel de duritate izvorîtă dintr-o copilărie nefericită, drept care nu reușea să se dezbare de anumite grosolănii. De fapt nici nu vroia să renunțe la ele deoarece îl întăreau. Era foarte conștient că fără aceste calități n-ar fi devenit un măcelar și un comerciant atît de cunoscut în Palánk. Nu vroia să se schimbe, fiindcă această fire îi convenea de minune.

4

Pe Strada Şcolilor se aflau trei şcoli: liceul, gimnaziul şi şcoala primară. La capătul ei se mai găsea un internat. Majoritatea celor ce locuiau pe această stradă era formată din profesori şi învăţători. Tot aici locuia şi directorul liceului doctor Santaris al cărui Opel-Olimpic de culoare albastră îl ajungea de multe ori din urmă pe Riečan la colţul străzii după care o cotea spre oraş.

Măcelarul se plimba pe această stradă cu un aer solemn, dar şi puţin stînjenit de parcă prin îmbrăcăminte, ţinută şi întreaga sa viaţă ar fi fost un străin care încerca nostalgic să-şi însuşească ceva din spiritul străzii. De Strada Şcolilor îl lega dorinţa de „învăţătură", regretul din vremea copilăriei după băncile de şcoală, cretă, tablă, linii, tocuri, coli albe de hîrtie şi după acel septembrie cînd s-a hotărît să înveţe bine ca să devină un om cinstit şi curajos. Se plimba solemn şi din cauză că avea impresia că pe această stradă locuiesc şi merg la şcoală oameni fericiţi şi nobili de care-l legau regretele şi visele tinereţii şi pleca stînjenit deoarece aceste vise nu i se împliniseră niciodată.

Strada Şcolilor, umbrită de arbori stufoşi şi grădini (printre răzoarele cu flori îngrijite de profesori se zăreau tije albe şi globuri mari de sticlă de diferite mărimi şi culori), devenea

liniștită după-amiază și începea să semene cu celelalte străzi din jurul parcului central al orașului, avînd mirosul specific al bulevardelor cu pavajul stropit de ulei, cerneală, cretă udă, burete, firicele de praf, untură de pește și supă de mazăre (În timpul recreației o soră de la Crucea Roșie distribuia copiilor supă și untură de pește. Supa era servită în căni, la mare preț fiind cele cu buline roșii, dar mai ales fără toartă ca să se poată afirma că au trecut prin război.)

Clopoțelul suna pe culoarele răcoroase ale liceului seara și noaptea deși clasele erau goale sau în cel mai rău caz bîntuite de stafiile foștilor elevi ori ale cîinilor, pisicilor și păsărilor din cancelarie. Poate că în timp ce suna clopoțelul, globul pămîntesc se învîrtea, harta cu mări, oceane și continente necunoscute cădea din cui, șarpele sîsîia în borcanul cu alcool și crăpa lentila telescopului astronomic totdeauna îndreptată în jos pentru a-i împiedica pe elevii de servici să se uite sub fusta femeilor din piața apropiată care se aplecau deasupra mărfurilor întinse de cele mai multe ori pe jos.

În internatul din capătul străzii locuiau băieții de la țară, tineri viguroși îmbrăcați simplu în cămăși decolorate cu gulere mici țărănești și încălțări greoaie în picioare. Începînd din clasa a șaptea sau a opta se împrieteneau între ei și nu duceau viața retrasă a celor din casele orășenești. De aceea, atmosfera apăsătoare a acestor case nu-i deranja, nu-i atrăgea și nu le repugna. Era bine știut că toți, fără nici o excepție, aveau talent, o judecată sănătoasă și o conștiinciozitate proverbială. De fapt, acesta era și motivul pentru care părinții i-au trimis la oraș. Sîrguința lor era dovedită și de faptul că în curtea internatului făceau exerciții de pregătire la sport, deși erau bine făcuți și se mișcau ușor. Se antrenau pînă la epuizare la aparatele așezate sub coroanele castanilor și arțarilor, simțind poate nevoia de mișcare fiindcă erau obișnuiți cu efortul.

Pe drum, Riečan se oprea și privea prin crăpătura din gardul de piatră al grădinii, încercînd să ghicească ce-i entuziasmează cel mai mult pe acești tineri.

Nici acum nu-și pierdeau timpul, distrîndu-se, ei stăteau serioși pe băncile de sub copaci sau se plimbau prin grădină, repetînd încet sau cu voce tare o lecție care prin complexitatea ei depășea desigur puterea lui de înțelegere...

Îi plăcea gravitatea și seriozitatea acestor băieți, încăpățînarea și spiritul lor de echipă prin care se remarcau în fața celorlalți colegi. Nu-i deranja nici măcar zgomotul pe care-l făceau tinichigii și dulgherii ce reparau acoperișul clădirii mari și încă frumoase a internatului pe care îl acoperau cu un nou strat de tencuială.

Cu cîteva zile în urmă vremea se stricase pe neașteptate. după zilele calde ale unei primăveri timpurii s-a stîrnit o vijelie care a zgîlțîit zidurile orașului și a umflat rețeaua electrică ca pe o plasă de volei, rupînd-o; în Palánk s-a stins lumina și s-a făcut întuneric beznă, vîntul a devastat copacii și a găurit acoperișurile. A fost o noapte de pomină. Dimineața după ce a răsărit soarele, pălăncenii erau fericiți să-și vadă vecinii în viață. Pînă la amiază au curățat resturile de acoperiș, cioburile de sticlă și rădăcinile smulse ale copacilor. După aceea au început să comenteze întîmplarea, să fumeze și să mănînce cu poftă. Erau mulțumiți și de faptul că astfel scăpaseră cu viață de aproape toate catastrofele rezervate de soartă.

Riečan dădu colțul și în timp ce cobora de pe trotuar ca să traverseze Strada Poștei zări sub un copac de pe trotuarul de vizavi un bărbat voinic îmbrăcat într-un costum gri deschis cu o pălărie cu boruri largi. Bărbatul fuma și-n stînga ținea mănușile din piele deschisă la culoare, dînd impresia că așteaptă aici mai de multă vreme. Riečan îl recunoscu fiindcă erau vecini, de stradă, dar își aminti că-l văzuse prima oară

în tren în drum spre Palánk. Era grănicerul Jurkovič. Cei doi băieți ai săi, Pavel și Ján, blonzi, îmbrăcați în uniformă de marinar îl salutară cu voce tare.

Riečan îl salută pe Jurkovič, ridicîndu-și șapca (acesta îi răspunse concomitent), apoi pe băieți și își continuă drumul.

Atenția celor trei fu atrasă de doi dulgheri care lucrau pe acoperișul internatului: stăteau pe niște bănci de lemn improvizate atîrnate de o funie și înlocuiau țiglele sparte.

Măcelarul știa că băiatul cel mare va începe să meargă la școală din septembrie, dar bănuia că are și alte îndatoriri și interese deoarece adeseori îl vedea în compania tatălui său. De cele mai multe ori mergeau cufundați într-o lungă conversație și de aceea avea impresia că sunt absenți și gravi. Într-o seară cînd s-a dus ca de obicei să controleze dacă e încuiată bine poarta, Riečan i-a văzut trecînd pe lîngă gard în timp ce se întorceau de la plimbare. Cu această ocazie a surprins o discuție foarte ciudată care l-a făcut să zîmbească multă vreme. Stătea pitit după liliacul ce creștea lîngă gardul de fier fără a fi văzut și fără să vadă, pînă cînd au trecut prin fața gardului.

Tatăl: „... și mai ce?"

Fiul: „tamburine..."

Tatăl: „tamburine..."

Fiul: „Tamburine... (și apoi adăugă repede... talere, tobe, un pian, contrabas, trianglu, gong, flaut și vila Carolina"

Tatăl: „Și mai ce?"

Fiul: „Văcuța Mut"

Tatăl: „Fără ea nu merge"

Fiul: „Cine ar cîștiga la contrabas..."

Tatăl: „Da. Cînd o să le avem, o să putem continua: Azi-dimineață instrumentele muzicale, Pavel și Ján împreună cu Mut și Carolina s-au hotărît să se ducă mîine în grădină să-l cheme din fîntînă pe dirijorul tuturor izvoarelor de apă

și al muzicienilor, pe spiridușul Inka din Islanda. Apoi Mut s-a transformat într-o vacă de lemn, Carolina dormea... de fapt adormise, micuțul Paul se pregătea să meargă la școală ca să se facă mai deștept și Ján se ducea la grădiniță ca să învețe; două băbuțe se certau pentru o bucată de unt; se prinseseră de mîini și trăgeau una de alta... (băiatul izbucni într-un rîs sonor)... Iar seara cînd copiii se duc la culcare, Mut se transformă într-o văcuță care începe să cînte la contrabas. Carolina se trezește, sare din pat și exclamă: „Of, ce bine c-am dormit puțin!" Apoi bagă în priză mașina de călcat ca să-și calce rochița înainte de a începe să cînte la flaut și de-a zbura împreună cu Mut deasupra pătuțurilor lui Pavel și Ján; trebuie să aibă rochița călcată fiindcă nu se cade să umbli cu hainele mototolite în vizite și printre oameni...".

Cei trei au epuizat tema inițială și nu au mai început să discute despre acoperiș și dulgheri. În timp ce traversa strada, Riečan i-a auzit pe copii pomenind ceva despre munții Tatra unde ajunseseră, în visele lor. Băiatul cel mare, probabil mai inteligent și mai vorbăreț, exclamă pe un ton oarecum decepționat:

— Așa de mică e Slovacia?!

— Mică, dar o privighetoare nu o poate străbate dintr-un capăt în altul; se auzi după un timp vocea tatălui.

O particularitate a străzilor din jurul celui mai mare parc al orașului — o constituia faptul că pînă seara tîrziu erau inundate de țipetele copiilor ce aminteau adulților de o fericire care pur și simplu le tăia respirația. Le aminteau de anii binecuvîntați ai acestor străzi, ani frumoși și de neuitat prin faptul că fuseseră ultimii. Deși erau mari și spațioase, casele din acest cartier îmbătrîniseră, iar strigătele copiilor deveniseră din ce în ce mai rare. Părinții celor mai mici și simpatici locuitori ai străzilor din jurul parcului au îmbătrînit și atunci cînd, după mulți ani copiii vor veni să-i vadă, vor observa că merg

pe o stradă de oameni bătrîni sau în curs de a îmbătrîni. Apoi se va instala liniștea, tăcerea, apatia pînă la pierderea minților. Multe case vor cădea victime altor străzi mai largi, vor fi demolate și renovate. O soartă asemănătoare o vor avea și arborii care în acești ani vor atinge apogeul vîrstei lor și se vor dezvolta atît de mult, încît nu vor lăsa să pătrundă pe stradă nici o singură rază de soare. Țipetele copiilor se vor auzi și în alte cartiere, vor străbate orașul, iar peste cîțiva ani se vor auzi mai ales între Strada Morii, a Trandafirilor și a Grădinii, mai tîrziu vor trece dincolo de rîu în Piesky, de aici în cartierul cazărmilor, apoi pe terenul de sport vechi, dar nu vor reveni în secolul nostru în forma de acum pe străzile din jurul parcului. Amin. Adio, cum spune poetul.

Înainte de căderea serii, în parc și în jurul lui se auzeau țipete de se cutremurau zidurile ca și cum copiii s-ar fi certat cu întunericul că nu-i lasă să se joace.

Copacii se înșirau de-a lungul caselor și al trotuarelor, iar crengile de jos se aflau la înălțimea unui om astfel încît aveai impresia că treci printr-un tunel de verdeață. La cea mai mică adiere a vîntului, crengile se loveau de geamurile ferestrelor, dar cu toate acestea nimănui nu-i trecea prin cap să taie o crenguță oricît de mică. Copacii îi protejau pe oameni de praful de pe cîmp, de vîntul rece și uscat, de muște, țînțari, dar și de soarele arzător al verii.

Riečan se îndrepta încet spre o casă, avînd impresia că trece printr-un tunel de verdeață. Cel mai mult îi plăcea să privească peste porțile caselor, fiind curios să vadă la ce bancă au fost asigurate. Majoritatea tăbliților emailate erau emise de băncile din timpul primei Republici și de monarhia ungară, dar lui îi erau familiare numai tăblițele pe care se putea citi: BANCA TATRA, eventual CEHOSLOVACIA.

Pe stradă se înșirau case orășenești masive și rezistente construite de cele mai multe ori în formă de U. În curte se intra printr-o poartă masivă de lemn, sculptată cu motive înfățișînd cereale, viță de vie, cai, soare, căruțe, roți, dar motivul cel mai des întîlnit era o gură de leu care ținea în dinți un inel greu de metal. De obicei, era folosit foarte rar sau deloc fiindcă bătutul la ușă se considera a fi o impolitețe. Casa se trezea numai la auzul clopoțelului.

O dată cu venirea primăverii, oamenii de pe aceste meleaguri sudice ieșeau pe terasa sau în balconul care erau îndreptate spre partea însorită, de obicei spre o grădină. Și acum stăteau în balcon. Mai tîrziu, cînd nu mai suportau soarele de afară, se retrăgeau în chioșcul din grădină. Pe stradă se simțeau numai aromele de la bucătărie, parfumul primelor flori și mirosul curților unde erau închiși și caii. Riečan care era obișnuit să trăiască afară în aer liber, nu suporta aceste curți închise fiindcă avea impresia că înăuntrul lor se petrece ceva necurat. Poate își închipuia că dincolo de aceste ziduri se află cuverturi și covoare grele din pluș cărora li se spune persane, mobilă masivă, o atmosferă încărcată cu trupuri albe de femei, un miros greu de bogăție stătută, de mîncăruri consistente și condimentate, o veșnică invidie și o imensă plictiseală care nu prevesteau nimic bun.

Trupurile goale ale femeilor stăteau întinse pe perne moi. De undeva din fundul casei se auzeau acordurile unui pian. Lumina verzuie ce pătrundea de afară cădea pe ramele masive și aurite ale tablourilor, dînd viață unui adevărat carusel de culori, nave, cruci, ținuturi aflate la apus de realitate, moarte războaie, păsări, căprioare, buchete de mac sălbatic, margarete, trandafiri, liliac. În semiîntuneric undeva în apropierea trupurilor moi și senzuale ale femeilor se mișcau ochi înfrigurați și buze nesătule. Acasă în bucătărie picura apa, în lavoar zăngăneau vasele de tablă, cănile se ciocneau și se mai

spărgea cîte o farfurie ornamentală din porțelan vechi de bună calitate, alb ca neaua. Ce papară va mînca diseară servitoarea! În acest timp în curte țipau păunii venețieni și gîngureau porumbeii; în grădină, în lumina soarelui străluceau globurile de sticlă așezate în vîrful unor tije (ele reflectau strîmb întreaga lume înconjurătoare, dar cel mai comic fețele omenești care dobîndeau chip de maimuță), în spatele zidurilor ce împrejmuiau curtea se afla o altă curte, dincolo de ea curgea un rîu, iar mai departe se întindeau luncile și lumea cea largă.

Undeva în curtea interioară a unei case spațioase înconjurată de o grădină mare, în spatele porții, a zidurilor groase și a unei grămezi de lemne se auzea vocea subțire a unei fetițe care țipa: „Cheeeia... grădinița... unu... doi... trei... Dumnezeule..."

O clipă glasul acela sonor se auzi din subsolul liniștit al casei acoperite cu viță de vie sălbatică și cu jaluzelele trase la fereastră.

Copiii își aveau universul lor în case, curți, parcuri, lunci, pe malul rîului, în grădini, printre flori, sub copaci, în tufișuri, printre dărîmături, în pivnițe, în jurul zidurilor crăpate, într-un cuvînt, peste tot, unde era mereu frumos, colorat, dar și pustiu. Dar cel mai des se jucau în grădini și curți, sub copaci și printre flori.

Grădinile sunt pline de păienjeni, fluturi, gîndaci, păsări negre, albine, frunze ruginite, tot felul de aripi pestrițe, picioare, tentacule, vietăți de tot soiul cu corpul gol, cu păr și dungat, flori multicolore și fructe. Totul se află în continuă mișcare: vietățile cu formă sferică, pătrată, rombică, mușca scoarța arborilor, cupa florilor, pămîntul umed sau uscat și fructele zemoase. Toate formează literele minuscule ale abecedarului enigmatic al naturii. Copiii privesc la tot ce-i înconjoară și vor să se facă mai repede mari. Cresc cu o mare

povară în suflet fiindcă trebuie să învețe prea repede să citească și să înțeleagă abecedarul naturii.

Aceste poze se amestecă cu alte poze din curte: vacile care păşesc demn, calul, măgarul, catîrul, porcul, berbecul mîndru, capra curioasă, iepurele care face cu ochiul, pisica enigmatică, cîinele leneş, găina, cocoşul semeţ, bibilica, curcanul, păunul, porumbelul, gîsca...

La toate acestea se adaugă încă o mie de fleacuri, ca de pildă coşarul cu perie cățărat pe un acoperiş de ţiglă ars care seamănă cu un peşte prins în undiță, orăcăitul broaştelor, verdeața foşnitoare, arşița insuportabilă, zgomotele misterioase ale nopții, cerul înalt... şi între ele tot ce se poate declina după toate tipurile de substantive.

Un sentiment de pustietate şi pierzanie îi caracterizează pe aceşti copii ce rătăcesc luni şi ani în şir pe sub crengile încărcate de rod care atrag din zori pînă-n noapte insecte şi foarte repede ei se simt atraşi de sexul opus. Sunt copii meridionali, bronzaţi, melancolici, sănătoşi, uneori neobişnuit de tăcuți de parcă s-ar simți cu musca pe căciulă sau ar fi pe punctul de a face ceva pentru ca temperamentul lor aprig să explodeze. Cresc într-un aer ameţitor; uneori fac impresia că dorm şi visează, apoi se trezesc brusc la realitate şi încep să scoată ţipete fericite, dar şi sălbatice. Ochii lor sunt visători, temători, umezi şi o luminiță albăstruie străluceşte în ei. Ochii lor ascund şi o anumită cruzime, însemnul vieții încărcate de mister a generațiilor întregi de turci care au jefuit şi devastat aceste meleaguri.

Copiii se maturizează neobişnuit de repede sub influența puternică a acestui străvechi ținut sudic, oarecum preistoric şi suferă de un veşnic neastîmpăr care îi face să nu-şi găsească niciodată locul.

Deschise poarta de fier și rămase o clipă în pragul ei, strîngînd clanța masivă și uzată de timp pe care meșterul de odinioară o închipuise ca o labă de leu. Se surprinse, gîndindu-se că s-ar putea ca diseară Volent să meargă la cîrciumă și să uite să încuie poarta casei de jos. De cînd se mutase în casa nouă, Riečan era de multe ori preocupat de treaba asta și uneori se repezea pe înserat pînă-n Strada Negustorilor pentru a se convinge dacă măcelăria e bine închisă. Îi era frică ca Volent să nu se îmbete și să lase poarta deschisă. Ce-i adevărat, nu se întîmplase niciodată așa ceva; în plus curtea era păzită de Rexo, un Saint-Bernard înalt cît un om (se spune că Rexo era numele de cîine cel mai des folosit) pe care Volent îl adusese de la un măcelar din orașul reședință de județ. Cu toate acestea, Riečan controla aproape în fiecare seară poarta fiindcă altfel nu putea să doarmă liniștit. Dacă era vorba de chei, lacăte, porți sau uși, avea încredere numai în sine însuși și de aceea prefera să mai controleze încă o dată totul. Își ascundea suspiciunea de rușine și de frică ca oamenii să nu rîdă de el, dar nu era în stare să-și refuleze acest instinct.

În grădină, adică aproape pe o treime din suprafața ei se ridica noua lui casă din piatră, o vilă cu etaj și multe ferestre încadrate de arcuri. „Oamenii mă invidiază probabil pentru casa asta", se gîndea el cu mîndrie, dar și puțină emoție. Se îndreptă spre capătul aleii cu castani înalți, călcînd atent pe nisipul care strălucea și reflecta verdele proaspăt al firelor de iarbă rare și moi... Mergea aproape pe furiș de teamă să nu stînjenească ciripitul turturelelor și al păsărelelor superbe care inunda întreaga grădină. De fiecare dată le asculta plin de emoție, le privea căpșoarele nobile care se mișcau ca pe niște resorturi, le căuta printre coroanele copacilor, dar rar le zărea; de cele mai multe ori zburai direct deasupra lui, scoțînd triluri prelungi, de parcă aripioarele lor cenușii ar fi fost făcute numai din fluiere subțiri.

Casa era înconjurată din toate părțile de crengi de castani și arțari care se apropiau de ferestre atît de mult încît la cea mai mică adiere a vîntului foșneau, creînd noaptea înăuntru o atmosferă stranie. De îndată ce copacii se înveșmîntau în straie de frunze, casa intra într-un clarobscur verzuliu care nu se știe de ce îți făcea pielea de găină. Te simțeai cuprins de spaimă și emoție, iar bărbaților le venea în minte imaginea unor femei durdulii cu piele albă așa cum sunt ele primăvara și atunci cînd locuiesc în aceste case acoperite aproape un an întreg de verdeață deasă. Iar mai tîrziu cînd înfloresc castanii, de crengile lor atîrnă ciorchini grei și albi ca niște lumînări de care nu-ți vine să te desparți de dimineață pînă noaptea. În jurul ciorchinilor roiesc insecte atrase de parfumul lor care-ți amintesc de ceasurile îndepărtate ale vieții și de un timp pierdut cînd nu știai și nici nu trebuia să știi să fi stăpîn pe tine. Insectele atrase de aromele înăbușitoare vorbesc ceva despre zorii omenirii în timp ce ciorchinii amintesc de caracterul efemer al timpului, de noaptea veșnică care se apropie în mod ireversibil.

Riečan se apropia de casă încet, dar cu toate acestea zgomotul cizmelor lui mari țintuite se auzea pînă în stradă deoarece făceau ca nisipul să sîsîie și să scrîșnească în mod neplăcut. Desigur, se auzea și din casă. La fereastra deschisă de la parter se mișcă o perdea grea din dantelă. Cineva o dădu puțin la o parte ca și cum ar fi renunțat să se mai ascundă în spatele ei, scoase afară capul care părea neobișnuit de luminos în beznă. Era Eva, fiica lui. Fata nu-l scăpa din ochi și-l urmărea cum se apropie de casă.

Eva suferea cumplit din cauza lui Kuki „Studentul" cum îl poreclise mama ei. Băiatul plecase la Bratislava fiindcă după cum recunoștea el singur, nimic nu-l mai atrăgea în Palánk; cu toate acestea îi scria destul de des fostei lui eleve.

Eva ascundea scrisorile lui și pentru nimic în lume nu i le-ar fi arătat mamei; părinții aveau impresia că aceste scrisori o emoționau peste măsură deoarece după ce le citea, fata umbla prin casă parcă căzută în transă, stătea la fereastră sau în grădină și nu făcea nimic, fiind suficient un singur cuvînt ca să explodeze. Aceste scrisori o tulburau. La început îi răspundea cu ajutorul mamei care făcuse rost de o cărțulie jerpelită cu modele de scrisori pentru toate ocaziile, dar acum îi scria în mare taină, mai ales atunci cînd era singură acasă.

Riečan nu fusese niciodată prea încîntat de Kuki; de la prima vedere acest băiat nu-i plăcuse, iar corespondența intensă a fiicei lui îl făcea oarecum să sufere. Dar n-ar fi fost el, dacă n-ar fi găsit în toată povestea asta și un punct luminos: Eva nu mai visa la anii petrecuți în creierul munților. Astfel, problemele pe care și le făcea în calitate de tată, dintr-odată se simplificau.

Se gîndea la fata lui cu multă duioșie și niciodată nu i-ar fi trecut prin minte că acel cap blond, frumos, dar totuși naiv ca un mielușel ar putea trezi în bărbați o dorință sau chiar durere. Lui desigur nu i se părea că seamănă cu un miel. Dar de ce tocmai cu un miel? S-ar fi mirat dacă cineva ar fi făcut această comparație, dar cu toate acestea, Eva semăna izbitor cu un miel. Cel puțin așa i se părea lui Kuki. În sufletul lui întunecat adolescentin se trezea o mare poftă de cruzime, așa cum se întîmplă băieților care au legături cu ființe puțin inteligente cu chip frumos, dar puțin tîmp, trădînd de obicei o înclinație spre plictiseală și o mare lenevie spirituală. În cele din urmă a reușit să o cunoască, mai bine zis, să o învețe. În scrisori o chinuia cu coșmarurile sale nocturne, cu visele sale grele de pubertate și cu tot felul de amănunte legate de experiențele vieții sale sexuale. Iar ea îl iubea.

Riečan nu înțelegea de ce fata se poartă atît de dur cu el și deși el personal își ispășise de mult toate păcatele, fata îl sfida de parcă nu i-ar fi fost tată. Nu înțelegea de ce e nervoasă, prost dispusă, bosumflată și îl disprețuiește de vreme ce de mult îl uitase pe băiatul ăla... Nu o înțelegea pentru că nu-i trecuse niciodată prin minte că tocmai el ar fi principalul vinovat de suferința pe care i-o provoca Kuki. „Poate că dacă eu n-aș fi fost tatăl ei, lucrurile ar fi luat o altă întorsătură". Chiar dacă nu era prea conștientă de acest lucru, instinctiv simțea că are dreptate.

De aceea, acum era cît se poate de uimit. Fata lui îl așteaptă! Așa ceva nu s-a mai întîmplat pînă acum! Oare ce vrea? Azi au fost la doctor... Nu cumva i-au găsit ceva la plămîni? Pentru numele lui Dumnezeu, numai asta să nu fie! De mult a observat că e puțin cam palidă...

În timp ce iuțea pasul, privind întrebător în ochii ei pe jumătate închiși, fata îl întrebă rece:

— Volent a plecat? Mama vrea să știe...

Se opri, își trase puțin sufletul și schiță un gest aprobator, zîmbind fericit. Imediat capul ei dispăru în spatele perdelei.

„Asta e tot ce le preocupă" se gîndi el. „Mama a fost curioasă. Și măcar dacă m-ar întreba ea. Dar preferă s-o trimită pe Eva la fereastră!

De cînd ne-am mutat aici în casa nouă s-a făcut încăpățînată și pot să număr pe degete de cîte ori a vorbit frumos cu mine. E mereu încruntată, bombăne, mă ceartă tot timpul și trec zile întregi, fără să-mi spună un cuvîntel și fără nici o explicație. Îmi reproșează mereu că nu-i îndeplinesc nici o dorință. Iar atunci cînd încerc să scot o vorbă deoarece enervarea și tăcerea ei mă deprimă, se răstește la mine că umblu îmbrăcat ca un cerșetor. Dacă nu tac imediat din gură, mă împroașcă cu o mulțime de ocări și învinuiri. Oricînd la masa

de prînz, în prezența lui Volent și a lui Kuki își permite să mă trateze ca pe un servitor, vorbindu-mi cu glas veninos și un aer de imensă superioritate, de parcă eu n-aș fi nimic în casa asta. Dacă încerc să mă apăr, mai mult de rușine în fața calfei și a lui Kuki se aude vocea fetei: «Tată, nu vă mai certați. Mama are dreptate, pleacă! Aud și eu cum plescăi, că doar nu sunt surdă!»".

Volent este liniștit, dar se uită pe furiș la meșter de parcă nu înțelege cum de-i permite fetei să se răstească la el și probabil își închipuie că are o mare influență asupra lui din moment ce nu protestează. Într-adevăr nici nu clipește măcar, iar ceilalți au impresia că-i face chiar plăcere. Nu-i place, dar n-are ce să facă: se uită la Eva și tace. Apoi își smiorcăie nasul cu un aer vinovat și are grijă ca altă dată să nu mai greșească.

În antreu se încălță în papucii albaștri, așează cizmele și limba de încălțat într-un dulăpior și intră tăcut în bucătărie, așezîndu-se la masă. După un timp își făcu apariția servitoarea Margita, o văduvă în jur de cincizeci de ani, o femeie cu chip aspru de care mamele băieților se tem fiindcă au impresia că este autoritară, vulgară, nerecunoscătoare și necumpătată. Seriozitatea Margitei nu mai putea fi pusă la îndoială din cauza vîrstei, dar în schimb celelalte calități ale ei formau obiectul unor discuții contradictorii, mai ales datorită soției lui Riečan. Servitoarea și stăpîna se certau foarte des, iar Riečan era în căutarea altei servitoare.

— Bună ziua, spuse Riečan politicos fiindcă devenise nesigur în fața oricărei femei.

— Bună ziua, ați mai venit și pe acasă? bodogăni ea.

— Am venit mînat de foame, încercă să glumească, dar femeia se mulțumi să dea din cap.

Așează repede farfuriile și tacîmurile, îi dădu de mîncare și în timp ce Riečan mînca, se răsuci pe călcîie ca să meargă

să facă curat în casă, de parcă prezența lui i-ar fi fost profund antipatică. De fapt, ea era singura care îl respecta și mai degrabă o supăra faptul că nu se poartă ca un adevărat bărbat în propria lui casă, obișnuită fiind probabil cu un cap de familie mai autoritar. Era una dintre acele femei care se înțelegeau mai bine cu bărbații decît cu femeile și nu făcea nici un secret din asta.

Atunci cînd în prezența lui Riečan își aducea aminte de răposatul ei bărbat, îl prezenta ca pe un adevărat stăpîn al casei. Era clar că-l regretă. Cu Riečan era solidară. Dacă acesta afla ce se întîmplă în propria sa casă și familie atunci numai ea putea fi sursa. Era evident că Margita nu o putea suferi pe nevasta lui și nu-și ascundea nici resentimentele față de domnișoara Eva care se răstea la ea ori de cîte ori îi poruncea stăpîna casei în timp ce Riečan era complet absent. Își dădea seama că e o femeie simplă, dar nu-i reproșa nimic fiindcă nu voia să-și piardă singurul aliat din această casă. Aliat și informator.

— Ce mai e nou, doamnă Ondríková? O întrebă el în chip de mulțumire pentru masă. Gătea excelent și nu i se putea reproșa nimic nici legat de felul cum muncea în afara gospodăriei, fapt pentru care era deosebit de mîndră.

— Nimic, răspunse ea scurt, văzînd expresia umilă a lui Riečan. Apoi se întoarse spre el. Deveni mai amabilă, se rezemă de tocul ușii și ridică din umeri cu un aer nedefinit. Deodată își aduse aminte de ceva și-și încrucișă brațele la piept. Margita era o femeie care muncise din greu toată viața și crescuse cinci copii de care era mîndră. Avea niște mîini slăbănoage, muncite, crăpate și roșii din cauza vîntului și apei. Era o fire deosebit de pudică; imediat cum vedea un bărbat, indiferent că era poștașul, Volent sau Kuki își trăgea mînecile care pînă atunci fuseseră suflecate pînă la cot. La început, Riečanová nu știuse cum s-o mai ridice în slăvi și fusese

mulțumită de ea pînă cînd a început s-o deranjeze tonul ei prea familiar. Ondríková greșea atunci cînd își închipuia că are acest drept. Era mai în vîrstă, avea mai multă experiență și se simțea bine în această casă; cel mai mult însă o deruta faptul că era consăteancă cu Riečanová și crescuseră în condiții asemănătoare, deși ea locuia în Palánk încă dinaintea războiului. Vroia să intre în această familie fără a fi insultată, șicanată sau umilită, într-un cuvînt să ducă o viață onorabilă alături de niște oameni simpli care avuseseră mai mult noroc decît ea. S-a păcălit, greșeală care a costat-o scump fiindcă și-a pierdut încrederea în proprii ei semeni. Venise pregătită să se împrietenească cu acești oameni și cînd colo! Nimeni din casă nu observase amărăciunea pe care i-a provocat-o pierderea acestei speranțe, nici măcar Riečan, ca să nu mai vorbim de nevasta și fata lui care pluteau în alte sfere. Între ele și Margita nu existau prea multe obstacole, cel puțin la început, și s-ar fi putut înțelege foarte bine dacă între timp nu s-ar fi interpus altceva: banii.

— Toată ziua am fost singură, spuse ea, văzînd că măcelarul tace.

— Doamnă Ondríková, gătiți foarte bine; i-am spus și lui Volent care a fost de acord cu mine și el se pricepe.

Se făcu că n-aude această laudă pe care bineînțeles că o auzise. Aprecierile lui Volent despre talentul ei culinar o ungeau la inimă.

— Amîndouă, oftă ea ca să nu pară ironică, „au fost la doctor, domnișoara (strîmbă din buze)... cică, ar suferi de ceva... numai că eu n-am văzut la ea nimic deosebit. Știu că pe fiecare îl mai apucă uneori! E o modă, așa o numesc eu, domnule Riečan. Acum toate femeile umblă să se caute pe la doctori. Alea care nu muncesc au acest obicei... după cum îmi aduc eu aminte... Și nici cucoanele dumneavoastră nu pot rămîne mai prejos, ferească sfîntul...

— Poate că e mai slabă, spuse Riečan.

Margita bodogăni ceva în chip de răspuns fără ca el să priceapă ce anume.

Începu să rîdă:

— Dumneavoastră vorbiți despre ele numai de bine... Așa se și cuvine, dar și ele ar trebui să aibă mai multă grijă de capul familiei, iar dumneavoastră n-auziți nici o vorbă bună. Da... (deveni foarte gravă, fixîndu-l cu privirea) credeți că e-n regulă? Dumneavoastră nu munciți destul? Toate astea (arată cu un gest larg în jurul lor)... cine le-a cumpărat... pentru ele? Dacă răposatul meu ar fi făcut atîtea pentru familia lui, atunci i-aș fi șters de praf orice locușor unde s-ar fi așezat, i-aș fi adus la pat bere, țuică, țigări, l-aș fi cocolit... cum ziceam noi cîndva acasă. Oare e drept ca tot timpul să-l mustruluiești pe omul de lîngă tine care muncește. Domnule Riečan, ascultați-mă, eu sunt femeie și ar trebui să le țin parte, dar nu vă supărați, nu pot.

Riečan dădea din cap prudent fiindcă nu se bucura deloc că-i ia apărarea. Cu siguranță că limba ei ascuțită a făcut cunoscută situația lui și vecinilor. Ar fi preferat să tacă. Și ce se va întîmpla dacă o va auzi nevastă-sa? Vocea puternică a lui Ondríková răsuna în toată casa. Și nevasta ar putea să-i reproșeze cu prima ocazie că s-a aliat cu servitoarea împotriva ei.

— Nu vă e frig, aici, noaptea? îl întrebă Ondríková, arătînd spre canapeaua de lîngă fereastră: „Noaptea bucătăria se răcește...". Amuți brusc puțin încurcată și văzînd că el continuă să dea numai din cap ieși tăcută din bucătărie.

Riečan termină de mîncat și se rezemă ușurat de spătarul scaunului masiv de culoare crem-deschis ca toată mobila din bucătărie. O clipă nu se gîndi la nimic, așteptînd parcă reacția stomacului, după care îi veni în minte Volent. Și din nou nu se mai gîndi la nimic. Ce rost avea să se gîndească? Era du-

pă-amiază, totul mergea pe căile sale obișnuite, unele secrete, altele normale, iar el nu avea nici un chef să despice firul în patru. Cel mai mult își dorea să fie liniștit, să profite de aceste clipe scurte care urmau după un prînz bun, cînd omul are impresia că nu există alte căi, mai sigure decît cele verificate pînă atunci. Era o credință destul de îndoielnică, dar măcelarul făcea parte din acea categorie de oameni care uneori simt nevoia să se sprijine pe ceva foarte concret.

Mai tîrziu se gîndi să se întindă pe canapea. O mică relaxare necesită una și mai mare, iar el simțea nevoia să se odihnească: vroia să doarmă puțin ca și cum ar fi uitat că nu mai e un copil care atunci cînd se duce la culcare, poate să și adoarmă imediat.

Renunță deoarece îi era rușine ca servitoarea să-l vadă în această postură și în plus îi era frică de nevastă-sa care l-ar fi putut certa că lenevește. În bucătărie se făcuse aproape cald. Scoase din dulap un ulcior de sticlă pe care erau pictați ciorchini mari de struguri, turnă în el vin dintr-o altă sticlă mai mare și cu pătura la subsuoară ieși pe hol, mai bine zis într-un holișor fiindcă holul principal cu pereți de sticlă și ghivece cu plante rămase de la fosta proprietăreasă se afla în spatele altor uși.

Urcă cîteva trepte de lemn și ieși pe o mică terasă închisă care se afla chiar sub acoperiș. Era un loc foarte plăcut deoarece avea vederea către grădina și parcul din vecinătate. Se găsea aici un fotoliu, o măsuță și un dulăpior de vase; pe covorul vechi erau așezate cîteva ghivece din lut ars și ceramică decorativă de grădină. Era un loc intim unde se retrăgea cu plăcere după-amiezile și seara cînd avea puțin timp liber.

Deschise cu greutate fereastra rabatabilă cu geam îngălbenit încadrată de o ramă din fier. Îl izbi aerul proaspăt de afară, mirosul de cărămidă arsă și parfumul grădinilor din jur.

Zîmbi liniștit, văzînd cum o vrabie speriată zboară de pe acoperiș. O clipă ascultă foșnetul liniștit al verdeții de afară și glasurile omenești care răsunau din diferite colțuri. Se găsea tocmai la înălțimea unde vrea să ajungă orice ființă omenească: înălțimea copacilor, ale căror coroane îl acopereau, lăsîndu-l însă să admire ținutul din jur. Vedea de aici turnul de apă din curtea cazărmii, acoperișurile, hornurile, balcoanele; mai zărea puțin și ceva din întunericul misterios al podurilor liniștite unde se usca porumbul și zăceau tot felul de vechituri pe care simți nevoia să pui mîna. În podurile caselor putea să privească numai dacă aveau ferestrele întredeschise; altfel reflectau lumina soarelui ca niște mici faruri sau oglinzi.

În momentul cînd încuia fereastra rabatabilă, auzi clopoțelul de la poartă. Era gunoierul care venea în fiecare miercuri să transporte cenușa. Alte gunoaie nu prea aveau în afară de cîteva cioburi pe ici-colo. Hîrtiile se ardeau, iar resturile de mîncare erau adunate de cei care umblau din casă în casă cu un cărucior pe care se afla un butoi cu benzină, de cerșetori și țigănci.

Căruța cu gunoi, ferecată ca o ladă țintuită pe dinafară și dinăuntru cu tablă groasă, opri în fața porții. Riečan scoase capul pe fereastră și recunoscu calul bătrîn și bălan de la circ. Căruța avea prelata dată de-o parte. Calul fornăia. Un tînăr roșcat trăgea de mînerul scurt din lemn al clopoțelului, strigînd:

— Margit, Margit, Dormi? Gunoiul!

În casă se auzi cum se trîntesc ușile.

— Așteaptă, diavole roșcat! țipă servitoarea în fața ușii, coborînd grăbită în pivniță să ia găletile cu cenușă.

Riečan ședea tolănit în fotoliul mare capitonat în piele pe care-l descoperise odată în timp ce făcea curat în pod, îl reparase și apoi îl cărase aici. Bea direct din ulcior, iar ochii i se închideau de plăcere. Era toropit; mîncase pe săturate, iar acum își potolise și setea. Se înfășură mai bine în pătură.

strîngîndu-și picioarele. Astăzi o să stea. N-are nici o obligație. Frunzele foșneau în liniște, turturelele și vrăbiile sperioase ciripeau. Îl cuprinse un val de duioșie și în minte îi apăru chipul mamei. De aproape un an nu o mai văzuse și din scrisorile fratelui sau ale surorii aflase că a primit banii lui, că e sănătoasă și se ține bine. Asta era tot. În fiecare lună îi trimitea bani, mai bine zis nevastă-sa îi trimitea, iar el a preluat această treabă din ziua cînd n-a mai văzut mandatul poștal pe numele lui în spatele geamului de la dulap unde-l așeza Riečan ca să-i arate că în ciuda neînțelegerilor dintre ei nu-și uită soacra. A invitat-o de cîteva ori la el, dar mama nici măcar nu i-a răspuns la scrisoare. Fratele i-a promis că o să vină de Crăciun împreună cu sora să ia vin, dar n-au venit. Se gîndea că ar fi bine să le facă el o vizită, dar cînd i-a pomenit neveste-si despre această intenție, ea și-a adus aminte brusc că nu a mai fost de mult pe acasă și a început să se pregătească de drum. Firește că vroia să o ia și pe Eva. Făceau deja pregătiri; își cumpăraseră cîteva geamantane mari de piele și-și comandaseră diferite lucruri de îmbrăcăminte. A cedat cu gîndul să mai aștepte puțin, deși își dădea seama că această hotărîre bruscă a soției lui nu era altceva decît un capriciu. Riečanová și Eva nu puteau să o sufere pe mama lui pe care și-o imagina cel mai des îmbrăcată în haine de doliu, cu cartea de rugăciuni în mînă, grăbindu-se la biserică. Mama are dreptate cînd se supără pe el, reproșîndu-i că niciodată nu i-a luat apărarea în fața lor. Îl cunoștea și știa foarte bine că nu le spune nimic atunci cînd o bîrfesc. Pînă acum Riečanová îi trimitea și ei bani, dar de cînd bărbatul ei a preluat această treabă s-a supărat și îi trimitea bani numai propriei sale mame. E adevărat că bătrîna Riečanová nu avea nevoie de sprijinul lor. Dar hotărîrea nurorii și firea uitucă a lui Riečan au jignit-o profund: „Soția ta nu trebuia să-mi facă

tocmai mie una ca asta". Acum de cînd îmbătrînise înainte de vreme își dădea seama tot mai des că zilele mamei lui erau numărate și orice referire la persoana ei îl făcea să sufere multă vreme.

De jos, prin ferestrele deschise ale așa-numitului solar se auzea discuția sonoră dintre mamă și fiică.

— S-a însurat cu ea, ... dar cînd a observat că... burta începe să i se umfle, n-a mai vrut să o vadă.

— Draga mea, a fost o curvă, fiindcă una ca lumea nu s-ar fi cărat după el tocmai din Košice.

— Din Žilina!

— Da, da, ai dreptate din Žilina. Am spus din Košice, nu? Din Žilina unde a fost servitoare bătrîna Lambertka... Eva... nu cumva era din Prešov?

— Nu, mamă, din Žilina.

— Da, că bine spui. Tu ai memorie mai bună. Nu era din Prešov, mă gîndeam la alta care era din Štiavnica. Dar eu, de fapt, am vrut să-ți spun că o fată serioasă... nu se lasă imediat... draga mea, trebuie să știi totul. O fată ca lumea nu arată băiatului de la bun început că-l place, nu trebuie să fie gîscă, ci să aibă răbdare și să aștepte să vadă dacă e copt pentru însurătoare din toate privințele... (Riečanová se plimba probabil prin cameră deoarece vocea ei se auzea din locuri diferite, iar Eva stătea în picioare sau pe un scaun)... dacă nu suferă de ceva, dacă nu ascunde nimic, să afle din ce familie provine... dintr-odată n-ai de unde să știi toate astea! Dacă au bețivi în familie sau microbul vreunei boli pe care copiii tăi vor putea să-l moștenească. Eva, trebuie să ai grijă de toate astea fiindcă altfel viața ta poate deveni o povară. Mama mea a ajuns la o sută de ani. Ce femeie înțeleaptă a fost și cît de multe lucruri m-a învățat. Mereu îmi spunea: «Eva, trebuie să știi că fata este un cal fără frîu. Draga mea, trebuie să ai răbdare să aștepți un flăcău care să vină cu frîul

în curtea ta. Numai curvele nu au rușine... Și fata... adică domnișoara, cum îi zicem noi aici, trebuie să dovedească că e coaptă, dar să nu se ofere singură! Numai o femeie ușoară se lasă păcălită... fiindcă n-are ochi»".

— A vrut... asta... a vrut neapărat să se mărite, răspunse iritată fata, înțelegînd că mama vrea să-i servească o nouă lecție de morală, așa cum făcea de fiecare dată cînd avea prilejul. Băiatul o ceruse în căsătorie, iar ea nu mai putea să aștepte, asta a fost.

— Eva, spuse mama pe un ton tăios, nu mai vorbi așa. Și Vilma ți-a spus să-ți ții gura! Nu știi deloc să taci! Mușcă-ți limba cînd vrei să spui ceva.

— Bine, biiine, se apără fata înfuriată.

— Eu nu-ți vreau răul, degeaba te superi! Trebuia să se prezinte ca lumea, nu să vină cu burta la gură de la altul! De la altul! Ai mai auzit așa ceva? Sunt sigură că l-a făcut cu altul deoarece au socotit în cîte luni e. Draga mea, e prima dată că aud așa ceva.

— Se simțea cu musca pe căciulă și a început să facă pe nebuna! adăugă fata. Era cît pe-aici s-o dea afară și pe bătrîna Slopovská care îi gătea, îi spăla fiindcă ea nu era-n stare să facă nici măcar o omletă...

— Vezi, nici tu nu faci nimic și degeaba îți repet într-una: învață să gătești, să coși și tu nu mă asculți. Mereu îți spun (Riečanová vorbea din ce în ce mai precipitat pentru că fata începuse din nou să bombăne)... că dacă așezi un cerșetor pe cal, nici împielițatul nu-l mai ajunge din urmă. Fata a venit goală, goluță, numai în chiloți... dar punguța cu farduri nu-i lipsea. Degeaba îți spun că în zilele noastre fetele tinere își permit prea multe. Asta e... asta e! Cum zice Vilma?

— Mamă, e de-a dreptul scandalos.

— Da. Și ce a făcut tînărul Slopovský, ascultă, nu știu... Așa băiat! Cu un tată, mare negustor! Cum de nu a nimerit

o altă fată? Un băiat ca el să se înhăiteze cu o fată pe care nici măcar nu a cunoscut-o, să nu se sfătuiască el cu taică-său dacă a văzut că mama nu-l ajută. Măcar pe bătrînul Slopovský ar fi trebuit să-l întrebe căci ăsta are cap nu glumă, iar soției și copiilor nu are de ce să le fie rușine cu el... (Riečan tresări puțin în fotoliu, roși, își înghiți saliva amară și mai trase o dușcă)... Unde am ajuns? Eva, te rog să mă crezi că ți-aș suci gîtul dacă te-ai înhăita cu un golan!

— Hornová, naşa lui, i-a spus că mătușa Walló îi transmite că o să-i scrie papei de la Roma.

— Ce vorbești! exclamă mama. Cine ți-a spus?

— Forgačka, nepoata pădurarului, ăla care mănîncă numai legume de cînd i-a apărut bube pe picior de la carnea de vînat.

— O fi trimis scrisoarea? O iscodi mama.

— Da.

— Nu mai spune!

— Să mor eu!

— A scris-o?

— Da. Forgačka mi-a spus că a văzut-o în piață cu burta mare. Și în timp ce se apleca deasupra coșului, toți băieții și studenții rîdeau fiindcă fusta i-a rămas... mică, așa că Forgačka a trebui să-i șoptească la ureche: «Doamnă, se holbează lumea la dumneata fiindcă ți se vede pînă la Pesta».

Amîndouă scuipară și izbucniră într-un rîs sonor. Una din ele rîdea și se plesnea cu mîinile pe pulpe. O clipă amuțiră după care începură din nou să rîdă în hohote.

— Și ce-i cu asta?... Papa ăla sau cum îi spun credincioșii, poate să citească ce-i scriu oamenii simpli? Este părintele nostru sfînt, tatăl nostru sfînt... cum se spune.

— Nu știu dacă poate sau nu... dar cert este că i-au cerut să anuleze această căsătorie pentru ca Robert să-și poată lua o fată ca lumea.

— E de-a dreptul scandalos! Sau cum spune Vilma..

— Forgačka mi-a spus însă... că-i scriu papei de pomană.

— De ce? Poate oamenii nu știu?

— A spus că nu ajută la nimic, ci, dimpotrivă, o să-i facă o părere proastă sfîntului părinte deoarece a făcut o cununie în toată legea fără să-l oblige nimeni. Cine l-a pus? Singur s-a băgat în treaba asta așa că nu are decît să trăiască mai departe cu ea. Trebuie să-și țină gura, așa spune Forgačka.

— Știi de ce vorbește așa? Fiindcă nu e ea în locul fetei. Și ce mai zice?

— Că trebuie să trăiască cu ea. Trebuia să fie mai atent, cînd a ales-o.

— Nu vorbi așa, draga mea, spuse mama, făcînd o scurtă pauză ca să ridice ceva de pe jos, după care își îndreptă spinarea cu un geamăt „Robert se face de rușine, se face de mare baftă, dar vreau să adaug că... nu poate trăi toată viața alături de o femeie pe care nu o suferă. Nu e așa de bătrîn ca să se uite la o curvă și să-i crească odraslele! Draga mea, trebuie să recunoști că nici Domnul nu poate fi de acord cu asta, nu degeaba se spune că dacă îți ajuți semenul și Dumnezeu te ajută pe tine. Așa se spune, dar omul e obligat să știe să aleagă. Oamenii s-au gîndit la toate... O să-i toace toată averea după ce o să moștenească prăvălia lui taică-său.

— Nu știu... Oamenii vorbesc că așteaptă de pomană, sfîntul părinte nu poate să dezlege o cununie încheiată în fața Domnului. Forgačka spune că... ar trebui să o îmbete pe curva aia, cum îi spui tu, ca să fie de acord cu...

— Cu ce, draga mea? întrebă curioasă mama.

— Dacă... Ar putea să-i dea bani ca ea să jure că l-a obligat să vină în fața altarului, amenințîndu-l cu pistolul sau ceva în genul ăsta... Am auzit că s-a mai întîmplat o dată ceva asemănător și papa de la Roma a desfăcut cununia fi-

indcă și-a dat seama că băiatul nu merita să se lase împușcat pentru o treabă ca asta. Vrei să zici că nu a avut dreptate?

— Depinde! Cine știe dacă aia ar fi de acord cu așa ceva.

— Forgačka spune că toată problema e ca femeia să nu ceară prea mult în schimb.

Au continuat să comenteze cazul după care s-au dus la bucătărie să vadă dacă servitoarea le-a călcat bluzele. Plecarea de acasă le tulbura și de aceea bîrfeau cu multă plăcere.

Erau entuziasmate de viața din orașul Palánk și de noua lor poziție socială. Își schimbaseră pînă și gusturile. Vroiau să ducă o viață mai veselă. În urma acestei schimbări, societatea care le înconjura devenea tot mai atrăgătoare. Volent nu contenea cu laudele, zicîndu-le că astfel fac o bună reclamă propriei lor case și prăvălii, iar Riečan nu le reproșa nimic, ba mai mult îi făcea plăcere noua lor poziție socială.

Acum erau două mari artiste. Și încă ce artiste! Riečan observase că sunt mai vorbărețe, fiindcă de dimineață pînă seara făceau exerciții de conversație ca să nu rămînă mai prejos în fața doamnelor din noua lor societate.

Tot timpul bîrfeau pe cîte cineva ceea ce dovedea că sunt din ce în ce mai invidioase, nesigure și goale pe dinăuntru. Pe oameni îi apreciau în funcție de dispoziția de moment în cazul că erau vorbite dinainte și le plăcea să folosească vocabularul acestui oraș, amestecat, piperat, dar străin lor ceea ce le făcea să se încurce și să devină caraghioase. De cele mai multe ori, discutau despre avere, biserică, petreceri, vizite, nefericirea altora și istorioare palpitante. De fapt nu discutau, ci mai degrabă își exprimau nemulțumirea că nu sunt suficient de băgate în seamă. Cel mai mult le făcea plăcere să comenteze nenorocirea altora de pe poziția învingătorului, a omului înstărit și îndestulat. Puteau să discute o după-amiază întreagă și despre averea reală, ascunsă sau aparentă a vecinilor și a locuitorilor lor mai cunoscuți. Dimineața se sculau tîrziu, luau

un mic dejun substanțial (de multe ori în pat), trîndăveau în casă pînă la zece apoi se îmbrăcau și se duceau la croitoreasă, uneori la coafor, umblau prin magazine, intrau într-o cofetărie, eventual făceau o vizită. Apoi luau un prînz copios și se culcau. După ce se sculau aveau alte obligații. Serile, de obicei, le petreceau în societatea bună.

De cele mai multe ori Riečan venea acasă mai tîrziu decît azi, uneori seara, noaptea sau în zori de zi, iar restul săptămînii mînca la prînz împreună cu Volent și ucenicul Cigi, astfel încît nu intra niciodată în casă și afla numai de la servitoarea Margita ce au făcut ele în timpul zilei. Nici una nu discuta cu el despre problemele lor intime și de aceea nu știa că în afară de bîrfă petrec ore în șir în fața oglinzii. Servitoarea le imita și își bătea joc crunt de ele.

Nu de mult, Margita s-a amuzat copios, arătîndu-i în bucătărie cum învață ele să umble pe tocuri (le imita mersul, ea fiind în papuci, ceea ce mărea comicul situației), să se oprească lîngă o persoană și să discute cu ea o clipă fără să dea din cap, să gesticuleze, să se legene, să-și țină mîinile în dreptul stomacului și picioarele apropiate, să discute cu un aer concentrat și grav, privind înțelegător în ochii interlocutorului.

Margita o imita pe Riečanová cum o ceartă pe fiică-sa că merge, legănîndu-și mîna dreaptă și apoi pe Eva care încerca să o învețe pe maică-sa să meargă cu umbrela.

Riečan se uita răbdător la servitoare, dar nu se amuza și nu protesta. Bănuia că are motive să-și bată joc de ele, dar le înțelegea. Odată intrate în horă, trebuiau să joace pînă la capăt ca să nu fie arătate cu degetul. La oraș oamenii se purtau altfel decît în creierul munților. Acolo nimănui nu-i pasă de bunele maniere pe cînd aici trăiesc altfel de oameni. Se gîndea în primul rînd la fata lui. Ea o să locuiască aici, o să se mărite, o să aibă viața ei, deci nu se poate face de rușine și trebuie

să fie la fel ca celelalte pentru a fi primită în cercul lor Margita, se gîndea el, are alte griji, poate să rîdă de ele, da dacă ar fi în pielea lor nu i-ar place să fie arătată cu degetul Știa din proprie experiență că izolarea te face să suferi. Da nici Margita nu-i reproșa nimic, el fiind singurul din casă car o înțelegea și nu-i trecea prin cap să o certe. Asta i-ar mai f lipsit! Nu ar mai fi aflat nimic. Dar o compătimea puțin p această femeie. La fel ca și pe sine însuși.

În felul acesta afla destul de multe. Din povestirile ș maimuțărerile Margitei își putea imagina cum cele două feme se chinuiesc de moarte în fața oglinzii să învețe să-și exprim uimirea, bucuria, compasiunea, își potrivesc pălăriile cu voa letă, pene sau cu panglici, își trag elegant mănușile, își arunc degajat pelerina peste braț, își leagănă încet șoldurile, învață să combine culorile (combinația de verde cu albastru le in spira cea mai mare groază), să folosească tacîmurile, să curețe mărul cu un cuțit de desert, beau cafea, uneori se fac că o beau numai ca să exerseze cîteva principii de bază: să nu soarbă cu zgomot, să nu scoată lingurița din ceașcă, să ducă la gură ceșcuța cu farfurioara, să aibă o poziție dreaptă, dar degajată să stea picior peste picior, să se șteargă cu un șervet fără să murdărească de ruj, mai bine zis să-și șteargă numai colțu rile gurii, dar firește învață și cum trebuie așezată o masă, cum se aranjează farfuriile, tacîmurile, cum se disting băuturile ș care sunt paharele potrivite.

Tot de la Margita aflase că în timpul acestor exerciții se ceartă și se împacă mereu pentru că nu au pic de experiență în acest domeniu, sunt nesigure și simt nevoia să se încurajeze și să se sfătuiască.

Totodată, aveau grijă să realizeze adevărate performanțe de oratorie. Trăiau într-un oraș unde oratorii erau la mare cinste. Oamenii obișnuiau să spună: „Ascultați, el (ea) știe să

vorbească. Se pare că e citit! Pe cuvîntul meu, vorbește mai bine ca preotul nostru! Vă spun eu că o să ajungă departe..."

Se străduiau să vorbească fluent, să spună mai multe idei deodată, să folosească un ritm mai alert și un anumit ton. Se fereau din răsputeri să vorbească încet, cu pauze sau să se bîlbîie, fiindcă acestea erau considerate o manifestare tipică a oamenilor limitați și greoi de la țară, a unei lipse de elocințe și inculturi demne de disprețuit.

Să învețe cum să vorbească era cel mai dificil lucru. De multe ori plîngeau, oftau, gemeau și se văitau că nu vor ști niciodată să vorbească.

În schimb, au învățat mult mai ușor să facă ochii mari și să-i dea peste cap ca să exprime putere de înțelegere, inteligență, vioiciune și o anume cochetărie. Mama avea o grijă deosebită ca ochii fiicei sale să exprime o fire spiritualizată, gingășie, puritate feciorelnică, dar și o profunzime amețitoare.

Cel mai repede s-au deprins cu ideea că sunt adevărate pălăncene. Erau atît de mîndre de bogăția orașului lor și de rodnicia ținutului încît se purtau de parcă s-ar fi născut aici; aveai impresia că în alte locuri oamenii umblă încălțați în cizme fiindcă acolo creștea numai porumb și cartofi.

Cu timpul au ajuns să se poarte la fel ca celelalte cucoane care veneau seara la ele, uneori chiar cu trăsura.

Riečan nu o cunoștea personal pe nici una din ele, dar observase (de pe terasă) că toate sunt îmbrăcate elegant și cele mai multe fumau din portțigarete de os. Beau cafea și lichioruri și dacă se înveseleau ca sîmbăta trecută dădeau gramofonul la maxim și cîntau tangouri sentimentale de după război și alte melodii lacrimogene. Cel mai des auzea: „Ó ó ó ó, dona Clá á á ra... apoi: Salcîîmi albi..., dar și „Nu fi tristă, c-o să-mi găsesc alta..." Mai tîrziu se auzeau melodii ca „Ei, arțar, arțar, te-am sădit ieri sub fereastră"... Domnișoare

bătrîne, de ce nu vă măritați, cumpărați-vă ulei și ungeți-vă genunchii...

Cea mai zgomotoasă era o cucoană pe care celelalte o strigau Vilma. După ce bea, începea să danseze desculță în fața ferestrei și în hazul general, se înfășura într-o perdea, așa cum făceau artistele nebune, frumoase și misterioase în filmele de dinainte de război.

Riečan a băgat de seamă că Vilma este o femeie deosebit de bine făcută. Era blondă, tunsă scurt și avea ochi mari, strălucitori. Și lui i-ar fi făcut plăcere să stea de vorbă cu o asemenea femeie, bineînțeles dacă nu l-ar fi intimidat și mai ales dacă nu i-ar fi fost rușine să apară în fața ei. Toată lumea, inclusiv femeile erau copleșite de apariția ei impresionantă.

Nu aflase nimic despre ea. I se părea că ar trebui să știe ceva, avînd în vedere influența mare pe care o avea asupra nevestei și fiicei lui. La început a vrut să-l descoase pe Volent, dar s-a răzgîndit. Nu pentru că ar fi uitat, ci fiindcă pur și simplu se ferea să-și arate curiozitatea. De fapt, nici n-ar fi fost în stare să-i explice lui Volent de ce îl interesează femeia aceea. Între timp se gîndea la ea și într-un mod mai special, ceea ce-i mărea sentimentul de jenă. Își închipuia că e o ființă inaccesibilă și devenea trist; dar pe de altă parte, de mic îi plăcuse sentimentul de tristețe copilărească pe care i-l provocau lucrurile intangibile deoarece îl lăsau să viseze și să reflecteze în voie la ele.

Nu dormi prea mult, cel mult așa i se păru, dar cînd deschise ochii observă că s-a făcut întuneric. Se uită pe fereastră. În casă luminile erau stinse ceea ce dovedea că Margita plecase, iar doamnele lui nu veniseră din vizită. Se sculă, aruncînd pătura după el și se întinse. Între timp se făcuse răcoare.

Coborî în bucătărie și ca de obicei mîncă în picioare o friptură de porc, pîine și un castravete murat. Bău vin direct

din ulcior, trase de sub canapea o cutie veche cu figuri de șah miniaturale și începu să se joace cu ele. Le avea de mic copil. Era bucuros că e singur acasă fiindcă nimeni nu-l mai cicălea cu întrebările și nu-i făcea observație.

După un timp așează cutia la locul ei și scoase din dulap alta. Se aflau în ea o pălărie elegantă, pantofi galbeni, un costum din stofă englezească de culoare gri închis (cu totul diferită de materialele pe care obișnuia să le cumpere după război de la Neher sau Rolný), un palton bleumarin cu guler din blană de iepure și un fular. Le găsise pe masă, într-o dimineață, la cîteva zile după ce s-au mutat aici. Se ridică în picioare, studie atent fiecare lucru în parte, se gîndi în sinea lui că sunt lucruri frumoase și se pregăti să se îmbrace în hainele sale obișnuite. Dar hainele dispăruseră. Deodată înțelese că trebuie să le pună pe celelalte. Nevasta renunțase să-l mai sîcîie și luase o măsură radicală. Cu groază își dădu seama că din moment în moment urma să sosească servitoarea care avea să-l găsească în izmene. Trebuia să facă ceva. După cîteva clipe îl cuprinse furia. Avea tot dreptul să se simtă ofensat. Nevastă-sa nu glumea! Dar el nu putea fi de acord cu o asemenea constrîngere. Cum poate să-l sfideze în halul ăsta? Doar nu e un mucos? Fără să mai stea mult pe gînduri, tremurînd de frig, o luă la fugă spre dormitorul nevesti-si ca să-i facă scandal. În timp ce străbătea holul, se răzgîndi puțin. Deschise ușa și întrebă sfios cu jumătate de voce:

— Nevastă, unde-mi sunt boarfele?

Riečanová nu se mișcă deloc, prefăcîndu-se că doarme.

— Eva, unde sunt hainele mele? o întrebă el mai energic.

Femeia se întoarse spre el, fixîndu-l cu o privire deloc adormită; înghiți în sec cu ciudă și îi spuse pe un ton poruncitor:

— Hainele sunt pe masă! De acum înainte o să te îmbraci în ele. Nu te mai las să umbli pe stradă ca un cerșetor sau ca un vizitiu. M-am săturat pînă peste cap! Îmbracă-te cu ce

ți-am pregătit eu și du-te să deschizi prăvălia. Azi o să avem multă lume!

— Unde sunt hainele mele? insistă el.

— Pe masă! îi răspunse, trăgîndu-și plapuma peste cap în semn că a încheiat orice discuție pe această temă.

Riečan ieși trîntind ușa și se duse înapoi în bucătărie. Mai răscoli încă o dată dulapul apoi cămara, dar nu-și găsi nici măcar șapca. Presat de timp îi veni în minte o idee care-l făcu să respire ușurat. Cu paltonul nevesti-si pe umăr traversă curtea și intră în atelier, dîrdîind din cauza frigului și a vîntului rece. O scurtă veche din blană, pantalonii de călărie, cizmele și șapca lui de piele atît de îndrăgită erau aruncate într-un colț pe niște butuci de lemn. Înțelese ce soartă le așteaptă: nevastă-sa se pregătea să le pună pe foc.

Se îmbrăcă imediat și cu un aer triumfător intră în bucătărie. Jignit și supărat băgă toate lucrurile de pe masă într-o cutie mare în semn de refuz total și aruncă cutia în spatele dulapului, hotărît să nu o mai deschidă niciodată.

După puțin timp îșî făcu apariția nevastă-sa care venise să vadă cum îi vin hainele cele noi; dar abia deschise ușa și zîmbetul liniștit și satisfăcut îi dispăru de pe față. Încremeni de uimire, se făcu roșie ca racul și ieși afară, trîntind cu putere ușa. Deși avea presimțirea că înainte de a merge în prăvălie, va trece să-l vadă și fiică-sa, înlemni cînd o văzu cu adevărat. Stătea în pragul ușii, palidă și buimacă de somn. Bucuros că o vede, vru să-i zică cîteva vorbe, dar fata i-o luă înainte.

— Tată, spuse pe un ton aspru care deveni imediat apatic ca să nu-i dea impresia că persoana lui o interesează prea mult, nu-ți dai seama cum te îmbraci? Nu ai alte haine mai bune? Mama ți-a dat unele, nu mai ai nevoie de nimic și dumneata... vrei din nou să apari în prăvălie îmbrăcat în halul ăsta? Ascultă-mă, de ce-ți place să umbli ca un cerșetor? De

ce umbli ca nea Adam din Môc de care se leagă și cîinii din sat... Umbli îmbrăcat ca ultimul cerșetor, iar noi locuim în oraș, înțelegi? Ce zici? Trebuie să te schimbi, mama e supărată foc fiindcă toată lumea o să rîdă de noi din cauza zdrențelor tale, vechi de o sută de ani...

O clipă se uită la ea încîntat că îi aude glasul și o vede bine intenționată. Zîmbea evaziv, dar brusc se întristă și bîgui fără să-și dea seama:

— Draga mea, mi se pare că ești cam palidă. Fata mea, arăți de parcă ai fi pierdut mult sînge... Trebuie să te hrănești bine... să te culci mai devreme... și nu trebuie să suferi pentru că una-două te îmbolnăvești de plămîni.

Fata îl privi încurcată cu ochi mari și vinovați, se îmbujoră puțin și ieși cu capul plecat.

În momentul cînd dădea să plece, intră din nou nevastă-sa, îmbrăcată într-un halat înflorat. Îl fixă cu privirea și spuse, amenințîndu-l cu degetul:

— Ștevo, ultima oară îți spun: Ai grijă de tine așa cum eu și Eva avem grijă de noi, deoarece altfel o să fie rău. M-am săturat de prostiile tale. Ce crezi tu? Nu-ți dai seama că trebuie să ducem o altă viață? Nu observi că norocul a dat peste noi și copilul tău o să trăiască altfel? Spune-mi de ce te ascunzi ca un fricos? De ce vrei să ne faci pe amîndouă de rușine? Pînă și copiii rîd de tine. Nu-ți dai seama, ramolitule, că dacă ai o prăvălie ca a noastră, trebuie să-ți ții rangul? De ce să aud mereu că o duci prost?

Riečan stătea-n pragul ușii în întuneric fiindcă tocmai stinsese lumina și în bucătărie intra lumina de pe culoar și prin fereastra de deasupra ușii. O distingea bine în pragul ușii în timp ce ea nu-l vedea din cauza întunericului de afară. Nu era supărat și de aceea avea curaj să vorbească mai ferm:

— Nu e obligatoriu să vadă fiecare că prosperi. Eva, nu zbura prea sus pentru că altfel o să te invidieze lumea. Știi?

Și mai gîndește-te că atunci cînd măgarul se simte cel mai bine alunecă pe gheață. Oamenii au aflat acest lucru de la bătrînii lor care au îndurat multe. Tu spui că a dat norocul peste noi, dar eu cred că există puțină fericire. Aici în Palánk... și în lume în general! Știi tu ce o să se întîmple mîine? Eu nu știu. Nici tu nu știi. Nu te baza prea mult pe noroc, ci pe minte. E adevărat că am avut noroc, numai că norocul e trecător, nu stă într-un singur loc, pleacă mai departe fiindcă îl așteaptă și alții, iar el, nu-ți fie teamă, o să le facă pe plac. Nu te bucura înainte de vreme. Cel care știe că e muritor, nu face atîta caz pentru că a tras o carte bună, cum spune Volent. Știi... știi foarte bine că pe lume există și suferință care e soră bună cu norocul, altfel n-ar merge peste tot împreună... Dar eu nu vreau să te stînjenesc, bucură-te în voie, bucură-te și dorește-i fetei noastre tot binele din lume, dar să știi, Eva, că și eu mă gîndesc la ea. Da... și poate chiar mai mult decît tine fiindcă în timp ce tu te gîndești numai la noroc, eu sunt mereu atent să nu ne pască și un ghinion. Lasă-mă, te rog, în pace. Eu vreau să-mi văd de treabă, fiindcă după cum ți-am spus ghinionul colindă lumea... și după cum bine știi nu umblă prin munți, ci printre oameni. Tu vezi-ți de fericirea ta, iar eu o să-mi văd de treabă. Îmi pare bine că ți-am zis toate astea, fiindcă de mult vroiam să ți le spun, dar omul nici nu mai poate vorbi cu tine pentru că tot timpul ești pusă pe harță.

Riečanová care nu era obișnuită cu o asemenea elocință își reveni după cîteva clipe, și-l întrerupse:

— Števo, îndrugi numai prostii și nu-mi place să te ascult. De cînd ne-am luat, cobești tot timpul și te gîndești numai la rău. Trebuie să te schimbi... Aici trebuie să ducem o altă viață, înțelegi, altceva nici nu-mi trece prin minte. Nu concep ca... Ghinioanele tale nu există decît dacă nu s-au ascuns în tine, cum încep eu să cred... Ai face mai bine să taci. Fericirea mea e aici.

Riečan dădu din umeri, gest care nu-i scăpă nevesti-sii.

— Tot timpul mă superi. Știu... cred că nu faci față și de aia cobești... De la bun început ai fost un apostol al cobitului... Dar pe mine nu mă mai duci... eu știu ce avem de făcut și împreună cu Eva trebuie să te reeducăm. Ascultă, aici suntem la oraș...

Sub fereastră se auziră pași grăbiți. Venea servitoarea Margita.

— Trebuie să plec, spuse Riečan liniștit, chiar binevoitor, fiindcă îi părea bine că tocmai acum i-au venit în minte vorbele astea vechi.

Din ziua aceea nu s-a mai uitat la cutia cu haine. Nici el, nici nevastă-sa. Bodogănea într-una că ar trebui să le agațe pe un umeraș ca să nu se șifoneze și să nu se strice degeaba. În cele din urmă a făcut o concesie: le-a presărat cu naftalină, le-a strîns, le-a împachetat în hîrtie și le-a așezat din nou în cutia pe care a pus-o la locul ei în dulap.

Se întoarse în bucătărie, se așeză pe canapea și în timp ce-și răsucea o țigară, căzu pe gînduri. Între nevastă-sa, fată și el existau niște relații ciudate. Era conștient că le enervează. De cînd se știa, simțea o adevărată plăcere în a-și găsi cel mai prost mod de viață care-l făcea să sufere; îi plăcea să se adapteze acestui tip de existență, să se împace cu el, să obțină și să renunțe la o serie întreagă de plăceri, tendință care s-a amplificat pe măsură ce s-a cuibărit în el sentimentul unui oarecare provizorat. Aștepta parcă să se întîmple o minune salvatoare. Apoi și-a pierdut această încredere și l-a cuprins o stare de incertitudine totală. Desigur că multe lucruri trăite în copilărie au distrus elementele pozitive ale personalității lui, dar cel mai mult l-a marcat războiul. Încă înainte de izbucnirea lui, începuse să i se clatine convingerea că va sosi o zi cînd un spiriduș va pune stăpînire pe ființa lui, sub forma unei

luminițe care-l va lega de cărți. Nu-i mai rămăsese altceva decît să aibă răbdare. Era conștient că nu se mai poate schimba, iar răbdarea îl ajuta să supraviețuiască.

Umbla prin bucătărie cu pași mari; apoi se pregăti de culcare și trase mai aproape de canapea măsuța cu scrumieră. Se spălă cu apă rece, se întinse și nu mai auzi goarna care răsuna în fiecare seară din turnul de apă aflat în curtea cazărmii.

O clipă rămase întins, fumînd și privind în gol. După ce stinse țigara, simți o consolare. Nu-și dădea seama dacă i s-a făcut rău sau îi vine să plîngă. Stinse repede veioza și deschise puțin fereastra, ciulind urechea să audă zgomotele serii. Apoi apăsă pe butonul radioului. Dulăpiorul asemănător unui mic monument evreiesc se lumină, iar pe scala circulară apărură nume de orașe din lumea cea largă și îndepărtată. Din întuneric îl fixa un ochi magic, verzui, miop, puțin nesigur și impulsiv. De fiecare dată privea acest ochi uimit de parcă ar fi așteptat să se dilate, să se scurgă pe jos sub forma unei mici băltoace și să-i vorbească cu un glas liniștit și calm care era al lui: „Ștefane, tu nu mai ești cel dinainte. Nu mai ești un om bun... Ai fost, ai fost... Pe vremea cînd mă ascundeam în tine, dar tu m-ai gonit de mult".

Îi plăcea să asculte radioul fiindcă îi vorbea pe întuneric. Auzea sunetele lumii și știri foarte importante. Afla, de pildă, că opinia publică cere cu vehemență instituirea unor restricții în activitatea meșteșugărească și în aprovizionare, vocea baritonală a crainicilor critica mașinațiile care se făceau cu mărfurile livrate de United Nations Relief and Rehabilitation, analiza problemele interne, lipsurile, corupția, îi combătea pe bișnițari, pe administratorii averii poporului care se îmbogățeau pe spinarea oamenilor și făcea un apel la factorii de răspundere să pregătească în viitorul apropiat o lege pentru combaterea comerțului ilicit. Riečan își dădea seama că și el este vizat de aceste cuvinte, dar involuntar îi făceau plăcere

pentru că avea impresia că-i ajută în situația grea prin care trecea în momentul acela. Treptat începu să nu mai vadă cu ochi buni afacerile calfei sale și presimțea că din cauza lui îl paște un pericol iminent. Într-o bună zi se va pomeni cu băieții de la poliție care o să-i răstoarne casa cu fundul în sus și va pierde prăvălia. Nu, în casa lui, nimic nu mai era în ordine.

În continuare la radio se comentau evenimentele din Europa de răsărit, sud și apus care influențau și mai mult disensiunile existente între foștii aliați, erau căutați criminalii de război, se făceau aprecieri dacă Hitler trăiește, unde se ascunde Borman și alte căpetenii fasciste.

Apoi începea „să colinde" lumea. Răsucea un buton și asculta posturile străine. De cele mai multe ori prindea muzică. Cel mai mare zgomot îl făcea emițătorul european pentru armata americană care transmitea muzică de jazz foarte veselă pentru acele vremuri. Nu se mai auzeau marșuri și cuvîntări solemne, în schimb se calculau pagubele și erau căutați dispăruții. Asculta vocea lumii care se împărtise. Nu se întregea, ci dimpotrivă se fărîmița și mai mult.

Cel mai des asculta emisiunile în limbi slave deoarece cît de cît le înțelegea. Această parte a lumii pierduse un număr de oameni aproape egal cu cel al locuitorilor de pe marele continent european. Lumea slavă plîngea, nu putea să-și revină din spaima în fața morții, îi jelea pe cei treizeci de milioane de morți și mai avea un motiv să fie cuprinsă de o tristețe veșnică și de neînțeles. După numărul victimelor era clar ca lumina zilei împotriva cui fusese pornit acest război.

Călătoria sa printre posturile de radio se termină în Balcani. Se întoarse pe o parte, apoi pe burtă, își șterse ușor fața și-și bagă mîna sub el. Simțea bătăile puternice ale inimii. Își dădea seama că această mică pompă funcționează de cînd s-a născut și poate funcționa mai dinainte. Pompează, pompează... se află într-o continuă mișcare... Totul din ființa lui

se odihnește măcar pentru o clipă, ațipește, își trage sufletul, numai această pompă nu cunoaște odihna și liniștea, lucrează, lucrează zi și noapte, din primăvară pînă-n iarnă, din clipa cînd s-a născut pînă ce moare, luni, ani, zeci de ani pînă se oprește subit, amuțește și totul s-a isprăvit. Se face liniște și se instaurează somnul veșnic: omul a încetat să mai respire. „Ce singură e și de neînlocuit", se gîndea el. „E singură-singurică! Nimeni nu o ajută, nu se odihnește..."

Acest gînd îl neliniștea și simțea cum ceva îl înțeapă în zona inimii, de parcă tocmai ea ar fi avut de suferit din cauza gîndurilor lui.

Înainte să adoarmă de multe ori se gîndea la ucenicul său, un băiat zvelt și ager, cu ochi negri scînteietori cu păr lung, negru, pieptănat pe spate și cu cărare la mijloc care-i intra mereu în ochi. De data asta nu se mai gîndi la el fiindcă ațipise. Se visă într-o pădure de salcîmi în afara orașului, lîngă ruinele unei vechi cetăți turcești de graniță. Nu o dată călărețiii turci de tristă amintire au plecat de aici ca să distrugă orașul în joacă și să transforme în scrum morile lui de apă. Apoi visă că se află într-un culoar subteran care pornea de la mînăstire, mergînd pe sub oraș și rîu. Se opri aici. Se trezi brusc în clipa cînd auzi susurul rîului ce curgea deasupra lui, a cărui apă se lovea de fundul nisipos; simțea dorința să se descalțe și să stea între cele două maluri acoperite cu iarbă.

Aprinse lumina, se îmbrăcă, își luă bicicleta din magazia de lemne și pedală repede spre Strada Negustorilor ca să se convingă că ușa măcelăriei este închisă. Era nervos și se grăbea. Riečanová și Eva plecaseră de acasă, lăsînd poarta descuiată. Da, el era acasă, știau foarte bine că nu pleacă nicăieri, dar ușa unei case atît de mari trebuie să fie mereu încuiată!

Pedala, privind încruntat la fascicolul de lumină din fața lui și mormăia: „Doamne, femeile astea! N-au pic de minte!"

Involuntar își aduse aminte cum nu demult nevastă-sa dăduse buzna peste el în bucătărie țipînd și zîmbi strîmb. Ținea în mînă un creion și o hîrtie acoperită de sus pînă jos cu cifre.

— Števo! țipase la el din pragul ușii, iar ochii îi scînteiau. „Števo, de aici, rezultă... vai, doamne, groaznic! Că noi cu propriile noastre mîini, vai... (smotoci hîrtia)... Dumnezeule din cer, am calculat totul și-mi iese cît am cîștigat... Števo cu mîinile noastre am cîștigat un milion, exact un milion.

Se întoarse să vadă dacă cineva nu e în spatele lui.

Riečanová izbucni în plîns.

— Și eu care-mi închipuiam că plîngi numai la înmormîntări.

— Suntem bogați ca americanii, ca americanii... repeta ea mereu și se plimba cu hîrtia prin bucătărie, uitînd că de fapt venise aici ca să i-o arate.

Poarta măcelăriei din Strada Negustorilor era închisă.

Se întoarse acasă, împingînd bicicleta și fluierînd liniștit.

Într-una din duminicile următoare, care a fost precedată de niște zile superbe și călduroase, a avut loc deschiderea sezonului balnear. În această zi în stațiune se organizau curse de cai, meciuri de fotbal și volei, se instalau Moșii, iar seara se dansa în grădină și pe terasa restaurantului luminat de lampioane mari. Cu această ocazie, se adunau oameni din toate împrejurările, iar pălăncenii desigur nu lipseau.

Riečanová și fiică-sa Eva și-au comandat pentru această săptămînă o trăsură. Cînd s-au întors de la biserică, trăsura le aștepta în fața porții; s-au schimbat repede, și-au luat pălăriile de paie cu panglici, umbrelele și au plecat ca să nu ajungă ultimele. Prietenele lor erau deja cu siguranță pe drum.

Văzîndu-le cum ies din casă și traversează cu atîta demnitate grădina, Riečan fu obligat să recunoască că din casa lui au ieșit două adevărate doamne. Pur și simplu pluteau, atît

de superbe erau! Regretă sincer că nu se poartă cu ele mai frumos. Poate i-ar fi făcut plăcere să le însoțească, dar de mult nu-l mai invitaseră nicăieri, el nu renunțase la hainele sale vechi, așa încît nu avea altceva de făcut decît să rămînă singur acasă. Nu dorea neapărat să se distreze, ci doar să iasă undeva cu cele două femei frumoase.

Trăsura se îndepărtă cu zgomot și după ce ieși din oraș se alătură celorlalte trăsuri, briști, automobile, motociclete și biciclete. În această zi superbă toată lumea se îndrepta către un singur loc: băile și toți care se duceau într-acolo erau îmbrăcați în haine pestrițe de vară și emoționați.

Pe Eva legănatul trăsurii o adormea și se străduia din răsputeri să nu atipească; în schimb, mama ei stătea sub umbrela de soare, demnă, iar fața ei frumoasă era încordată și ochii albaștrii priveau rece. Călătoria cu trăsura, aerul proaspăt, tropăitul cailor, țăcănitul potcoavelor, elanul general, cît și al ei propriu, făceau să-i roiască prin minte gîndurile obișnuite care deveniseră acum și mai îndrăznețe.

Eva Riečanová avea impresia că bărbatul ei a devenit suspect. Suspect? Era un fel de a spune fiindcă îi era rușine să recunoască că a devenit o povară pentru ea. Nu-l înțelegea, de fapt niciodată nu a încercat să-l înțeleagă și acum era preocupată de propria ei persoană. Nu făcea parte din categoria acelor femei care se adaptează bărbaților și încearcă să-și însușească modul lor de a gîndi. Nu-și cunoscuse tatăl și fusese crescută de mama și bunica, două femei care nu făceau altceva decît să-și blesteme soarta și bărbații lor nemernici. Bunicul obișnuia să bea, se spunea despre el că are două mîini stîngi și în fiecare zi o bătea pe bunica, iar tatăl și-a părăsit nevasta și copiii, plecînd în America de unde nu a mai dat nici un semn de viață. Nu e de mirare că Eva Riečanová avea impresia că toți bărbații sunt niște pușlamale. Se poate spune că nu-i plăceau bărbații și de multe ori își aducea aminte de vor-

bele mamei: „... păcat că această semințe a venit pe lume, dar trebuia să fie așa, fiindcă la început se naște bărbatul și apoi vine femeia". Abia acum, la maturitate își schimbase părerea.

Avea impresia că este deșteaptă și deosebit de frumoasă, dar nu-și dădea aere. Era într-adevăr o femeie inteligentă, îndemînatică, ambițioasă și încă atrăgătoare. De multe ori își dădea seama că nu are unde și cînd să-și etaleze calitățile și de aceea se considera foarte neîndreptățită. Întotdeauna fusese complexată de viața modestă pe care o ducea ca nevastă de măcelar la țară fiindcă nu se deosebea prea mult de ceilalți consăteni. După ce le-a ars casa a fost cuprinsă de panică: se afla în situația de unde plecase și totul trebuia luat de la început: într-o cocioabă sărmană, lipsită de orice mijloace.

Aici în Palánk i s-a oferit o mare ocazie! O adevărată ocazie. Tot ce-i lipsise pînă atunci și tot ce-și dorise în adîncul sufletului îi căzuse în palmă. Visul devenea realitate.

Pe măsură ce se implica în viața orașului, se lăsa tot mai mult influențată de atmosfera de aici pentru că acest oraș, cu lumea lui interioară și exterioară putea să-i împlinească toate dorințele. Palánk a fost pentru ea un oraș străin, chiar neplăcut pînă-n clipa cînd a devenit conștientă de felul cum se poartă bărbații cu ea. Toți își ridicau pălăria să o salute, făceau o reverență adîncă, iar mulți o salutau cu voce tare de pe partea cealaltă a străzii. A înțeles că în Palánk frumusețea și averea sunt considerate daruri miraculoase și de aceea orașul îi deveni mai drag și mai apropiat. Bărbații erau respectuoși și politicoși cu femeile. Nu mai avea ce să zică...

Și aici existau mari deosebiri între oameni, deosebiri care îmbrăcau însă o formă mai acută decît la țară, dar acum ea se afla pe o altă treaptă socială decît în creierul munților. Nimeni nu-și putea închipui cum venise cu cîteva luni în urmă și ce viață dusese înainte dacă n-ar fi dat-o de gol bărbatul ei care prin îmbrăcămintea și felul lui de a se purta nu se deo-

sebea prin nimic de acel Riečan care trăise în munți. Nu putea să-l ierte deoarece amintea tuturor de vechea lor sărăcie, dovedind foarte clar că renumele și luciul lor de acum nu aveau o origine prea îndepărtată. Îi venea să-l bată de ciudă. Pe măsură ce pătrundea în viața orașului i se întărea convingerea că face parte din ea, avînd chiar toate premisele să se remarce. Curînd își dădu seama că viața într-un oraș mic de care mulți își băteau joc, se compune dintr-un ansamblu de manifestări practice, comode și plăcute pentru oamenii de rangul ei, ca de altfel pentru toți cei care știau să profite de pe urma lor. Orașul o fascina. Observase, de asemenea, că în spatele acestor manifestări pălăncenii puteau să viseze frumos, să ducă o viață comodă, plăcută și chiar să se ascundă.

Riečan (care tocmai curăța la bucătărie orez devenit o raritate fără să bănuiască de unde îl are) era, după părerea ei, un om care nu înțelegea nimic. Nu avea nici o ambiție. De cînd erau împreună ajunsese să-l cunoască foarte bine. De cînd îl știa, rezolva toate problemele într-un singur fel și anume prin amînare; astfel grijile reveneau, se adunau, se înmulțeau ceea ce evident îl măcina și-l obosea pînă la epuizare. De fapt, niciodată nu fusese un bun comerciant și un bărbat adevărat. Niciodată nu se pricepuse la afaceri! Era un cusur care ieșea în evidență mai ales aici, la oraș. Nu mai aștepta aproape nimic de la el. Cel puțin în afaceri. Dar mai avea un plan și suficientă energie ca să-l facă să ajungă acolo unde dorea ea.

— Eva, dormi? o înghionti ușor pe fată.

— Nu, răspunse Eva, tresărind, uitîndu-se mirată la maică-sa ca să vadă ce vrea.

— Să nu dormi, fiindcă o să-ți cadă capul în piept și o să rîdă lumea de tine, încerca să o convingă maică-sa, privindu-și fata cu mîndrie. Astăzi îi plăcea.

— Nu dorm, nu dorm, repetă încet Eva, oftînd adînc.

— Să nu îndrăznești! O amenință mama și zîmbi din nou.

Trăsura trecea pe lîngă cîmpurile întinse și înverzite, pe lîngă livezile în floare și aleile ce miroseau a sevă proaspătă, dar Riečanová nu observa nimic din toate acestea, deoarece alte gînduri îi roiau prin minte.

Dacă Riečan este tămîie în afaceri, cel puțin ar trebui să-și ajute familia de ochii lumii, mai precis să o reprezinte în lume. Eva a crescut mare și ar trebui să o însoțească în societate. Și chiar dacă încheierea de cunoștințe cu tineri constituia o afacere care îi viza în primul rînd pe părinți, acest act își pierdea importanța necesară dacă nu era prezent tatăl: lipsea binecuvîntarea părintească. Femeia era cartea de vizită a bărbatului, trebuia să se îmbrace frumos și să aibă maniere alese, iar bărbatul era garantul familiei, capul ei.

Două femei nu puteau să apară singure la seratele publice, baluri și la alte petreceri deoarece aceasta ar fi constituit o faptă dezonorantă.

Mama și fata țineau la renumele lor și de aceea apăreau în companii mai numeroase sau tutelate de tații altor familii dintre care cel puțin unul era un domn mai în vîrstă și prieten apropiat al familiei. Dar Riečanová visa și la o altă societate, mai restrînsă, mai intimă, la un cerc familial îngust, unde să poată conversa sincer; se visa în societatea unui bărbat-tată îmbrăcat elegant cu care ar fi putut comenta operativ noile cunoștințe ale fetei.

În timp ce se plimbau seara prin oraș, treceau pe lîngă vitrinele luminate ale cafenelelor „Metropol", „Palánk", „Central", se uitau înlăuntru la candelabrele grele din cristal, la separeurile tapisate cu pluș roșu unde stăteau doamne vesele, zîmbărețe, îmbrăcate în rochii de seară care ascultau tangouri sentimentale și blestemau în sinea lor stîngăcia tatălui; niciodată nu vor ajunge să trăiască această bucurie a

pălăncencelor bine situate, degeaba erau bogate. Parfumul orașului nocturn, zgomotele lui, foșnetul veșnic al verdeții îi aduceau mereu aminte de scurta ei tinerețe și de ireversibilitatea zilelor care îi alimentaseră sentimentul de nedreptate provocat de Riečan.

Soția lui Riečan se gîndea la propria ei persoană, mai ales acum în această trăsură care o leagănă. Îmbătrînise. Avea un gust amar pe care-l simțea tot mai des în ultimele luni, gîndindu-se că de fapt ea nu a trăit pînă atunci nimic extraordinar. Măcar fata ei ar merita să aibă o viață mai bună. O viață mai bună sau un soț mai bun. Își imagina că acesta ar trebui să fie un om bogat, energic, nobil, elegant și distins, dar nu avea nici o idee concretă în acest sens.

O clipă se uită la fiica ei care era somnoroasă, palidă, dar totuși frumoasă și simți nevoia să-și strîngă pumnii fiindcă o cuprindea un val de energie, la gîndul că trebuie să facă orice pentru ea, chiar și imposibilul.

Riečanová preluase deja administrarea prăvăliei. Dacă bărbatul vroia să afle ceva, îi răspundea prompt că fiecare are o sarcină bine delimitată: el — prăvălia, ea — facturile și casa, iar Volent — cumpărăturile și încheierea unor afaceri rentabile. Fiecare își făcea treaba lui, inclusiv ucenicul Cigi, dar propriul ei bărbat le crea probleme. Nu purta pălărie, nu s-a îmbrăcat niciodată în hainele și paltonul nou, nu-i plăceau pantofii și șalul alb, nu știa să poarte mănuși albe, cravată, butoni la manșetă, își bătea joc de stofa englezească în carouri pe care i-a cumpărat-o, în schimb prefera să umble în niște cizme îngrozitoare, în pantaloni de călărie, scurtă de blană sau un palton scurt, în pulovărul vechi din lînă de oaie, găurit și unsuros și cu o șapcă pe care nu a mai dat-o jos de aproape zece ani cînd a început să-i cadă părul. Toată munca ei de convingere a fost inutilă și nici măcar fata nu a reușit să-i înfrîngă încăpățînarea, ceea ce era un lucru de neînchipuit.

În ce consta această încăpățînare? Niciodată nu fusese mai îndărătnic decît acum. Pînă atunci îi îndeplinise orice dorință. Nu-l înțelegea deloc. Niciodată nu au vorbit despre lucruri ca de pildă demnitatea și respectul față de sine însuși, despre care nici nu se pricepeau să vorbească, dar ea bombănea într-una că spre deosebire de bărbatul ei, chiar și ultimul vizitiu știe că, dacă vrea să intre în slujbă la un domn, trebuie să renunțe la vechile sale obiceiuri. „Bărbatul meu nu are pic de ambiție", conchise ea.

Îmbătrînise.

Bărbatul ei era o fire puritană și orice intimitate îl speria, ceea ce acum o supăra mai mult decît pe vremea cînd erau tineri. Evita orice discuție confidențială și pentru nimic în lume nu și-ar fi descărcat sufletul ceea ce o enerva cumplit. Era femeie, iar conversațiile intime și vorbele sincere îi lipseau ca sarea. Niciodată nu se plîngea de nimic. Trăia închis în sine și de fapt nici nu știa prea bine ce se ascunde în el. Niciodată nu i-a spus ce-i place și ce nu, la persoana ei, dacă se simte bine lîngă ea, nu se confesa și nu-i șoptea vorbe drăgăstoase, nici măcar în momentele cele mai intime. Dădea impresia că viața alături de nevastă sub același acoperiș și în același pat este suficient de intimă ca să-i satisfacă complet orice dorință de intimitate. Se temea de cuvinte. Sau poate se purta așa tocmai pentru că ea avea chef să vorbească în clipele cele mai intime! Făcea comentarii, își amintea de cele mai îngrozitoare lucruri și nu-și putea reprima deloc această dorință. Riečan era derutat de deosebirea dintre ei, respectiv de faptul că în orice împrejurare mai mult sau mai puțin obișnuită, nevasta lui era mult mai practică, mai categorică și mai sarcastică. Își dădea oare seama că s-a măritat cu el numai fiindcă nu și-a găsit altul mai bun? Dar după ce s-a măritat, ea s-a străduit destul de mult să fie delicată, vorbăreață și plăcută, ziua în amiaza mare îl lua în brațe, îl săruta...

Intenția ei de a-și făuri o căsnicie fericită nu a rezistat timpu lui. Treptat a devenit apatică. De multe ori avea impresia c bărbatul ei tace pentru că are un gînd ascuns ca și cum ar vrut să-i facă un rău, să o umilească... Acum simțea dorinț să se răzbune.

Era bogată, liberă și mai independentă decît oricînd Putea să-și permită destul de multe și era atît de pătrunsă d acest sentiment încît simțea nevoia să vorbească cu cineva Dar cu cine? Hm? Pînă atunci fusese considerată o femei serioasă și dorea să rămînă așa și în continuare, dar aceast seriozitate dura de prea multă vreme, devenind o povară nu un lucru firesc. Nu o dată se gîndise să-și schimbe puți felul de a fi. Își dorea să rîdă în voie, să se satură de rîs, s se bucure, să trăiască fără griji, fără probleme și să discut la infinit despre viitorul fiicei lor. Și mai dorea încă ceva: s se distreze, iar dimineața să-i povestească în pat bărbatulu visele din noaptea care trecuse. Să vorbească, să vorbească și să facă mici nebunii...

Bărbatul ei nu dădea dovadă niciodată de un zel deosebi nici măcar în pat unde tot ea trebuia să fie mai activă. De atîți ani! Era supărată, jignită, rănită. Era disperată și avea senzați că ea i se oferă tot timpul. Dar ce trebuia să facă dac Dumnezeu o înzestrase cu toate dorințele trupești? De mult ori îl ura. Auzea cum celelalte femei rîd și vorbesc batjocc ritor de bărbații lor, dar nu le urmase niciodată exemplul în trucît după părerea ei acestea erau lucruri de care nu trebui să rîzi. În același timp era convinsă că are o concepție mu mai bună și mai îndrăzneață decît oricare din ele, iar în plu era perfect sănătoasă. Dacă considera că ceva anume li s cuvine în mod firesc și natural, nu se rușinau sau în cel ma bun caz avea de suferit mîndria lor. Cu timpul însă a începu să dispară și mîndria din cauza sentimentului de neîmplinir și a gîndului că va îmbătrîni, irosindu-și vremea de poman

O clipă nu se mai gîndi la nimic și privi țintă înainte. Apoi își scărpină nasul cu vîrful degetului și se simți cuprinsă de un val de căldură. Dădu din cap puțin supărată, dar această nemulțumire nu dură decît o fracțiune de secundă fiindcă imediat îi luă locul o bucurie sălbatică asemenea celei pe care o simți cînd bei ceva tare care-ți dă energie, creîndu-ți impresia că ai închis pentru totdeauna poarta unei vieți cenușii și plicticoase și ai pășit pe o stradă unde e carnaval, pe o stradă plină de chiote, de o bucurie nestăpînită, colorată și liberă.

Din primele săptămîni ale venirii lor în oraș a observat că atunci cînd nu era văzut de nimeni, Volent o privea într-un fel ciudat. Mai tîrziu, în timp ce se uita pe fereastra de la bucătărie în curte unde Volent tăia vacile, boii sau taurii, nu o dată s-a surprins că se uită la el altfel decît la un măcelar obișnuit. Desigur alunga de fiecare dată orice gînd pentru că era exclus să se lase atrasă de un bărbat care era ajutorul soțului său. Apoi a început să-și dea seama că are tot mai multe motive să-l prețuiască și s-a hotărît să-l lege mai strîns de familia ei ca să-l determine să muncească cu mai multă tragere de inimă. A început să-l considere un membru al familiei lor cu drepturi egale. Își dădea seama că e singur, încurcat, uneori se ferea să o privească în ochi, se comporta nesigur și nu avea chef de vorbă. A început să-i cumpere tot ce-i cumpăra lui Riečan, cu deosebire că Volent purta cu multă plăcere lucrurile frumoase pe care le primea. Riečanová avea gust, dar îi plăcea să cumpere pentru el. Cînd intra într-un magazin, remarca întotdeauna lucrurile care se potriveau cu statura chipeșă a lui Volent. De pildă, se surprindea gîndindu-se că o anumită cămașă i s-ar potrivi lui Volent și numai după aceea căuta una potrivită pentru bărbatul ei.

Riečan era gelos. De cum o vedea în societatea unui bărbat străin, devenea atent. La început, avea impresia că pe Volent nu-l bagă deloc în seamă, dar la un moment dat ceva

nu i s-a mai părut în regulă. A pomenit de cîteva ori în treacăt că n-ar fi rău ca Volent să se însoare. Vroia să pară vesel, glumeț, dar nu-i stătea în fire să fie așa. Îl cunoștea foarte bine și a înțeles că treptat se va naște în el hotărîrea de a scăpa de Lančarič. Nu, acum nu se gîndea foarte serios la asta, dar cu timpul s-ar putea răzgîndi. Știa că Volent este un bărbat mîndru, orgolios, atent la tot ce se petrece în jurul lui care ar fi plecat la cel mai mic semn de nemulțumire a stăpînului. Asta era tot ce le mai lipsea!

— Deci! spuse ea cu jumătate de voce.

— Ce? întrebă fata.

— Am ajuns, adăuga mama care-și revenise brusc.

Trăsura hurducăia pe un pod și o coti spre pavilionul balnear. Mirosul de apă minerală se simțea de departe, dar aici îți tăia pur și simplu respirația. Izvoarele puternice degajau vapori de hidrogen sulfurat.

Își croiră drum prin mulțime, ocoliră diverse mijloace de transport, îndreptîndu-se spre parc unde cînta fanfara. Aici vizitiul se opri o clipă și schimbă cîteva vorbe cu o cunoștință, interesîndu-se unde ar putea găsi un loc mai bun ca să tragă trăsura.

Au coborît într-un mic luminiș așezat la marginea pădurii de salcîmi, unde se mai aflau cîteva trăsuri, iar altele se apropiau. Luminișul se întindea pînă în mijlocul pădurii unde la umbra copacilor erau trase mai multe căruțe țărănești cu coviltir și un mic cărucior înhămat cu doi măgăruși îmbufnați. În căruciorul verde cu roți mari roșii stătea un băiat care ținea în mînă o basma înflorată și o striga pe maică-sa care se îndrepta cu pași grăbiți spre pădure.

— Anyuci, kendö! Anyucika, kendö[1]!

---

[1] Basmaua (magh.)

Mama nici nu binevoi să se întoarcă, făcîndu-i semn că n-are nevoie de basma. Cei care asistau la spectacol aveau impresia că se grăbește să intre mai repede în pădure.

Din parc răsuna melodia „Păcat de dragoste", iar dinspre bazine se auzeau țipetele copiilor care să bălăceau în apă. În pădure, pe poteca curată, mărginită de salcîmi înfloriți pe care mergeau cele două femei nu era nimeni. Printre crengile copacilor pătrundea lumina caldă a soarelui, iar în flori se ascundeau insectele, amețite de parfumul lor puternic. Se hotărîseră să facă o mică plimbare ca să-și dezmorțească oasele și să se aranjeze puțin înainte a intra în furnicarul oamenilor gătiți. Inspirau tăcute aromele puternice ale pădurii, mergeau încet pe potecă și priveau curioase în jurul lor.

Deodată se opriră. Într-o poieniță din mijlocul pădurii păsteau trei cai. Ceva mai departe stătea un soldat care privea unul din caii înșeuați și fuma. Tocmai se pregăteau să facă cale întoarsă, cînd auziră în spatele lor cum trosnesc crengile și un glas care le întrebă:

— Ați ieșit la plimbare?

Femeile tresăriră puțin.

Vocea plăcută era a unuia dintre cei doi bărbați îmbrăcați în uniformă militară fără petlițe. Stăteau în mijlocul potecii, unul încălțat cu bocanci, altul în cizme de călărie și țineau în mîini două bice scurte.

— Sărut mîna! le salută primul. Îl recunoscură: era plutonierul Kršiak, unul dintre intendenții pe care-i invitase Volent acasă la ei toamna trecută. Și celălalt le salută imediat. Era de statură mai mică, zvelt și oacheș ca un țigan, cu o ținută dreaptă și sigură de parcă nimic pe lumea asta nu l-ar fi putut speria. „Ce bărbat bine" se gîndi imediat Riečanová. Nu se urni din loc, așteptîndu-i să se apropie și cu ușoară înclinare a capului le răspunse:

— Bună ziua.

Stătea cu un pas în fața fetei pregătită parcă să o apere fiindcă simțea că Eva înlemnise ca și cum ar fi fost prinsă în pădure de doi bărbați necunoscuți. Era hotărîtă să rămînă așa pînă ce fata își va reveni.

Bărbatul oacheș și mic de statură se prezentă ca locotenentul Kolkus; era moravan de origine, dar acum se străduia și reușea să vorbească în slovacă. Le explică încet că au venit aici mai devreme, traversînd cîmpul. Inițial vroiau să participe la cursele de cai din acea zi, dar s-au răzgîndit, aflînd că au fost organizate de țăranii din împrejurimi: nu vroiau să-și măsoare puterile cu niște amatori. Apoi s-au dus să se intereseze de un grajd liber și au găsit unul.

— Rămîneți mai mult aici? o întrebă în cele din urmă locotenentul cu mustăcioară de sub care i se vedeau dinții albi și sănătoși ca ai unui mic animal de pradă.

— S-ar putea să mai rămînem, răspunse mama evaziv, așa cum îi stătea bine, privind-o zîmbitoare pe Eva care în tot acest răstimp se jucase cu umbrela, fixîndu-și vîrful pantofilor, de parcă nici unul dintre soldați n-ar fi interesat-o.

— Înseamnă că vom mai avea ocazia să vă salutăm, zîmbi intendentul.

În felul acesta cei doi au încheiat discuția, au făcut o mică reverență și s-au apropiat grăbiți de cai.

Riečanová făcu și ea o reverență, se uită din nou zîmbitoare la fată și-i făcu semn să o urmeze: „mergem mai departe". Pe drum îi făcu observație să nu mai fie atît de rigidă în societatea bărbaților. Nu avea motive de ce să-i fie rușine!" Băieții care se duc la armată, nu au avere, deși unii ar putea să fie mai înstăriți. Majoritatea sunt însă săraci. Și atunci ce rost are să se poarte așa?

Eva dădu din cap acrită deoarece nu putea să-și explice nepăsarea subită a mamei.

Din pădure au intrat în parc. Printre tei se vedea un pavilion circular de unde răsunau pînă departe în pădure sunetele alămurilor strălucitoare. Cîntau „Miluška mea, de ce nu mă mai iubești?" După uniforme își dădură seama că instrumentiștii sunt ceferiști.

Riečan asculta la radio o liturghie catolică. Noua servitoare cu care nimeni din casă nu se obișnuise încă, era liberă și el își gătea singur. Refuzase invitația lui Volent de a lua masa la hotel deși acolo ar fi putut mînca o porție dublă fiindcă avea taloanele necesare care la hotel se anexau la nota de plată. Nu era obligat să le aibă, această dispoziție nefiind valabilă pentru toți clienții, cel puțin pentru cei care se puteau revanșa față de proprietarul hotelului sau al restaurantului, plătindu-i, de pildă, mai mult pentru un prînz.

Riečan era atras de restaurante și cafenele și cînd trecea pe lîngă ele inspira adînc aromele calde de la bucătărie, aburii ispititori de băuturi spirtoase, mirosul de cafea neagră, de parfum, dar nu era obișnuit să le frecventeze. Îi părea rău să-și irosească timpul de pomană și în plus nu se pricepea să facă conversație cu oameni pe care nu-i cunoștea. Nu știa să comande, nu se pricepea la băuturi și la prețuri. Odată și-a comandat o cafea în restaurantul gării, dar în timp ce-și turna cafeaua în ceașcă dintr-un vas metalic a uitat să o amestece cu linguriță; cafeaua nu vroia să curgă și înclinînd vasul, i s-a vărsat toată pe fața de masă curată. Încurcat a lăsat pe masă o bancnotă mai mare, gest pe care l-a regretat multă vreme și a șters-o englezește. Fusese un incident lipsit de orice importanță, dar și acum după mulți ani îl treceau sudorile cînd își amintea de el. De atunci, a început să se poarte foarte stîngaci și nervos ori de cîte ori se afla la o masă străină.

După ce termină de mîncat, spălă vasele, își aprinse o țigară și ațipi, bucurîndu-se de liniștea din jur întreruptă numai de ticăitul pendulei și de vîntul care foșnea în frunzele din grădină. Apoi ieși puțin afară. Ascuns în verdeața caldă, ascultă zgomotele vlăguite ale orașului și-și aprinse o țigară. Apoi îi veni chef să fredoneze ceva și căzu puțin pe gînduri. Începu să fluiere, dar renunță deoarece își aduse aminte de o legendă, potrivit căreia duminica la munte oamenii sunt fluierați dacă nu au fost la biserică. Se uită speriat în jurul său și începu să cînte așa cum se obișnuia la ei în munți. „De ce femeia mă ceartă că n-am dormit acasă, noaptea trecută am dormit cu iubita mea". Vocea îi devenea tot mai puternică: „De ce femeia mă ceartă că n-am dormit acasă, noaptea trecută am dormit cu iubita mea".

Se simțea mai ușurat.

Apoi se îndreptă spre Strada Negustorilor, inspirînd aromele străzilor. În spatele ferestrelor deschise se mai auzea zornăit de vase, susurul apei de la chiuvetă și muzică de la radio. Ici-colo mai răzbătea cîte un crîmpei de conversație și zăngănit de pahare. Mirosea a cafea, prăjituri cu marmeladă și brînză de vaci, plăcintă pudrată cu zahăr vanilat și a lichior. După aromele care se simțeau afară putea să aprecieze ce s-a gătit în ziua respectivă la prînz, ce s-a copt și ce s-a prăjit. Simțea mirosul de supă de vacă, gîscă și de zarzavat, de șnițel, friptură de gîscă, rață, curcan, compot, salată cu oțet, castraveți murați. Apoi simțea aroma verdeții, a ierbii din curte peste care fusese turnată apă fierbinte, a pămîntului din grădini și a florilor care inundau toate grădinile de parcă ar fi fost o veșnică Duminică a Floriilor. Of, ce amețitor mirosea liliacul! În unele locuri pe sub poartă ieșea un miros de grajd și vaselină, în altele mirosea neplăcut a benzină, ulei, anvelope încinse și lac. Mai simțea și diverse alte arome pe care nu le putea recunoaște. Toate ascundeau însă în primul rînd un

anumit miros care era diferit în fiecare gospodărie în funcție de o mulțime de particularități ale oamenilor care la rîndul lor erau determinate atît de numărul de cămăși, cît și de credință. Și toate laolaltă formau mirosul specific al unei anumite străzi.

Se apropie încet de măcelărie, încercă pe furiș lacătele de la obloanele trase și răsuflă ușurat. Apoi se îndreptă prudent spre poartă; ezită o clipă dacă să intre în curte și în clipa aceea cîinele începu să latre. Zărise cu siguranță vîrful cizmelor sub poartă și se repezise deja înainte. Lătratul lui zgomotos, oarecum leneș răsuna sub bolta din fața porții și Riečan se hotărî să bage cheia în broască. Cîinele îl simți, fornăi și îi dădu drumul să intre.

— Rexo! îl strigă, mulțumit de vigilența lui.

Intrară împreună, dar după cîțiva pași, cîinele i-o luă înainte tacticos, așa cum îi stă bine unui Saint-Bernard. În curtea abatorului erau puse la uscat rogojinele din atelier și niște pînze albe pentru acoperit carnea. Lîngă ele era rezemată o albie mare de casă din care picura apa. Pe banca de sub fereastra primei camere stătea Volent, îmbrăcat în trening, proaspăt spălat și cu părul ud. Se usca la soare, fuma și la picioare avea o carafă de sticlă plină cu vin. În mînă ținea o carte mai veche de format mare, o carte de citire ungurească cu poze care reprezentau scule de lucru, arme, castele, oameni voinici și scamatori, cai, vaci, ținuturi pustii, locuri izolate, regi, împărați... Citea, se freca pe piept și se scărpina liniștit pe picioare.

Văzîndu-l pe meșter, făcu un gest larg cu mîinile, rîse, se sculă repede în picioare, dădu fuga în bucătărie și se întoarse cu un pahar și cu o farfurioară pe care erau așezate felii de brînză de vacă.

— Meștere, nu-i așa că-i ardeți un pahar, îl întrebă, făcînd semn cu capul spre pahar.

— Îi ard unul, răspunse Riečan zîmbitor fiindcă îi plăce această expresie.

— Trebuie să mai ai și chef, spuse Volent, repetînd vorbă pe care o spunea fiecare pe aici și turnă în pahare.

Riečan se așeză, ciocni cu Volent, dădu paharul peste ca și începu să mîngîie cîinele. Fără să bage de seamă se liniștis Stătea cu ochii mijiți în lumina soarelui, își mai turnă vin ș începu să respire normal, de parcă ar fi scăpat de o greutate

— Nu te simți bine cînd ești singur.

Volent dădu aprobator din cap, întrebă formal de ce n s-a dus la ștrand să-și înmoaie picioarele, dar amuți brusc ș trecu imediat la afaceri. Îi mărturisi că de cînd s-a întors d la „Central" unde a mîncat de prînz, se gîndește numai l Polgár, măcelarul nr. 1 din Palánk. Îl deranja acest lucru ș degeaba încerca să se ascundă. Îl frămînta ideea cum ar pute el să ocupe acest loc, dîndu-l la o parte pe Polgár. Rieča pricepu imediat de ce îi povestește toate astea.

Volent nu făcea nici un secret din faptul că-și dăde seama că este negustor mai bun decît Polgár, datorită inventi vității, a îndrăznelii și a dibăciei sale, dar numai în ceea c privește comerțul. Dar nici el, nici Riečan, nu aveau faim lui Polgár de om stimat în societate. Acest măcelar era, d pildă, un mare colecționar de canari și trandafiri, în pivniței din casa lui se aduna crema societății, avea o soție ferme cătoare, fiica fostului moșier Bulloffer și pentru condițiile di Palánk era un om bogat. Polgár frecventa înalta societat (Volent sublinia de fiecare dată acest lucru), soția lui se îm brăca în rochii superbe de seară, el umbla în frac, se zice c era spiritual, știa să cînte la pian, avea voce bună, numele lu apărea imprimat cu majuscule pe afișele de fotbal unde fi gurau numele celor mai mari lideri ai echipelor de fotbal, e însuși îi eclipsa pe jucători, îi susținea, îi hrănea și fiindcă n

avea copii, cumpăra jucării, dădea bani pentru a fi create locuri de joacă, pentru renovarea bisericilor, îi ajuta pe săraci, pe sinistrați și pe copiii sărmani care se duceau la prima comuniune, îi plăcea să boteze copii și le făcea cadou cîte un ceas, era un catolic fervent, lucru apreciat în acest oraș cu precădere catolic, îi plăcea să stea de vorbă cu copiii, tot comportamentul său era atît de firesc încît puțini erau cei care vedeau în el o intenție lăturalnică, iar popularitatea lui creștea. Polgár era unul dintre cei mai bogați oameni din oraș, fiind în același timp o persoană foarte stimată și prețuită. Nimeni nu-l invidia în afară de Volent. Polgár avea o rudă la comisariatul de aprovizionare cu alimente, un membru remarcabil al Partidului Democrat care-i făcea rost de carne de vită. Măcelarul o primea în vagoane direct de pe moșiile naționalizate, uneori chiar din regiunea de frontieră cehă. Acest democrat venea destul de des la Palánk, mai ales în sezonul de vînătoare de iepuri, fazani, porci mistreți, căprioare sau rațe. Desigur venea și cu alte ocazii și atunci se plimba cu protejatul său într-o limuzină neagră „Dodge". Nimeni nu știa cum se achită Polgár de serviciile pe care i le făcea, dar în general se aprecia că se înțeleg bine în afaceri. Cert este că această relație a măcelarului cu un politician din Bratislava prezenta o serie de avantaje și pentru ceilalți măcelari, inclusiv pentru Volent și Riečan. Toți cei care se aveau bine cu el aflau din timp cînd trebuie să vină un control din partea statului. Polgár afla de la cunoștința sa și de la alți prieteni de la județ tot felul de lucruri pe care le transmitea mai departe celorlalți măcelari. În ultimă instanță chiar funcționarul de la gară și omul de la stația de benzină din capătul orașului anunțau că în măcelăria lui au intrat niște oameni suspecți, iar de rest se ocupa însuși Polgár. În felul acesta îi ținea în șah pe toți măcelarii și nimeni nu risca să-l vorbească de rău. Și în măcelăria lui Riečan a venit un ucenic al lui Polgár ca să-l anunțe că vine cineva de

la controlul economic, iar Volent trebuia să rămînă cuminte în banca lui fiindcă el și cu Riečan nu aveau nicăieri vreun protector. Dar pe Volent îl deranja pînă și această dependență căreia nu știa cum să-i pună capăt fiindcă îi stătea ca un ghimpe în ochi.

Multă vreme Riečan l-a ascultat tăcut în timp ce mîngîia cîinele cu gesturi puțin iritate. Nu știa ce mai putea să zică la cele ce-i spunea Volent. Pentru el, Polgár era pur și simplu un tip norocos, ales de soartă să fie cel dintîi în ierarhia măcelarilor din Palánk și el nu i se opunea, ci, dimpotrivă, avea impresia că ocupă un loc prea înalt în această ierarhie. În cele din urmă îi spuse lui Volent care aștepta să-i audă părerea:

— Da, îi merge bine. Da, îi merge bine... Pe cine îl ajută Dumnezeu, pe acela îl ajută și toți sfinții. E, ce să mai vorbim, cineva trebuia să fie primul. Să-i ținem pumnii, nu-i vine totul pe tavă, cine știe ce greutăți are...

— Meștere, dumneavoastră gîndiți ca un om bătrîn... sau ca un preot care trebuie să fie mereu sărac pentru ca enoriașii să aibă încredere în el. Într-un cuvînt... (Volent căzu pe gînduri)... Știți cum se spune pe aici? „Mese nincs, Anderson meghalt!" Și eu spun la fel. Domnule Riečan... (începu să se însufletească)... Nu trebuie să gîndești mereu așa, cum să vă spun eu, ca un bun... Uș! (alungă o muscă sîcîitoare)... cumsecade... Dumneavoastră sunteți negustor, faceți afaceri, nu-i așa? Aveți o prăvălie, un abator, nici Polgár nu are altceva mai bun, iar în plus mă aveți pe mine care știu ce am de făcut...

— Dar tu nu ești bun? Nici tu nu ești rău, spuse Riečan ca să se afle în treabă.

— Eu sunt așa cum trebuie să fie un bun negustor. O clipă urmări musca care se apropia din capătul celălalt al băncii de farfurioarele cu brînză și cînd se apropie, o alungă „Tu n-ai înțeles?"

Riečan se înveseli.

— Cu musca degeaba vorbești, spuse Volent. Mereu o să se întoarcă ca o proastă ce e.

— Pe la noi se spune că muștele seamănă cu grijile cărora nu le vii niciodată de hac, spuse Riečan.

— Da... Ce am vrut să spun? Eu să fiu om bun? Aha!... (făcu un semn rușinos cu mîna). Dacă sunt silit să fiu bun... una-două îmi zic: Valea, valea! Du-te la preot, eu n-am timp. Eu, meștere, prefer să mă aliez cu dracul... (făcu un semn de hocus-pocus și izbucni în rîs)... Aah, altfel unde aș ajunge! Unii ca ăștia pot avea succes în afaceri numai la Ritpalovce... (rîse din nou)... Sunt puțini cei dispuși să sufere pentru alții. Și de ce trebuie ca eu să sufăr? Am o singură inimă și sunt atît de mulți oameni că abia poți să-i numeri. Eu nu sunt preot, profesor, doctor... sau milionar ca să pot fi bun. Cine m-ar respecta, dacă aș fi bun? Bun poate fi numai cel căruia nu-i lipsește nimic și cui, mă rog, aici nu-i lipsește nimic? Nu cunosc nici un om bun, deși știu că există și oameni care nu mi-ar înfige cuțitul în inimă. Și dumneavoastră faceți parte din cei care nu mi-ar face nici un rău, știu și repet lucrul ăsta mereu... Dar... (căzu pe gînduri)... ce înseamnă să fii om bun? Cred că... dumneavoastră sunteți unul dintre cei mai buni oameni pe care i-am cunoscut vreodată, dar cu toate astea, mai întîi, vă gîndiți la propria dumneavoastră persoană și apoi la celălalt, n-am dreptate? Om bun! Poate trăiesc și oameni buni, dar fac pariu că ăștia sunt oameni care nu mănîncă, nu beau, nu mai au de-a face cu femeile, nu le mai pasă de nimic... și de aceea poți să afirmi că sunt buni. Dar cît timp au fost în putere, s-au purtat ca toți ceilalți. Poate acolo sus, la voi în munți să mai existe asemenea oameni, dar aici n-am întîlnit. Pălăncenii sunt oameni obișnuiți care nici nu vor să fie altfel pînă nu se îmbogățesc ca vecinii, ca ceilalți confrați de-ai lor sau chiar pînă nu-i întrec! Cred că numai după aceea

vor putea... Cum să spun eu... să se împăuneze!... Asta e Numai după aia se vor umfla în pene și vor putea să-i suport pe ceilalți. Pînă atunci, meștere, o să se rușineze că n-au reușit să facă asta pînă acum. Înțelegeți? Numai pentru asta.

Aceste vorbe îl puseseră în dificultate pe Riečan car mult timp nu știu ce să răspundă. Volent continua să bea, lă sînd să se înțeleagă că a terminat tot ce avea de spus și acun așteaptă să audă părerea lui.

— Volent, de ce nu te însori? îl întrebă Riečan, după car adăugă imediat. „Un bărbat însurat o duce mai bine".

— Da? Se strîmbă Volent, dar mai înainte își răsuci capu ca și cum ar fi văzut ceva interesant într-un colț. Riečan n se uita la el și de aceea nu-i observă strîmbătura.

— Cred că am dreptate.

— Nu e prima oară că mi-o spuneți, rîse Volent.

— Da? Se miră meșterul, făcînd un semn din cap că ui tase complet și dînd din mîini zîmbitor.

Volent făcu o mutră neîncrezătoare, ghicind de fapt und bate meșterul. Închise puțin ochii și spuse:

— Am destul timp, de ce să mă grăbesc; tot timpul apa fete noi pe care le pot pune jos, cum îmi place mie să spun Și cel mai ușor se culcă fetele tinere. Dacă le apucă, atunci.. (se strîmbă)... uită că trebuie să se comporte frumos. Ăle mai bătrîne nu ți se așează în brațe de la bun început și s culcă numai după ce le-ai luat de nevastă. Iar pe ălea care s înhaită cu oricine nu le dorești decît o singură dată. Ălea ti nere nu țipă într-una: „Vai, capul meu! Vai, burta mea! Vai istenem, șalele mele!"

— E cazul să te însori, repetă Riečan care se străduia să-și disimuleze nemulțumirea pe care o simțea ca tată al une tinere fete.

— Ah, lăsați-mă în pace! Dacă te legi la cap, n-o să mă afli niciodată că ești băiat bun fiindcă o femeie măritată n

mai are nevoie de un bărbat bun. De ce să mai aibă nevoie? Femeile măritate nu se mai bucură de nimic, sunt mereu îngrijorate și de aceea tot timpul le doare cîte ceva. Știu cît de tare se văita de nevasta lui Koháry. Ascultați-mă, meștere... Și dumneavoastră trebuie să știți un lucru pe care o să vi-l povestesc acum. Oricum sunteți mai mare decît mine. Adevărul e că o femeie nu știe să fie un bun prieten, are impresia că tot ce faci pentru ea nu e destul, deoarece își închipuie că dacă a pus odată mîna pe tine, ești sclavul ei pe vecie. Am prieteni însurați, care-mi spun că dacă... (arată paharul cu vin) se ating puțin de el, nevasta lor crede că îi face rău ei și nu propriului lor cap și stomac și nu încearcă deloc să-i acopere fiindcă îi consideră vinovați. Tot timpul aud că femeilor le place să poruncească bărbaților. Cel puțin asta e situația în Palánk unde femeile își permit prea multe în fața bărbaților lor. Dar, ascultați-mă... (începu să se enerveze)... de ce trebuie ca eu să mă simt vinovat de toate astea? De unde să știu eu sau ea de ce am băut?

— Tu ești un bărbat în toată puterea, remarcă Riečan.

— Așa și trebuie, nu? Despre asta e vorba?

— Da, bărbatul trebuie să rămînă bărbat, fu de acord măcelarul și se pregăti să plece. Așa e cum îți spun eu.

— Vreți să plecați? Da? Păcat că mai am puțină treabă, altfel am fi mers împreună la ungurul Bela, la un pahar de vin clasa întîi unde se adună toți amicii mei. Mulți sunt foarte curioși să vă cunoască, să vadă ce proprietar sunteți, deoarece eu, Volent, vorbesc numai de bine de dumneavoastră în timp ce ei înjură pe cei alături de care lucrează. Vă întoarceți pe strada Ligeti? Sau mergeți numai așa să vă plimbați prin oraș?

— Cred că o să mă plimb puțin fiindcă de fapt pînă acum nici nu am fost în piață. Sunt singur acasă și am puțin timp.

— Noi doi n-am fost împreună nici măcar la cîrciumă. Păcat că mai trebuie să le spăl și să le usuc pe astea, spuse, arătînd rogojinele și cearșafurile întinse pe gard.

— Pînă o să murim e timp! glumi Riečan.

— Asta ne-ar mai trebui! exclamă Volent, sculîndu-se și el de pe scaun.

Riečan își ridică cozorocul șepcii de piele, zîmbi vesel și o porni spre poartă. Mergea încet, puțin adus de spate, în timp ce Volent îl urmărea îngîndurat și atent cu ochii pe jumătate închiși. Mersul lui ascundea o anume oboseală, dar și o doză de indiferență pe care ajutorul lui o observase în timp ce discutau. I se părea că ceva nu e-n regulă. Un asemenea om e în stare să ia orice hotărîre, dar se poate încăpățîna dacă ajunge într-o stare de nepăsare totală. Nu, nu și-ar dori ca stăpînul lui să ajungă într-o asemenea situație. Începuse să-l îndrăgească pe acest om pentru că își dădea seama că nu i-ar face nici un rău. Era un gînd plăcut și Volent i-ar fi sărit în ajutor oricînd. Dar nu-i plăcea discuția despre însurătoare. Bănuia că-n Riečan începea să se furișeze gîndul de-al face să renunțe la poziția lui privilegiată de parcă se temea de ea. Numai că el, Volent, nu vroia să o piardă. Știa să speculeze capacitatea lui de a influența oamenii din jurul său. Și nici măcar nu se afla în relații atît de proaste cu cei din jur cum îi plăcea să se laude ca să pară invulnerabil fiindcă nici pe departe nu era atît de insensibil pe cît îi plăcea să se arate. Nu se înțelegea însă la fel de bine cu toți oamenii. Nu-i suporta în primul rînd pe cei despre care avea impresia că nu se lasă dominați. Aceștia erau oameni înstăriți, mai ceva decît el, funcționari, dar mai ales jandarmi. Știa să se poarte natural și să fie generos numai cu cei pe care-i putea influența într-un anumit fel, aceștia ajungînd în cele din urmă să-l iubească pe omul care la început le fusese ostil. Dacă cineva încerca să

scape de sub dominația lui, Volent se considera jignit deoarece respectivul nu mai ținea la el și-l ura din ce în ce mai tare.

După plecarea lui Riečan, rămase mult timp în picioare, și frămîntat de gînduri contradictorii, spuse cu voce tare: „Oare am făcut puțin pentru tine?".

Riečan se îndreptă spre oraș. Simțea nevoia să se așeze pe o bancă în parculețul din piață și să se gîndească la tot felul de lucruri: nu putea să priceapă cum de el, un om atît de simplu a avut, de cînd se știe, relații complicate cu cei din jur. Întotdeauna aceste relații l-au epuizat. De ce? De unde această complexitate?

Cu toate că nu știa bine ce va face în zilele și-n săptămînile următoare, îl obseda ideea că trebuie să schimbe fundamental relațiile cu propria lui familie și cu Volent sau, mai bine zis, să le simplifice. Dar ce-ar trebui concret să facă?

Se gîndi la nevastă-sa. Cînd se uitau unul la celălalt vedea clar cît de mult o plictisește și o obosește persoana lui. Iar el se pierdea complet cu firea cînd îl privea astfel sau cînd se afla pur și simplu în apropierea ei fizică. „Trebuie să fac ceva" se gîndea el, mergînd tăcut pe strada liniștită și pustie, dar dintr-odată se gîndi dacă nu cumva vrea să facă ceva care-i depășește puterile. Ce se va întîmpla dacă totul va rămîne neschimbat? Unde vom ajunge? Nu se simțea bine, îi pierise și pofta de mîncare, noaptea se trezea brusc din somn, fuma țigară după țigară, se retrăgea într-un colț ca să nu-l deranjeze nimeni și aștepta să-i vină un gînd salvator care însă se lăsa așteptat. „Doamne, ce minte pot să am, dacă nu mă pot ajuta singur".

Cu cele două femei nu avea nici o legătură și era conștient că le încurcă. El continua să trăiască în creierul munților, iar ele jos în oraș, el era singur, pe cînd ele aveau societatea lor, se distrau, petreceau ore în șir în fața oglinzii, iar de multe ori dispăreau fără să-i spună unde și la cine. Ce avea comun

cu ele? Aproape nimic. El veșnic mirosea a carne, vite, sînge, ceapă, usturoi... Degeaba se supăra, aveau dreptate.

Ce se va întîmpla dacă o să intervină ceva neplăcut între ei?

„Dumnezeule, de ce nu pot fi rău? Un om rău o duce mai bine. Ar trebui să fiu crud, răutăcios, poruncitor. Atunci m-ar respecta de frică și totul s-ar schimba. Ar fi blînde ca două pisicuțe și ar toarce mereu să fiu lîngă ele! Ar veni să-mi aducă papucii. Ale dracului femei, ale dracului!" spuse cu jumătate de voce. Se uită repede în jurul său să vadă dacă nu l-a auzit cineva și călcă mai apăsat cu cizmele țintuite pe trotuarul din piatră ca să înăbușe ecoul cuvintelor abia rostite.

Nici măcar servitoarea nu-și permite atîtea! Cu siguranță că s-ar văita, m-ar ocărî pentru cruzime și stîngăcie așa cum știu să ocărască numai femeile, dar nu și-ar mai permite atîtea ca acum. Nu mă respectă pentru că sunt prea bun și îngăduitor. Le-am permis destule și drept mulțumire n-am parte nici măcar de o vorbă bună. Pe Volent îl ascultă fiindcă datorită lui au strîns averea de care se bucură atît de mult.

Cum să înțeleagă de ce nu vreau să renunț la îmbrăcămintea mea? Nu pot să le spun cît de îngrozitor de superstițios sunt. Mi-a intrat în cap ideea că dacă o să renunț la ea, o să-mi meargă rău. În plus mi-e teamă că lumea o să rîdă de mine. Toți și-ar bate joc de mine dacă m-ar vedea îmbrăcat ca un domn. Aș fi caraghios pentru că în primul rînd nici nu știu să le port. Ce să fac? Ar trebui să mă schimb din cap pînă-n picioare și pentru asta ar trebui să duc o altă viață decît cea de acum. Sunt prea bătrîn ca să-mi schimb felul de a fi. Și ar fi o prostie din partea mea! Numai o singură dată dacă le-aș face pe plac, pe urmă ar trebui să o țin tot așa și să joc cum îmi vor cînta ele. Aș fi obligat să mă schimb așa cum s-au schimbat și ele. Nu o s-o fac nici în ruptul capului! Nu sunt paiața lor! Sunt un bărbat aproape în vîrstă. De ce să umblu pe stradă ca un fante de oraș? Prefer să arat ca o sperietoare

de ciori. Nu, niciodată nu o să știu să mă comport natural și degajat. Nu sunt de acord să mi se fure conștiința. De ce să umblu în niște haine în care unii se îmbracă de mici copii? Eu sunt un om simplu. Oamenii cu scaun la cap trebuie să înțeleagă că aici la oraș nu m-am lăsat molipsit de nimic".

Nu vroia să renunțe la viața lui de om liniștit care s-a obișnuit să trăiască retras, fără societate, vizite și fără prieteni. Viața de societate l-ar fi înnebunit, l-ar fi enervat și cu siguranță că s-ar fi îmbolnăvit. Îl îngrozea pur și simplu ideea că ar trebui să se îmbrace în frac și să umble în pantofi ușori pe covoare groase, să treacă de la o masă la alta, să se prezinte, să schimbe cu fiecare în parte cîteva vorbe pline de duh, să răspundă la orice prompt și spiritual, să se aplece, să sărute mîna doamnelor, să discute despre afaceri, politică... Era un lucru exclus! Absolut exclus!

Deodată îi veni în minte cîntecul „Voință, unde mi te-ai dus? Ai zburat pe cîmp împreună cu păsărelele..."

Hainele vechi îl protejau; era un tip neinteresant și nimeni nu simțea nevoia să-l oprească și să intre în vorbă cu el; în hainele lui arată exact așa cum vroia să arate: modest, sărman și resemnat.

Dar mai era ceva care-l chinuia și nu știa cum să scape de acest chin. Îi era teamă că amărăciunea de azi o să-i treacă, că o să obosească și totul va rămîne la fel ca înainte.

Toată viața a asistat la sacrificarea vitelor și are impresia că a împrumutat ceva din soarta lor. Cînd era frămîntat de griji, prefera să le privească la modul cel mai pasiv cu putință, fiind convins că fiecare om se comportă la fel. Lumea are o anumită ordine, iar el are locul lui strict delimitat pe care nu-l poate părăsi. Nimic nu se va schimba. De mic copil a trebuit să cedeze în fața unui tată autoritar și a unei mame irascibile, mai tîrziu la școală a cedat în fața moravurilor dure polițienești și în general în fața moralei de atunci, a

funcționarilor îngîmfați, colegilor mai puternici, preotului, clienților, domnilor militari, polițiștilor, nevestei, fiicei, lui Volent. De ce nu a dorit niciodată să strălucească și să aibă o anumită greutate? În plus, în toată viața lui de pînă acum s-a dezobișnuit să discearnă lucrurile, să le analizeze, să le combine, să facă distincție între ele. Nimeni nu vrea de la el altceva decît sacrificiul de sine, răbdare, devotament și o umilință distrugătoare. În felul acesta, a devenit un om pe care multe cunoștințe îl comparau cu un cîine credincios sau cu un catîr.

Stătea pe o bancă în parc și privea peste gardul viu spre piață unde se afla măcelăria lui Polgár. Ședea nemișcat de parcă ar fi vrut să se contopească cu umbra copacului sub care se odihnea. Ca de obicei, îi veni în gînd un cîntec: „Apa curge, se rostogolește printre pietre și nici un om nu știe unde e iubita mea..."

Piața era încinsă, uscată și în aer plutea un nor de praf invizibil. În rest era liniște și aproape pustiu. În fața celui mai mare hotel din oraș, „Central", așteptau cîteva trăsuri și automobile particulare de tipul celor construite înainte de război, asemănătoare unor agregate uriașe și negre în mijlocul cărora strălucea un Fiat mic de culoare roșu deschis (avea o singură nervură neagră). Era mașina proprietarului hotelului. La ferestrele mari ale cafenelei erau trase perdelele, de parcă în spatele lor ar fi domnit plictiseala de după masă și o mare liniște. Nu era adevărat, înăuntru oaspeții beau cafea și vin, iar un țambalagiu le cînta în surdină. Pe toate cele cinci vitrine mari era scris cu vopsea albă:

T
N R
E A
C L
HOTEL

Nu fusese niciodată înăuntru, dar putea să-și închipuie că pe lîngă măsuțele din marmură și separeurile luxoase se plimbă chelneri eleganți, purtînd tăvi de argint, se înclină respectuos, se apropie de clienți, așează pe masă în liniște și cu îndemînare pahare, iar dacă clientul tace, le zîmbesc pe furiș și spun: „Domnule... Riečan (zîmbește) ce doriți, vă rog?" Dacă clientul vorbește, ei continuă să zîmbească, iar dacă acesta își exprimă vreo dorință, zîmbesc și mai tare, se apleacă, clipesc din ochi, străduindu-se să facă pe plac clientului, dau puțin din cap, își ciulesc urechea stîngă (întotdeauna numai urechea stîngă de parcă ar avea vreo legătură cu amabilitatea lor „nesimulată" și cu pulsul ridicat din cauza acestui respect exagerat) de parcă nimic n-ar fi fost mai important pentru ei în clipa aceea decît dorința clientului. Iar clienții ce fac? Stau cu mîinile pe masă, privesc îngîndurați înaintea lor, sunt atenți la orice, dacă țambalagiul atinge o coardă dau și ei din cap cu mai multă vioiciune și dacă pînă atunci nu s-au gîndit la nimic, din clipa aceea încep să-i năpădească amintirile, mai tîrziu se îmbată criță, alții vorbesc în șoaptă, semiobscurul roșu și răceala marmurii îi tulbură în mod plăcut, alții fumează cu pasiune, dau din cap încet cu gingășie pentru ca să dea impresia partenerilor lor că ei și privighetorile ce cîntă în luna mai sunt ființe sensibile. Mai stau pe aici și alții ce beau de la prînz. De ce să mai aștepte asfințitul soarelui? Se uită cu privirea tristă a beților la paharele din care scade lichidul miraculos ca de fapt totul... și în clarobscurul roșu al cafenelei strălucesc oglinzile. Iar ventilatoarele din hotel contribuie și ele la freamătul liniștit ce domnește aici.

Nu se înșela prea tare fiindcă cafenelele de pe vremea aceea nu se deosebeau prea mult de cele dinaintea războiului și el își aducea foarte bine aminte de una. Demult, înainte de război, fusese împreună cu tatăl său la cafeneaua „Grand" din

Bratislava unde au stat o după-amiază întreagă și tatăl său s-a îmbătat criță. Își mai aducea aminte de ziua aceea pentru că s-au plimbat prin oraș și au văzut tot felul de oameni care urmăreau un dirijabil argintiu ce a zburat minute și ore în șir deasupra orașului, dispărînd în cele din urmă spre apus ca o bucată de gheață care se topește. A scăpat clipa cînd dirijabilul s-a oprit exact deasupra orașului fiindcă în timp ce auzea zgomotul elicelor el îl tîra pe taică-său în casă și-l dezbrăca. Multă vreme s-a împăunat de mîndrie de parcă el însuși ar fi fost constructorul și pilotul acelei superbe corăbii strălucitoare. Îl preocupau tot felul de întrebări: Ce transportă? Unde zboară? Ce s-ar întîmpla dacă ar exploda? Ce s-ar întîmpla dacă ar arde asemenea celor care ardeau în hangare sau asemeni celui care s-a ciocnit de un stîlp pe un aeroport american după ce traversase ore în șir oceanul.

„Cîte lucruri s-au schimbat de atunci" se gîndea, stînd pe o bancă la umbră. Și de fiecare dată se spune: „Asta e tot ce s-a mai putut inventa. Acum urmează distrugerea noastră". Era deja băiat mare cînd a văzut primul automobil. Într-o seară, în timp ce traversa o vale a zărit o lumină orbitoare, complet albă care i s-a părut prea puternică și prea rece ca să provoace un incendiu. Picioarele au început să-i tremure. Lumina se îndrepta în față, plutea la o anumită înălțime, se mișca dintr-o parte în alta și numai după ce a auzit zgomotul motorului și-a dat seama că e un automobil.

Această întîmplare s-a petrecut demult pe vremea cînd părinții săi mai erau încă tineri, iar el era un adolescent, numai mîini și picioare, cum se spune. Pe atunci tatăl mai locuia în aceeași casă cu mama, încă nu începuse să se ascundă de oameni cum a făcut mai tîrziu cînd și-a cumpărat o moară dărăpănată în satul vecin și s-a ascuns acolo. Încă nu devenise un tip ciudat, ci mai era un bărbat în toată firea, încăpățînat pînă la autodistrugere. Încăpățînarea nu l-a părăsit nici la bătrînețe.

Cînd nu a mai fost în stare să stea nici măcar în picioare, și-a pus la genunchi niște bucăți de prelată uzată și umbla în genunchi prin grădină, controlînd atent toate răzoarele.

Nu a moștenit nimic din tenacitatea tatălui! Nu semăna nici cu mama lui. Era leit bunicul său cu deosebirea că nu avea mîinile lui îndemînatice care confecționau viori, fluiere, ulcioare, dar și opinci. Cel mai bine se înțelegea cu bunicul din partea mamei. Îi făcea plăcere să-și aducă aminte de el cu toate că și acest membru al familiei lor devenise un tip ciudat. Tot timpul se simțea ofensat. Insulte, insulte... După unii insultele nu-i afectează pe oamenii simpli, dar cu toate acestea ei le suportă cel mai greu. Bunicul a dus o viață de om simplu care tot timpul a fost dat la o parte și defăimat, o viață de soldat bătrîn și reprezentant al unui popor care nu a condus niciodată. După ce i s-a născut fata, mama lui Riečan, era atît de marcat de viața de pînă atunci încît se supăra pentru orice prostie. La prînz țipa dacă nu i se punea lingura lîngă farfurie pentru că avea impresia că în felul acesta vor să-l insulte și să-l umilească. Da, slovacii bătrîni au dus o viață umilitoare. *Tót nem ember*[1], obișnuia să se spună în vechea Ungarie. Pe atunci, slovacii nu aveau nici un drept, îi spunea de multe ori bunicul, arătîndu-i dinții sparți de un subofițer.

Din partea cealaltă a orașului unde se afla stadionul de fotbal înconjurat de un gard din scînduri se auzi un strigăt puternic: „Goool!" care umplu străzile pustii. Cunoscătorii știau că echipa locală a preluat conducerea asupra celei mai puternice echipe rivale, cea din Filakov. Echipa orașului Palánk a cîștigat cu 1:0, după care peste tot s-a auzit o mare hărmălaie,

[1] Slovacul nu este om (magh.)

chiar și fluierături ceea ce putea să însemne că echipa rivală s-a înfierbîntat, iar arbitrul era de partea ei.

Riečan nu știa cu cine joacă echipa din Palánk în ziua aceea, deși înainte de meci s-a discutat cu aprindere, odată chiar ieri dimineața în fața prăvăliei lui și nu era sigur dacă în cazul unei remize oaspeții vor putea cîștiga un punct. Ceva în genul acesta s-a discutat cînd s-a amintit că echipa locală trebuie să bată pentru a se califica mai departe... Venind încoace, trecuse pe lîngă două afișe, dintre care unul era lipit pe peretele unui debit de tutun, iar celălalt pe pompa din colț de unde se alimentau cu apă cei ce stropeau străzile. Reținuse numai cîteva reclame și nume (în primul rînd cel al lui Polgár) precum și un desen care reprezenta doi fotbaliști înalți, încercînd să dea cu piciorul într-o minge și nimic altceva. De aceea nu a aflat că echipa rivală are un nume răsunător, că stadionul s-a umplut de lume, că oamenii s-au cățărat și în salcîmii din jur și toți privesc cu respirația tăiată și ochii holbați spre gazonul unde echipa lor a marcat un gol, dar poarta echipei este acum asediată și bombardată. Ce-i drept, arbitrul ținea cu cei din Palánk fiindcă de vineri seara locuia la hotelul „Central" ca un conte, dar echipa rivală domina terenul. Publicul începea să se enerveze deoarece nici măcar cei doi atacanți despre care se spunea că au jucat în celebra echipă FC nu erau într-o formă prea bună. Echipa din Palánk trebuia să învingă și toți urmăreau meciul cu sufletul la gură. Minutele se scurgeau foarte greu.

În clipele de liniște în piață se auzea orga. După liturghie și după slujbele religioase de după-amiază care aveau loc în fiecare duminică, în marea biserică catolică se celebrau cununii.

Astfel piața liniștită și pustie se umplea de zgomotele mai îndepărtate sau mai apropiate ce veneau din locurile frecventate de pălănceni: stadionul de fotbal, biserica și cafeneaua,

toate trei reprezentând locul unde se nutreau cele mai vesele și mai plăcute vise sau gînduri.

Poate în același timp ele marcau sfîrșitul „reprezentației" de pe stadion și din biserică. Clopotul mare din turnul stîng, mai puțin distrus de război se punea în mișcare, alungînd stolurile de porumbei. Sunetele lui joase și profunde (incluzînd și clopotul aflat în turnul din dreapta pe care nemții îl duseseră în altă parte împreună cu preotul care a încercat să opună rezistență) se auzeau pînă în satele de unde veneau trăsurile și căruțele nuntașilor, vopsite în galben, frumos împodobite, anunțînd că ceremonia nupțială superb regizată s-a încheiat, iar Anička K-ová și Janko B-ský au devenit soț și soție și pot aduce pe lume copii.

Deodată printre florile, verdeața abundentă și acoperișurile caselor ce se proiectau clar pe bolta încălzită a cerului de mai, albastru care se înălța deasupra orașului Palánk se auzi un țipăt puternic. Din sutele de gîturi a ieșit un sunet atît de neașteptat de parcă ar fi sărit un dop care-l înăbușea. Țipătul trăda atîta fericire și ușurare încît lui Riečan îi păru rău că nu s-a mai repetat.

Pe nesimțite, piața pustie pînă atunci s-a transformat într-un adevărat furnicar care se agita și vuia ca și cum de zidurile caselor din piatră se loveau valuri puternice și rafale de vînt. Acum se întîlneau aici două curente de oameni. Dinspre biserică se apropiau cu pași înceți oameni în vîrstă și copii îmbrăcați în haine de vară de sărbătoare, iar de sus venea un grup zgomotos, aproape sălbatic de tineri care vorbeau foarte tare și gesticulau cu însuflețire. La colț s-au întîlnit, iar Riečan avea impresia că în mijlocul pieței siluetele oamenilor dansează, se leagănă, unii scurtînd pasul, alții lungindu-l.

După ce s-au ciocnit pe Strada Mare, cele două mulțimi s-au reorganizat în grupulețe care au început să se plimbe pe trotuarul circular din jurul pieței de formă elipsoidală. Rîndu-

rile oamenilor se îngroșau din ce în ce mai mult fiindcă de pe străzile lăturalnice li se alăturau mereu alți și alți oameni care ieșiseră să-și facă plimbarea tradițională de seară astfel că după puțin timp s-a format un inel compact de oameni, aflați în continuă mișcare.

Așa arăta o duminică în vechiul oraș Palánk și acesta era pulsul lui de seară.

Inerția ce caracteriza plimbarea pălăncenilor care ore în șir se învîrteau în jurul pieței orașului indiferent că era cald sau ploua, ascundea probabil convingerea că această mișcare circulară are un sens mai profund, respectiv un efect liniștitor. Ea se repeta în fiecare săptămînă, în zilele de sărbătoare, vara și iarna, indiferent de anotimp. Această plimbare reflecta o anumită tenacitate, simbolul vieții pălăncenilor, a vieții omenești în general, era imaginea anumitor deprinderi, a talentului, credinței, temperamentului, educației, oglinda vieții interioare și exterioare, a unui trecut sumbru și a unui viitor cert. Era o trăsătură caracteristică a orașului din acea perioadă. Această plimbare în jurul pieței reflecta și o anume derută, dorința de contopire, de înțelegere a lucrurilor pămîntești și suprapămîntești. Ascundea în primul rînd o dorință, dar și o bucurie, o speranță, tristețe și deznădejde. Mulțimea, inelul acela de oameni lăsa impresia că așteaptă ceva, că veghează și nu le pasă de nimic. Oamenii se mișcau în sens contrar acelor de ceasornic, de cînd se lumina pînă se făcea întuneric, uneori chiar noaptea și nu se împrăștiau nici după ce se aprindeau felinarele. Era un lucru care nu putea fi explicat decît prin dorința lor de mișcare și plimbare. În același timp avea și un sens mai profund, chiar foarte profund. Nu era o plimbare și nici ceea ce se numește pelerinaj. Oamenii se lăsau cuprinși chiar la modul inconștient de dorința de a călători și de a ajunge undeva, renunțînd totodată la altceva. Sau do-

reau să găsească ceva? Să-și umple sufletul cu ceva? Sau să se odihnească?

Da, această plimbare avea darul de a-i bucura și liniști. Altfel n-ar fi fost dispuși s-o facă. Să fi fost o deprindere? Dar ce cuprindea ea? Amărăciune. Siguranță. Ceva din bătăile neîntrerupte ale inimii omenești. Încăpățînare. Frică. Sfială. Hotărîrea de a alunga, distruge și îngropa tot ce e urît și neplăcut. Era o mișcare conștientă și inconștientă, naturală și absurdă, clară și neclară, frumoasă și puțin atrăgătoare, liberă și spasmodică, cunoscută și misterioasă, amară, pasionată, automată, spontană.

Cine o vedea prima oară, rămînea mirat. Nu înțelegea nimic și deși la început mișcarea i se părea ciudată, cu timpul se obișnuia cu ea.

Dacă după cîteva ore, un om ieșea din această mișcare concentrică, simțea un val de energie, dar și de umilință. Putea să înceapă o nouă săptămînă. Pălănceanul era acum pregătit pentru orice, simțea că are dreptul să trăiască, că e plin de hotărîre, vervă, încredere și dorința de a învinge toate greutățile, așteptînd într-o stare de sănătate deplină și mulțumire, venirea celorlalte săptămîni.

Riečan a rămas în parculețul din mijlocul pieții pînă s-au aprins felinarele. Tot timpul a privit curios și șocat valul de oameni, încercînd să-i găsească vreo particularitate.

După ce intră pe Strada Parcului, zări în celălalt capăt, lîngă parc, un bărbat de statură mică cu o capră care se îndreptau spre clădirea fostei poște. Auzise despre omul acela, cum că ar fi un nebun care se dă drept groful Mandarin.

Acasă constată că nevastă-sa și fiică-sa încă nu veniseră. Se culcă repede, încercînd să adoarmă ca să scape de gîndurile neplăcute ce-l frămîntau. Mult timp s-a răsucit în pat, dar totuși nu le-a auzit venind. Poate în clipa cînd ochii i se

închideau de oboseală, trăsura abia pleca din stațiune. Era aproape de miezul nopții.

Deasupra ținutului liniștit, cufundat în beznă și tăcere strălucea bolta înstelată a cerului albastru, de parcă undeva în spatele liniei orizontului ardeau lămpi puternice, arcuite. Drumul era alb, ieșea dintr-un sat și intra într-altul, la fel de întunecat, delimitîndu-le ca pe niște cărămizi negre de lut. Departe pe drum se zăreau mai multe biciclete, ici-colo o mașină, o motocicletă și cîteva trăsuri ușoare.

Pe lîngă o trăsură luminată de două felinare din cupru așezate de-o parte și de alta mergeau la trap doi călăreți. După ce au ieșit din oraș, au luat-o înainte, după care au cotit-o spre poarta luminată a cazărmilor militare. Trăsura încetini mersul, hurducăi pe străzi și se opri în fața vilei lui Riečan din Strada Parcului.

Prin fereastra întredeschisă de la bucătărie se auzea sforăitul lui Riečan. Femeile intrară în casă fără să facă zgomot.

Contravaloarea timbrului literar se depune în Contul
Uniunii Scriitorilor din România nr.: 2511.1-171-1 ROL
Banca Comercială Română, filiala sector 1 — București.

Apărut 2000. Bun de tipar 2000
Coli tipar 20,5

Tehnoredactare computerizată:
EDITURA UNIVERS ENCICLOPEDIC
LILIANA KIPPER, DOMNICA VASILACHE

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026